

Nr 20

Regeringens proposition om den statliga kulturpolitiken 2;

beslutad den 27 februari 1975.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga de förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

BERTIL ZACHRISSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs förslag fram om statliga insatser på film- och litteraturområdena. Vissa förändringar föreslås av den centrala kulturminnesvårdens organisation.

Ett statligt stöd till bokutgivningen föreslås. Detta utformas som ett selektivt stöd till ny svensk skönlitteratur, översättningar, svenska och utländska klassiker, viss facklitteratur samt barn- och ungdomslitteratur. För att främja nyetablering på förlagsområdet föreslås ett system med kreditgarantier.

Folkbibliotekens verksamhet behandlas. Tanken på en bibliotekslagstiftning avvisas. För de lokala folkbiblioteken föreslås bidrag till bl. a. bokbussar, biblioteksupprustning och arbetsplatsutlåning. Länsbiblioteken och lånecentralerna föreslås få förstärkta resurser.

För att stödja svensk filmproduktion har Svenska filminstitutet och Sveriges Radio träffat ett samarbetsavtal. Parterna tillskjuter vardera 5 milj. kr. till en gemensam fond som skall finansiera produktion av biograffilm, barnfilm och kortfilm. Ca 7 milj. kr. beräknas under nästa budgetår kunna disponeras för film som först visas på biograferna och därefter i televisionen.

På barnfilmsområdet föreslås ett statsbidrag till Svenska filminstitutet för bl. a. import av barnfilm. Vid medlens användning skall Filminstitutet samråda med ett barnfilmsråd. I rådet kommer att ingå företrädare för bl. a. barn- och ungdomsorganisationerna, kommunal verksamhet och filmarbetarnas organisationer. Behovet av att utveckla filmvisning i andra miljöer än biografens betonas. Ökade resurser för försöksverksamhet föreslås.

Riktlinjer föreslås för en omorganisation den 1 juli 1975 av riks-

tikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet. Den nya organisationen får personalförstärkningar för administration och planering för kulturminnesvården. Vidare föreslås en upprustning av såväl den vetenskapliga som den utåtriktade museiverksamheten.

Vitterhetsakademien skiljs från huvudmannaskapet för ämbetet och historiska museet. Bemyndigande begärs att godkänna avtal som rör frågor vid skiljandet.

Riktlinjer för de statliga åtgärderna för invandrades och språkliga minoriteters kulturella verksamhet anges. Institutioners och organisationers allmänna ansvar för insatser understryks. Särskilda bidrag föreslås för bibliotekens inköp av litteratur på minoritetsspråk.

En rad av de förslag som läggs fram avser nya insatser för kulturverksamhet bland barn, bl. a. föreslås läsfrämjande insatser.

För den fortsatta utbyggnaden av de statliga insatserna på kulturområdet föreslås för nästa budgetår – utöver pris- och löneomräkning – en sammanlagd ökning av 28 milj. kr., varav i budgetpropositionen 8,6 milj. kr. samt för ändamål vilka behandlas i denna proposition 19,4 milj. kr.

Utdrag
UTBILDNINGSDEPARTEMENTET PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1975-02-27

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Geijer, Bengtsson, Norling, Löfberg, Carlsson, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Zachrisson, Leijonhufvud

Föredragande: statsrådet Zachrisson

Proposition om den statliga kulturpolitiken 2

1 Inledning

Statsmakterna beslöt föregående är om nya riktlinjer för den statliga kulturpolitiken (prop. 1974:28, KrU 1974:15, rskr 1974:248). Det förutsattes härvid att prioriteringar i fråga om ekonomiska insatser från statens sida gjordes utifrån ett långsiktigt perspektiv och att planeringen av reformverksamheten på kulturområdet i första hand inriktades på en treårsperiod. Flera utredningsförslag avseende olika sektorer av kulturområdet kunde enligt vad jag angav i prop. 1974:28 väntas föreligga under de närmaste åren. De förslag som jag lägger fram i det följande har sin utgångspunkt i det utredningsarbete som bedrivits av kulturrådet¹ vad avser folkbiblioteken, 1968 års litteraturutredning² (U 1969:49), filmutredningen³ (U 1969:52), organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer⁴ och invandrarutredningen (In 1969:22) vad avser insatser för invandrades och språkliga minoriteters kulturella verksamhet. Vissa frågor gällande filmssektorn har behandlats i en inom utbildningsdepartementet upprättad departementspromemoria.

Kulturrådet behandlar i betänkandet (SOU 1972:66) Ny kulturpolitik Del 1: Nuläge och förslag bl. a. folkbiblioteken och deras verksamhet.

Litteraturutredningen har i december 1973 avgett betänkandet (SOU 1974:5) Boken samt i separata bilagedelar resultaten av utredningens viktigare undersökningar, nämligen Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen, litteraturutredningens läsvanestudier (SOU 1972:20), Försök med bibliotek, litteraturutredningens biblioteksstudier (SOU 1972:61), En bok om böcker, litteraturutredningens branschstudier (SOU 1972:80) och Litteraturen i skolan (SOU 1973:1).

Filmutredningen har i december 1970 avgett betänkandet (SOU 1970:73) Samhället och filmen, del 1, i december 1972 betänkandet (SOU 1972:9) Samhället och filmen, del 2, i april 1973 betänkandet (SOU 1973:16) Samhället och filmen, del 3 samt i december 1973 slutbetänkandet (SOU 1973:53) Samhället och filmen, del 4.

Inom utbildningsdepartementet har under varen 1972 utarbetats en promemoria (Ds U 1972:9) Smalfilmsdistribution.

Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer har i december 1974 avgett betänkandet (Ds U 1974:16) Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

¹ Beträffande ledamöter i kulturrådet hänvisas till de uppgifter som lämnats i prop. 1974:28 (s. 4).

² Ambassadören Kaj Björk, ordförande, riksdagsmannen Per Ahlmark, fil.dr. Stellan Arvidson, riksdagsmannen Per Olof Sundman samt författaren Per Wästberg.

³ Hovrättspresidenten Erik Aqvist, ordförande, talmannen Torsten Bengtson, advokaten Ola Ellwyn (t.o.m. den 28 januari 1971), riksdagsmannen Sture Palm, statssekreteraren Thage Peterson (t.o.m. den 1 februari 1971), direktören Harry Schein, regissören Jan Troell (t.o.m. den 20 mars 1969), regissören Kjell Grede (fr.o.m. den 20 mars 1969), direktören Bengt Göransson (fr.o.m. den 28 januari 1971) samt direktören Göran Lindgren (fr.o.m. den 28 januari 1971).

⁴ Departementsrådet Gunnar Svensson, ordförande, avdelningschefen Jan Engman och kanslirådet Gunnar Petri.

Invandrarutredningen har i september 1974 avgett betänkandet (SOU 1974:69) Invandrarna och minoriteterna.

Vad gäller remissbehandlingen av kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik, Nuläge och förslag får jag i detta sammanhang hänvisa till den redogörelse som lämnats i prop. 1974:28 (s. 5-7).

Invandrarutredningens betänkande Invandrarna och minoriteterna har remissbehandlats genom arbetsmarknadsdepartementets försorg. Statsrådet Leijon avser att senare i dag föreslå regeringen att för riksdagen lägga fram en proposition om riktlinjer för invandrar- och minoritetspolitiken m. m. Vissa frågor som rör detta område ämnar jag emellertid efter samråd med statsrådet Leijon behandla i detta sammanhang. Vad gäller remissbehandlingen av invandrarutredningens betänkande får jag hänvisa till den redogörelse som statsrådet Leijon kommer att lämna i den berörda propositionen.

De betänkanden m. m. som jag har nämnt i det föregående har i övrigt remissbehandlats enligt följande.

Efter remiss har yttranden över litteraturutredningens betänkande Boken avgetts av postverket, statskontoret, riksrevisionsverket (RRV), kungl. biblioteket, skolöverstyrelsen (SÖ), kulturrådet, näringsfrihetsombudsmannen, statens invandrarverk, statens handikappråd, tidskriftsnämnden, styrelsen för Sveriges författarfond, teater- och musikrådet, massmedieutredningen, nordiska upphovsrättskommittén, utredningen om utländska övertaganden av svenska företag, handikapputredningen, arbetsmiljöutredningen, kommunalekonomiska utredningen, sameutredningen, invandrarutredningen, Svenska kommunförbundet, Landsförbundet, Stiftelsen Svenska institutet, Svenska akademien, Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, Sveriges allmänna biblioteks-förening, Stiftelsen Litteraturfrämjandet, Föreningen Bibliotek i samhälle, Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet, Svenska bokförläggareföreningen, Kristna bokförläggareföreningen, Svenska bokhandlareföreningen, Sveriges B-bokhandlareförbund, Svenska musikförläggareföreningen, Svenska musikhandlareföreningen, Sveriges Radio AB, Bibliotekstjänst AB, AB Seelig & Co, AB Svenska Pressbyrån, Författarförlaget, Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (Klys), Sveriges författarförbund, Barn- och ungdomsboksrådet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Arbetarnas bildningsförbund (ABF), Studieförbundet Medborgarskolan, Studieförbundet Vuxenskolan, Tjänstemännens bildningsverksamhet (TBV), Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet, Sveriges kyrkliga studieförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Moderata ungdomsförbundet (MUF), Centerns ungdomsförbund (CUF), Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund (SSU), Stockholms universitet, Stockholms kommun, Malmö kommun, Skellefteå kommun, Örebro kommun, expertkommittén för

översättning av finskspråkig facklitteratur till svenska samt Kooperativa förbundet (KF).

SÖ har inhämtat yttranden från länsbibliotek och vissa andra bibliotek. Även andra instanser har bifogat yttranden från olika myndigheter och sammanslutningar.

Härutöver har skrivelser inkommit från kriminalvårdsstyrelsen, Svenska unescorådet, forskningsbiblioteksrådet, Uppsala universitet, De blindas förening, Estniska författarförbundet i utlandet, Föreningen Svenska tecknare, Föreningen Svenska tonsättare, Grafiska industriförbundet, Immigrant-institutet, Konstnärernas riksorganisation, Riksförbundet finska föreningar i Sverige, Seriefrämjandet, Svenska folkbibliotekarieförbundet och Svenska fotografers förbund samt ett antal kultur-nämnder, politiska och ideella organisationer samt enskilda personer.

Efter remiss har yttranden över filmutredningens betänkande *Samhället och filmen*, del 1 avgetts av socialstyrelsen, statskontoret, SÖ, statens biografbyrå, statens filmgranskningsråd, teater- och musikrådet, dramatiska institutet, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Gävleborgs och Västernorrlands län, 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65), läromedelsutredningen, kommittén för television och radio i utbildningen (TRU), lärarutbildningskommittén, kulturrådet, Svenska kommunförbundet, LO, TCO, SACO, Sveriges Radio AB, Barnfilmkommittén, Föreningen Sveriges filmproducenter, Sveriges biografägareförbund, Sveriges filmuthyrareförening, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Riksföreningen Våra gårdar, Bygdgårdarnas riksförbund, Smalfilmdistributörernas förening, Föreningen Filmcentrum, Arbetsgruppen för film, Sveriges förenade filmstudios, Svenska studentfilmstudios centralsekretariat, Svenska filmkritikerförbundet, Klys, Sveriges författarförbund, Folkbildningsorganisationernas föreläsningsbyrå, Sveriges allmänna biblioteksforening, Riksförbundet Hem och skola, SSU, CUF samt MUF.

SÖ har avgett yttrande efter hörande av vissa länskolnämnder och skolstyrelser. Länsstyrelserna har för resp. län inhämtat yttranden från vissa kommuner. En gemensam skrivelse har avgetts av Föreningen för filmregissörer inom Svenska teaterförbundet, Svenska teaterförbundets avdelning för filmfotografer, Föreningen Sveriges filmljudtekniker, Svenska teaterförbundet och Föreningen produktions- och inspelningsledare. Sistnämnda organisation har också inkommit med en separat skrivelse. Skrivelser har också inkommit från Svenska filmläraryforeningen, ABF, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och Unga örnars riksförbund.

Över filmutredningens betänkande *Samhället och filmen*, del 2 har efter remiss yttranden avgetts av socialstyrelsen, statskontoret, generaltullstyrelsen, universitetskanslersämbetet (UKÄ), SÖ, statens biografbyrå, statens filmgranskningsråd, statens

barnfilmnämnd, dramatiska institutet, MUS 65, utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet, lärarutbildningskommittén, kulturrådet, statens ungdomsråd, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, TCO, SACO, Elevförbundet, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges Radio AB, Stiftelsen Svenska filminstitutet, Barnfilmkommittén, Föreningen Sveriges filmproducenter, Sveriges biografägareförbund, Sveriges filmuthyreförening, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Lantbrukarnas riksförbund, Smalfilmdistributörernas förening, Sveriges smalfilmförbund, Svenska teaterförbundet, som yttrat sig gemensamt med Föreningen produktions- och inspelningsledare, Svenska filmföreläsarföreningen, Stiftelsen Filmform, Svenska studentfilmstudios centralsekretariat, Svenska filmkritikerförbundet, Folkbildningsförbundet och Folkbildningsorganisationernas föreläsningsbyrå i gemensam skrivelse, Sveriges författarförbund, Sveriges allmänna biblioteksförening, Stiftelsen Svenska institutet samt Riksförbundet Hem och skola.

SÖ har bifogat yttranden från vissa lärarhögskolor, länsskolnämnder och skolstyrelser. UKÄ har inhämtat yttranden från berörda myndigheter vid universiteten. Dramatiska institutet har berett utbildningsnämnden vid institutet tillfälle att uttala sig. Stiftelsen Svenska filminstitutet har bifogat yttranden från H-fondernas styrelser. Härutöver har skrivelser inkommit från utrustningsnämnden för universitet och högskolor, ABF, Sveriges kyrkliga studieförbund och Folkuniversitetets filmbyrå.

Remissyttranden över filmutredningens slutbetänkande *S a m h ä l l e t o c h f i l m e n*, del 4 har avgetts av socialstyrelsen, statens järnvägar, statskontoret, RRV, SÖ, statens biografbyrå, statens filmgranskningsråd, statens barnfilmnämnd, teater- och musikrådet, dramatiska institutet, näringsfrihetsombudsmannen, bostadsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Gävleborgs och Norrbottens län, MUS 65, massmedieutredningen, utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet, dataarkiveringskommittén, kulturrådet, statens ungdomsråd, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO, Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges Radio AB, Stiftelsen Svenska filminstitutet, Barnfilmkommittén, Föreningen Sveriges filmproducenter, Sveriges biografägareförbund, Sveriges filmuthyreförening, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Riksföreningen Våra gårdar, Smalfilmdistributörernas förening, Sveriges smalfilmförbund, Föreningen produktions- och inspelningsledare, Föreningen Filmcentrum, Stiftelsen Filmform, Sveriges förenade filmstudios, Svenska studentfilmstudios centralsekretariat, Svenska filmkritikerförbundet, Klys, SSU, CUF samt MUF.

SÖ har avgett yttrande efter hörande av vissa länsskolnämnder, lärarhögskolor och skolstyrelser, UKÄ har utan eget yttrande överlämnat yttranden från vissa underlydande myndigheter.

Länsstyrelserna har för resp. län inhämtat yttranden från vissa kom-

muner. Härutöver har skrivelser kommit in från ABF, Svenska teaterförbundet, Filmavdelningen inom Svenska teaterförbundet, Lantbrukarnas riksförbund och Unga örnars riksförbund.

Över departementspromemorian *Smalfilmsdistribution* har efter remiss yttranden avgetts av statskontoret, RRV, UKÄ, utrustningsnämnden för universitet och högskolor, SÖ, länsskolnämndsutredningen, utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, LO, TCO, Statstjänstemännens riksförbund (SR), Lantbrukarnas riksförbund, SAF, Statsföretag AB, Sveriges Radio AB, Stiftelsen Svenska filminstitutet, Föreningen Svenska skoleboksproducenter och Svenska bokförläggareföreningen i gemensamt yttrande, Smalfilmsdistributörernas förening, Föreningen Sveriges filmproducenter, Sveriges filmuthyrareförening, Folkets husföreningarnas riksförbund, KF, Folkbildningsorganisationernas föreläsningsbyrå, Sveriges allmänna biblioteksförbund, Bibliotekstjänst AB, Stockholms skoldirektion samt skolstyrelserna i Uppsala, Sorsele och Ånge kommuner.

UKÄ har yttrat sig efter hörande av vissa myndigheter vid universitetet. Härutöver har skrivelser inkommit från ABF och Stiftelsen Svenska filminstitutet.

Över betänkandet *Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer* har efter remiss yttranden avgetts av statskontoret, byggnadsstyrelsen, RRV, statens personalnämnd, riksarkivet, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum, medelhavsmuseet, statens kulturråd, Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien (Vitterhetsakademien), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), statens råd för byggnadsforskning, statens planverk, LO — efter hörande av Statsanställdas förbund (SF) —, TCO:s statstjänstemannasektion (TCO-S) samt Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR).

Härutöver har skrivelser inkommit från armémuseet, statens institut för byggnadsforskning, Svenska kyrkans församlings- och pastoratsförbund och ett antal enskilda personer.

Jag avser att i det följande ta ställning till förslag som förts fram i de redovisade betänkandena m. m. och i remissyttrandena över dem. I den mån förslag som förts fram inte föranleder ställningstagande i detta sammanhang får de anmälas senare. Jag har tidigare (prop. 1975:1 bil. 10 s. 91) anmält att litteraturutredningens förslag rörande vuxna läshandikappade bör behandlas i anslutning till det väntade förslaget från handikapputredningen. Litteraturutredningens förslag i denna fråga behandlas således inte i det följande. I fråga om de förslag som avser insatser för invandrades och språkliga minoriteters kulturella verksamhet har jag samrått med statsrådet Leijon.

För överblickens och sammanhangets skull kommer jag i anslutning till de förslag som jag tar upp till behandling att beröra vissa förslag som inte

fordrar beslut av riksdagen.

I beredningsarbetet har överläggningar med vissa organisationer förekommit.

I enlighet med Artikel 14 i det nordiska kulturavtalet har som ett led i beredningen representanter för utbildningsdepartementet haft överläggningar med företrädare för utbildnings- och kulturdepartementen i Danmark, Finland och Norge.

I prop. 1975:1 (bil. 10 s. 25) har regeringen föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition angående en fortsatt reformering av den statliga kulturpolitiken, för budgetåret 1975/76 preliminärt beräkna till *Vissa åtgärder inom kulturområdet* ett förslagsanslag av 87 564 000 kr.

Jag anhåller nu att få ta upp dessa frågor.

2 Allmänna synpunkter på förslagen

2.1 Litteraturutredningen

Åtskilliga remissinstanser avger allmänna omdömen om litteraturutredningens arbete. Bedömningen är vanligtvis klart positiv och från många håll betonas den stora betydelse som utredningens betänkanden har för att klarlägga litteraturens situation i Sverige i dag.

Statskontoret och *RRV* finner utredningens kartläggning av litteraturens villkor värdefull som underlag för fortsatta ställningstaganden till frågan om statligt litteraturstöd. De båda myndigheterna anser utredningens konkreta förslag i sina huvuddrag vara väl underbyggda, men vill förorda ett mindre antal stödformer.

SÖ anser att de utredningar som ligger till grund för slutbetänkandet på många sätt är enastående och av stor betydelse för kunskapen om hela litteratursektorn. *SÖ* delar i stort utredningens uppfattning i resonemangen kring framställning och spridning av böcker och ansluter sig till framlagda analyser och slutsatser.

Styrelsen för Sveriges författarfond uttrycker sin uppskattning av den kartläggning av litteraturens villkor som gjorts och som främst redovisats i utredningens delbetänkanden. Styrelsen anser det vara en självklarhet att samhället lämnar stöd till litteraturen på samma sätt som den stöder andra områden av kulturlivet. Beträffande uppbyggnaden av detta stöd är styrelsen i stort ense med utredningen.

Landstingsförbundet uttalar sitt stöd för utredningens tankegångar om ökade insatser på litteraturområdet och anser att situationen bör kunna förändras med relativt små medel sett ur statsbudgetsynpunkt. Förbundet anser dock att utredningen inte tillräckligt uppmärksammat betydelsen av en aktiv litteraturpolitik inom samhällets kulturpolitik. Förbundet konstaterar att utredningen föreslår ett antal smärre åtgärder och att, om vissa av dem misslyckas, ingen större förändring torde komma att ske på litteraturområdet. Statens kulturråd bör noga följa försöksverksamheten på olika områden och därvid ha möjlighet att ta egna initiativ till forsknings- och utvecklingsarbete.

Sveriges allmänna biblioteksförening anser att de av utredningen föreslagna åtgärderna kan utgöra en god grund för en övergripande statlig litteraturpolitik. Genom att inte tillräckligt uppmärksamma behovet av läsfrämjande åtgärder har emellertid utredningen fullföljt sitt uppdrag på ett ofullständigt sätt.

Svenska bokförläggareföreningen framhåller att de delbetänkanden som tidigare publicerats givit hela branschen en systematisk kartläggning med mycket stort informativt värde. Liksom *Svenska bokhandlareföreningen* understryker Bokförläggareföreningen vikten av att en användbar statistik för bokbranschen kommit till stånd.

Sveriges författarförbund betecknar utredningens betänkanden som en

nästan fullständig kartläggning av litteraturens villkor i Sverige. På så sätt ges ett sakunderlag för beslut på området som torde sakna motsvarande i andra länder och kanske också inom andra kulturområden i landet. Författarförbundet uttrycker sin uppskattning av den strävan till fullständighet och saklighet som präglar utredningens arbete liksom av det klara och enkla språket i betänkandena.

LO anser att utredningens arbete givit ett omfattande och värdefullt underlag för det reformarbete som nu måste inledas. Utredningens analys av det kommersiella systemets verkningar på ett område av kulturlivet bör kunna bli ett mönster för liknande kartläggningar inom andra kultursektorer.

SACO finner att utredningens branschundersökningar samt biblioteks-experimenten varit ytterst givande och att därigenom grunden lagts till vidare forskning inom statens kulturråds ram. De förslag som läggs fram på produktions- och distributionssidan anser *SACO* i flera fall vara sinnrikt konstruerade och organisationen tror att de i regel kommer att få avsedda effekter. Beträffande konsumtionsstödande åtgärder har däremot utredningen kanske tagit för lätt på sin uppgift. Bristande överensstämmelse finns enligt *SACO* över huvud taget mellan å ena sidan utredningens mål och principiella överväganden och å den andra utvärderingen av försöken och de förslag som läggs fram.

ABF betraktar utredningens arbete som värdefullt och anser att flera av förslagen visar på en ambition till nytänkande och målmedveten strävan att nå nya läsargrupper. Förbundet konstaterar emellertid att utredningen ofta måst söka kompromisser och att de åtgärder som föreslås sannolikt inte kommer att leda till en väsentligt ökad kulturell delaktighet för medborgarna. Detta sammanhänger med läsarnas och de blivande läsarnas bristande möjligheter att inom det helt bevarade kommersiella systemet få stimulans till ökad läslust.

Flera remissinstanser framhåller att det belopp som utredningen föreslår för statliga stödåtgärder på litteraturområdet, ca 35 milj. kr., är otillräckligt eller orimligt lågt i förhållande till områdets kulturella betydelse. Till dessa instanser hör bl. a. *SÖ*, *Sveriges allmänna biblioteks-förening*, *Svenska akademien*, *Bibliotekstjänst*, *LO*, *TCO*, *SACO* och *ABF*. Flera instanser anser att en summa motsvarande statens intäkter av mervärdeskatten på böcker, drygt 100 milj. kr., vore en mera rimlig kostnadsram för stödet.

RRV ställer litteraturstödet kostnader i relation till de etablerade stöden åt teater och musik. Litteraturstödet bör beträffande regionala och sociala spridningseffekter väl kunna jämföras med dessa.

Sveriges allmänna biblioteks-förening vill beteckna det föreslagna beloppet som början till ett litteraturpolitiskt ansvarstagande, som mycket snart måste växa.

LO understryker behovet av en högre kostnadsram med hänvisning till böckernas sociala och kulturella betydelse och till de svåra ojämlikheter som ännu råder. Enligt *SACO* är kostnadsramarna i vissa fall så snäva att bidragen blir näst intill meningslösa.

2.2 Filmutredningen

De remissinstanser som har avgett allmänna omdömen om filmutredningens arbete ger ofta uttryck för en kritisk inställning. Flera instanser hävdar att de åtgärder som utredningen föreslår har en alltför blygsam omfattning. *Stockholms kommun* ifrågasätter om de insatser som föreslås är tillräckliga för att skapa en effektiv motvikt mot den kommersiella spekulationen i undermåliga produkter. Liknande uttalanden görs av bl. a. *TCO* och *kulturrådet*. *Sveriges Radio* anser att icke-kommersiella och icke-institutionella aktiviteter inte har betonats tillräckligt.

Kulturrådet anser att stimulansen till filmen i större utsträckning bör närma sig formerna för samhällets stöd till andra konstytringar.

Några remissinstanser, däribland *länsstyrelsen i Norrbottens län*, anser att de föreslagna åtgärderna inte är tillräckliga för att skapa social och regional jämlikhet på filmområdet.

Utredningens uppfattning att kommunernas stöd till filmen bör ökas delas av bl. a. *länsstyrelsen i Östergötlands län* och *MUF*. *Landstingsförbundet* är av samma uppfattning men utgår ifrån att staten skall betala sådana kostnader som är att hänföra till decentralisering av statlig verksamhet. *Skolstyrelsen i Norrköping* betonar att kommunernas kulturella insatser till filmen inte får drabba annat kommunalt kultur-stöd.

Några remissinstanser diskuterar konsekvenserna av den tekniska utvecklingen för samhällets politik på filmområdet.

SÖ och *läsrhögskolan i Linköping* anser liksom utredningen att utvecklingen på videogrammens och kabel-TV:s område måste följas med största uppmärksamhet.

Även *TRU* delar utredningens bedömning men beklagar att utredningen inte dragit några slutsatser av sina principiellt viktiga och riktiga konstateranden. Kommittén anser det därför nödvändigt att utredningens betänkande kompletteras med en beskrivning av videogram och hur det nya mediet kan användas för att medverka till att uppfylla de mål som filmutredningen uppställt.

Dataarkiveringskommittén instämmer i utredningens konstaterande att den nya kommunikationsteknologin, för filmens del i första hand videogram och kabel-TV, kommer att vidga det område som bör täckas av samhällets filmpolitik och samtidigt öka behovet av en samordnad film/TV-politik.

En bärande tanke för *MUS 65* är att film, TV och de nya audiovisuella medierna hör ihop på kulturområdet och bör behandlas som en helhet och att de frågor som hör samman med de rörliga bilderna bör behandlas med betoning på aktivt samarbete mellan kulturinstitutionerna.

Beträffande de tekniska framstegen på filmområdet varnar *kulturrådet* för riskerna av en kommersiell exploatering av de nya landvinningarna och ett ökat beroende av den internationella filmmarknaden.

3 Målen för de statliga insatserna

3.1 Utredningsförslag

3.1.1 Litteraturutredningen

Litteraturutredningen anser inte att de existerande villkoren för framställning och spridning av böcker motsvarar behovet av kvalificerad information och litterärt utbyte. Stat och kommun bör därför ta ett väsentligt vidgat ansvar för denna kultursektor och staten bör bygga ut det indirekta stöd som nu utgår med principiellt nya stödformer.

Utredningen avstår från att försöka utforma absoluta och allmängiltiga kriterier på god litteratur men delar uppfattningen, som den bl. a. kommit till uttryck i utredningens direktiv, att det finns en kvalificerad och kulturellt värdefull litteratur i motsats till en spekulativ och torftig som självfallet inte bör komma ifråga för samhälleligt stöd.

Ett huvudmål med utredningens förslag är att skapa möjligheter för fler människor att läsa god litteratur. Detta innebär dels krav på produktionsledet, så att en tillräcklig bredd i utgivningen garanteras, dels krav på distributionsledet, som skall göra det möjligt för alla oavsett bostadsort att på ett enkelt sätt via lån eller förvärv få tag i god litteratur. Förutsättningar bör skapas för en mångsidig utgivning även av sådan litteratur som inte är direkt lönsam. Detta vidgar yttrandemöjligheterna och bidrar till konstnärlig och kulturell förnyelse. Samhällets politik på bokområdet får dock inte ges en sådan inriktning att författarna känner sig befriade från kraven att vinna läsare. Insatser krävs vidare för att åstadkomma en ökad tillgänglighet av goda böcker över hela landet.

Om fler människor skall ges möjlighet att få tillgång till god litteratur krävs en avvägning mellan åtgärder som förbättrar möjligheterna att låna bra böcker och åtgärder som ökar möjligheterna att köpa dem. Den första typen av åtgärder förutsätter en fortsatt expansion av biblioteksväsendet, och utredningen finner det angeläget att med centrala insatser stödja detta. Böcker upplevs i allmänhet som dyra och detta är ett starkt hinder för privata inköp. Generellt sett motverkar stor bredd i utgivningen låga priser. Bredden i utgivningen bör bibehållas men för vissa delar av utgivningen bör en kraftig sänkning av prisnivån genomföras.

Det är angeläget med en spridning av utgivningsbesluten. En förlagsstruktur med många förlag och med möjligheter till nyetablering är därför önskvärd.

Det är vidare angeläget att skolan ges bättre möjligheter att stimulera eleverna till läsning av god litteratur samt att folkrörelsernas medverkan i läsfrämjande aktiviteter av olika slag främjas.

Litteraturutredningen sammanfattar sina grundläggande värderingar vad gäller insatserna på litteraturområdet på följande sätt; kulturpolitiken inom litteraturens område skall ge fler människor möjligheter och

impulser att läsa bra böcker, medverka till att trygga yttrandefriheten, bidra till ökade yttrandemöjligheter och på så sätt möjliggöra konstnärlig och kulturell förnyelse, ta till vara och levandegöra äldre tiders och andra länders litteratur och därmed trygga den svenska litteraturens fortsatta utveckling.

3.1.2 Filmutredningen

I sitt slutbetänkande Samhället och filmen del 4 diskuterar filmutredningen målen för samhällets filmpolitik. Utredningen konstaterar att dessa mål måste underordnas målen för samhällets kulturpolitik i dess helhet. Vid tiden för betänkandets avlämnande hade kulturrådet avgivit förslag till sådana mål. Filmutredningen går därför endast in på de speciellt filmpolitiska målen, men konstaterar att de mål man föreslår på det filmpolitiska området är väl förenliga med de mål som kulturrådet har föreslagit för kulturpolitiken som helhet.

Utredningen anser det vara betydelsefullt att det finns en produktion av svensk film som skildrar vårt lands människor, miljö, kultur och egenart, en film som gör både dagens svenska samhälle och äldre tiders svenska kultur levande. Det är också viktigt att det skapas möjligheter att se god film i olika delar av landet, även på mindre orter och på landsbygden. Filmen har en stor publik, som domineras av ungdomar. För många är filmen det första och kanske rent av det enda mötet med kulturlivet i vid mening. Filmen är utan tvekan en betydande kulturfaktor, understryker utredningen, även om det finns en stor produktion av torftig underhållning, pornografi och våldsfilm.

Mot denna bakgrund anser filmutredningen att filmpolitiken måste underordnas kulturpolitiken i dess helhet. Utredningen formulerar följande filmpolitiska huvudmål: det gäller att säkerställa och stimulera produktionen av god svensk film, att säkerställa och stimulera import av god utländsk film, att förbättra distributions- och visningsmöjligheter för god film särskilt när socialt eller geografiskt betingade orättvisor föreligger, att stimulera konsumtionen av god film, bl. a. genom förbättrad utbildning och information samt att stimulera konstnärligt, kommunikationstekniskt och ekonomiskt nyskapande inom filmens område.

Vidare betonas att filmpolitiken bör verkställas genom demokratiskt förankrade beslutsprocesser.

3.2 Remissyttrandena

3.2.1 Litteraturutredningen

Ett stort antal remissinstanser instämmer uttryckligen i litteraturutredningens sammanfattning av syftet med kulturpolitiken på litteraturområdet, bl. a. *kulturrådet*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbun-*

det, *Sveriges allmänna biblioteksörening, Bibliotekstjänst, ABF, Studieförbundet Vuxenskolan* och *flera kommuner*.

Landstingsförbundet, LO och *CUF* vill framhålla betydelsen av folkrörelsernas medverkan i litteraturpolitiska åtgärder. *LO* motiverar detta dels praktiskt med att organisationerna har stora kontaktmöjligheter och kan integrera böckerna i vardagslivet, dels principiellt med värdet i spridning av ansvar och uppgifter och i aktivering av föreningslivet.

Bl. a. *SÖ, Svenska kommunförbundet, Svenska bokförläggareföreningen* och *Sveriges författarförbund* beklagar att utredningen inte lyckats finna någon metod att generellt sänka bokpriserna. Bokförläggareföreningen menar att endast en kraftfull generell åtgärd skulle ha sådan effekt och framhåller att det alternativa stödsystem som föreningen föreslår bör kunna ge vissa prissänkande effekter.

Ett par instanser diskuterar avvägningen av litteraturstödet mellan bibliotek och förlags- resp. distributionssidan. *Sveriges författarförbund* anser det olämpligt att ställa bokförsäljning och bokutlåning emot varandra. Förbundet vill f. n. prioritera utgivningsstöd framför biblioteksstöd eftersom åtgärder avseende utgivningen kan väntas få snabbare effekt. Senare kan en omfördelning behöva ske. Ett framtida stöd måste under alla omständigheter omfatta både utgivning och bibliotek. *Svenska bokhandlareföreningen* anser att utredningen överdimensionerar stödet till biblioteken jämfört med det intresse som ägnas bokhandeln.

Bokmarknadens starka beroende av de kommersiella krafterna understryks av flera remissinstanser, bl. a. *Litteraturfrämjandet, Sveriges författarförbund, LO, TCO, CUF* och *Stockholms kommun*. Några instanser hänvisar därvid till Stellan Arvidsons särskilda yttranden.

Sveriges författarförbund beklagar att inte utredningen bland sina allmänna krav på utformningen av ett stödsystem tagit upp kravet att stödet skall minska eller hindra den negativa verkan som marknadsekonomi kan medföra. Förbundet skulle också ha föredragit att utredningen i sin helhet grundligare diskuterat kommersialismen och marknadsekonomi, som Stellan Arvidson gjort i sina särskilda yttranden, och förordar att en särskild utredning kommer till stånd på grundval av dessa yttranden med förord för en icke kommersiell lösning. Åtgärder som motverkar marknadsekonomins negativa krafter riktar sig inte generellt mot de privata kulturföretagen utan kan enligt förbundet i stället innefatta ett väsentligt stöd till den privata kulturverksamhet som har seriösa ambitioner.

LO ser det som mycket väsentligt att samhället nu tar ett aktivt ansvar för att bryta den kommersiella dominansen och ge sociala och kulturella hänsyn ett helt annat inflytande på bokmarknaden. *LO* betraktar utjämningskravet som helt dominerande på alla litteraturens områden när det gäller inriktningen av samhällets stödåtgärder. Därför förordar organisationen selektiva, riktade och uppsökande åtgärder och föredrar

allmänt insatser för bättre spridning och effektivare läsfrämjande.

ABF konstaterar att utredningen inte prövat andra modeller för bokutgivningen än de som just nu finns i samhället och att det kapitalistiska systemets avigsidor består. De kommersiella krafternas styrka har enligt förbundet underskattats grovt. Samhällets ansträngningar att bryta nuvarande mönster på litteraturområdet måste vara långsiktiga och syfta till en väl samordnad totalinsats. Årliga utvärderingar bör göras för att bedöma möjligheterna att nå samhällets kulturpolitiska mål. ABF anser att utredningen inte bort avhålla sig från att närmare diskutera lagstiftande åtgärder och ansluter sig i princip till Stellan Arvidsons slutsatser beträffande förslagen. Särskilt förordas att inrättandet av ett större samhällsägt skönlitterärt förlag övervägs. En ny utredning bör också kunna få i uppdrag att närmare studera åtgärder som kan vidtas för att hindra att kommersialiseringen av kultursektorn ytterligare sprids.

Svenska bokförläggareföreningen noterar med tillfredsställelse att utredningens förslag i stort baserats på rådande struktur inom bokbranschen. Föreningen anser dock att utredningen sökt framställa ett motsatsförhållande mellan kommersiella och kulturella intressen och vill därför betona sin åsikt att dessa intressen i de allra flesta fall sammanfaller. Föreningen hävdar att en stimulans av bokproduktionen helt utan statliga styrningsmöjligheter skulle ge de effekter, som utredningen eftersträvat.

3.2.2 Filmutredningen

Ett tjugotal remissinstanser, däribland *socialstyrelsen*, *SÖ*, *kulturrådet*, *TCO* samt *Klys*, godtar uttryckligen de speciella mål för filmpolitiken som filmutredningen föreslår. Flera remissinstanser betonar särskilt filmfrågornas sammanhang med övriga kulturfrågor och med samhällsplaneringen i stort.

Statens ungdomsråd och *Unga örnars riksförbund* stryker under ungdoms- och folkrörelseorganisationernas roll vid förverkligandet av de kulturpolitiska delmålen yttrandefrihet, mångsidighet och decentralisering. *CUF* betonar förutom yttrandefrihets- och decentraliseringsmålen också att filmpolitiken bör vara ett medel för att skapa jämlikhet mellan människor.

Enligt *Sveriges biografägareförbund* tycks utredningen ha förbisett att film för många människor utgör ett medel till avkoppling och förströelse. Biografägareförbundet anser att denna aspekt bör ingå i den filmpolitiska målsättningen. En liknande uppfattning har *Riksföreningen Våra gårdar*.

Svenska filminstitutet påpekar att svensk film har en stark ställning utomlands och att den i hög grad bidrar till kännedom om Sverige och svensk kultur utomlands. Detta är ett inte oviktigt motiv för samhällsstöd till svensk film.

Ett par remissinstanser diskuterar begreppet "god film". *Svenska filmkritikerförbundet* anser att det inte finns någon värdegemenskap kring det kvalitetsbegrepp som utredningen bygger på. *Socialstyrelsen*

tolkar innehållet i uttrycket "god film" som en medveten vilja att komma tillrätta med de förråande, passiviserande, könsdiskriminerande och liknande filmer som präglar dagens filmutbud.

Flera remissinstanser vill särskilt framhäva att filmpolitiken skall syfta till att förbättra distributionen av god film. *Socialstyrelsen* anser att så många som möjligt bör få tillfälle att se film i boendeområdet. *Landsförbundet* betonar att såväl socialt som geografiskt och åldersmässigt missgynnade grupper bör ges möjlighet att se god film. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* har en liknande uppfattning.

Statens filmgranskningsråd anser att filmpolitiken bör syfta till att höja kvaliteten på den repertoar som visas på de vanliga biograferna, inte att skapa särskilda kanaler för kvalitetsfilm vid sidan av den vanliga kommersiella distributionen för den breda publiken. Ett liknande resonemang för *Folkets husföreningarnas riksorganisation*.

Ett genomgående tema i många av remissvaren är att filmen måste frigöras från beroendet av privata kommersiella intressen, vilka anges vara skulden till att en stor del av filmutbudet är kvalitativt undermåligt.

Sådana uttalanden kommer från bl. a. *SÖ, länskolnämnden i Gävleborgs län, statens biografbyrå, statens filmgranskningsråd, statens barnfilmnämnd, teater- och musikrådet, Folkets husföreningarnas riksorganisation, CUF, ABF och Föreningen Produktions- och inspelningsledare. Stockholms kommun* menar att ett mera övergripande mål för filmpolitiken skulle kunna formuleras, vilket tog fasta på att motverka de negativa verkningarna av marknadsekonomi på filmområdet. *Lärarhögskolan i Uppsala* anser att en alltför stor del av dagens kommersiella film motverkar skolans målsättning.

TCO tar upp frågan om att differentiera visningsavgifterna på biograferna, dvs. att sätta högre avgift på film av undermålig kvalitet. Om effekten av en sådan differentiering skulle bli att utbudet av sådan film minskar, måste det vara betydelsefullt ur kulturpolitisk synvinkel. Uttalanden i liknande riktning görs av *statens filmgranskningsråd* och *Sveriges Radio*.

Skolstyrelsen i Gävle konstaterar att biobesökarna till största delen består av ungdomar som befinner sig i en mycket påverkbar ålder. Därför bör samhället vidta åtgärder för att rensa bort de mest undermåliga produkterna från TV och biograferna, vidta åtgärder så att högkvalitativ utländsk film blir ekonomiskt möjlig att visa i Sverige samt verka för att våldsmentaliteten i svensk film minskar.

Några remissinstanser, däribland *kulturrådet* och *CUF*, hyser farhågor för de monopoliseringstendenser, den brist på konkurrens och de svagheter i distributionen av film som finns i filmbranschen.

Svenska filmkritikerförbundet framhåller att koncentrationen av ekonomisk makt och därav följande centralisering av beslutsfunktionerna inom filmbranschen ej leder till en demokratisering av filmlivet. Man fruktar att en liknande utveckling kommer att ske beträffande de av samhället inrättade institutionerna.

SSU påpekar de möjligheter som redan finns inom folkrörelserna att medverka till lokalt och regionalt förankrad distribution.

4 Litteraturområdet, utgivning och försäljning

4.1 Nuläge

4.1.1 Statliga insatser

Det statliga stödet till litteraturen är f. n. begränsat till insatser för författare och översättare. Det direkta statliga stödet till författare och översättare utgår dels i form av bibliotekersättning, dels som stipendier och konstnärsbelöningar. Dessutom kan upphovsmän till sceniska verk få särskild ersättning.

Sedan 1954 har de svenska författarna erhållit viss ersättning för utlåningen av deras upphovsrättsligt skyddade verk vid folk- och skolbiblioteken. Denna s. k. bibliotekersättning utgår av statsmedel och avsätts till en särskild fond, Sveriges författarfond. Gällande bestämmelser om bibliotekersättningen finns i kungörelsen (1962:652) angående Sveriges författarfond (ändrad senast 1972:553).

En del av bibliotekersättningen fördelas som s. k. författarpenningar till författare och vissa bokillustratörer i relation till utnyttjandet av deras verk. Återstoden, den s. k. fria delen, utdelas i olika former till författare, översättare och bokillustratörer och som bidrag för vissa litterära ändamål.

Författarpenningen utgår f. n. i princip med 10 öre per hemlån av originalverk och med 40 öre per referensexemplar. Totalbeloppet modifieras av vissa regler. För budgetåret 1974/75 har uppförts ett förslagsanslag för bibliotekersättning på 13,7 milj. kr.

Till ersättning åt författare och översättare för utnyttjande av deras verk i form av talböcker och taltidningar har anvisats 800 000 kr. för innevarande budgetår. Medlen fördelas av Sveriges författarförbund.

För svenskt sceniskt verk av levande upphovsman utgår ersättning till denne för offentliga framföranden av verket på svensk teater. För innevarande budgetår har 500 000 kr. anvisats till detta ändamål. Medlen fördelas av statens kulturråd.

De statliga konstnärsstipendierna syftar till att ge innehavarna ekonomisk trygghet under en längre period av samlad konstnärlig arbetsinsats. Stipendierna utgår för författarnas del i regel som s. k. stora arbetsstipendier på 15 000 kr. per år under två år. Styrelsen för Sveriges författarfond svarar för utdelandet av stipendier till författare och översättare. För budgetåret 1974/75 har till dessa grupper anvisats 795 000 kr. vilket motsvarar 53 stipendier.

Konstnärsbelöningar utdelas till personer som genom sin konstnärliga verksamhet uppnått en obestridlig position i svenskt kulturliv. De är inte tidsbegränsade, utan skall ge varaktig ekonomisk trygghet i yrkesutövningen och ett gott pensionsskydd. Konstnärsbelöning kan uppgå till högst fem gånger det basbelopp för allmän försäkring som gäller vid

kalenderårets ingång. Beloppet minskas enligt vissa regler med hänsyn till innehavarens övriga inkomster. Antalet konstnärsbelöningar är f. n. 120, varav ett 40-tal tilldelats författare.

4.1.2 Utgivning och förlag

Litteraturutredningen initierade och genomförde en rad undersökningar för att redovisa struktur och lönsamhet för olika delar av förlagsområdet. Några samlade uppgifter om branschens situation fanns tidigare inte tillgängliga. Utredningens undersökningar gäller situationen under senare delen av 60-talet och början av 70-talet, dock aldrig längre fram än till år 1972. Någon egentlig uppföljning av dessa studier har sedan inte gjorts. För åren efter 1972 finns därför ingen tillfredsställande kartläggning.

Visst material finns dock. Uppgifterna i Svensk bokförteckning ger en kontinuerlig redovisning av utgivningens utveckling. I boken *Bokens väg* (Hans Olof Johansson, 1974) redovisas en bearbetad statistik för året 1973. Vidare har representanter för förlagsbranschen i olika sammanhang och vid olika tidpunkter uttalat sig om branschens villkor och utveckling. Samlat ger detta material en ganska enhetlig bild. Utvecklingen har sedan de kritiska åren 1971–72 vänt och i vissa avseenden synes utvecklingen inom branschen vara mycket gynnsam. Branschen saknar dock inte problem. Delar av utgivningen och vissa delar av försäljningen möter fortfarande ekonomiska svårigheter.

4.1.2.1 Utgivning

Sverige har internationellt sett en stor bokutgivning och placerar sig på ungefär femtonde plats bland världens länder i fråga om antal utgivna titlar per år.

Tabell 4.1 Förlagens utgivning och försäljning av allmänlitteratur år 1970 fördelad på olika kategorier (procent).

Kategori	Procentuell andel av	
	Antal titlar	Omsättning
Ordinarie böcker:		
Skönlitteratur	17	13
Facklitteratur	21	22
Barn- och ungdomslitteratur	15	9
Pocketböcker:		
Kvalitetspocket	18	7
Massmarknadspocket	14	5
Inbundna billigböcker	6	20
Större verk	1	17
Övriga böcker	8	7
Summa	100	100
Totalvärdet	3 300 titlar	328 milj. kr.

Enligt Bibliografiska institutets statistik omfattade den totala bokutgivningen år 1973 drygt 8 000 titlar. Däri inräknas då även olika slag av speciallitteratur, läroböcker, kataloger och broschyrer. Bortses från dessa grupper kvarstår allmänlitteraturen: böcker som riktar sig till den enskilde köparen på den allmänna marknaden. Litteraturutredningen har redovisat allmänlitteraturens fördelning på olika kategorier år 1970, då den sammanlagt omfattade 3 300 titlar (Tabell 4.1).

Bokhandelsböckerna utgjorde detta år ungefär 80 % av titlarna och massmarknadslitteraturen – som huvudsakligen sprids genom Pressbyrån – 15 %. Resten bestod av böcker som sprids genom bokklubbar, hemförsäljning m. m. De vanliga utgåvorna i häftad eller inbunden form, "ordinarie böcker", som omfattar den helt övervägande delen av första gångsutgivningen, svarade år 1970 för 53 % av titlarna men endast 44 % av värdet. De två kategorierna pocketböcker representerade 1/3 av antalet titlar men endast 12 % av det totala försäljningsvärdet.

Av kvalitetspocketböckerna var ca 2/3 fackböcker och resten skönlitteratur. Fackböckerna var den största innehållskategorin räknat både på titelantal och omsättning.

De inbundna billigböckerna, som vanligen säljs direkt till konsumenten via bokklubbar och postorder, utgörs till allra största delen av skönlitteratur. Trots att de år 1970 bara omfattade 6 % av titlarna svarade de för inte mindre än en femtedel av den totala omsättningen. Det finns anledning förmoda att andelen ökat ytterligare med senare års bokklubsframgångar.

Utgivningen av skönlitteratur visar, om den officiella statistiken kompletteras på vissa punkter, totalt sett relativt små förändringar under perioden 1965–1973. Den håller sig varje år kring 1 300–1 400 titlar. Massmarknadslitteraturen har under perioden ökat sitt titelantal i ungefär samma omfattning som den kvalificerade skönlitteraturen gått tillbaka. För år 1973 kan dock en motsatt tendens konstateras: antalet bokhandelsböcker har ökat samtidigt som massmarknadsgivningen minskat.

Den samlade debutantutgivningen har i stort sett minskat under perioden 1965–1973. Påfallande är de stora kvalitetsförlagens nedskärningar när det gäller lyrikdebutanter. Detta kompenseras dock delvis av ökningarna i de s. k. stencilförlagens verksamhet.

Tabell 4.2 Utgivningen av skönlitteratur år 1972 fördelad på bokhandels- och massmarknadslitteratur samt på svenska original och översättningar.

Kategori	Antal titlar	Procent
Bokhandelslitteratur	765	56,1
Därav: svenska original	(478)	(35,1)
översättningar	(287)	(21,0)
Massmarknadslitteratur	598	43,9
Därav: svenska original	(83)	(6,1)
översättningar	(515)	(37,8)
Summa	1 363	100

Tabell 4.2 visar att den svenska skönlitteraturen år 1972, liksom varit fallet hela det senaste decenniet, dominerades av översättningar. Detta beror dock i första hand på den mycket stora andelen översättningar, främst från engelskan, inom massmarknadslitteraturen. Bland bokhandelsböckerna överväger de svenska originalen.

Litteraturutredningens studier visade att inte mindre än 60 % av de svenska skönlitterära titlar som utgavs år 1966 hade underskott på sina direkta kostnader, däribland huvuddelen av lyriktitlarna och nästan alla debutverk. De 5 % av titlarna som gav ca 2/3 av det totala nettobidraget till täckande av gemensamma kostnader gjorde dock att den totala skönlitterära utgivningen för året gav full kostnadstäckning. Av detta framgår tydligt att på den svenska skönlitterära marknaden smärre förluster på ett stort antal titlar förväntas bli uppvägda av vinster på ett litet antal lättsålda böcker.

Andelen titlar översatt skönlitteratur som gav full kostnadstäckning uppgick till 1/3, huvudsakligen underhållningslitteratur. Därigenom kunde kategorin som sådan få sina kostnader täckta.

Utgivningen av fackböcker visar under perioden 1960–1973 enligt den officiella statistiken en uppgång med ca 65 %. Uppgången kan bl. a. sättas i samband med kvalitetspocketbokens växande popularitet, med utbildningsväsendets expansion som medfört större behov av läromedel samt med debattlitteraturens ökade betydelse från mitten av 1960-talet. För den klart största ökningen inom facklitteraturen svarar gruppen samhälls- och rättsvetenskap, men under de allra senaste åren har den stadig uppgående trenden för denna kategori brutits, samtidigt med att förlagen klagat över minskad lönsamhet för debattlitteraturen.

Genom att en stor del av fackböckerna utges på annat sätt än av de kommersiella bokförlagen och genom läroböckernas stora andel blir denna litteratur totalt sett i jämförelsevis liten utsträckning beroende av fluktuationerna på bokmarknaden.

En avsevärd brist när det gäller fackböcker är att större verk av standard- och referenskaraktär ofta inte finns översatta.

Fackböckerna uppnår i regel större försäljningssiffror än romaner och diktsamlingar. Tre av fyra fackböcker kan väntas få sina direkta kostnader täckta, men samtidigt är fackböckerna i majoritet bland de titlar som ger stora underskott. Litteraturutredningens lönsamhetsundersökning avseende år 1966 visade att den facklitterära utgivningen som helhet var mindre lönsam än den skönlitterära.

Utgivningen av kvalitetspocketböcker expanderade snabbt sedan boktypen introducerats i Sverige i slutet av 1950-talet. Ett hårdnande konkurrensläge har emellertid lett till lägre genomsnittsförsäljning och därigenom gjort prishöjningar nödvändiga. Detta har i sin tur minskat försäljningen, och denna onda cirkel har ännu inte brutits.

Den kapitalkrävande och riskabla utgivningen av stora verk, särskilt kvalificerade uppslagsverk, har på senare år skurits ned i påtagligt hög

grad.

Klassikerlitteraturen utgör en mycket liten del av bokutgivningen. Åren 1965–1970 stod författare födda senast år 1865 för endast omkring 5 % av skönlitteraturutgivningen i Sverige. Utvecklingen under denna tidsperiod pekar på något ökad utgivning av översatta klassiker men en tydlig minskning för de svenska. Mycket tyder på att klassikerutgivningen fortsatt att vara låg även efter år 1970.

Av väsentlig betydelse på längre sikt är att lagerhållningen av klassiker har försämrats kraftigt. Ett stort antal titlar har realiserats och flera viktiga serier har lagts ned under de senaste åren. Beståndet är på vissa områden kraftigt koncentrerat till enstaka författare. Vidare saknas ofta standardutgåvor av centrala verk och av valda skrifter.

Böcker för barn och ungdom utgör ungefär 8 % av den totala bokutgivningen i Sverige (år 1973 743 av drygt 8 000 titlar enligt den officiella statistiken). Under perioden 1966–1970 visade denna utgivning en klart ökande tendens. Därefter minskar utgivningen i samband med nedskärningarna åren 1970–71, men en klar ökning kan iakttas från år 1972 till år 1973.

Översättningarna har omfattat ungefär hälften av de barn- och ungdomsböcker som utgavs under perioden 1966–1972. De dominerade under förra delen av perioden och låg sedan ganska stadigt på en nivå av 250–300 utgåvor per år. De tidigare svängningarna i utgivningen beror huvudsakligen på ändringar i den svenska originalutgivningen, medan ökningen från år 1972 till år 1973 sammanhänger med expansion av den översatta litteraturen. Bland översättningarna dominerar helt sådana som gjorts från engelskspråkiga original.

Bland barn- och ungdomsböckerna finns inte samma skarpa gräns mellan bokhandels- och massmarknadsböcker som kan iakttas inom skönlitteraturen för vuxna. Pressbyrån och bokhandeln har till stor del haft ett likartat sortiment. En tydlig prisskiktning finns dock mellan de mera kvalificerade barn- och ungdomsböckerna och de populära böcker som utges i stora serier. Kvalitetsböcker kostar normalt omkring tre gånger så mycket som typiska seriebundna böcker.

Enligt litteraturutredningens lönsamhetsstudie var barn- och ungdomsböckernas genomsnittliga försäljning år 1966 mer än dubbelt så stor som övriga kategoriers. Detta gjorde denna kategori till den klart lönsammaste, med närmare hälften av titlarna som gav vinst och endast 15 % av titlarna som gav underskott. Den goda lönsamheten tycks i första hand gälla de större förlagen, som svarar för huvuddelen av de mest sålda böckerna.

Kostnaderna för framställning av bilderböcker är hög i förhållande till böckernas omfång vilket gjort samtrycksförfarande med förlag från olika länder vanligt.

Produktionen av svenska originalserier av hög kvalitet möter betydande svårigheter.

Under perioden 1968–1973 var prishöjningarna på böcker lägre än förändringarna i konsumentprisindex. Endast kvalitetspocketböckerna noterar en kraftig prishöjning som dock stagnerat de

senaste åren. Priset på skönlitteratur i vanligt utförande liksom priset på barn- och ungdomsböcker har sjunkit betydligt, räknat i fast penningvärde.

Av stor betydelse för bokhandelns sortiment är det faktum att förläggarna blivit allt restriktivare med lagerhållningen av sina böcker. Om omedelbar försäljning uteblir realiserar eller makuleras allt oftare en titel.

4.1.2.2 *Förlagen*

Produktion och försäljning av böcker sker i Sverige huvudsakligen genom enskild företagsamhet. Ingen subvention från det allmänna utgår till sådan verksamhet vilket innebär att litteraturen är den kultursektor som längst klarat sig utan direkt samhällsstöd.

Antalet förlag i Sverige är svårt att exakt fastställa. Ett drygt hundratal förlag kan dock anses svara för den helt övervägande utgivningen av böcker för den allmänna marknaden, allmänlitteraturen.

Inom förlagsbranschen är koncentrationen betydande. Av de drygt 500 milj. kr. som förlagens bokförsäljning uppgick till år 1970 svarade tre koncerner (varav två numera gått samman) för nära hälften, de samhällsägda och folkrörelseägda förlagen för vardera 8 % samt övriga förlag för en tredjedel.

Värdemässigt minskade de åtta största förlagens andel av allmänlitteraturen mellan åren 1966 och 1970 från 63 % till 55 %. Genom förlagens specialisering är förlagskoncentrationen inom olika delkategorier regelmässigt större än vad som gäller allmänlitteraturen totalt. Starkast är koncentrationen inom barn- och ungdomsbokssektorn, medan facklitteraturen uppvisar den klart lägsta koncentrationsgraden.

Under den s. k. förlagskris som kulminerade åren 1971–1972 tvingades några större förlag till kraftiga rationaliseringar och nedskärningar i utgivningen, men nedläggningar av förlag visade sig inte nödvändiga. Krisen kan ses i relation till den ambitiösa utgivning som förekom under mitten av 1960-talet. Bonniers minskade åren 1965–1973 sin titelmässiga andel av den skönlitterära utgivningen från 25 % till 17 % av den totala produktionen och är därmed inte längre det största skönlitterära förlaget. Denna plats har intagits av ett massmarknadsförlag, B. Wahlström.

Under senare år har ett antal författarkooperativa förlag bildats, delvis i form av s. k. stencilförlag som utger enkelt utförda böcker och strävar att gå förbi de vanliga distributionskanalerna. Utgivningen på dessa förlag har till viss del kompenserat minskningarna på de större förlagen.

4.1.3 *Försäljning av böcker*

Enligt litteraturutredningens beräkningar såldes år 1972 sammanlagt omkring 25 milj. böcker till allmänheten (läroböcker undantagna). Bokhandeln och Pressbyråns distributionsnät svarade vardera för något mer än

10 milj. exemplar och bokklubbarna för 4 milj. exemplar. De för enskilt bruk köpta böckerna motsvarade omkring en tredjedel av antalet bibliotekslån, men direkta jämförelser mellan lån och köp är givetvis svåra att göra.

4.1.3.1 *Kommersiell bokgrosshandel*

År 1970 passerade knappt en tredjedel av allmänlitteraturen – motsvarande 136 milj. kr. – ett grossistled vid försäljningen. Tre grossister svarade vardera för en verksamhet motsvarande en försäljning av ca 40 milj. kr.: AB Seelig & Co, AB Svenska pressbyrån och Bibliotekstjänst AB.

Seelig & Co är ett bokhandlarägt serviceföretag. Det betjänar huvudsakligen abonnemangs- och B-bokhandeln. För den del av B-bokhandeln som anlitar Seelig sköter företaget all distribution. De större förlagen sköter själva lagerhållning m. m. men Seelig förmedlar rekvisitionerna från bokhandeln och svarar i regel för expeditionen. De mindre och medelstora förlagen har inte möjlighet att själva sköta distributionen till detaljhandeln, utan utnyttjar Seeligs tjänster.

Seeligs centrallager omfattar ca 23 000 titlar vilket anses motsvara samtliga för en allmän publik aktuella böcker. Två gånger om året utges fullständiga kataloger över detta lager. B-bokhandeln tar alla bokleveranser därifrån, men lagret utnyttjas för kompletteringar av hela bokhandeln.

Seelig driver också en upplysningstjänst för bokhandeln och en s. k. Till kund-service, som innebär att icke lagerförda böcker kan beställas i bokhandeln och sändas per post direkt till kunden.

AB Svenska pressbyrån ägs av den svenska pressen och har som huvuduppgift att förmedla tidningar och tidskrifter. Pressbyrån svarade år 1970 värdemässigt endast för omkring 10 % av den kommersiella bokförmedlingen till allmänheten. Genom att försäljningen helt domineras av billig massmarknadslitteratur motsvarar detta dock ca 40 % av antalet sålda böcker.

Före år 1970 var dyrare böcker genom kommissionssystemet förbehållna fackbokhandeln. Ett mera kvalitetsbetonat sortiment tillhandahålls numera hos ett visst antal av Pressbyråns återförsäljare. Sedan avtal slutits med Svenska bokförläggareföreningen år 1973 har ett distributions- och informationssystem för böcker skapats som påminner om det Seelig använder för B-bokhandeln. Pressbyrån ger också numera genom sina återförsäljare allmänheten möjlighet att beställa i princip vilken bok som helst.

4.1.3.2 *Abonnemangsbokhandeln*

Abonnemangsbokhandeln svarar genom de ca 300 A-boklådorna för omkring halva försäljningen av allmänlitteratur. Denna litteratur utgör dock bara en mindre del av boklådornas försäljning. År 1970 hade

läroböcker och pappersvaror m. m. tillsammans en större ekonomisk betydelse.

Bokhandelsbranschen består i hög grad av småföretag. Antalet A-bokhandlare har de senaste åren varit relativt konstant. Några boklådor har lagts ned eller övergått till att vara B-bokhandel, men i stället har andra tillkommit. Abonnemangsbokhandeln är tydligt koncentrerad till större tätorter. Litteraturutredningens undersökningar visar att en betydande del av bokförsäljningen går genom relativt få boklådor.

År 1970 avskaffades bokhandelns bruttoprissystem. Detta innebar bl. a. att priskonkurrens blev möjlig, att bokhandelns ensamrätt till försäljning av vissa böcker upphörde samt att den etableringskontroll som funnits slopades.

Beroendet av försäljningen till skolor och bibliotek ökade under 1960-talet. Sedan år 1972 kan kommunerna köpa läroböcker direkt från förlagen på ungefär samma villkor som bokhandeln. Kommunerna tycks dock inte i större utsträckning ha utnyttjat denna inköpsmöjlighet. Vid samma tid började också Bibliotekstjänst bygga upp en egen distribution för sambindningsböcker, vilka tidigare gick helt genom Seelig & Co och bokhandeln. Endast en liten del av sambindningsförsäljningen går nu genom bokhandeln. Bokhandelns direktförsäljning till biblioteken är svår att uppskatta.

År 1970 kunde A-bokhandeln genomsnittligt anses ha tillfredsställande lönsamhet, trots att ca 10 % av boklådorna gick med förlust.

År 1973 slöts ett avtal mellan Bokhandlareföreningen och Bokförläggareföreningen, som innebär att man frångått fullsorteringsprincipen. Varje boklåda i abonnemang behöver inte längre ta emot samtliga böcker från förlagen, utan kan välja mellan olika abonnemangsalternativ från varje enskilt förlag. Nya returregler gör att lagerhållningen sannolikt har minskat.

4.1.3.3 B-bokhandeln

De omkring 150 B-boklådorna finns huvudsakligen på orter där abonnemangsbokhandel saknas. Ett betydande antal B-boklådor har lagts ned under 1960-talet. De flesta B-boklådorna anlitar Seelig som grossist, men några utnyttjar Pressbyråns tjänster.

Totalförsäljningen av böcker genom B-bokhandeln uppgick år 1969 till ca 15 milj. kr. varav allmänförsäljningen och försäljningen till kommunerna svarade för ungefär hälften vardera. Sedan år 1969 torde försäljningen ha gått tillbaka och B-bokhandelns situation är sannolikt sämre än A-bokhandelns. Särskilt viktigt är att försäljningen till kommunerna tycks ha minskat betydligt.

4.1.3.4 Övrig detaljhandel

År 1970 såldes omkring 20 % av den allmänlitteratur som gick via återförsäljare genom andra kanaler än fackbokhandeln. Dessa kanaler

utgörs i första hand av Pressbyråns återförsäljare och av sådana varuhus som inte har abonnemangsboklåda.

Pressbyråns distributionsnät omfattar med sina 14 000 återförsäljare omkring var fjärde av landets återförsäljare för varor av något slag. Den större delen består av kiosker och tobaksaffärer, men därtill kommer också butiker av olika slag, hotell m. m. Pressbyrådetailjsterna sålde år 1970 böcker för ca 44 milj. kr.

Pressbyråns återförsäljarnät är betydligt jämnare fördelat än bokhandel och bibliotek. I stort sett följer fördelningen befolkningens lokalisering.

Varuhusen sålde år 1970 allmänlitteratur för ca 35 milj. kr. Därav gick dock det mesta genom ett 20-tal fullsorterade varuhusboklådor. En mindre del utgjordes av Pressbyråns sortiment, men flera varuhuskedjor för också ett eget sortiment, som tas hem direkt från förlagen. Ungefär 350 varuhus kan beräknas föra ett sådant sortiment och försäljningen av detta var år 1970 ca 12 milj. kr.

4.1.3.5 *Förlagens direktförsäljning*

På senare år har bokklubbarna expanderat starkt i Sverige och var tjugonde svensk beräknas vara medlem i en bokklubb. Mot att medlemmarna förbinder sig att köpa vissa volymer eller böcker för ett visst belopp får de vissa förmåner, främst i form av lägre priser. Utsändningen av böcker sker vanligen genom posten. Kontakterna kan också skötas genom bokhandeln.

Några förlag bedriver renodlad postorderverksamhet utan kontraktsbundna medlemmar men med intensiv reklambearbetning av konsumenterna. De utbudna titlarna är få till antalet. Ofta rör det sig om större verk.

Hemförsäljning används huvudsakligen för omfattande verk som uppslagsböcker o. dyl. som kräver en noggrannare presentation. Sortimentet är litet och försäljningsformen har på senare år stagnerat.

4.2 Litteraturutredningen

4.2.1 Utgångspunkter för förslagen

Med utgångspunkt i de mål för insatserna inom litteraturområdet som utredningen förordat och de delvis motstridiga krav och önskemål som detta för med sig är det inte möjligt att ge en generell lösning för utformningen av stöd till utgivning och försäljning av litteratur. Olika typer av insatser måste tillgripas för problem rörande bredden i utgivningen å ena sidan och en massmarknadsutgivning till lågpris å andra sidan. Enligt utredningen kan dock sammanfattningsvis följande allmänna krav ställas på utformningen av ett system för litteraturstöd: stödet bör vara sammanhållet, överskådligt och lättadministrerat och samtidigt ge garantier för mångsidighet i bedömningar och värderingar, åtgärder i produktionsledet bör ha återverkningar även i distributions- och konsumtionsleden, effekterna av stödet bör verka prisdämpande och motverka koncentrationstendenser i utgivningen.

4.2.2 Utgivningsstödet

4.2.2.1 Allmänt

Inledningsvis behandlar och avvisar utredningen tre olika förslag till generella former för litteraturstöd, som förts fram i den svenska debatten.

Vid en allmän befrielse av böcker från mervärdesskatt skulle stödet till största delen tillfalla den lättsålda litteraturen samtidigt som ingen större prissänkning kan garanteras. Relationerna mellan olika utgivningskategorier skulle troligen inte heller ändras. Slutsatsen är att bokkulturen knappast skulle främjas i proportion till det statliga inkomstbortfallet med drygt 100 milj. kr. vid en momsbefrielse. Ledamoten Per Ahlmark reserverar sig på denna punkt och framhåller nackdelarna med nuvarande beskattningssystem, där endast vissa typer av skrifter undgår mervärdesskatt.

En ersättning till förlagen för de böcker som utnyttjas på bibliotek kan dels basera sig på föreställningen att samhället skulle stå i ekonomisk skuld till förlagen, dels enbart ses som en lämplig form för litteraturstöd. Grunderna för resonemanget om förlagens rättigheter måste emellertid betraktas som högst tveksamma. En generell bibliotekersättning av denna typ skulle tendera att främst stödja den lättsålda litteraturen. Stödet tillfaller helt produktionsledet, förlagen, och får inga direkta återverkningar i övriga led. Ledamoten Per Ahlmark uttalar sig i reservation för ett system där ersättningen knyts till bibliotekens inköp av böcker och ej till deras nyttjande.

Enligt sina direktiv har utredningen haft att granska den norska litteraturstödsmodellen, där staten automatiskt inköper 1 000 exemplar av varje ny norsk skönlitterär bok från förlagen för fördelning på landets folkbibliotek. Ett införande av detta system kan emellertid medföra risker för att folkbibliotekens bokinköp skulle komma att skäras ned. Vidare kan allvarliga invändningar resas mot ett system, där staten automatiskt inköper en vara till ett pris som producenten själv bestämmer. Utredningen ser det också som angeläget att hitta sådana former för stöd som lämpar sig för annan litteratur än den svenska skönlitteraturen.

Selektiva stödformer förutsätter i motsats till generella en bedömning av det enskilda verket. Ett selektivt stöd har uppenbara fördelar genom att det kan styras till den verkligt behövande delen av utgivningen och genom att storleken lätt kan anpassas efter behovet. Vidare kan sådant stöd förbindas med villkor i fråga om prissättning, utförande, lagerhållning m. m. Härigenom skapas viktiga instrument för en aktiv kulturpolitik på litteraturområdet. Eftersom stödet ges till vissa utvalda verk, måste emellertid riskerna för en otillbörlig styrning av utgivningen nog beaktas.

Utredningen finner denna risk så stor vad beträffar utgivning av

tidigare opublicerad svensk skönlitteratur att ett generellt, automatiskt verkande förhandsstöd inom vissa ramar föreslås för denna litteraturkategori. För övriga kategorier är det nödvändigt med ett sakkunnigt urval bland ett stort antal utgivningsmöjligheter. För denna litteratur föreslår utredningen selektivt fördelade stöd i form av projektbidrag i förhand eller belöningar i efterhand. Utredningen framhåller dock att skillnaderna mellan generellt och selektivt stöd inte får överbetonas.

Utgivningsstödet bör relateras till de faktiska kostnaderna och föreslås därför i görligaste mån baserat på bokens omfång, beräknat i ark (16 sidor). Denna s. k. a r k e r s ä t t n i n g s m o d e l l medför att en låg- och en högprissatt bok med samma sidantal får samma stöd, oavsett priset, och förlagen tjänar inte i detta avseende på att sätta höga priser. Eftersom vissa grundkostnader är desamma oavsett en boks omfång, bör arkersättningen kompletteras med en fast ersättning till varje titel. Hänsyn måste också vid en detaljutformning tas till att kostnaden per ark varierar vid olika utförande. Ett normalantal typrum per ark bör kunna anges som grundval för ersättning.

Förlagen bör för att erhålla stöd fullgöra en m o t p r e s t a t i o n . Denna bör bestå i leverans av ett visst antal exemplar av de böcker som erhållit stöd, vilka sedan görs tillgängliga i olika delar av landet. Stödordningen förutsätter någon form av avtal mellan staten och förlagen. De förlag som ej kan eller vill fullgöra motprestationen förutsätts inte heller få stöd.

Med i det följande beskrivna undantag (ny skönlitteratur för vuxna i översättning samt barn- och ungdomslitteratur) utgörs motprestationen av 1 250 exemplar som fördelas på följande sätt:

Landets 24 länsbibliotek erhåller 20 exemplar vardera av varje stödd titel. Dessa knappt 500 exemplar av varje titel skall i första hand användas för nystartad uppsökande biblioteksverksamhet på arbetsplatser och institutioner, till utökad användning av bokbussar etc. På detta sätt ges länsbiblioteken möjligheter att utjämna regionala skillnader i boktillgäng och biblioteksservice.

Varje kommun, som så önskar, erhåller för sitt folkbibliotek ett exemplar av varje stödd titel. Dessa ca 300 exemplar av varje bok som ingår i stödsystemet bör under en tid av 4–5 månader tillhandahållas som presentationsexemplar för allmänheten. Presentationen kan ske antingen på huvudbiblioteket eller på en lämplig filial. Presentationsexemplar till de lokala folkbiblioteken avses inte vara iordningställda för biblioteksbruk, och utredningen anser det osannolikt att biblioteken kommer att införliva dem med sina ordinarie samlingar. Därför torde inte förlagens direktförsäljning till biblioteken komma att minska. Eftersom exemplaren till länsbiblioteken är avsedda för nystartad verksamhet, bör inte heller de påverka försäljningen.

Ett exemplar av varje stödd titel tilldelas var och en av de ca 300 abonnemangsboklådorna och sådana B-boklådor, som uppfyller vissa minimikrav i fråga om sortimentsbredd och service. Samtidigt som

sortimentsbredden garanteras inom vissa utgivningsområden, erhåller härigenom bokhandeln en viss subvention. Friexemplaren får inte ingå i bokhandelsreturerna till förlagen, och boklådor bör inte få försälja friexemplar till annan bokhandel.

4.2.2.2 *Ny svensk skönlitteratur för vuxna*

För att en titel skall bli delaktig av det generella stödet till ny svensk skönlitteratur för vuxna bör den uppfylla tre krav, nämligen att texten genom upplagan ifråga till övervägande del publiceras för första gången, att titeln av Bibliografiska institutet klassificeras inom någon av avdelningarna Hc(s) Samlingar, Hc.01 Romaner och noveller m. m., Hc.018 Aforismer, Hc.02 Dramatik, Hc.03 Poesi eller Hc.04 Essäer samt att titeln genom Bibliotekstjänsts sambindning inköpts i minst 40 exemplar fördelade på minst 24 olika bibliotek.

De böcker som uppfyller de angivna tre kriterierna erhåller automatiskt produktionsstöd förutsatt att det utgivande förlaget i avtal med staten förbundit sig till den skisserade motprestationen.

Utredningen föreslår att medlen för stöd till svensk skönlitteratur utgår enligt arkersättningsprincipen och beräknas på ett givet antal titlar. Stödets omfattning föreslås baserad på en utgivning av 400 titlar per år varvid det totala stödbeloppet kan beräknas uppgå till 5,4 milj. kr. Av hela antalet stödda titlar bör högst 25 % avse lyrik.

Inget förlag bör få erhålla mer än 20 % av det totala stödet till den svenska skönlitteraturen. Om gränsen överskrids, fördelas stödbeloppet på förlagets samtliga titlar. Mot utformningen av denna regel reserverar sig ledamoten Per Ahlmark. Reservanten anser dels att regeln är lätt att kringgå, dels att konsekvenserna blir orimliga för ett förlag som överskrider gränsen.

Stödformen förutsätts av utredningen underlätta startandet av nya förlag och bör komma att innebära en relativ förbättring för små och medelstora förlag. Stödordningen bör införas på försök under en treårsperiod varefter en utvärdering bör göras och beslut fattas om en mer definitiv utformning.

Kostnaderna för distributionen av gratisexemplaren till bokhandeln bör bestridas av branschen. Kostnaderna för distribution av gratisexemplar till biblioteken och för sambindning av böckerna till länsbiblioteken beräknas till 1,3 milj. kr. Statens sammanlagda kostnader för stödordningen blir då ca 6,7 milj. kr.

4.2.2.3 *Ny skönlitteratur för vuxna i översättning*

Utredningen understryker vikten av att kvalificerad utländsk skönlitteratur kontinuerligt görs tillgänglig på svenska. Åtgärder bör vidtas för att bryta den utveckling som gör att den seriösa litteraturens del av översättningarna sjunker. Enligt utredningens uppfattning går detta ej att åstadkomma inom ramen för en automatisk stödordning, där bl. a. den

rena underhållningslitteraturen inte skulle gå att avskilja. En automatisk stödordning skulle också leda till en ökad konkurrens mellan de svenska förlagen om de utländska titlarna, vilket skulle höja priset på de utländska rättigheterna. Stödet skulle således troligen till viss del snarare komma utländska än svenska förlag till del.

Utredningen föreslår ett selektivt efterhandsstöd till denna litteraturkategori, omfattande titlar som i originalversion utgivits mindre än 20 år tillbaka i tiden. Stödet bör fördelas av en nämnd, sammansatt av dokumenterat sakkunniga personer som successivt byts ut. Nämnden bör även följa prisutvecklingen inom denna utgivningssektor. Sådana titlar som i förhållande till omfång ligger under genomsnittspriset bör särskilt uppmärksammas.

Nämnden bör kunna arbeta på ungefär följande sätt. På sammanträde förslagsvis i maj fördelas stödet till föregående års utgivning. Ansökningarna från förlagen bör innehålla uppgifter om böckernas pris, omfång och försäljning. Nämnden bör i sin bedömning ta hänsyn till kvalitet, även vad översättningarna beträffar, och försäljningsutfall samt eftersträva mångsidighet vad gäller titlarnas fördelning på olika originalspråk och olika förlag.

I inledningsskedet förordar utredningen att ett 60-tal titlar per år ges stöd, vilket skulle innebära bidrag till mellan varannan och var tredje titel utanför massmarknadsproduktionen. Produktionsstödet bör utgå enligt arkersättningsprincipen. Som motprestation bör krävas att förlagen ställer 500 exemplar till statens förfogande. Eftersom titeln vid stödets fördelning inte längre är aktuell, är det omotiverat med presentations-exemplar till bokhandel och folkbibliotek, medan motiveringen för länsbibliotekens exemplar kvarstår. De direkta kostnaderna för produktionsstödet beräknas till 870 000 kr., vartill kommer kostnader för sambindning och distribution av länsbibliotekens exemplar och för nämndens verksamhet. Tillsammans beräknas stödet kosta 1 050 000 kr.

Ledamoten Per Ahlmark reserverar sig till förmån för en särskild inköpsordning för översatt skönlitteratur efter liknande principer som den för svensk originallitteratur föreslagna.

Utredningen vill fästa uppmärksamheten på problemet med översättningarnas kvalitet och förordar att statsmakterna prövar möjligheterna att inrätta en särskild avdelning för teoretisk och tillämpad översättningsvetenskap vid institutionen för lingvistik vid universitetet i Stockholm.

4.2.2.4 Klassiker

Utredningens undersökningar har visat på sååra brister vad gäller klassikerlitteraturen. För att främja utgivning och lagerhållning av svenska och utländska klassiker samt av allmänt erkänd svensk och utländsk 1900-talslitteratur för både vuxna och barn föreslås därför ett särskilt stöd. Endast titlar som i originalversion utgivits för minst 20 år sedan bör kunna komma ifrååa för stödet. Stödet bör inte begränsas till utgivning

av enskilda titlar, utan det skall även kunna utgå till antologier och flerbandsutgåvor. Fördelningen bör skötas av en särskild nämnd.

Stödet bör utgå som produktionsbidrag i förhand och förbindas med vissa villkor vad beträffar pris och lagerhållningstid. Ett lämpligt pris för en titel i normal utgivningsform bör vara 10–15 kr. Ett förlag som erhåller stöd får förbinda sig att lagerhålla titeln i fem år och därefter överlåta rätten till omtryck till annat förlag, om inte förlaget självt vill utnyttja denna. Som motprestation lämnas 1 250 exemplar av varje stödd titel till staten att disponeras på tidigare redovisat sätt. Nämnden skall även vara fri att ta egna initiativ i fråga om utgivning varvid anbudsförfarande gentemot förlagen bör tillämpas. Utredningen föreslår att 1 milj. kr. avsätts för produktionsbidrag, vilket bör medföra att minst ett 50-tal klassiker kan utges varje år inom stödets ram. Av stödbeloppet bör en tredjedel gå till utgivning av svenska klassiker och två tredjedelar till utländska. Kostnaderna för distribution och sambindning samt för nämndens administration beräknas till 0,2 milj. kr. Totalt torde stödet därför kosta ca 1,2 milj. kr.

För att hejda den vikande lagerhållningen av klassiker bör ett särskilt *l a g e r s t ö d* utgå till denna kategori av litteratur. Lagerstödet bör endast ges upp till en upplaga av 3 000 exemplar och det bör inte omfatta upplagor på mindre än 100 exemplar. Alla nu utgivna titlar inom kategorin bör kunna komma ifråga för stöd, medan de titlar som i framtiden får produktionsstöd inte omedelbart skall kunna få särskilt lagerstöd.

Utredningen uppskattar antalet för stöd aktuella klassikerutgåvor till omkring 1 000, och den genomsnittliga lagerhållningen till 2 000 exemplar per titel. Med ett lagerstöd på 10 öre per bok och år blir anslagsbehovet 200 000 kr. Stödet bör fördelas av klassikernämnden efter ansökningar från förlagen.

Vidare undersökningar bör enligt utredningens mening göras av lagerhållningsproblematikens utveckling och av fördelarna med ett centralt lagringssystem för angelägen litteratur.

4.2.2.5 Facklitteratur

Utgivningen av fackböcker har som helhet expanderat starkt under de senaste årtiondena, men vissa bristområden finns. Utredningen ser inga skäl för ett generellt stöd till facklitteraturen och har inte kunnat lösa problemet med avgränsning av vissa stödbehövande kategorier. Ett selektivt förhandsstöd har allvarliga nackdelar. Författarna av facklitteratur får därför liksom hittills förlita sig på stipendier och projektbidrag av olika slag från författarfonden, forskningsråden, kulturella fonder m. m. Behovet av ytterligare insatser på dessa vägar bör övervägas av ansvariga instanser. Den instans som ges administrationen av litteraturstödet bör närmare pröva olika möjligheter att göra även debattböcker med litterär prägel delaktiga av det automatiska stödet till ny svensk skönlitteratur.

Utredningen föreslår ett direkt statligt stöd för att tillgodose det dokumenterade behovet av översättningar av större internationella standardverk av allmänt intresse inom olika områden. Stödet bör utgå som produktionsbidrag i förhand och förbindas med vissa villkor beträffande lagerhållning och pris. Fördelningen bör göras av särskilt sakkunniga. De förlag som erhåller stöd skall som motprestation lämna 1 250 exemplar till staten för distribution till bibliotek och bokhandel. 400 000 kr. bör ställas till förfogande för stödet vilket innebär att ett 20-tal verk årligen kan ges ut. Kostnaderna för att distribuera och sambinda motprestations-exemplar samt administrationskostnader beräknas uppgå till 80 000 kr. Den samlade kostnaden för stödet blir alltså 480 000 kr.

4.2.2.6 Barn- och ungdomslitteratur

Utredningen anser att ett generellt stöd till barn- och ungdomslitteraturen f. n. inte är ekonomiskt motiverat, eftersom utgivningen ökat starkt under det senaste decenniet och utgivningssektorn visar en rimlig lönsamhet. Ett generellt stöd skulle också riskera att gynna schablonlitteraturen. Barn- och ungdomslitteraturen föreslås få del av ett selektivt efterhandsstöd, fördelat av en särskild nämnd. Detta bör gå både till svensk originallitteratur och till översättningar och en särskild kvot bör avsättas för konstnärligt illustrerade barnböcker. Eftersom böckerna inom denna litteraturkategori varierar starkt både till format och utförande anser utredningen att arkersättningsmodellen inte är lämplig. Stödet bör i stället utgå med 50 % av bokens pris. Ett ersättningstak på 8 kr. bör införas för att motverka prishöjningar. Av varje bok som ges stöd skall förlagen leverera 1 500 exemplar till staten. Dessa fördelas på samma sätt som skönlitteraturen för vuxna med undantag av att länsbiblioteken får 750 exemplar att fördela till institutioner o. dyl. där barn vistas. Stödordningen föreslås dimensionerad att omfatta 100 titlar per år, vilket skulle motsvara ungefär var tredje bok utanför triviallitteraturen. De direkta stödkostnaderna beräknas till 1 125 000 kr. och övriga kostnader till 510 000 kr., varför det totala beloppet blir ca 1 635 000 kr.

Utredningen anser det också angeläget att starta försöksverksamhet med produktion av svenska kvalitetsserier. Denna verksamhet bör inbegripa direkt samarbete mellan ord- och bildkonstnärer. De närmare formerna kan utarbetas inom Svenska barnboksinstitutet, om detta får den organisation som föreslagits. Både beställnings- och stipendieförfarande är tänkbara som medel för att få igång en försöksproduktion. Utredningen föreslår att Svenska barnboksinstitutet får i uppgift att utarbeta en detaljerad plan för försöksverksamheten inom en kostnadsram av 100 000 kr.

Vid behov bör nämnden för barn- och ungdomslitteratur få i uppdrag att förbereda ett lagerstöd för denna litteratur motsvarande det som föreslagits för klassiker.

4.2.2.7 Administrativa organ

Utredningen har föreslagit att tre specialnämnder (för resp. ny skönlitteratur i översättning, klassiker och barn- och ungdomslitteratur) samt en grupp av särskilt sakkunniga (för facklitteraturen) inrättas för fördelningen av det selektiva utgivningsstödet. Nämnderna bör organisatoriskt och administrativt hållas samman inom ramen för statens kulturråd. Besluten bör fattas av personer med dokumenterad sakkunskap på området, vilka successivt byts ut. För att fullgöra sekretariatsfunktionen åt dessa nämnder och sakkunniga krävs ett kansli med tre handläggande tjänstemän och en kontorist. Kansliet bör också ha uppgiften att utvärdera övrig statlig litteraturfrämjande verksamhet och följa utvecklingen i stort inom litteraturområdet.

4.2.2.8 Uppslagsverk

Utredningen konstaterar att de tre största svenska uppslagsverken realiserats och slutsålls under år 1973. Efter denna lagerrensning återstår endast ett fåtal mindre verk på marknaden. Något nytt större verk är inte att vänta då utgivningen är alltför kapitalkrävande och riskabel för att ett enskilt svenskt förlag skall våga en sådan satsning. Tanken att på internationell basis skapa uppslagsverk för den svenska marknaden till lägre kostnad och med mindre risker för utgivarna är ur flera synpunkter otillfredsställande. Möjligheterna till samarbete på det nordiska planet bör emellertid kunna prövas i större utsträckning än hittills.

Utredningen finner det väsentligt att en ny svensk nationalencyklopedi kan utges och anser att staten måste ta ansvar för att detta sker. Det är också väsentligt att en dylik encyklopedi ges möjlighet till bred spridning, vilket förutsätter ett lågt pris. Om ett verk på 20 band à 750 sidor skall kunna säljas för 800 kr., förutsätter detta en total subvention på ca 20 milj. kr. Med en produktionstid på 10 år skulle då ett årligt bidrag på 2 milj. kr. krävas.

Tre huvudalternativ föreligger enligt utredningens mening för att ombesörja utgivningen av ett dylikt uppslagsverk. Staten kan samverka antingen med ett förlag eller med flera förlag, eller den kan ta på sig hela ansvaret och utnyttja ett statligt förlag eller en myndighet för ändamålet. Utredningen föreslår att statsmakterna omedelbart låter utreda de problem, som sammanhänger med en statssubventionerad encyklopediutgivning. Denna utredning bör föreslå lämplig företagsform och väga några olika kostnadsalternativ mot varandra. Den företagsform som väljs bör också kunna ta hand om annan utgivning av stora verk som facklexikon, vetenskapliga samlingsverk o. dyl.

4.2.2.9 Företagsstrukturen inom förlagsområdet

Förlagskoncentrationen är betydande inom flera viktiga utgivningskategorier. De föreslagna stödformerna bör därför utformas så att de

hämmar förlagskoncentrationen och samhället bör därutöver främja nyetablering av förlag samt mindre förlags fortbestånd och utveckling. I förslagen till produktionsstöd har hänsyn tagits till detta. Arkersättningsmodellen innebär att mindre förlag får en relativt sett gynnsammare ställning, eftersom kapitalbehovet blir mindre då den ekonomiska risken att ge ut en bok minskar. Regeln om att inget förlag skall kunna erhålla mer än 20 % av det sammanlagda stödet till svensk skönlitteratur bör motverka förlagskoncentrationen. Utredningen rekommenderar också att nämnderna som skall fördela det selektiva stödet eftersträvar mångsidighet i förlagshänseende.

De former för produktionsstöd som utredningen föreslår är neutrala i förhållande till olika företagstyper på förlagsområdet. Utredningen finner det önskvärt med en tävlan mellan olika företagstyper även i framtiden. Om de nu dominerande privatägda företagen försummar viktiga utgivningsuppgifter, kan det vara angeläget att andra förlagstyper vidgar sina insatser. Utredningen framlägger inget särskilt förslag om gynnande av folkrörelseförlagen, men menar att deras särskilda problem kan behöva uppmärksammas vid utformningen av det statliga stödet till folkrörelserna.

De väsentligaste förutsättningarna för mångfald i förlagshänseende ligger emellertid inom branschen själv. De gemensamma avtalen med bokhandeln och dennas självständiga ställning garanterar relativt goda försäljningsmöjligheter för de mindre förlagen. Utformningen av Seeligs verksamhet är av stor betydelse för småförlagens arbetsvillkor. Branschens agerande i dessa frågor bör därför följas även i fortsättningen.

Utredningen anser dock att även direkta statliga insatser måste göras för att garantera en spridning av utgivningsbesluten. Därför föreslås inrättande av en särskild fond med uppgift att dels stödja nyetablering av förlag, dels förbättra förutsättningarna för mindre och medelstora förlag. Fonden bör i sitt arbete beakta behovet av olika förlagstyper och därvid också främja etablering av regionala förlag. Vidare bör den underlätta möjligheterna att ge ut böcker på eget förlag och ta hänsyn till de språkliga minoriteternas särskilda problem. I fondstyrelsen bör inte bara ekonomisk utan även kulturpolitisk erfarenhet vara samlad. Svenska bokförläggareföreningen bör vara representerad i styrelsen.

Verksamheten bör i första hand inriktas på utlåning av pengar. Ett stort risktagande bör kunna tillåtas, och amorterings- och räntevillkoren bör kunna göras mycket fördelaktiga. Utredningen räknar med en total årlig utlåning av 3 milj. kr., och anser att underskottet i ett sådant fall inte bör överskrida 200 000 kr.

Trots att det utländska inflytandet på den svenska förlagsmarknaden är begränsat och huvudsakligen förekommer på postorder-, bokklubbs- och massmarknadsområdena, anser utredningen risker föreligga att utländska kapitalintressen i framtiden kan söka sig till den svenska förlagsmarknaden. Åtskilliga svenska förlag är dock aktiebolag med s. k. utlånningsklausul, enligt vilken regeringen måste ge sitt tillstånd om

mer än 20 % av aktiekapitalet överförs i utländsk ägo. En försäljning kan förbjudas, om den skulle strida mot väsentliga allmänna intressen. Enligt utredningens mening skulle en försäljning av ett viktigt svenskt förlag till utländska intressenter strida mot sådana allmänna intressen.

Utredningen anser att den statliga utredningen om utländska övertaganden av svenska företag bör ta upp frågor som berör utländskt inflytande inom olika mediesektorer och särskilt pröva förutsättningarna att genom lagstiftning begränsa utländska intressens möjligheter att påverka den svenska bokutgivningens inriktning.

4.2.2.10 *Noter*

Enligt direktiven skall utredningen även behandla frågan om förmedling av noter genom försäljning och biblioteksverksamhet. Utredningen har sökt använda modeller och idéer som legat till grund för utformningen av litteraturstödet vid behandlingen av denna fråga. Den har emellertid funnit att problemen med handeln med noter är av sådan natur att de väsentligen måste ses och sättas i samband med övriga förhållanden inom musiksektorn. Utredningen föreslår att statsmakterna genom teater- och musikrådet, Institutet för rikskonserter eller särskild sakkunnig låter utreda de särskilda problem som är förknippade med utgivning och spridning av noter.

4.2.3 Försäljning av böcker

Ägande av böcker har i jämförelse med lån vissa obestridliga fördelar. Bl. a. blir en av tiden oberoende och återkommande kontakt med boken möjlig, och läsandet kan göras mera aktivt. Barn och ungdom får på ett naturligt sätt kontakt med litteraturen, om en boksamling finns i hemmet. En viktig iakttagelse i sammanhanget är att skillnaden i bokinnehav är påtaglig mellan olika socialgrupper. Utredningen anser det därför motiverat att stat och kommun försöker främja försäljningen av kvalitetsböcker.

Den kvalificerade litteraturens andel av försäljningen har under 1960-talet gått tillbaka jämfört med kiosklitteraturen. Detta kan delvis förklaras av prisförhållandena och försäljningsapparatens utformning. Relativt fåtaliga och ojämnt fördelade fackboklådor saluför kvalificerad men dyr litteratur, medan ett stort antal jämnt spridda försäljningsställen tillhörande Pressbyråns distributionsnät säljer billig kiosklitteratur. Utredningen finner dessa markerade skillnader i hög grad olyckliga.

Bokklubbarna har under senare år kraftigt expanderat och blivit en allt viktigare kanal för den konstnärliga skönlitteraturen. Från vissa håll har framhållits att mera populära författare härigenom kan bli orimligt gynnade på andras bekostnad, men utredningen anser det nödvändigt att acceptera att böcker som kan väntas få stor efterfrågan på olika sätt görs mer tillgängliga.

4.2.3.1 Fackbokhandeln

Abonnemangsbokhandeln är den enda kanal som tillhandahåller bokköparen ett brett sortiment av kvalitetslitteratur och samtidigt i allmänhet ger god service. Det är därför enligt utredningen angeläget att förbättra förutsättningarna för abonnemangsbokhandelns fortbestånd och utveckling.

Många boklådor har ekonomiska problem, men utredningen anser genomförda undersökningar visa att lönsamheten år 1970 genomsnittligt sett var tillfredsställande och att likviditet och soliditet förbättrats under 1960-talet.

Ur samhällssynpunkt är det angeläget att bokhandeln inte blir helt beroende av ett strikt lönsamhetstänkande. Oavsett kundunderlaget bör varje bokhandel i princip kunna tillhandahålla alla efterfrågade böcker – omedelbart eller efter rekvisition – och ge kvalificerad information om bokutbudet. Det är enligt utredningen önskvärt att varje kommuns centralort har en fullsorterad boklåda, och att det finns möjligheter att köpa kvalificerad litteratur i större förortscentra.

Utredningen vill inte förorda ett generellt ekonomiskt stöd till bokhandeln, bl. a. på grund av de växlande förutsättningarna inom branschen. Prövning av stödbehovet bör i stället ske från fall till fall. Utredningen anser att kommunerna bör ta ansvar för den kommersiella bokförsäljningen på orten och i förekommande fall besluta om stöd. Tanken att kommunerna skulle kunna garantera invånarna bokinköpsmöjligheter har förts fram från Svenska kommunförbundet. Den omfattning i vilken kommunerna tar sig an detta problem torde bli avgörande för fackbokhandelns framtid.

Olika alternativ är tänkbara för kommunalt ansvarstagande gentemot bokhandeln. Kommunen kan subventionera en existerande boklåda, den kan på olika sätt stimulera till nyetablering eller själv sköta försäljningsverksamheten. Dessa stödformer förutsätter emellertid ett genomförande av kommunalrättskommitténs förslag i betänkandet (SOU 1971:84) Kommunal kompetens. Förslaget avser rätt för kommunerna att stödja eller bedriva sådan viktig serviceverksamhet, som annars inte skulle förekomma inom kommunen. Utredningen är medveten om att kommunernas vilja och förmåga att stödja bokhandeln kan vara växlande, och att det ofta kan vara boklådor i de ekonomiskt mest trängda kommunerna som behöver hjälp, men anser det vara svårt att finna medel att rätta till denna obalans. Utredningen vill också fästa kommunernas uppmärksamhet på den betydelse som de kommunala bokinköpen har för bokhandelns lönsamhet, och understryker att den vinst som ibland kan göras genom att gå förbi den lokala bokhandeln ofta är av kortsiktig natur.

Det kommunala ansvaret för bokförsäljningen bör kompletteras med vissa former av statligt stöd. Den i annat sammanhang beskrivna litteraturstödsmodellen innebär att varje abonnemangsboklåda i princip gratis får ett exemplar av varje boktitel som ges statligt bidrag. De ca 250 000 exemplar som enligt förslaget varje år kommer bokhandeln till

godo, har ett inköpsvärde av omkring 4 milj. kr. Utredningen anser att denna åtgärd knappast kan få någon större betydelse för bokhandelns lönsamhet, utan främst har betydelse för sortimentsbredden. Den kan dock komma att innebära en lättnad för ekonomiskt trängda boklådor. Det årliga nettostödet kan teoretiskt komma att uppgå till ca 9 000 kr. per boklåda men utredningen framhåller att det faktiska stödet torde bli betydligt mindre.

För att förbättra bokhandelns lånemöjligheter har ett finansieringsinstitut inrättats i Svenska bokförläggareföreningens regi. Detta beräknas få en utlåningskapacitet av 9 milj. kr. och kommer att tillämpa sedvanliga villkor vad beträffar ränta och amorteringstid. Genom att förlagen ställer upp som borgensmän kommer lån till boklådor att kunna beviljas i en utsträckning som annars inte varit möjlig.

Utredningen anser att man från samhällseliga utgångspunkter även kan motivera en utlåning som inte bygger enbart på företagsekonomiska överväganden. Därför bör staten genom bidrag till finansieringsinstitutet kunna förändra lånebetingelserna. En avsevärd ökning av utlåningens totala omfattning bör kunna ske och lånevillkoren bör i vissa fall kunna förbättras vad beträffar räntesats och amorteringstid.

Den största andelen av lånen bör gå till nyetablering av boklådor, men även kostnader i samband med övertagande och ombyggnader kan motivera långivning. Andra ändamål som t. ex. vissa säljfrämjande åtgärder bör också kunna komma i fråga för krediter, men det är väsentligt att sådana satsningar inriktas på projekt som gäller kvalitetslitteratur och vänder sig till en bredare allmänhet. Hinder bör inte föreligga för större och vinstgivande boklådor att få lån, exempelvis vid satsningar på ekonomiskt riskabla men kulturellt önskvärda verksamhetsgrenar. Långivningen bör inte begränsas till abonnemangsbokhandeln, utan även omfatta B-bokhandeln och andra som säljer eller avser att sälja kvalificerad litteratur, t. ex. vissa antikvariatbokhandlare och i framtiden eventuellt kommuner.

Det årliga statliga bidraget till lånefonden bör förslagsvis uppgå till 500 000 kr. Förutom staten och branschen bör Svenska kommunförbundet vara representerat i styrelsen. Utredningen anser att samma stödformer som används för statligt stöd till kommersiell service i glesbygd – kreditgaranti, investeringslån och avskrivningslån – bör kunna användas på bokhandelns område. Omfattningen av ett sådant statligt stöd och inriktningen på olika former av investeringsstöd bör bli föremål för förhandlingar mellan statsmakterna och branschen liksom formen för en eventuell samverkan mellan de bägge parterna.

Fastän B - b o k h a n d e l n s totala omsättning är relativt ringa, är B-boklådorna genom att de ofta finns på mindre orter av stor betydelse för tillgängligheten av böcker. Under senare tid har ett betydande antal B-boklådor lagts ned, och lönsamheten kan antas vara genomsnittligt sämre än för A-bokhandeln. Utredningen ser allvarligt på B-bokhandelns situation och fäster stor vikt vid att den får förbättrade möjligheter att

saluföra ett kvalificerat bokutbud. Förlagen bör söka finna avtalsformer som möjliggör en tillfredsställande sortimentsbredd hos B-bokhandeln. Alla böcker bör i praktiken kunna rekvireras även genom en B-bokhandel, och personalen bör få underlag för att lämna kunderna kvalificerad information.

Utredningen anser att ett arrangemang där Pressbyrån övertar grossist- och informationsfunktionen för B-boklådor principiellt skulle vara en lämplig lösning. Samtidigt skulle det dock med Pressbyråns nuvarande ambitioner innebära risker för att B-bokhandelns möjligheter att svara för ett kvalificerat bokutbud minskar. Om det inte skulle gå att finna en godtagbar lösning på B-bokhandelns informationsbehov, bör möjligheterna till ett samarbete med Bibliotekstjänst i detta avseende undersökas.

B-bokhandeln bör i fråga om kommunalt stöd och stöd ur den statssubventionerade lånefonden i stort sett kunna jämföras med abonnemangsbokhandeln. För gratisexemplaren av statsunderstödda boktitlar kan däremot vissa särbestämmelser vara motiverade. Många titlar är så exklusiva att de normalt skulle saluföras endast av ett fåtal B-boklådor. Boklådorna bör därför ha rätt att tacka nej till erbjudandet. Vissa krav på sortimentsbredd bör också kunna ställas på de boklådor som får del av gratisexemplaren.

Utredningen betonar, att den utsträckning i vilken kommunerna tar sig an problemet med försäljning av kvalitetslitteratur blir helt avgörande för såväl abonnemangs- som B-bokhandelns framtid.

4.2.3.2 Massmarknadsförlag

Pressbyrån når med sitt utbud av böcker omkring vart fjärde av de ca 60 000 försäljningsställen i landet, som saluför varor av något slag, och har därmed potentiellt stora möjligheter att föra ut god litteratur till ett stort antal köpare. Sortimentet är emellertid koncentrerat till torftig massmarknadslitteratur och bokgrossistverksamheten har stora likheter med tidnings- och tidskriftsdistributionen.

Utredningen konstaterar att Pressbyrån genom sin status som neutral distributör inte av kvalitetsskäl kan förvägra tidskrifts- eller bokproducenter sina tjänster, och att om så skulle ske sannolikt andra kommersiella krafter skulle överta spridningen av den undermåliga litteraturen. Samtidigt har emellertid Pressbyrån visat obetydligt intresse för att komplettera sin traditionella distribution med kvalitetsböcker och ta itu med de därmed sammanhängande problemen. Även förlagen måste dock ta sin del av ansvaret för kvalitetslitteraturens svaga ställning inom Pressbyråns distributionsnät.

I Stellan Arvidsons särskilda yttrande nr. 2, som behandlar kommunernas roll i litteraturpolitiken, skisseras ett bokförsäljningssystem där kioskerna kommunaliserats och förvandlats till filialer åt den kommunägda bokhandeln.

Även om Pressbyråns attityd till kvalitetslitteraturen väsentligt skulle

ändras kan dock under nuvarande marknadsförhållanden försäljningen av god litteratur inte väntas motsvara utredningens ambitioner. Då en generell sänkning av bokpriserna f. n. inte synes möjlig att uppnå, bör i stället enligt utredningens bedömning en mycket kraftig sänkning av priset på vissa delar av sortimentet vara en lämplig metod att nå många som idag inte köper kvalitetsböcker.

En generell statlig subventionering till förlagen skulle knappast vara tillräcklig för att få en ändring till stånd, utan utredningen föreslår att ett särskilt massmarknadsförlag inrättas. Detta skulle varje år kunna framställa 26 skönlitterära titlar för vuxen publik och lika många för barn och ungdom. Titlarna skall tidigare ha utgivits i annan form och försäljningspriset bör inte överstiga 5 kr. för vuxenlitteraturen och 4 kr. för barn- och ungdomslitteraturen. Hälften av böckerna förutsätts vara svenska verk och hälften översättningar, och såväl klassiker som moderna verk bör ingå i utgivningen. Denna utgivning beräknas medföra ett statligt subventionsbehov på ca 900 000 kr. per år. Därvid utgår utredningen från att 30 000 exemplar skulle produceras och 20 000 säljas av varje titel inom vuxenlitteraturen och att motsvarande antal för barn- och ungdomslitteraturen skulle vara 45 000 resp. 35 000 exemplar samt att kostnaderna för marknadsföring skulle uppgå till 300 000 kr.

Utredningen anser att en sådan massmarknadsutgivning bör kunna bli ett slagkraftigt alternativ till Pressbyråns sortiment, men att även andra försäljningskanaler bör kunna komma ifråga. Till en del bör de gamla "folkböckerna" kunna tjäna som förebild. Satsningen på de två massmarknadsserierna bör endast ses som ett inledande försök, som om det blir framgångsrikt kan utvidgas också till att omfatta serier med mera svårtillgänglig litteratur.

Överläggningar bör snarast inledas mellan staten och övriga intressenter – Svenska bokförläggareföreningen, folkbildningsorganisationerna och Sveriges författarförbund. Om branschen kan uppfylla de givna ambitionerna anser utredningen att den bör få driva massmarknadsförlaget i egen regi. I annat fall bör ett särskilt förlag bildas med staten, Svenska bokförläggareföreningen och folkbildningsorganisationerna som delägare. Formerna för ett sådant förlag bör bestämmas först efter förhandlingar mellan intressenterna.

4.2.3.3 Postorderförsäljning

Utredningen konstaterar att även om villkoren väsentligt förbättras för fackbokhandeln kan den inte väntas få fullständig täckning över hela landet samtidigt som Pressbyrån även efter förutsatta förbättringar i sin bokförmedling måste ha brister både i service och sortiment. Postorderförsäljning kan inte betraktas som ett fullvärdigt alternativ till försäljning via fackbokhandeln, men skulle kunna innebära möjligheter till bokköp på de orter som har en otillfredsställande kommersiell bokförsörjning, och skulle kunna bidra till att vinna nya bokköpare.

Utredningen skisserar en modell för försöksverksamhet med postorderförsäljning. Enligt denna skall beställning kunna ske på landets postkontor och folkbibliotek. En fullständig och en selektiv, mera säljinriktad katalog framställs och distribueras till dessa lokaler. Leveranserna bör ske från ett centralt grossistföretag eller via den lokala bokhandeln, och priset för konsumenten anpassas till bokhandelspriset. Informationsåtgärder vidtas för att göra verksamheten känd för allmänheten.

Ansvar för att postorderförsäljningen kommer igång bör ligga på staten. Målsättningen bör vara att verksamheten efter en tid blir självbärande, men under ett inledningsskede torde subventioner bli behövliga. Utredningen uppskattar dessas storlek till ca 500 000 kr. under inledningsåret.

4.2.3.4 *Seelig & Co*

Grossistföretaget AB Seelig & Co handhar nästan all distribution av böcker till B-bokhandeln, medan det för abonnemangsbokhandelns del i regel endast svarar för expeditionen. För de mindre förlagens räkning sköter företaget dock samtliga distributionstjänster. För de små enheterna på bokmarknaden, såväl bland förlag och boklådor, spelar alltså Seelig & Co en mycket väsentlig roll. En inskränkning i servicen skulle ha allvarliga effekter, vare sig den beror på åtgärder från de större förlagen eller på Seelig självt. Utredningen understryker därför att utvecklingen på denna sektor bör hållas under särskild uppsikt.

4.2.4 Spridning av svensk litteratur i utlandet

De frågor som sammanhänger med spridningen av svensk litteratur i utlandet bör enligt utredningens uppfattning i allt väsentligt ses inom ramen för de normala relationerna mellan förlag och författare å ena sidan och utländska förlag å den andra.

Utredningen framhåller att den förmedlingshjälp, som nu lämnas av Svenska institutet, kan förstärkas och då särskilt bör inriktas på kontaktskapande verksamhet, stöd till internationella författar- och översättarsymposier etc. Nya initiativ bör kunna tas inom området. Utredningen rekommenderar att Svenska institutet utöver den kontaktskapande verksamheten koncentrerar sig på kontinuerlig information om den svenska nyutgivningen. Institutet bör tilldelas bättre resurser.

4.2.5 Författare

Enligt direktiven skall utredningen överväga formerna för de nuvarande statliga insatserna för direkt författarstöd. Utredningen framhåller dock att situationen på detta område förändrats på avgörande sätt sedan direktiven skrevs. Bl. a. har biblioteksersättningen stigit snabbt. Från upphovsmannahåll har framförts krav på förhandlingsrätt om biblioteksersättningen. Sådana förhandlingar förutsätter emellertid

ändringar i upphovsrättslagen. Eftersom en samnordisk kommitté där företrädare för upphovsrättsinnehavarnas organisationer är representerade arbetar med en översyn av denna lagstiftning, har utredningen inte ansett sig böra ta upp frågan. Vad beträffar övriga ersättnings- och stödfrågor har kulturrådet ett utredningsuppdrag som gäller samtliga kulturarbetargrupper. Detta arbete innefattar även de sociala trygghetsfrågorna och bedrivs i nära samarbete med kulturarbetarnas fackliga organisationer. Med hänvisning till kulturrådets väntade betänkande har utredningen därför avstått från att gå närmare in på dessa problem.

Utredningen har övervägt frågan om behovet av utbildning för författare och översättare. Den framhåller att samhällets politik på bokområdet ej bör ges en sådan inriktning att författarna känner sig befriade från kravet att vinna läsare. Möjligheterna för fortbildning av författare i bl. a. detta hänseende är av intresse inte bara för upphovsmännen utan även för bokkonsumenterna.

Utredningen avstår emellertid från att lägga fram förslag om särskilda samhällsinsatser för sådan utbildning eller fortbildning, och betraktar dessa problem i första hand som frågor för respektive fackliga organisationer. Utredningen presenterar dock ett exempel på, hur innehållet i en utbildningskurs för blivande författare skulle kunna tänkas utformat, och framhåller att mycket av innehållet i en dylik kurs är tillämpligt även för översättare. Kursen skulle kunna bli ekonomiskt genomförbar genom att infogas i vuxenutbildningen.

4.3 Remissyttrandena

4.3.1 Utgivning

4.3.1.1 Allmänt

Åtskilliga remissinstanser avvisar liksom utredningsmajoriteten tanken på allmän befrielse av böcker från mervärdesskatt däribland *statskontoret*, *RRV*, *SÖ*, *Bibliotek i samhälle*, *Författarförlaget*, *Sveriges författarförbund*, *TCO*, *SACO*, *ABF*, *Folkets husföreningarnas riksorganisation*, *MUF*, *CUF* och *KF*. Författarförlaget, Sveriges författarförbund och SACO föreslår dock att statsmakterna utreder om det är praktiskt möjligt att befria de allmänna biblioteken från mervärdesskatt på inköp för bibliotekens bokbestånd.

Svenska bokförläggareföreningen och *Svenska bokhandlareföreningen* anser, bl. a. under åberopande av erfarenheter från Norge, att befrielse från mervärdesskatt genom sin inverkan på konkurrensen bättre än någon annan aktuell stödform kan bidra till lägre bokpriser.

Några instanser kommenterar frågan om bibliotek ersättning till förlagen. *Statskontoret*, *RRV*, *Litteraturfrämjandet*, *Sveriges författarförbund*, *TCO*, *SACO*, *ABF* och *Örebro kommun* ansluter sig därvid till utredningens avvisande hållning. *Svenska bokförläggareföreningen* konstaterar att författarnas bibliotek ersättning inne-

bär ett godtagande av principen om ersättningsskyldighet grundad på bibliotekens utnyttjande och understryker motsvarande krav för förlagens räkning.

Utredningens förslag att tillämpa ett generellt stödsystem med vissa begränsningar för svensk skönlitteratur för vuxna och selektiva stöd, fördelade av nämnder eller sakkunniga, för övriga litteraturkategorier, godtas av de flesta remissinstanser. Bl. a. *Sveriges författarförbund* vänder sig dock i princip mot kategoriseringen av litteraturen, och många instanser kritiserar avvägningen av stödet mellan de olika kategorierna samt ifrågasätter om det är berättigat att begränsa det generella stödet till den svenska skönlitteraturen för vuxna. Några remissinstanser, bland dem *Svenska bokförläggareföreningen*, uttalar sig för ett genomgående generellt system med vissa begränsningar medan däremot andra, bland dem *Svenska akademien* och *L.O.*, önskar en genomgående selektiv ordning.

Svenska bokförläggareföreningen betraktar selektiva stödsystem som otympliga och ofrånkomligt godtyckliga ur yttrandefrihetssynpunkt. Föreningen anser inte att kravet på att eliminera titlar som ej förtjänar stöd behöver ställas så högt som utredningen gjort och förordar i största möjliga utsträckning ett enhetligt, automatiskt verkande system. Detta skulle baseras på arkersättningsprincipen och administreras av Bibliotekstjänst som med hjälp av Bibliografiska institutets klassificering kan beräkna stödbeloppen. Det generella stödet bör kompletteras av ett projektstöd för klassiker, konstnärligt illustrerade böcker, svenska barnbildeböcker och vissa större verk inom fackboksområdet, som föreslås fördelat av en nämnd.

Sveriges författarförbund anser att utredningen alltför starkt markerat skillnaden mellan selektivt och generellt stöd, och framlägger vid sidan av ändringsförslag till olika moment i utredningens modell ett eget alternativ som kräver motprestation från förlagens sida i form av lågt pris, insyn och vissa royaltygarantier i stället för direkta bokleveranser. Systemet är avsett att vara selektivt men inom så vida ramar att den bedömande instansens arbete blir relativt enkelt och styrningseffekten marginell, om antalet titlar sätts tillräckligt högt. Kategoriindelningen upphävs, i varje fall på sikt, och enbart triviallitteraturen utestängs från stöd.

Svenska akademien, *Bibliotek i samhälle*, *L.O* och *ABF* uttalar sig för ett selektivt system i största möjliga utsträckning. Svenska akademien skisserar en modell med direkt stöd till författaren och ett garantibelopp att betalas ut till förläggaren om försäljningen blir otillfredsställande.

Utredningens stödmodell grundas i tillämpliga fall på arkersättningsmodellen vilken ger böcker av samma omfång samma stöd oavsett prissättningen. Denna princip godtas genomgående av remissinstanserna. *Sveriges författarförbund* betonar vikten av att belysa principens inverkan både på det ekonomiska utfallet för enskilda titlar och på ett förlags totala utgivning.

Utredningens förslag att som villkor för litteraturstödet kräva en motprestation från förlagen i form av ett visst antal exemplar av

varje stödd titel, som skall fördelas till bibliotek och boklådor, möter i olika avseenden kritik från åtskilliga remissinstanser. Bl. a. *RRV*, *Bibliotek i samhälle*, *LO*, *TCO*, *Studieförbundet Vuxenskolan* och *Malmö kommun* uttrycker dock sin principiella anslutning till tanken.

Svenska akademien, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Sveriges författarförbund* och *KF* ställer sig avvisande till motprestationstanken i dess föreslagna form. Från flera håll hävdas att utredningen inte beaktat förlagens försäljningsbortfall tillräckligt. Svenska akademien föreslår förlängd lagringstid som alternativ motprestation. Bokförläggareföreningen förkastar förslaget helt vad gäller biblioteken och föreslår beträffande bokhandeln att abonnemangsexemplaren av stödda titlar utgår gratis. Författarförbundet anser behovet av en motprestation i form av böcker vara konstruerat och menar att denna del av förslaget är främsta orsaken till att stödet blir ineffektivt. I likhet med *KF* anser förbundet en motprestation i form av lägre prissättning vara att föredra.

Beträffande fördelningen av motprestationsexemplaren framlägges från flera håll kompletterande förslag.

De problem som uppstår genom gåvoexemplaren till biblioteken behandlas av ett antal remissinstanser. *SÖ*, *Sveriges allmänna biblioteks-förening*, *Bibliotek i samhälle*, *Bibliotekstjänst* och *SACO* betonar de svårigheter som den stora dominansen av skönlitteratur kommer att innebära, och några instanser hävdar att presentationsexemplaren till de kommunala biblioteken är för få.

4.3.1.2 Ny svensk skönlitteratur för vuxna

Enligt utredningens förslag skall stödet till ny svensk skönlitteratur utgå enligt vissa villkor.

Kravet att texten i en stödberättigad bok till övervägande del skall publiceras för första gången möter stark kritik från olika remissinstanser. Bl. a. framhåller *SÖ*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Svenska akademien*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Författarförbundet*, *Sveriges författarförbund* och *KF* att novell-, essä- och diktsamlingar därmed skulle bli oerättigt diskriminerade. *Sveriges allmänna biblioteks-förening*, *Bibliotekstjänst*, *SACO* och *Malmö kommun* föreslår att inskränkningen utformas att gälla tidigare publicering i bokform. *Litteraturfrämjandet*, *LO*, *TCO* och *ABF* framhåller behovet av stöd till återutgivning av nyare skönlitteratur.

Utredningen anser att en svensk skönlitterär titel för att vara stödberättigad av Bibliografiska institutet skall ha klassificerats inom vissa grupper (Samlingar, Romaner och noveller m. m., Aforismer, Dramatik, Poesi eller Essäer). Bl. a. *SÖ*, *Sveriges allmänna biblioteks-förening*, *Författarförbundet*, *Sveriges författarförbund* och *SACO* påpekar att bibliotekens klassifikationssystem är avsett för den tekniska hanteringen av boksamlingar och är tveksamma eller avvisande till förslaget att systemet skall användas vid fördelningen av stödet.

Åtskilliga instanser påtalar gränsdragningsproblem mellan olika litteraturkategorier och flera understryker därvid nödvändigheten av en generös dubbelklassificering, särskilt med hänsyn till den moderna dokumentär- och debattlitteraturen.

För att utesluta verk under en viss kvalitetsgräns eller angelägenhetsgrad ur systemet föreslår utredningen ett biblioteksskri-
t e r i u m : en stödberättigad titel skall ha inköpts via Bibliotekstjänsts sambindning i minst 40 exemplar fördelade på minst 24 olika bibliotek. Remissinstansernas inställning till denna spärregel växlar. Bl. a. *SÖ* och *Svenska bokförläggareföreningen* ansluter sig till principen medan *Svenska akademien* och *CUF* ställer sig generellt avvisande. De flesta instanserna godtar dock användandet av biblioteken som urvalsinstrument men föreslår modifikationer i olika avseenden. Bl. a. *Sveriges allmänna biblioteks-förening*, *Bibliotek i samhälle*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Sveriges författarförbund*, *SACO* och *Örebro kommun* påpekar riskerna för att exklusiv litteratur, framför allt poesi, skall drabbas hårt av den föreslagna regeln.

De remissinstanser som kommenterar den föreslagna begränsningen av antalet stödda titlar till 400, *RRV*, *Litteraturfrämjandet* och *LO*, ifrågasätter om inte ramen i dagens läge är tilltagen i överkant.

Av de remissinstanser som berör förslaget om begränsning av stödet till lyriken till att gälla högst 25 % av antalet stödda titlar, uttalar sig *ABF* positivt medan *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Svenska akademien*, *Svenska bokförläggareföreningen* och *Sveriges författarförbund* ställer sig avvisande.

De språkliga minoriteternas behov av att inlemmas i stödet understryks av flera remissinstanser och i skrivelser från en rad minoritetsorganisationer. *Kungl. biblioteket*, *Svenska akademien*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Svenska bokhandlareföreningen*, *Sveriges författarförbund*, *SACO*, *ABF*, *MUF* och *KF* påpekar att utredningen förbigått frågan om stöd till den finlandssvenska litteraturen.

Flera remissinstanser och intresseorganisationer påtalar de särskilda problem som finns för produktionen av illustrerade böcker.

4.3.1.3 Ny skönlitteratur för vuxna i översättning

Remissinstanserna är positiva till stöd åt översättningslitteraturen men utredningens förslag om selektivt efterhandsstöd enligt arkersättningsmodellen möter kritik från många håll både vad beträffar utformning och dimensionering. Bl. a. *SÖ*, *Svenska institutet*, *Litteraturfrämjandet*, *LO* och *TCO* ansluter sig dock uttryckligen till tanken på selektivt efterhandsstöd. *Styrelsen för Sveriges författarfond* föreslår att stödet i princip utgår i efterhand, men att en garanti skall kunna ges till en del av utgivningen i förhand. *SACO* förordar projektstöd i viss utsträckning.

Åtskilliga instanser, däribland *Sveriges allmänna biblioteks-förening*,

Svenska bokförläggareföreningen, Författarförbundet, Sveriges författarförbund, Stockholms och Malmö kommuner och KF, ifrågasätter eller föreslår en utvidgning av det generella stödet även till denna litteraturkategori. Bokförläggareföreningen anser det relativt enkelt att i ett generellt system med hjälp av en ny kategoriindelning urskilja de delar av översättningslitteraturen som inte bör erhålla stöd.

Det tjugotal instanser som berört stödets omfattning betecknar den föreslagna dimensioneringen som otillräcklig. *LO* och *ABF* anser att 100 titlar kan vara en lämplig nivå. *Svenska institutet, styrelsen för Sveriges författarfond, Sveriges författarförbund* och *CUF* rekommenderar en fördubbling av det föreslagna sextioalet titlar.

Svenska akademien, SACO och *Malmö kommun* är positiva till tanken på utnyttjandet av universitetens resurser vid översättningar. Svenska akademien anser dock, att den av utredningen för ändamålet föreslagna avdelningen vid institutionen för lingvistik vid universitetet i Stockholm är en olämplig lösning av problemet.

4.3.1.4 Klassiker

Utredningens förslag om produktionsstöd i förhand för svenska och utländska klassiker får genomgående ett mycket positivt mottagande, och bl. a. *statskontoret, RRV, SÖ, styrelsen för Sveriges författarfond, Sveriges allmänna biblioteksforening, Litteraturfrämjandet, Svenska bokförläggareföreningen, Bibliotekstjänst, Sveriges författarförbund, LO, SACO* och *TCO* instämmer i stort i förslaget.

Utredningens åsikt att 20 år efter publiceringen är en lämplig tidsgräns för klassikerbegreppet möter invändningar på flera håll. *Svenska bokförläggareföreningen* anser tidsbegreppet olämpligt att använda, och *Litteraturfrämjandet* och *TCO* ifrågasätter om inte en kortare tidsgräns är lämplig.

Flera instanser anser att stödet bör få större omfattning än det 50-tal titlar som föreslagits. *LO* uppskattar utgivningsbehovet till 75 titlar per år och *Svenska bokförläggareföreningen* beräknar det till 150 titlar per år. Bokförläggareföreningen och *KF* fruktar, att om endast en del av utgivningen erhåller stöd kommer den icke subventionerade och därmed dyrare utgivningen att hämmas.

Förslaget att ungefär två tredjedelar av stödbeloppet skall gå till utländska klassiker accepteras i regel.

Bristen på klassiker för barn och ungdom framhålls bl. a. av *styrelsen för Sveriges författarfond* och *Barn- och ungdomshörsrådet*. Författarfondens styrelse föreslår ett särskilt stöd för illustrerade klassiker, och påpekar att illustrationer liksom kritiska kommentarer har stor betydelse för att göra denna litteratur mera lättillgänglig. Även *Svenska bokförläggareföreningen* framhåller illustrationernas vikt.

Det föreslagna l a g e r s t ö d e t för klassiker välkomnas av de flesta remissinstanser som berört frågan, bl. a. *SÖ, Svenska bokförläggareföreningen, Bibliotekstjänst, Sveriges författarförbund, LO* och *SACO*. Bok-

förläggareföreningen anser en höjning av stödbeloppet från 10 till 25 öre per volym och år och ett slopande av den övre gränsen på 3 000 exemplar vara motiverade.

Statskontoret och *RRV* avvisar lagerstödet eftersom de administrativa kostnaderna inte förefaller att stå i proportion till värdet för mottagaren.

4.3.1.5 Facklitteratur

För facklitteraturens del föreslår utredningen ett statligt stöd till översättning av ett 20-tal internationella standardverk varje år. *Svenska bokförläggareföreningen* och *SACO* anser att utredningen inte följt sina direktiv då den ställt den största delen av facklitteraturen utanför stödet. Flera instanser påpekar att ingen anledning finns att undanta den svenska originallitteraturen. *Styrelsen för Sveriges författarfond*, *LO*, *TCO* och *Malmö kommun m. fl.* understryker att frågan måste utredas ytterligare.

Medan remissinstanserna är relativt eniga om behovet av ett starkare stöd till facklitteraturen, går meningarna isär beträffande dettas utformning. *Sveriges allmänna biblioteksörening*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Bibliotekstjänst* och *KF m. fl.* förordar ett generellt produktionsstöd för vissa grupper jämförligt med det som föreslagits för skönlitteraturen.

Bl. a. *SÖ*, *kulturrådet*, *Svenska akademien* och *Litteraturfrämjandet* önskar i huvudsak ett selektivt stöd. *Sveriges författarförbund* anser att en stödordning är nödvändig och att den dels bör inriktas på opinionsbildande litteratur och populärvetenskap, dels måste samordnas med övriga kategoristöd så att gränsdragningsproblemen mildras. Flera remissinstanser, bl. a. *SÖ*, *kulturrådet*, *Litteraturfrämjandet*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Författarförlaget*, *TCO* och *ABF* understryker det angelägna i stöd åt populärvetenskaplig litteratur. Debattlitteraturens behov av stöd betonas av *SÖ*, *kulturrådet* och *LO*.

Barn- och ungdomsboksrådet och *Stockholms kommun* tar upp behovet av facklitteratur för barn och ungdom. *Barn- och ungdomsboksrådet* föreslår ett särskilt stöd till denna.

4.3.1.6 Barn- och ungdomslitteratur

Utredningen föreslår ett selektivt efterhandsstöd utformat som inköp av 100 titlar till 50 % av bokhandelspriset med en övre prisgräns på 8 kr. per exemplar. En stark opinion anser att utredningen underskattat stödbehoven men remissinstanserna har delade meningar om lämpligheten av ett selektivt efterhandsstöd. Flera instanser framhåller den mycket markerade skillnaden mellan billiga, massproducerade barnböcker och dyra kvalitetsböcker och pekar på behovet av åtgärder för att motverka detta förhållande.

SÖ, *kulturrådet*, *Bibliotek i samhälle*, *Bibliotekstjänst*, *TCO*, *LO*, *ABF*, *CUF* och några kommuner förespråkar i likhet med utredningen selektiva stödformer.

SÖ vill komplettera efterhandsstödet med projektstöd för vissa bristområden. IÖ understryker behovet av snar utvärdering av verksamhet enligt den föreslagna modellen.

Majoriteten av de instanser som yttrat sig, däribland *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Sveriges allmänna biblioteksforening*, *Svenska bokförläggareforeningen*, *Författarförlaget*, *Sveriges författarförbund*, *Barn- och ungdomsboksrådet*, *SACO*, *några kommuner* och *KF*, anser att ett automatiskt verkande stödsystem av motsvarande typ som för svensk skönlitteratur för vuxna i varierande utsträckning är tillämpligt även för barn- och ungdomslitteraturen. *Svenska bokförläggareforeningen* och *Sveriges författarförbund* vill ha den svenska originallitteraturen för barn och ungdom samordnad med vuxenlitteraturen med tillämpande av arkersättningsprincipen. *Barn- och ungdomsboksrådet* förordar att det generella stödet utsträcks till svensk skönlitteratur för ungdom.

Utredningens förslag att tillämpa en övre prisgräns för stödköpta böcker kritiserar av *Bibliotek i samhälle*, *Svenska bokförläggareforeningen* och *Bibliotekstjänst* bl. a. för att det kan motverka en kvalitetsinriktad utgivning.

Styrelsen för Sveriges författarfond, *Litteraturfrämjandet*, *Svenska bokförläggareforeningen* och *Sveriges författarförbund* ifrågasätter utredningens relativt positiva bedömning av barn- och ungdomslitteraturens lönsamhet bl. a. eftersom dess beräkningar omfattar den totala utgivningen och inte tar hänsyn till triviallitteraturens särställning i lönsamhetshänseende.

SÖ, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Sveriges allmänna biblioteksforening*, *Bibliotek i samhälle*, *Svenska bokförläggareforeningen*, *Sveriges Radio*, *Bibliotekstjänst*, *Författarförlaget*, *Sveriges författarförbund*, *Barn- och ungdomsboksrådet*, *TCO*, *SACO*, *KF* och *Kulturarbetarnas socialdemokratiska förening i Storstockholm* förordar ett särskilt stöd för svenska bilderböcker, i regel utformat som projektstöd till ett visst antal verk.

Utredningens förslag att Svenska barnboksinstitutet skall utarbeta former för försöksverksamhet med produktion av prisbilliga kvalitetsserier får ett blandat mottagande av de instanser som intresserat sig för frågan.

Bl. a. SÖ, *Landstingsförbundet* och *Svenska bokförläggareforeningen* uttalar sitt stöd för förslaget. *Barn- och ungdomsboksrådet* är positivt men anser att uppgifter av denna karaktär även bör förläggas till exempelvis kulturarbetarnas centrumbildningar. Rådet framhåller att försöksverksamheten måste ges betydande omfattning och sträcka sig över flera år.

Styrelsen för Sveriges författarfond ställer sig liksom *Sveriges författarförbund* negativt till Svenska barnboksinstitutets roll i försöksverksamheten. Organisationer som Författarcentrum och Illustratörscentrum framhålls som lämpligare i sammanhanget. En specialdestinering av stipendier ur författarfonden för serieproduktionen avvisas.

Även *Seriefrämjandet* är negativt till Barnboksinstitutets befattning

med serieproduktionen. Seriefrämjandet anser att utredningen grovt försummat sin uppgift vad gäller serier och framlägger ett omfattande kompletterande material samt en egen modell för stöd till serieproduktionen. Förslaget omfattar dels arbetsstipendier för serieskapare, utdelade av en särskild nämnd, dels stöd åt minst tio serialalbum inom ramen för stödet till barnlitteraturen och till ett tiotal serier i seriemagasin, fördelat av särskild nämnd, dels inrättade av ett producentkooperativt förlag. Sammanlagda kostnaden för förslaget uppskattas till 712 000 kr. första året och 412 000 kr. under de följande åren.

SÖ och *Föreningen Svenska tecknare* understryker allmänt behovet av stöd till utgivning av svenska kvalitetsserier.

Utredningen diskuterar behovet av ett särskilt lagerstöd till barn- och ungdomslitteraturen, och behovet av ett sådant understryks av *SÖ*, *Sveriges allmänna biblioteksforening*, *Barn- och ungdomsboksrådet* och *TCO*. *Sveriges allmänna biblioteksforening* menar liksom *Bibliotek i samhälle* att ett stöd för utgivning av nya upplagor också är behövligt.

4.3.1.7 Organisationsformer

Remissinstansernas meningar är delade om den föreslagna fördelningen av litteraturstödet administration på olika organ. *Sveriges författarförbund* finner det dock inte meningsfullt att på ett så preliminärt stadium diskutera konkreta organisationsfrågor.

Tidskriftsnämnden ansluter sig till utredningens uppfattning och varnar starkt för en lösning där beslut om selektivt stöd fattas av personer utan kunskaper inom de olika specialområdena.

Kulturrådet anser att statens kulturråd självt bör finna lämpliga former för denna administration. Beslut rörande selektivt stöd bör dock principiellt delegeras för att tillgodose kravet på sakkunskap.

Landstingsförbundet tar avstånd från tanken på tre olika nämnder för administration av litteraturstödet med motivering att helhetsbedömningar, ömsesidiga hänsynstaganden och utvärdering skulle försvåras.

Expertbehovet har enligt *ABF*'s uppfattning överbetonats när utredningen tagit ställning till nämndernas sammansättning. Förbundet anser det visserligen viktigt att inhämta råd från på området yrkesverksamma, men framhåller att de avgörande besluten bör fattas av folkvalda lekmän.

4.3.1.8 Uppslagsverk

Behovet av att utreda frågan om en ny svensk nationalencyklopedi understryks av det femtontal remissinstanser som yttrat sig, bl. a. *RRV*, *SÖ*, *kulturrådet*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Svenska kommunförbundet*, *Sveriges allmänna biblioteksforening*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *SACO* och *ABF*.

Svenska bokförläggareföreningen understryker i likhet med flera andra instanser att behovet är mycket angeläget och förutsätter att föreningen

får tillfälle att delta i den föreslagna utredningen. SACO anser att nordiskt samarbete på området bör övervägas.

4.3.1.9 Företagsstrukturen inom förlagsområdet

Flera instanser, bl. a. *näringsfrihetsombudsmannen*, *Landstingsförbundet*, *Svenska bokhandlareföreningen* och *Sveriges författarförbund* uttalar sig om behovet att motverka ytterligare förlagskoncentration. *Landstingsförbundet* understryker att vägarna för att uppnå detta måste studeras ytterligare. *Svenska bokhandlareföreningen* påpekar att den stora satsningen på låtsålda böcker måste motverkas.

ABF finner utredningens behandling av företagsstrukturen på förlagsområdet otillfredsställande. Förbundet pekar på monopoliseringstendenserna på marknaden och efterlyser klarare förslag om förlagsinsatser från statens och folkrörelsernas sida, främst ett skönlitterärt förlag.

SÖ, *näringsfrihetsombudsmannen*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Svenska bokförläggareföreningen* och *Sveriges författarförbund* behandlar förslaget om att inget förlag skall kunna få mer än 20 % av det totala stödet till svensk skönlitteratur. Samtliga ställer sig avvisande till förslaget i denna utformning.

Svenska bokförläggareföreningen finner det orimligt att motprestationsexemplar skulle behöva levereras även om stödet senare reduceras enligt 20 procentsregeln. Trots att branschen f. n. medger en väl differentierad och spridd utgivning vill föreningen inte bortse från risken av en ur kulturpolitisk synpunkt oroande koncentration. Risken för skadliga verkningar av förlagskoncentration är emellertid inte begränsad till den svenska skönlitteraturen, utan en eventuell spärregel bör baseras på stödet till alla litteraturkategorier.

Förslaget om en förlagslånefond med uppgift att motverka koncentrationstendenserna mottas positivt av flertalet remissinstanser. *Kulturrådet*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Svenska bokhandlareföreningen*, *Sveriges författarförbund*, *Författarförslaget*, *LO*, *Handelsanställdas förbund* och *SACO* uttalar sitt stöd för förslaget.

Kulturrådet och *styrelsen för Sveriges författarfond* betonar behovet av regionala förlag. ABF yrkar att frågan om stöd- och lånemöjligheter för folkrörelseägda och kooperativt ägda förlag särskilt beaktas. *Svenska bokförläggareföreningen* ifrågasätter om det föreslagna beloppet på 3 milj. kr. är tillräckligt och framhåller att likviditetssvårigheter inte bara är ett problem vid verksamhetens början. Föreningen anser även ett särskilt distributionsstöd inom fondens ram befogat.

Statskontoret och *RRV* avstyrker förslaget om en statlig lånefond. Enligt RRV bör det statliga litteraturstödet koncentreras till utgivning och tillhandahållande av böcker. Långivningen till enskilda företag bör ske på kommersiella villkor och i sedvanliga former och behovet av nya kreditorgan noga prövas.

Frågan om åtgärder för att kontrollera utländskt inflytande på den svenska förlagsmarknaden behandlas av några remissorgan. *SÖ* och *Sveriges författarförbund* betonar behovet av åtgärder i linje med utredningens förslag. *Svenska bokförläggareföreningen* framhåller att inte varje utländskt inflytande över svensk bokproduktion bör betraktas som ogynnsamt ur kulturpolitisk synpunkt. *Utredningen om utländska övertaganden av svenska företag* förklarar sig ha anledning att ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om övertagande av företag inom mediesektorn.

4.3.1.10 *Noter*

De organisationer, huvudsakligen inom musikbranschen, som yttrat sig över utredningens betänkande understryker problemen på musikmarknaden i olika avseenden och är eniga om det stora behovet av en skyndsam särskild utredning. I anslutning till av utredningen diskuterade stödmoder framlägger branschorganisationerna egna förslag till en temporär lösning av problemen.

SACO behandlar problemen med folkbibliotekens förvärv av noter. Organisationen beklagar att utredningen inte sett sig i stånd att föreslå adekvata reformer för produktionen och distributionen av noter. Den starka satsningen på AV-sidan i folkbiblioteken har främst omfattat grammofonskivor och kassetter, men det vore önskvärt om detta kunde kompletteras med notmaterial.

Svenska musikförläggareföreningen ser som mest näraliggande vägar att förbättra musikaliedistributionen dels på uppbyggandet av referenssamlingar av notutgåvor på biblioteken, dels på ökade eller nya anslag till körsammanslutningar, amatörorkestrar, musikcirklar och skolor för anskaffning av noter. Föreningen delar utredningens uppfattning att en ordning jämförlig med det föreslagna litteraturstödet inte är realistisk.

Föreningen Svenska tonsättare förordar ett utbyggande av musikaliesamlingarna vid länsbiblioteken och de större kommunbiblioteken.

Svenska musikhandlareföreningen anser det lämpligt att vissa musikhandlare tilldelas presentationsexemplar av ny svensk musik, som annars ofta är för kostsam att lagerhållas, och av nyutkommen musiklitteratur. I väntan på den föreslagna utredningen bör på grund av det akuta krisläget ett provisoriskt utgivningsstöd för svensk musik på ca 200 000 kr. anslås.

De instanser inom musiksektorn som yttrat sig är negativa till att Institutet för rikskonserter anlitas som utredare eller organisatör av musikaliedistributionen.

4.3.2 Försäljning av böcker

4.3.2.1 Fackbokhandeln

Åtskilliga remissinstanser pekar på fackbokhandelns betydelse för litteraturspridningen. Bl. a. *kulturrådet* och *Sveriges allmänna biblioteks-förening* instämmer i utredningens målsättning att varje kommuns centralort bör ha minst en fullsorterad bokhandel.

Utredningens beskrivning av abonnemangsbokhandelns lönsamhet kommenteras av några instanser. *RR V*, *Svenska bokförläggareföreningen* och *Svenska bokhandlareföreningen* bestrider utredningens påstående att A-bokhandelns likviditet och soliditet genomsnittligt förbättrats mellan 1961 och 1970. Svenska bokhandlareföreningen kräver en omprövning av de ställningstaganden som gjorts med utgångspunkt i påståendet.

Det stora flertalet remissinstanser som yttrat sig om kommunernas ansvar för den kommersiella bokförmedlingen, däribland *SÖ*, *kulturrådet*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Svenska bokhandlareföreningen*, *Sveriges B-bokhandlareförbund*, *Sveriges författarförbund*, *SACO* och *Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet*, ansluter sig till utredningens uppfattning om behovet av ett sådant kommunalt ansvar. Ingen instans ställer sig direkt avvisande.

Enligt *Svenska kommunförbundet* kan kommuner i vissa fall behöva direkt engagera sig i bokförsäljningen på bokhandelslösa orter, men frågan kan knappast anses vara dagsaktuell. *Svenska bokhandlareföreningen* vill betrakta upprättandet av en bokhandel i kommunal regi endast som en nödlösning.

De kommunala inköpsens betydelse för bokhandelns lönsamhet kommenteras i ett antal yttranden.

Litteraturfrämjandet, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Svenska bokhandlareföreningen*, *Sveriges B-bokhandlareförbund*, *Seelig & Co*, *Studieförbundet Vuxenskolan* och *Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet* betonar vikten av kommunernas inköp av skolböcker m. m. för den lokala bokhandelns lönsamhet. Branschorganisationerna för förlags- och bokhandelsområdet tar direkt ställning mot kommunernas förbigående av de egna boklådorna. *RR V* framhåller dels att bokhandeln förmedlar en mycket liten del av bibliotekens inköp, dels att skolornas inköp sker till nettopriser och därför inte ger bokhandeln några större intäkter.

Ett par instanser framhåller att kommunens boklåda inte automatiskt bör få förmedla de kommunala inköpen. *Näringsfrihetsombudsmannen* erinrar om vikten av att kommunerna söker upphandla böcker i konkurrens. Om kommunens bokhandel ej ger det förmånligaste anbudet men kommunen ändå beslutar stödja denna, ger detta förfarande en uppfattning om storleken av stödet. *Örebro kommun* ser ingen anledning att just för bokhandelsinköp göra undantag från fastställda upphandlingsregler för kommunerna. Särskilt det trängda anslagsläget för många bibliotek gör att kommunalt bokhandelsstöd bör ges i andra former än

överpris vid upphandlingen.

De flesta remissinstanser som direkt tagit upp frågan om de föreslagna friexemplarens betydelse för bokhandeln ställer sig kritiska till utredningens bedömningar och förslag på denna punkt.

RRV, kulturrådet, Sveriges allmänna biblioteksförening, Svenska bokförläggareföreningen, Svenska bokhandlareföreningen, Seelig & Co samt *Sveriges författarförbund* är tveksamma huruvida de föreslagna friexemplaren skall kunna få det värde för bokhandeln som utredningen har hoppats. *Sveriges författarförbund* finner dels att bokhandelsabonnemangen kan påverkas så att det blir osäkert om stödexemplaren kommer att innebära en vidgning av sortimentet, dels att inverkan på bokhandels inkomster är svår att förutse. Troligtvis kommer det genomsnittliga stödet per bokhandel att uppgå till högst hälften av utredningens beräknade maximibelopp på ca 9 000 kr.

Som alternativ till utredningens modell föreslår *Svenska bokförläggareföreningen* att abonnemangsexemplaren av stödda titlar utgår gratis till bokhandeln och i dess hantering behandlas som övriga böcker. Enligt *Svenska bokhandlareföreningen* och *Seelig & Co* skulle ett effektivare förfarande än det som utredningen föreslagit vara att gratis tilldela bokhandeln ett grundexemplar av alla titlar som ingår i det nuvarande abonnemanget. Denna lösning accepteras av *Svenska bokförläggareföreningen* som ett radikalare alternativ till dess eget förslag. *Bokhandlareföreningen* har i en skrivelse till utbildningsdepartementet kompletterat sitt remissyttrande. Föreningen redovisar ett alternativt stödssystem där antalet gratis tilldelade titlar beror på den enskilda bokhandelns omsättning.

Näringsfrihetsombudsmannen ser positivt på stödexemplarens betydelse för bokhandeln, men menar att även andra distributionskanaler, t. ex. varuhusen, bör tilldelas samma stöd om de uppfyller kravet på sortimentsbredd och service. Även *Svenska kommunförbundet* betonar att stödexemplaren bör kunna bli värdefulla för bokhandeln.

En positiv inställning till förslaget om statligt engagemang i en fond för bokhandeln redovisar det stora flertalet instanser som yttrar sig, bl. a. *SÖ, kulturrådet, Svenska kommunförbundet, Sveriges allmänna biblioteksförening, Svenska bokförläggareföreningen, Svenska bokhandlareföreningen, Sveriges B-bokhandlareförbund, Sveriges författarförbund, LO, TCO* och *Malmö kommun*.

Kulturrådet ifrågasätter om stödet är tillräckligt. *Svenska bokförläggareföreningen* framhåller att föreningen genom Bokbranschens finansieringsinstitut AB påtagit sig ett betydande ansvar och välkomnar ett samarbete med staten i linje med utredningens förslag.

Svenska bokhandlareföreningen vill att statens medverkan sker i sådana former att styrning kan undvikas och bokhandeln får tillfredsställande medinflytande. *Sveriges B-bokhandlareförbund* betonar att B-bokhandlarna bör ha samma lånemöjligheter i fonden som fackbokhandeln i övrigt.

Statskontoret och *RRV* avstyrker en statlig subventionering av långgivning till bokbranschen med motivering att sådan långgivning bör ske på kommersiella villkor och i de former som annars gäller för kreditgivning till företag.

4.3.2.2 *Massmarknadsförlag*

Samtliga remissinstanser som yttrat sig om *Pressbyråns* utbud av kvalitetslitteratur anser den nuvarande försäljningen otillfredsställande.

Litteraturfrämjandet, *LO*, *SACO*, *ABF*, *CUF* och *Stockholms kommun* instämmer därvid i utredningens kritik av *Pressbyråns* försäljningsprinciper.

Litteraturfrämjandet, *Sveriges författarförbund*, *LO*, *ABF*, *Folkets husföreningarnas riksorganisation*, *SSU* och *Stockholms kommun* ifrågasätter om inte ett ökat samhälls- eller folkrörelseinflytande över *Pressbyråns* verksamhet vore lämpligt. *Sveriges författarförbund* finner starka skäl tala för att det allmänna skaffar sig ett avgörande inflytande över den distribution som nu sker genom *Pressbyrån* och kioskerna och anser att en särskild utredning bör behandla formerna för detta och kommunernas roll i sammanhanget. Frågan är särskilt aktuell i samband med förslaget om ett massmarknadsförlag. *LO* kräver att ett samhälls- och folkrörelseinflytande över *Pressbyrån* på både central och lokal nivå snarast garanteras och menar att även ett överförande i samhällets ägo bör tas upp till prövning.

Sveriges allmänna biblioteksförening, *Bibliotek i samhälle* och *Kulturarbetarnas socialdemokratiska förening i Storstockholm* uttrycker sympati för den i *Stellan Arvidsons* särskilda yttrande nr. 2 framförda tanken om kommunalisering av kioskväsendet.

Svenska pressbyrån anser det felaktigt att påstå att företaget diskriminerar kvalitetslitteraturen. Att försäljningen av denna ännu inte nått önskvärd omfattning beror främst på de höga bokpriserna. Enligt *Pressbyrån* har utredningen inte tagit hänsyn till vissa förhållanden på bokmarknaden och inte heller anfört några belägg när den riktat en hård och delvis onyanserad kritik mot företaget. Detta betecknas som ytterst anmärkningsvärt i en statlig utredning.

Av det 30-tal instanser som yttrat sig om tanken på ett särskilt massmarknadsförlag med den av utredningen skisserade målsättningen är den helt övervägande delen klart positiva och ingen ställer sig helt avvisande. Flera instanser anser emellertid utredningens förslag vara alltför skissartat.

Kulturrådet vill starkt understryka vikten av att massmarknadsförlaget blir verklighet och menar att en ohöljd kommersialism givit starka skadeverkningar på detta område. Bl. a. *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet* och *Sveriges allmänna biblioteksförening* betonar den betydelse en sådan satsning på prisbilliga kvalitetsböcker skulle kunna få för att vidga intresset för läsning av god litteratur.

Svenska bokförläggareföreningen bedömer själva förslaget som så preliminärt att någon närmare analys av de praktiska problemen knappast kan ske. En så viktig satsning bör emellertid ges en mera kraftfull start än vad utredningen föreslår.

Författarförlaget och *KF* betraktar de underliggande kalkylerna som alltför orealistiska och påpekar nödvändigheten av ytterligare undersökningar och förhandlingar. *KF* finner det önskvärt att utbildningsdepartementet tar initiativ i detta avseende.

Flera remissinstanser behandlar närmare formerna för massmarknadsförlagets verksamhet.

Litteraturfrämjandet understryker starkt att förlaget inte får inskränka sig till saluföring genom Pressbyråns försäljningsställen. De stora folkrörelserna och Litteraturfrämjandet bör, förutsatt att de blir intressenter i förlaget, genom interna kanaler kunna nå stora grupper av presumtiva läsare bland sina medlemmar. *LO* anför liknande synpunkter.

Svenska bokförläggareföreningen förklarar sig stå öppen för förhandlingar och vara inställd på att branschen engageras på det sätt utredningen föreslagit. Föreningen understryker att en lösning av problemen med massmarknadsförsäljning av kvalitetsböcker ligger i föreningens intresse. *Svenska bokhandlareföreningen* framhåller att fackbokhandeln gärna tar upp massmarknadsböckerna i sitt sortiment. *Svenska Pressbyrån* är beredd att åta sig distributionen och att stimulera böckernas försäljning i tidningshandeln.

RRV anser erfarenheterna av modern marknadsföring visa att ett eventuellt massmarknadsförlag bör tillämpa kraftigare återförsäljningsrabatter i sista ledet av distributionskedjan än konkurrerande förlag med triviallitteratur, och i gengäld ställa särskilda krav på exponering av litteraturen.

Åtskilliga remissorgan har synpunkter på massmarknadsförlagets utgivningspolitik.

På flera håll betraktar man den av utredningen skisserade utgivningen på 52 titlar per år som otillräcklig. *Sveriges allmänna biblioteksförening* betonar vikten av att de statliga insatserna får en sådan storlek att utgivningsprogrammet kan uppnås och småningom utökas. *LO* betraktar en titel per vecka inom vardera kategorin som ett minimum och *Bibliotek i samhälle* anser att dimensioneringen bör tiodubblas.

SÖ framhåller att prissättningen är ett konkurrensmedel av största betydelse framför allt när det gäller barn- och ungdomslitteratur, och vill att möjligheten att sänka det föreslagna priset på sådana böcker prövas ytterligare.

Sveriges kyrkliga studieförbund betvivlar att man erövrar en ny publik genom en så låg prissättning på vuxenböcker som utredningen föreslagit vilket i sig är en uppenbar nedvärdering av böckerna. Människor i Sverige har säkerligen råd att betala åtminstone lika mycket för en bok som för ett biobesök.

Ett stort antal remissinstanser är skeptiska mot utredningens ek o-

nomiska kalkyler för massmarknadsförlaget. Detta gäller framför allt kostnaderna för marknadsföring under inledningsskedet, som utredningen uppskattat till 300 000 kr. per år.

Styrelsen för Sveriges författarfond, Litteraturfrämjandet, Svenska bokförläggareföreningen, Bibliotekstjänst, Sveriges författarförbund, LO, TCO, SACO, ABF och SSU finner alla den förslagna statliga subventionen på 900 000 kr. per år vara alltför låg.

Sveriges författarförbund räknar med att en initialsatsning på åtminstone det femdubbla mot det kalkylerade bidraget kan behövas för att experimentet inte skall slå fel och bli meningslöst. Enligt *LO:s* uppfattning bör subventionsbehovet redan med hänsyn till den av organisationen föreslagna utgivningsstorleken fördubblas. Dessutom torde insatserna för information och marknadsföring bli högre än utredningen förutsatt.

Några instanser har mer eller mindre detaljerat tagit ställning till frågan om massmarknadsförlagets yttre organisation och det inflytande som därvid skall beredas olika intressen. De flesta understryker behovet av folkrörelsernas eller folkbildningsorganisationernas medverkan. *Styrelsen för Sveriges författarfond* anser att staten, folkbildningsorganisationerna och Svenska bokförläggareföreningen bör vara delägare i förlaget, men att inflytande också bör beredas författarnas och bokillustratörernas organisationer. *KF* har en liknande uppfattning.

Flera remissorgan bland folkrörelserna eller med anknytning till dessa skisserar en förlagskonstruktion utan Bokförläggareföreningens medverkan. *LO* tänker sig som huvudalternativ för fortsatta förhandlingar ett förlag i samverkan mellan staten, kommunförbunden, folkrörelseförbunden, de stora löntagarorganisationerna och deras studieförbund. *SSU* har en liknande uppfattning.

Litteraturfrämjandet anser att staten bör ta det ekonomiska ansvaret för förlaget och att dess styrelse, som bör tillsättas av regeringen, skall bestå av företrädare för de stora folkrörelserna eller folkbildningsorganisationerna, men att även Litteraturfrämjandet bör beredas plats. *TCO* finner staten tillsammans med folkbildningsorganisationerna vara ett lämpligt alternativ. *ABF* föredrar att förlaget ägs av folkrörelserna, och *Folkets husföreningarnas riksorganisation* att det ges stark folkrörelseanknytning samtidigt som det står fritt från kommersiella vinstintressen.

Sveriges författarförbund är tveksamt till en förlagskonstruktion med staten, Svenska bokförläggareföreningen och folkbildningsorganisationerna som delägare, och menar att saken måste tas upp till en mera förutsättningslös prövning. Förbundet framhåller dels att förlag utanför branschorganisationen genom den föreslagna konstruktionen skulle kunna komma att missgynnas, dels att man även borde pröva möjligheten att ge obligatoriska styrelseposter åt förbundet och andra organisationer som t. ex. Klys och åt fria förläggare som Författarförlaget.

4.3.2.3 Postorderförsäljning

En positiv inställning till postorderdistribution av böcker med statligt stöd redovisas av de flesta remissinstanser som intresserat sig för frågan, bl. a. statskontoret, SÖ, styrelsen för Sveriges författarfond, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Sveriges allmänna biblioteks-förening, Svenska bokförläggareföreningen, Svenska bokhandlareföreningen, Sveriges författarförbund, TCO och SACO.

Svenska bokförläggareföreningen konstaterar att böcker ur teknisk synpunkt är väl lämpade för postdistribution och att erfarenheterna av bokförsäljning per post direkt från förlagen är goda. Mycket talar emellertid, i motsats till utredningens åsikt, för att postorderförsäljningen främst kan komma att intressera bokhandelskunder.

Samtidigt som I.O. tillstyrker förslaget vill man framhålla att det är mindre angeläget än en sådan folkrörelseanknuten bokförsäljning som organisationen själv skisserat.

Många remissinstanser kommenterar närmare utredningens förslag till utformning av postorderverksamheten och dess kostnadsberäkningar och åtskilliga ställer sig därvid tveksamma eller avvisande på enskilda punkter.

4.3.3 Spridning av svensk litteratur i utlandet

Svenska institutet och Sveriges författarförbund vill inte godta utredningens syn på problemet med spridning av svensk litteratur i utlandet som en fråga huvudsakligen inom ramen för relationerna mellan förlag och författare å ena sidan och utländska förlag å den andra. Författarförbundet anser att dessa frågor måste utredas ytterligare.

Ingen remissinstans har några principiella invändningar mot den roll ifråga om spridningen av svensk litteratur i utlandet, som utredningen föreslår för Svenska institutet.

Styrelsen för Sveriges författarfond, Svenska institutet, Sveriges författarförbund och SACO betonar vikten av ökade resurser till Svenska institutet för dess förmedlingsarbete med svensk litteratur i utlandet.

Styrelsen för Sveriges författarfond understryker att den icke kommersiella informationen om svensk litteratur i utlandet bör vara en uppgift i första hand för Svenska institutet. Styrelsen betonar att ansvaret för de i utlandet boende svensköversättarna är en uppgift för Svenska institutet, men menar samtidigt att den själv bör anses ha ansvaret för stöd åt de i Sverige bosatta introduktörerna av svensk litteratur på utländska språk.

Sveriges författarförbund önskar att övertläggningar med Svenska institutet och ansvarigt departement snarast tas upp för att man skall kunna bedöma behovet av ett specialdestinerat anslag till presentation av svensk konstnärlig verksamhet i utlandet, men att en kraftig medelförstärkning för information om svensk litteratur bör utgå redan nu.

4.3.4 Författare

Sveriges författarförbund kommenterar utredningens syn på frågan om direkt författarstöd. Förbundet anser det principiellt riktigt att en statlig utredning avstår från att direkt gå in på den fackliga verksamheten. Förutsättningen för att författare och översättare alls skall kunna föra förhandlingar är dock, att upphovsrätten är reglerad i lag. Lagstiftningen beträffande t.ex. de sociala trygghetsfrågorna är heller inte anpassad till författarnas situation. Författarförbundet anser att utredningen bort kunna göra ett klart uttalande om behovet av att vidareutveckla trygghetspolitiken för författarna t.ex. vad beträffar dessas yrkanden om ATP på förlagsinkomster och inkomster från Sveriges författarfond. Utredningen borde vidare ha diskuterat fördelar och nackdelar med en lagfäst bibliotekersättning.

Frågan om utbildning och fortbildning av författare diskuteras av några remissinstanser.

Sveriges författarförbund påpekar att en utbildningskurs av den typ som utredningen skisserat tidigare avisats vid debatt inom förbundet, och att vissa punkter i förslaget täcks av förbundets fackliga kurser. Förbundet tar annars inte ställning till frågan om en kurs för blivande författare som inordnas i vuxenutbildningen. Författarförbundet framhåller, att utredningen förbigått behovet av fortbildning för nya media, som ständigt utvecklas och som är av stor betydelse för författarnas verksamhet — t.ex. kassetter och nya tryckförfaranden. Enligt förbundets åsikt bör en viss systematiserad fortbildning av denna natur inom utbildningssektorn få stöd från samhällets sida.

Styrelsen för Sveriges författarfond uttrycker skepsis mot tanken på grundutbildning av författare. Vad fortbildningen beträffar, anför författarfonden bl. a. att den fortbildande verksamheten inom centrumbildningarna är av stor betydelse och därför bör finansieras genom ytterligare ökade anslag till dessa.

5 Folkbibliotek

5.1 Nuläge

Biblioteken kan indelas i fyra kategorier: folkbibliotek, skolbibliotek, forskningsbibliotek och företagsbibliotek. Folkbiblioteken vänder sig till alla typer av biblioteksutnyttjare medan de tre andra bibliotekskategorierna har bestämda målgrupper. I detta sammanhang berörs endast folk- och skolbiblioteken.

5.1.1 Lokala folkbibliotek

Folkbiblioteksverksamheten är en av staten oreglerad kommunal verksamhet och någon lagstiftning avseende kommunernas insatser finns således inte. Verksamhetens inriktning och omfattning är helt beroende av lokala initiativ och beslut. Den kommunsammanläggning som genomfördes fr. o. m. år 1974 innebär att samtliga landets 278 kommuner numera har allmänna folkbibliotek. Det politiska ansvaret för biblioteksverksamheten har tidigare vanligen legat på en biblioteksstyrelse, men förs alltmera över till kulturnämnder med ansvar för samtliga kommunala insatser inom kulturområdet.

Vid sidan av det kommunala biblioteket finns på många håll en annan typ av folkbiblioteksverksamhet. Ofta är denna samordnad med eller helt integrerad i den verksamhet som det kommunala folkbiblioteket bedriver, även om huvudmannen är en annan än kommunen. Hit hör de flesta sjukhusbiblioteken, samtliga bibliotek på kriminalvårdsanstalterna samt några förbandsbibliotek. Ca 60 sjukhusbibliotek är fristående och drivs direkt av landstingen.

Folkbibliotekens nuvarande verksamhet kan sammanfattas i termerna medieförmedling, informationscentrum och kulturellt centrum.

Den medieförmedlande verksamheten har utvecklats mycket snabbt och domineras av tryckta medier -- böcker, tidningar och tidskrifter. Bibliotekens samlade inköp uppgår till avsevärda belopp. Under år 1973 beräknas folkbiblioteken ha förfogat över 68 milj. kr. för anskaffning av böcker m. m. Samma år förmedlades 66 milj. lån. Bokbeståndet uppgick till ca 28 milj. band. I siffrorna ingår även de bibliotek som fungerar som länsbibliotek och lånecentraler.

I växlande utsträckning omfattar verksamheten numera också medier som grammfonskivor, ljudband, talböcker, film och mikrofilmade arkivalier. Artoteksverksamhet (utlåning av konst) förekommer på åtskilliga håll. Biblioteket tillhandahåller också den apparatur som krävs för att utnyttja dessa olika medier -- ibland även till hemlån.

Bibliotekens uppgift att lämna information till allmänhet, skola, samhällsorgan och företag har under senare år blivit alltmer omfattande. De kommunala förvaltningarna använder i ökande grad biblioteken som kanal för kommunal information genom tillhandahållande av protokoll

och andra handlingar, stadsplaneutställningar m. m. På många orter ger biblioteken specialinriktad information till exempelvis invandrare och vuxenstuderande. Sådan verksamhet sker ofta i samarbete med andra organ.

Ett stort antal bibliotek har under de senaste årtiondena i allt högre grad kommit att fungera som allmänt kulturcentrum med aktiviteter som utställningar, teaterföreläsningar, författaraftnar, konserter, filmvisningar och olika former av barnverksamhet.

Folkbiblioteken visar fortfarande stora skillnader i fråga om verksamhetens bredd och kvalitet. Totalt sett är dock utvecklingen entydigt positiv. Å ena sidan har resurserna centraliserats i anslutning till den nya kommunindelningen, och å andra sidan har man strävat att decentralisera utbudet. Detta sker genom filialbibliotek i större samhällsbildningar, utlåningsstationer och bokbussar. År 1974 hade de 278 huvudbiblioteken tillsammans omkring 1 800 filialer. En stor del av den ökade utlåningen under det senaste decenniet kan sättas i samband med utbyggnaden av filialsystemet. Folkbiblioteken har i växande utsträckning tagit upp uppsökande och målgruppsinriktad verksamhet.

Bokbussen är i glesbygden det främsta medlet för att åstadkomma en tillfredsställande biblioteksservice, men den utgör också en värdefull komplettering till de fasta enheterna i tätorternas ytterområden. F. n. finns ca 85 kommunala bokbussar i verksamhet, vilka betjänar ett sjuttiofem kommuner. Också i den sociala biblioteksverksamheten har bokbussen visat sig användbar genom besök på olika typer av institutioner, där människorna är hindrade att själva uppsöka biblioteket.

Den målgruppsinriktade verksamheten sker ofta efter åldersgrupper. I flera kommuner bedriver biblioteket samarbete med barnstugorna vad beträffar bokförsörjning och programverksamhet. Även samarbete med socialnämnderna, fritidsnämnderna, studieorganisationer samt handikapporganisationer förekommer.

Den uppsökande, "sociala", biblioteksverksamheten är den mest expanderande verksamheten och riktar sig till människor som inte själva kan besöka biblioteket eller på grund av handikapp inte kan tillgodogöra sig bibliotekets utbud på vanligt sätt. Boken-kommer-verksamheten innebär att den sjuka eller handikappade blir uppsökt i sin bostad. F. n. torde omkring hälften av folkbiblioteken bedriva sådan verksamhet.

Biblioteken bedriver också verksamhet för invandrare med böcker, tidningar och tidskrifter och i någon mån programverksamhet på invandrarspråken.

Arbetsplatsutlåning bedrevs under år 1973 av ett 40-tal kommuner.

Sedan år 1905 har folkbiblioteken erhållit statsbidrag. Detta utgick till en början generellt men var av ytterst blygsam omfattning. Genom riksdagsbeslut år 1965 avskaffades de generella bidragen till folkbiblioteken i samband med en förändring av skatteutjämningsbidraget till kommunerna (prop. 1965:50, SU 1965:124, rskr 1965:313). Som

en följd av detta sjönk det direkta statliga anslaget till folkbiblioteksverksamhet från 8,5 till 5,4 milj. kr. Därefter har anslaget varit relativt konstant och uppgår för budgetåret 1974/75 till 5,6 milj. kr. varav ca 2 milj. kr. avser bidrag till lokal biblioteksverksamhet.

Sedan de generella bidragen avskaffats har statens stöd till de kommunala biblioteken varit av selektiv natur. Dels har s. k. utvecklingsbidrag utbetalats som stöd för långsiktig upprustning av biblioteksväsendet i vissa kommuner, dels har punktbidrag givits som stöd till särskilda lokala initiativ.

Utvecklingsbidragen utgick under fem år i följd och fick utgöra högst 50 %, under femte året högst 25 %, av kostnaderna för en allmän höjning av biblioteksstandarden inom ett kommunblock. I och med utgången av kalenderåret 1974 avvecklades utvecklingsbidragen. Då hade bidrag på sammanlagt 20,1 milj. kr. utbetalats till 25 bibliotek. Samtliga utvecklingsbibliotek har kunnat uppvisa en kraftig ökning av verksamheten och ett betydande gensvar från kommuninvånarnas sida.

Stödet till lokala initiativ på biblioteksområdet har i stor utsträckning gällt anskaffande av speciell utrustning eller försök med nya verksamhetsgrenar och har främst varit avsett som stimulans för biblioteken i de mindre kommunerna. I första hand har behovet av stöd till biblioteksverksamhet på det sociala området, i glesbygder, för invandrare och inom musik- och konstområdet beaktats. När det gäller glesbygdsväsendet har stödet i första hand gällt inköp av bokbussar. Normalt har bidragen utgått med 50 % av kostnaden, men i vissa fall har kravet på motprestation från kommunens sida minskats eller tagits bort.

5.1.2 Skolbibliotek

Enligt 2 kap. 24 § skolstadgan (1971:235, ändrad senast 1974:481) skall varje skolenhet i vilken ingår grundskola eller gymnasieskola ha bibliotek. Skolbibliotekarieuppgiften fullgörs till övervägande delen av lärare på arvodesbasis. Ett visst antal hel- och halvtidstjänster finns dock. Vissa statsbidrag kan utgå till skolbiblioteksverksamheten. I grundskolan kan bidrag utgå för nedsatt tjänstgöringsskyldighet för lärare. Några bidrag till kostnader för inköp av litteratur finns inte. I gymnasieskolan utgår statsbidrag till pedagogisk stödpersonal till vilka bl. a. bibliotekspersonal räknas. Bidrag kan utgå till inköp av litteratur i samband med nyetablering eller anordnande av nya linjer eller specialkurser.

Samarbetet mellan folk- och skolbibliotek varierar mellan kommunerna. I vissa fall är verksamheterna inrymda i samma lokaler, i andra fall har en fullständig integrering skett också av de båda bibliotekens administration. Samverkan mellan de båda biblioteksformerna har ökat under de senare åren.

5.1.3 Länsbibliotek

I varje län finns numera ett länsbibliotek. Fr. o. m. år 1975 har de statliga stifts- och landsbiblioteken (i Linköping, Skara, Västerås och Växjö) övertagits av resp. kommuner och fått ställning som länsbibliotek (prop 1974:137, KrU 1974:23, rskr 1974:394).

Som länsbibliotek fungerar i varje län ett lokalt folkbibliotek som, utöver verksamheten i hemkommunen, även svarar för vissa servicefunktioner gentemot övriga bibliotek i länet och medverkar i låneverksamheten utom länet. För uppgifterna utanför den egna kommunen uppbär länsbiblioteken bidrag från stat och landsting. Statens insatser regleras i kungörelsen (1966:108) om statsbidrag till länsbibliotek och lånecentraler (ändrad senast 1974:638).

I fråga om anskaffning av litteratur och andra medier svarar länsbiblioteken för sådan mera specialiserad litteratur som de lokala folkbiblioteken inte rimligtvis bör behöva skaffa. Dessutom bistår länsbiblioteken de lokala folk- och skolbiblioteken med råd och anvisningar i bibliotekstekniska, ekonomiska och organisatoriska frågor och fyller en viktig funktion för samordningen av biblioteksverksamheten inom länet.

Det statliga stödet till länsbiblioteken är f. n. 85 000 kr. per bibliotek. Det generella stödet uppgår innevarande budgetår till 1,7 milj. kr. Därtill kommer tilläggsbidrag på totalt 100 000 kr., att utbetalas till bibliotek som på grund av geografiska eller andra förhållanden har en särskilt kostsam lånsverksamhet.

Landstingens stöd till länsbiblioteksverksamheten visar starka variationer från län till län. För 1974 utgjorde det lägst 110 000 kr. och högst 783 600 kr. Det totala landstingsstödet har från 1970 till 1974 ökat kraftigt, från 3,5 milj. kr. till 6,0 milj. kr.

Länsbiblioteken har den primärkommunala styrelsen som huvudman även för lånsverksamheten. Enligt en gemensam rekommendation från Landstingsförbundet och Svenska kommunförbundet år 1969 bör emellertid landstingen beredas tillfälle att utse representanter med rätt att adjungeras till resp. länsbiblioteks styrelse. Denna rekommendation tillämpas i några län.

5.1.4 Lånecentraler

Lånecentralerna är en påbyggnad på länsbiblioteken med uppgift att tillhandahålla sådan speciell litteratur som länsbiblioteken inte själva kan väntas köpa. De minskar i betydande grad belastningen på det sista ledet i den inhemska lånekedjan, forskningsbiblioteken.

Tre lånecentraler har inrättats, förlagda till var sitt stadsbibliotek. Lånecentralen i Malmö betjänar södra och västra Sverige, centralen i Stockholm mellersta Sverige och den i Umeå Norrland.

För lånecentralernas verksamhet utgår innevarande budgetår statsbidrag med tillsammans 500 000 kr.

5.1.5 Den statliga tillsynsmyndigheten

Genom riksdagsbeslut år 1912 tillkom en rådgivande och kontrollerande instans för folkbiblioteken. Från år 1920 till år 1974 var denna instans placerad i SÖ, slutligen som en bibliotekssektion sorterande under folkbildningsbyrån inom undervisningsavdelningen för vuxenutbildning. När statens kulturråd inrättades i oktober 1974 överfördes ansvaret för de statliga åtgärderna på biblioteksområdet dit.

Efter omläggningen 1965 av det statliga stödet till folkbiblioteken har den rådgivande verksamheten dominerat i de statliga insatserna. För dessa uppgifter finns f. n. fem s. k. bibliotekskonsulenter.

5.1.6 Bibliotekstjänst

Bibliotekstjänst AB tillhandahåller biblioteken tjänster och material på de områden där fördelar kan nås genom samverkan. Aktiemajoriteten innehas av Sveriges allmänna biblioteksforening, men en minoritetspost ägs av Svenska kommunförbundet. Staten är representerad i företagets styrelse.

Bibliotekstjänsts verksamhet har expanderat kraftigt. Omsättningen ökade mellan åren 1970 och 1973 från 23,6 till 61,4 milj. kr.

5.2 Kulturrådet

Kulturrådet behandlar främst folkbibliotekens allmänkulturella uppgifter och deras organisatoriska ställning. Verksamheten i övrigt förutsätts bli behandlad av litteraturutredningen.

Kulturrådet anser att folkbiblioteken intar en central plats i kulturlivet. De bör därför i flertalet kommuner utgöra den institutionella grunden för ett mer differentierat kulturutbud.

Biblioteken bör utvidga den avgiftsfria mediedistributionen inom ton- och bildkonsten och så långt möjligt även på filmområdet. Då bildförsörjningen är ett relativt obearbetat område måste ett utvecklingsarbete här komma till stånd.

Länsbiblioteken utgör ett viktigt komplement till de lokala biblioteken. För att få en reellt utjämnande funktion är det dock nödvändigt att ge dem en i vissa delar ny struktur samt ökade resurser.

Länsbibliotekens medieanskaffning bör i större utsträckning än hittills kunna anpassas till regionens behov. Kursverksamhet, rådgivning och förmedling av kulturarrangemang är andra uppgifter som kan behöva öka. Nuvarande statsbidrag bör därför förstärkas.

Det är rimligt med ett starkare inflytande för landstingen över länsbiblioteksverksamheten. Formerna för detta inflytande bör emellertid studeras ytterligare med hänsyn till att länsbiblioteken samtidigt är kommunala folkbibliotek.

5.3 Litteraturutredningen

5.3.1 Allmänt

Folkbibliotekens betydelse för litteraturdistributionen blir för varje år allt större. Samtidigt har verksamhetsområdet också vidgats avsevärt vilket gör att biblioteken numera intar en central plats i det kommunala kulturlivet över huvud taget.

Utredningen sammanfattar kraven på en effektiv biblioteksorganisation på följande sätt. Biblioteket skall vara lättillgängligt vilket innebär en decentraliserad organisation, tillräckligt öppethållande, uppsökande verksamhet och enkla rutiner. Den enskilde skall inte av ekonomiska skäl hindras att utnyttja biblioteket; boklånen skall vara kostnadsfria. Bokutbudet skall ha bredd, kvalitet och en sammansättning som svarar mot befolkningens intressen. I biblioteksverksamheten skall finnas starka inslag av allmänkulturell verksamhet.

Trots en genomsnittligt god standard uppfyller biblioteken långt ifrån alltid de redovisade kraven. Standarden är mycket ojämn, bokbestånden otillräckliga och stora befolkningsgrupper står praktiskt taget främmande för biblioteksverksamheten. De förslag utredningen lägger fram syftar till en standardutjämning och standardförbättring i dessa avseenden.

5.3.2 Allmänna föreskrifter

Utredningen redogör för den diskussion som förs i Sverige angående behovet av lagstiftning på biblioteksområdet och berör även motsvarande förhållanden i andra länder.

Utredningen konstaterar sammanfattningsvis att en lagstiftning som enbart ålägger kommunerna att upprätta bibliotek numera inte skulle fylla någon funktion eftersom folkbibliotek efter den kommunsammanslaggning som genomfördes den 1 januari 1974 finns i alla kommuner. Å andra sidan skulle en lagstiftning som ger preciserade normer för verksamheten kunna motverka sitt syfte eftersom normer snabbt föråldras och miniminormer kan få en utvecklingshämmande effekt. En effektiv metod att påverka utvecklingen i gynnsam riktning är då snarare bestämmelser som ger en central myndighet resurser och möjligheter att ge vägledning åt biblioteken. Det bör även beaktas att en lagstiftning med krav på ökade ekonomiska insatser från kommunerna påverkar den allmänna kostnadsfördelningen mellan stat och kommuner.

Utredningen är inte beredd att föreslå någon lagstiftning som skulle binda kommunerna på biblioteksområdet. Det finns enligt utredningens mening all anledning att förmoda att kommunernas engagemang kommer att fortsätta utan statlig detaljreglering. Samtidigt är det angeläget att statsmakterna fastställer vad som är folkbiblioteksverksamhetens mål och vem som har ansvaret för verksamheten på olika nivåer.

Det statliga stödet till länsbibliotek och lånecentraler regleras genom

en bidragskungörelse. Utredningen föreslår att till denna kungörelse fogas ett avsnitt som preciserar biblioteksverksamhetens syfte och fastslår kommunernas ansvar för den lokala biblioteksverksamheten varvid kostnadsfria boklån och samverkan kommunerna emellan anges som grundläggande principer.

Om den ojämna biblioteksstandarden skulle visa sig bli bestående eller utvecklingen inom biblioteksområdet skulle ta en annan riktning, anser dock utredningen att frågan om bibliotekslagstiftning på nytt kan komma att aktualiseras.

5.3.3 Stöd åt kommunala bibliotek

För att öka bibliotekens möjligheter att effektivt bidra till litteraturspridningen finner utredningen att två frågor står i förgrunden. Den ena frågan gäller utjämnande av standarden biblioteken emellan, den andra främjande av den externa biblioteksverksamheten, dvs. verksamheten utanför bibliotekets lokaler, främst då på arbetsplatserna. I dessa båda sammanhang kan särskilda statliga bidrag vara av väsentlig betydelse. En rad viktiga åtgärder bör dock kunna genomföras av kommunerna inom ramen för redan utgående anslag och i vissa fall finns anledning till omprioriteringar av bibliotekens service främst till de nu missgynnade gruppernas förmån. Kommunerna förutsätts i sin planering ägna särskild uppmärksamhet åt åtgärder som kan leda till bättre och vidgat utnyttjande av bibliotekens litteraturservice.

Utredningen pekar på tre typer av statliga åtgärder för att komma till rätta med den ojämna standarden. För det första kan man genom information, råd och exempel stimulera kommunerna till insatser på biblioteksområdet, för det andra kan selektivt statligt stöd ges till upprustning av ineffektiva biblioteksenheter och för det tredje kan länsbiblioteken ges möjligheter och resurser att åtminstone temporärt överta bokförsörjningen i kommuner som saknar förutsättningar att själva sköta denna.

En ökad användning av bokbussar är ett verksamt sätt att lösa glesbygdens biblioteksproblem. I glesbygden är bokbussen överlägsen varje annan form för litteraturdistribution. Bidrag för inköp av bokbuss bör utgå till kommuner med stor glesbygd och förhållandevis svag ekonomi och bör ges utan krav på motprestation från kommunens sida.

Omkring 150 kommuner torde kunna komma i fråga för sådana bidrag. Det totala anslagsbehovet kan beräknas till 18,75 milj. kr. Vid en fördelning på fem år blir årskostnaden 3,75 milj. kr. Med hänsyn till återanskaffningsbehovet kommer dock ett visst medelsbehov att kvarstå även efter femårsperiodens utgång.

För att uppnå en jämnare biblioteksstandard mellan kommunerna är statliga engångsinsatser nödvändiga i kommuner med svag biblioteksorganisation. Bidrag bör utgå till upprustning av främst ett grundbokbestånd både allmänt och för att möjliggöra decentralisering av utlåningen. Inom

ramen för de s. k. punktbidragen bör en ny bidragsform, upprustningsbidrag, inrättas. Bidraget skall i princip ha karaktären av engångsbidrag men bör kunna fördelas på högst tre år. För att komma i fråga för bidrag bör en kommun kunna styrka föreliggande behov, bl. a. de befintliga biblioteksresurserna i relation till befolkning och bebyggelse, samt utfästa sig att svara för de driftkostnader som följer av upprustningen. I särskilda fall bör bidrag kunna utgå utan krav på motprestation. Bidragens övre gräns bör sättas vid 100 000 kr. Med 20–30 bibliotek som årligen ansöker om bidrag beräknas det årliga anslagsbehovet uppgå till 2 milj. kr. Bidragstypen bör kunna avvecklas senast efter en tioårsperiod.

Utredningen anser det viktigt att biblioteken bedriver en extern utlåningsverksamhet. Framför allt har arbetsplatsutlåningen visat sig vara en effektiv metod att nå grupper som tidigare inte varit i kontakt med biblioteket. Verksamheten är kostnadskrävande och för att kommunerna i någon större omfattning skall ta upp den behövs ett flerårigt statligt stöd. Detta bör syfta till att minska initialkostnaderna och bör utgå under högst tre år i följd varefter kommunen förutsätts ta på sig det ekonomiska ansvaret. Utredningen föreslår att bidrag med högst 5 000 kr. per år utgår för verksamhet på arbetsplats med minst 100 anställda. Undantagsvis bör även arbetsplatser med färre än 100 anställda kunna komma i fråga för bidrag. Arbetsplatsen bör besökas av bibliotekarie minst en gång per vecka. Stödformen beräknas under det första året vara aktuell för ett par hundra arbetsplatser. Under det andra och tredje året beräknas 300 resp. 400 nya utlåningsställen tillkomma. Det första årets kostnad på 1 milj. kr. ökar därigenom till 4,5 milj. kr. under det tredje året för att därefter stanna på denna nivå tills reformen genomförts i sina huvuddrag.

Utredningen anför vidare att statligt bidrag bör kunna utgå till inrättande av filialer eller utlåningsstationer samt till apparatur för musikåtergivning och liknande materielkostnader för allmänkulturell verksamhet. Där så är motiverat bör bidrag kunna utgå utan krav på ekonomisk motprestation av kommunen.

Nu tillgängliga medel för punktbidrag samt de föreslagna medlen för bidrag till inköp av bokbussar, till upprustning av bibliotek, till biblioteksverksamhet på arbetsplatser samt övriga lokala initiativ bör föras samman till en anslagspost, Bidrag till kommunala bibliotek under anslaget Bidrag till folkbibliotek. De medel från posten Utvecklingsverksamhet m. m. som f. n. utgår till experter för utveckling och planering samt till informationsåtgärder och övriga centrala åtgärder bör ställas till det centrala biblioteksorganets förfogande och redovisas under anslaget till detta.

Folkbibliotekens allmänkulturella verksamhet bör enligt utredningens uppfattning i stödhänseende jämföras med liknande verksamhet bedriven av andra institutioner. Det bör prövas om inte även biblioteken skall kunna få del av det lokala aktivitetsstöd och de

statsbidrag till kulturarrangemang, som föreslogs av kulturrådet.

Gällande bestämmelser för statligt stöd till kommuner för nybyggnad, ombyggnad och inredning av bibliotekslokaler bör ses över. Folkbibliotekslokaler inrymda i en skola bör i bidragshänseende kunna jämföras med skollokaler. Kvarterslokaler som innehåller bibliotek bör kunna byggas med statliga bostadslån. Vidare bör prövas i vad mån stödet till allmänna samlingslokaler även skulle kunna omfatta lokaler som i första hand avsetts för biblioteksändamål.

5.3.4 Skolbibliotek

Frågan om litteraturen i skolan, skolbiblioteksverksamheten inbegripen, har studerats av en särskild expertgrupp under ordförandeskap av utredningens ledamot Stellan Arvidson. Gruppens arbete har redovisats i betänkandet Litteraturen i skolan. Utredningen anser sig sakna kompetens för att ta närmare ställning till de olika detaljförslagen men utgår från att de prövas i de instanser som formar skolans och då särskilt svenskämnets fortsatta utveckling.

Utredningen redovisar dock några allmänna synpunkter och betonar därvid vikten av att barn och ungdom får god tillgång till böcker. Skolbiblioteket måste i detta sammanhang tillmätas en stor betydelse. Skolbiblioteket har till uppgift att dels vara ett arbetsinstrument i undervisningen, dels svara för utlåning av böcker för fri läsning. Utlåningsverksamheten är en del av skolans pedagogiska verksamhet och bör vara inordnad i denna. Skolans boksamlingar bör vara tillgängliga hela dagen. Tillgången på skönlitteratur bör vara riklig och mångsidig. Utlåningen bör intensifieras och en nära samverkan förekomma mellan skolbibliotek och folkbibliotek. SÖ bör få i uppdrag att utarbeta föreskrifter enligt denna målsättning för skolbibliotekens arbete. Detta förutsätter att skolbiblioteksverksamheten får ökade ekonomiska resurser.

5.3.5 Stöd åt länsbibliotek

Det fortlöpande statliga stödet till folkbiblioteksverksamheten bör främst koncentreras till länsbiblioteken. Verksamheten vid dessa bör utökas så att kommunerna ges ett effektivare stöd. Av särskild vikt är att länsbiblioteken får till uppgift att bevaka litteraturförsörjningen i länet och göra de framställningar och förslag som kan förmedlas därav. Bevakningsuppgiften bör inriktas på erfarenhetsmässigt eftersatta grupper, t. ex. glesbygdsbefolkning, kulturfattiga befolkningsgrupper, handikappade, språkliga minoriteter och vuxenstuderande.

I anslutning till denna uppgift bör länsbiblioteken kunna träffa avtal med kommun som saknar resurser för en tillfredsställande biblioteksverksamhet om att mot ersättning temporärt helt eller delvis överta

litteraturförsörjningen i kommunen. Till tillsynsmyndighetens förfogande bör ställas 400 000 kr. för bidrag till länsbibliotek som åtar sig sådana uppgifter.

I den av utredningen föreslagna litteraturstödsmodellen ingår att länsbiblioteket får ett antal böcker att fördela för biblioteksverksamhet i länet enligt de riktlinjer som kan komma att meddelas av det centrala biblioteksorganet.

Länsbiblioteken bör ges utökade uppgifter när det gäller att samordna och förmedla information om litteratur och bibliotek till länets allmänhet.

Landstingen, som ger betydande bidrag till länsbibliotekens verksamhet men som av formella skäl inte kan vara representerade i dessas beslutande organ, bör ges större möjlighet till inflytande på verksamheten. Detta kan ske genom att i kommuner med länsbibliotek två representanter för landstinget adjungeras till bibliotekets styrelse. Eventuellt kan också ärenden rörande länsverksamheten delegeras till länsbibliotekarien, som innan han fattar beslut skall höra landstingets representanter. Rekommendationer i de berörda frågorna bör utfärdas av Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet.

Den interurbana låneverksamheten mellan länsbibliotek/länccentraler och kommunala bibliotek är av fundamental betydelse i det svenska lånesystemet. Detta gäller även för genomförandet av utredningens förslag om invandrarnas bokförsörjning. För att underlätta interurbanlåneverksamheten bör de lokala biblioteken slippa betala returporto för lånade böcker. Dessa kostnader bör i stället debiteras de långivande biblioteken enligt reglerna för svarstillstånd.

En förutsättning för att länsbiblioteken skall kunna ta på sig vidgade uppgifter är att de ekonomiska resurserna förstärks. Utredningen går inte in på kostnadsfördelningen mellan stat, landsting och kommun men delar uppfattningen som framförts från kommunalt håll att stat och landsting skall bekosta länsverksamheten. Vad gäller kostnadsfördelningen mellan stat och landsting är det enligt utredningen motiverat att staten ensam svarar för kostnaderna som följer av de framlagda förslagen.

De utökade uppgifterna kräver främst personella förstärkningar. Utredningen beräknar att det kommer att krävas ett tillskott till varje länsbiblioteks personal motsvarande två bibliotekarietjänster och en biträdestjänst. Av bibliotekarietjänsterna bör en avse verksamhet bland barn och ungdom.

Kostnaderna för de nya tjänsterna uppskattas till 140 000 kr. per länsbibliotek. För den utökade informationsverksamheten och för returportoavgifter i den interurbana låneverksamheten beräknas kostnaderna till 40 000 kr. per bibliotek. Det nuvarande statsbidraget till länsbiblioteken föreslås således höjt med 180 000 kr. per bibliotek, med undantag för Gotlands län, där ökningen på grund av de särskilda förhållandena bör begränsas till 80 000 kr. Till detta kommer det belopp som beräknas för kompensation till länsbiblioteken vid övertagande av

bokförsörjning i enskilda kommuner, 400 000 kr. Den totala kostnaden för utredningens förslag beträffande länsbiblioteken uppgår således till 4 620 000 kr. Dessutom föreslås i annat sammanhang ett engångsanslag till inköp av litteratur på invandrarspråk.

5.3.6 Stöd åt lånecentraler

Lånecentralerna fyller en viktig funktion som det sista ledet i folkbibliotekens låneorganisation. Någon fjärde lånecentral bör f. n. inte inrättas. Däremot bör nuvarande lånecentralers resurser förstärkas. De berörda kommunerna har vid olika tillfällen framhållit att servicegraden måste sänkas om inte full kostnadstäckning erhålls. Utredningen delar uppfattningen att staten skall svara för hela kostnaden för lånecentralerna. Samma principer för portokostnader som föreslagits för länsbiblioteken bör gälla för lånecentralerna. Utredningen föreslår en ökning av statsbidragen i förhållande till de budgetåret 1973/74 anvisade medlen med 300 000 kr. Därtill kommer de i annat sammanhang föreslagna medlen för anskaffande av litteratur på invandrarspråk.

Från bibliotekshåll har föreslagits inrättande av ett *d e p å b i b l i o t e k* med ungefär de uppgifter som det danska *depåbiblioteket* har. Utredningen anser att de aktuella uppgifterna i första hand bör kunna handhas av länsbiblioteken och lånecentralerna.

5.3.7 Den statliga tillsynsmyndigheten

Utredningen ansluter sig till det av kulturrådet framförda, sedermera genomförda förslaget att folkbiblioteksärendena bör föras över från SÖ till statens kulturråd och framhåller att det nya organet i första hand bör ha rådgivande uppgifter men att det samtidigt bör ha uppgiften som tillsynsmyndighet för den av statsmedel bekostade folkbiblioteksverksamheten. Till uppgifterna bör också höra att fördela de statliga bidragen till folkbiblioteksverksamheten och att organisera försöksverksamhet i den utsträckning medel ställs till förfogande för ändamålet. En särskild biblioteksstyrelse bör inte nu komma till stånd. Åtgärder bör dock vidtas för att skapa former för samverkan mellan folkbiblioteken och andra bibliotek och för gemensam planering på biblioteksområdet.

För att skapa ett brett underlag för ställningstaganden i biblioteksfrågor inom statens kulturråd föreslår utredningen att den nämnd för litteratur och bibliotek som kulturrådet föreslog inrättad delas upp på två sektioner nämligen en för bibliotek och en för litteratur.

Det är väsentligt att avdelningen för biblioteksfrågor inom statens kulturråd får tillräckliga resurser för rådgivning och information till biblioteken och att även medel för andra centrala åtgärder till främjande av folkbibliotekens verksamhet ställs till dess förfogande. En till kulturrådet knuten konsulentverksamhet bör ge möjligheter till rådgivning

inom centrala områden av biblioteksverksamheten. Syftet bör vara dels att stimulera biblioteken till åtgärder, dels att verka för att åtgärderna är rationella i effektivitets- och kostnadshänseende.

5.3.8 Bibliotekstjänst

Bibliotekstjänsts verksamhet har expanderat snabbt, och det finns anledning anta att bolaget skall kunna utvidga sin service ytterligare. I den föreslagna litteraturstödsordningen kommer Bibliotekstjänsts ansvar att öka i flera olika sammanhang.

Utredningen konstaterar att Bibliotekstjänsts sambindning har en central roll för bibliotekens bokinköp och att det med hänsyn till företagets reella monopolställning är av största vikt att lektörerna vid sin bedömning av nyutkomna böcker lägger sig vinn om opartiskhet och saklighet. Även om sambindningen f. n. fungerar tillfredsställande bör utvecklingen regelbundet studeras av en utomstående instans. Bibliotekstjänst bör bereda intresserade parter tillfälle att utse ledamöter i granskningsnämnden för vuxenlitteratur, såsom nu sker vad beträffar granskningsnämnden för barn- och ungdomslitteratur, och anmoda lämplig utomstående instans att utse ordförande i nämnderna.

5.4 Remissyttrandena

5.4.1 Kulturrådets förslag

Remissinstansernas synpunkter på kulturrådets förslag rörande folkbiblioteksverksamheten sammanfattades i prop. 1974:28 på följande sätt (s. 204, 205).

Remissinstanserna accepterar i allt väsentligt kulturrådets syn på folkbiblioteken. Bedömningen av deras betydelse och framtida uppgifter delas bl. a. av *kungl. biblioteket, bibliotekshögskolan, statens handikappråd, forskningsbiblioteksrådet, styrelsen för Sveriges författarfond, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Författarcentrum, Litteraturfrämjandet, Folkbildningsförbundet, ABF* och *LO*.

Folkbibliotekens betydelse för befolkningen i glesbygd, för invandrare, handikappade, institutionsvårdade och barn understryks av olika remissinstanser som samtidigt pekar på behovet av ytterligare insatser för dessa grupper. Vidare markeras bibliotekens betydelse för föreningsliv och folkbildningsarbete.

En rad remissinstanser bl. a. *SÖ, ABF* och *ett antal kommuner* betonar att folkbiblioteken behöver ökade ekonomiska resurser och förordar ett statligt stöd. *SÖ* accepterar utvidgningen av biblioteksverksamheten men vill kraftigare understryka den informationsförmedlande funktionen. *SÖ* anser att den bok- och informationsförmedlande servicen vid många bibliotek är otillräckligt utbyggd. *Teater- och musikrådet* anser att

förstärkta personalresurser för folkbiblioteken är en av de viktigaste kulturpolitiska insatserna just nu.

Flera remissinstanser, bland dem *Svenska kommunförbundet*, *några kommuner*, *Sveriges allmänna biblioteksförning* och *SACO*, uppmärksammar standardskillnaden mellan biblioteksväsendet i olika kommuner. *SACO* finner det otillfredsställande att kulturrådet inte framlägger några konkreta förslag till resursutjämning. *Luleå kommun* bl. a. anser att en bibliotekslag skulle motverka dessa skillnader.

Några remissinstanser, däribland *forskningsbiblioteksrådet* och *SACO*, beklagar att samspelet mellan folkbiblioteken och de vetenskapliga biblioteken inte uppmärksammas.

Några remissinstanser, däribland *Sveriges allmänna biblioteksförning*, uttrycker oro för att folkbibliotekens situation inte blir tillfredsställande behandlad då kulturrådet och litteraturutredningen endast tar upp delasppekter. *Örebro kommun* förordar därför en utredning om folkbibliotekens ställning och ekonomi.

Konsekvenserna av kulturrådets förslag för bibliotekarieutbildningen tas upp av bl. a. *bibliotekshögskolan*. Skolan anser att kulturrådets förslag innebär att utbildningen vid skolan måste förändras och att större utrymme måste ges åt moment som kulturdistribution och kulturpedagogik. Också nya medier kräver en förändrad utbildning.

Kulturrådets syn på l ä n s b i b l i o t e k e n accepteras i allt väsentligt av remissinstanserna.

Förslaget om ökade resurser till länsbiblioteken för kurser, rådgivning och förmedling av kulturarrangemang stöds bl. a. av *kungl. biblioteket*, *SÖ*, *forskningsbiblioteksrådet*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *några landsting*, *några kommuner* och *Sveriges allmänna biblioteksförning*.

Östergötlands läns landsting förordar att länsbiblioteken får en ny organisatorisk struktur med starkt landstingsinflytande. *Landstingsförbundet*, *några landsting* och *några kommuner* anser att frågan om ökat landstingsinflytande över länsbiblioteken behöver analyseras närmare. *Länsberedningen* och *Svenska kommunförbundet* bl. a. finner inga skäl för en ändring av huvudmannaskapet.

ABF och *Litteraturfrämjandet* anser att biblioteken bör ges en organisation som överensstämmer med vad som kommer att tillämpas för andra lokala och regionala institutioner.

5.4.2 Litteraturutredningens förslag

5.4.2.1 Allmänt

Skillnaderna i standard i biblioteksverksamheten i olika kommuner berörs av några remissinstanser. *Svenska kommunförbundet*, *Studieförbundet Vuxenskolan* och *Skellefteå kommun* ser standardskillnaderna främst som ett gleshygdsproblem. Kommunreformen bör enligt *Svenska kommunförbundet* och *kommunalekonomiska utredningen* medföra en minskning av standardskillnaderna.

Förbundet pekar också på att kommunernas kostnader för biblioteksverksamhet tredubblats sedan år 1965 då de generella statsbidragen upphörde, vilket visar kommunernas önskan att komma till rätta med problemen. *SACO* och *Bibliotek i samhälle* hävdar med hänvisning till undersökningar av SÖ:s bibliotekssektion att standardskillnaderna mellan kommunerna inte minskar utan tenderar att öka. *Kommunalekonomiska utredningen* erinrar om att det statliga skatteutjämningsbidraget syftar till att göra en likartad standard i kommunal service möjlig i olika delar av landet. Skillnader på ett visst område måste därför framstå som ganska särpräglade och allvarliga för att specialinriktade utjämningsstöd skall vara motiverade. Kommunalekonomiska utredningen framhåller också att någon klarare belysning av standardskillnaderna ges inte av utredningen. Vissa mått som anges, t. ex. skillnader i anslag för medieinköp, är mycket otillförlitliga mätare av standardjämnheter.

SÖ, *Sveriges allmänna biblioteksforening*, *SACO* och *Örebro kommun* anser att litteraturutredningens behandling av biblioteken i flera avseenden är bristfällig och förordar att en särskild biblioteksutredning tillsätts.

5.4.2.2 Allmänna föreskrifter

Meningarna är delade bland de remissinstanser som tar upp frågan om lagstiftning på biblioteksområdet. *SÖ*, *flera länsbibliotek*, *kulturrådet*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Litteraturfrämjandet*, *LO*, *TCO*, *MUF*, *SSU* samt *Skellefteå* och *Örebro kommuner* avvisar i likhet med utredningen tanken på en bibliotekslagstiftning. För en lagstiftning uttalar sig bl. a. *Bibliotek i samhälle*, *Författarförlaget*, *Sveriges författarförbund* och *SACO*.

Sveriges författarförbund anser att en bibliotekslagstiftning bör ingå som en del i en lagstiftning som generellt reglerar kommunernas ansvar för kulturpolitiska insatser. Litteraturutredningens argument mot en bibliotekslagstiftning är enligt *Författarförlaget* och *SACO* inte övertygande. Utredningen har enligt *SACO* inte heller opartiskt redovisat för- och nackdelar med en bibliotekslagstiftning. Organisationen hävdar att en lagstiftning efter dansk modell är den enda metod som inom rimlig tid kan utjämna standardskillnaderna kommunerna emellan.

En förnyad prövning av frågan om bibliotekslagstiftning bör enligt litteraturutredningen kunna ske om utvecklingen motiverar detta eller om standardskillnaderna består. *Svenska kommunförbundet* bedömer det inte som aktuellt att under överskådlig framtid ompröva den kommunala friheten på denna del av kulturområdet. *SACO* anser att utredningens uppfattning strider mot ställningstagandet mot bibliotekslag.

Förslaget om en utvidgning av kungörelsen rörande bidrag till länsbibliotek och lånecentraler med ett avsnitt om biblioteksverksamhetens syfte och kommunernas ansvar för den lokala biblioteks-

verksamheten biträds av bl. a. *SÖ*, *Sveriges författarförbund*, *SACO*, *ABF*, *MUF* samt *Malmö* och *Örebro kommuner*. *RRV* anser att om det föreligger oklarhet vad gäller kommunernas ansvar för folkbiblioteken är det angeläget att detta ansvar klargörs. *Svenska kommunförbundet* och *Skellefteå kommun* däremot avvisar förslaget eftersom det strider mot den nuvarande utvecklingen mot en mindre omfattande reglering av den kommunala verksamheten.

Nuvarande bestämmelser i kungörelsen om bidrag till länsbibliotek och lånecentraler rörande statens medverkan vid tillsättning av chef för länsbibliotek bör enligt *Svenska kommunförbundet* och *Skellefteå kommun* upphävas så att den berörda kommunens bestämmanderätt inte inskränks.

5.4.2.3 Stöd åt kommunala bibliotek

Ingen remissinstans har invändningar mot utredningens bedömning att det behövs statliga stödåtgärder för folkbiblioteksväsendet. Flera remissinstanser, däribland *SÖ*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Sveriges allmänna biblioteksförening*, *LO*, *TCO* och några kommuner, anser dock att medelsbehovet är för lågt räknat samt att den föreslagna tidsbegränsningen för bidragen delvis förtar värdet av dessa, något som också *kulturrådet* framhåller. *Sveriges allmänna biblioteksförening*, *Bibliotek i samhälle* och *SACO* tvivlar på att de föreslagna bidragen kan komma att utjämna de standardskillnader som existerar. För att uppnå detta krävs mer omfattande åtgärder. De föreslagna bidragskonstruktionerna kan enligt *Sveriges allmänna biblioteksförening* göra det omöjligt för de bäst behövande kommunerna att ta emot bidrag genom att driftkostnaderna för verksamheterna blir för höga och därmed det egna ekonomiska ansvarstagandet alltför betungande när bidragen upphör. Liknande synpunkter framförs av *Malmö* och *Örebro kommuner*. *Svenska kommunförbundet* framhåller att om de för bidrag tillgängliga medlen blir för knappa kan bidragssystemet få en hämmande effekt eftersom kommunerna, om det uppstår en lång bidragsskö, kan komma att uppskjuta sina insatser i avvaktan på bidrag.

Flera remissinstanser, däribland *SÖ*, styrelsen för *Sveriges författarfond*, *Sveriges allmänna biblioteksförening* och *SACO*, framhåller att bibliotekens personalresurser måste förstärkas om litteraturutredningens förslag rörande folkbiblioteksväsendet skall kunna realiseras.

Ett tjugotal instanser, bl. a. *statskontoret*, *RRV*, *SÖ*, *kulturrådet*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Sveriges författarförbund*, *LO*, *TCO*, *SACO* och några kommuner, behandlar och ställer sig positiva till förslaget om bidrag till inköp av bokbussar. Ingen instans avvisar förslaget. Synpunkter på bidragets konstruktion framförs från olika håll. *SÖ* anser det viktigt att bidrag till anskaffande av litteratur i vissa fall kan utgå samtidigt med bidraget till bokbuss. Bidrag

till bokbuss bör även i fortsättningen kunna utgå till samverkande kommuner. *Sveriges allmänna biblioteksörening* befarar att driftkostnaderna för bokbussarna kommer att verka återhållande på kommunernas vilja och möjligheter att söka bidrag. Enligt *Bibliotek i samhälle* och *SACO* bör statligt bidrag till driftkostnaderna utgå under de första åren. *Bibliotek i samhälle* framhåller vidare att bokbussar bör bli ett komplement till filialer och inte ersätta dessa.

De kommuner som erhåller bidrag bör enligt *SACO* som motprestation anställa lämplig personal för verksamheten i enlighet med utfärdade rekommendationer. *ABF* anser att kommunerna som villkor för bidrag bör åläggas att hålla bussarna i verksamhet; i annat fall skall de överlämnas till andra kommuner.

Det tiotal instanser som yttrat sig över förslaget om upprustningsbidrag är i princip positiva till utredningens förslag. Vissa avvikande uppfattningar framförs dock. Bl. a. *SÖ*, *TCO* och *SACO* anser att den övre bidragsgränsen vid 100 000 kr. är för låg för en allmän upprustning. *SÖ* föreslår med hänvisning till erfarenheterna från utvecklingsbiblioteken att den övre gränsen höjs till 300 000 kr. *Malmö* och *Örebro kommuner* menar att stödets temporära karaktär delvis förtär dess värde.

I utredningens förslag om statligt bidrag till arbetsplatsutlåning instämmer i princip ett trettiotal instanser, däribland *statskontoret*, *RRV*, *SÖ*, *kulturrådet*, *handikapputredningen*, *arbetsmiljöutredningen*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Sveriges allmänna biblioteksörening*, *Sveriges författarförbund*, *LO*, *TCO*, *SACO*, *MUF* och *SSU*.

Flera instanser, som *SÖ*, *statens invandrarverk*, *statens handikappråd* och *handikapputredningen*, framhåller liksom utredningen vikten av extern verksamhet över huvud taget. *Nykterhetsrörelsens bildningsverksamhet* anser det vara angelägnare att förlägga den externa biblioteksverksamheten till bildningsorganisationerna och föreningslivet än till arbetsplatser.

Vikten av att arbetsplatsutlåningen förankras bland de anställda eller deras fackliga organisationer framhålls av *kulturrådet*, *Litteraturfrämjandet*, *Bibliotek i samhälle*, *LO*, *ABF* och *SSU*. Enligt *ABF* måste de anställda tillförsäkras inflytande över utlåningen. Över huvud taget bör ingen arbetsplatsutlåning sättas i gång innan överenskommelse träffats mellan alla intressenter, dvs. de anställdas fackliga organisationer, företaget och biblioteket.

Flera instanser, som *SÖ*, *Sveriges allmänna biblioteksörening*, *LO*, *TCO*, *SACO*, *ABF* och *TBV*, finner det föreslagna bidraget om 5 000 kr. per utlåningsställe vara för lågt och föreslår höjningar av bidraget av varierande storlek.

Många remissinstanser är kritiska mot att stödet föreslås utgå under endast tre år. Till dessa hör *SÖ*, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Sveriges allmänna biblioteksörening*, *Bibliotek i samhälle*,

LO, SACO, ABF, TBV, SSU och flera kommuner. Svenska kommunförbundet anser inte att kortvariga stimulansbidrag som upphör efter några år bör införas. Den väsentliga kostnaden vid arbetsplatsutlåning är personalkostnaden som kommer att kvarstå även efter initialskedet. Statsbidraget bör därför utgå kontinuerligt. Även *LO, ABF och Skellefteå kommun* anser att det bör utgå ett permanent statsbidrag. *TCO, SSU och Örebro kommun* föreslår att bidraget utgår tills vidare. *SÖ, Bibliotek i samhälle, SACO och Malmö kommun* finner det rimligt att bidragstiden förlängs till åtminstone fem år. *Landstingsförbundet* anser att när erfarenheter av effekterna av bidragsgivningen erhållits bör det prövas om inte tidsbegränsningen kan ändras.

Även förslaget att i princip begränsa bidraget till arbetsplatser med minst 100 anställda har mött invändningar från flera remissinstanser. *Sveriges allmänna biblioteksforening, Bibliotek i samhälle, LO och ABF* menar att förslaget bör omprövas. *TCO* förutsätter att möjligheten till bidrag till mindre arbetsplatser kommer att tillämpas generöst. *Skellefteå kommun* anser att utlåning på mindre arbetsplatser är särskilt angelägen då dessa ofta ligger i bygder med litet befolkningsunderlag, vilket innebär att de anställda kommer från relativt stora geografiska områden som oftast karaktäriseras av bristande kulturell service. Detta ökar betydelsen av arbetsplatsutlåning för såväl de anställda som deras familjer.

ABF diskuterar en alternativ form för bidrag till arbetsplatsutlåning. Initiativet till verksamheten förutsätts tas av de anställda eller deras organisationer. Nära samarbete bör ske med bibliotek och företag. Ansvar för verksamheten bör delas av de inblandade parterna. Bidrag till den löpande skötseln söks och går via de anställdas fackliga organisationer eller deras studieförbund som också svarar för verksamheten. Kommunbiblioteket bör erhålla bidrag till medieanskaffning och viss service. Statsbidraget bör vara flexibelt utformat och vara så stort att det täcker kostnaderna för arvodering av anställda som också kan vara bokombud eller kulturombud på arbetsplatsen.

Några instanser som *SÖ, Sveriges allmänna biblioteksforening* och *några kommuner* behandlar och instämmer i förslaget att bibliotekens allmänkulturella verksamhet skall kunna stödjas genom bidraget till kulturarrangemang. *ABF* anser inte att bibliotekens allmänkulturella verksamhet skall stödjas på detta sätt. Däremot bör biblioteken ha ett nära samarbete med organisationer och institutioner som verkar på kulturområdet.

Förslaget om en översyn av bestämmelserna om bidrag till nybyggnad, ombyggnad och inredning av bibliotekslokaler biträds av *SÖ, statens handikappråd, Sveriges allmänna biblioteksforening, SACO, ABF* och *flera kommuner*.

5.4.2.4 Skolbibliotek

Skolans och skolbibliotekens betydelse för att väcka och bibehålla intresset för litteratur hos barn och ungdom framhålls av alla instanser

som berört denna fråga. *SÖ, Sveriges allmänna biblioteksforening, Svenska barnboksinstitutet* och *Barn- och ungdomsboksrådet* anser dock att frågan uppmärksammats i alltför liten utsträckning och förordar undersökningar och försök vid skolbibliotek av samma typ som utredningen genomförde i fråga om folkbiblioteken. Bl. a. *Bibliotek i samhälle, TCO* och *SACO* menar att skolbibliotekens roll i litteraturförsörjningen för invandrarbarn belysts bristfälligt.

Ett tiotal instanser däribland *SÖ, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet* och *SACO* framhåller värdet av en nära och systematisk samverkan mellan skola, skolbibliotek och folkbibliotek. *Svenska kommunförbundet* påpekar dock att samverkan måste lösas utifrån de lokala förutsättningarna.

Styrelsen för Sveriges författarfond, Bibliotek i samhälle, Sveriges författarförbund och *SACO* stöder förslaget att *SÖ* får i uppdrag att utarbeta föreskrifter för skolbibliotekens arbete. *Svenska kommunförbundet* avvisar förslaget med hänvisning till att några centrala riktlinjer inte är möjliga att utforma. *SÖ* anser att föreskrifterna bör utformas i samråd med Svenska kommunförbundet eftersom åtgärderna kan medföra ökade kostnader för kommunerna.

Skolbibliotekens resurser bör enligt *SÖ, SACO* och *Sveriges allmänna biblioteksforening* förstärkas. Föreningen anser att ett statligt specialstöd är nödvändigt.

5.4.2.5 Stöd åt länsbibliotek

Utredningens uppfattning att det fortlöpande stödet till folkbiblioteksverksamhet bör koncentreras till länsbiblioteken för att dessa skall kunna ge kommunerna ett effektivare stöd i deras biblioteksverksamhet delas i princip av bl. a. *statskontoret, RRV, SÖ, Landstingsförbundet, Sveriges allmänna biblioteksforening, LO* och *SACO*. *RRV* ifrågasätter om inte stödet i sin helhet bör gå till länsbiblioteken för att främja folkbiblioteksverksamheten i länet. Ett sådant system skulle bli administrativt enklare och bättre behovsrelaterat.

Landstingsförbundet menar att länsbiblioteken kan spela en aktiv roll i kulturpolitiken men understryker att de inte kan styra biblioteksarbetet i enskilda kommuner utan att de skall betraktas som en gemensam resurs i länet. *Styrelsen för Sveriges författarfond* framhåller att utbyggnaden av länsbiblioteken inte får medföra att kommunernas ansvar för den kulturella försörjningen inskränks. *LO* instämmer i princip i utredningens synpunkter och förslag men framhåller att i ett läge med begränsade ekonomiska resurser bör insatser för de lokala biblioteken prioriteras. *SACO* anser att länsbibliotekens service till kommuner bör begränsas till sådana uppgifter som med fördel kan lösas på regional nivå.

Svenska kommunförbundet avstyrker att länsbibliotekens uppgifter utökas och anser att de i huvudsak endast bör ha nuvarande funktioner, nämligen interurbanlåneverksamhet och ansvar för litteraturförsörjningen

för handikappade och språkliga minoriteter. Information och rådgivning bör lämnas kommuner som vänder sig till länsbiblioteket. De resursförstärkningar som föreslås för länsbiblioteken bör i stället användas till ett direkt stöd åt mindre kommuner. Förbundet förordar en starkare satsning på biblioteken i de mindre kommunerna i form av förstärkta punktbidrag och direkta bidrag till vissa personalkostnader. *Skellefteå kommun* framför liknande synpunkter.

Att länsbiblioteken får i uppgift att bevaka litteraturförsörjningen för eftersatta grupper tillstyrks av flera instanser som företräder handikappades och språkliga minoriteters intressen.

Samtliga instanser som yttrat sig över utredningens förslag om att länsbiblioteken skall kunna träffa avtal med kommun om temporärt övertagande av bokförsörjningen i kommunen ställer sig tveksamma eller avvisande, däribland *flertalet länsbibliotek*. *SÖ* menar att förfarandet kan godtas om ingen annan åtgärd är möjlig. *Svenska kommunförbundet* avvisar förslaget och menar att interkommunal samverkan mellan närliggande kommuner är den mest ändamålsenliga lösningen. *Landstingsförbundet* anser att varje kommun efter kommunreformen bör ha möjlighet att klara sin egen biblioteksverksamhet. *Sveriges allmänna biblioteksörening*, *SACO* och *Malmö kommun* framhåller att om en kommun kan betala länsbiblioteket för den aktuella servicen bör den rimligen själv kunna bedriva verksamheten. *SACO* ser det vidare som inkonsekvent att samtidigt som bibliotekslagstiftning avvisas med hänvisning till den kommunala självstyrelsen föreslås att ett regionalt organ skall ta på sig ansvaret för en lokal verksamhet.

SÖ, *Landstingsförbundet* och *Sveriges allmänna biblioteksörening* ser den föreslagna utökade informationsverksamheten via länsbiblioteken som angelägen. *Skellefteå kommun* betecknar de föreslagna åtgärderna som ineffektiva och avstyrker förslaget.

Beträffande en utökning av landstingens representation i länsbibliotekens styrelser anser *SÖ* och *Landstingsförbundet* detta vara ett provisorium och erinrar om kulturrådets förslag att länsbibliotekens organisationsform utreds. Enligt *Svenska kommunförbundet* däremot är frågan löst genom en gemensam rekommendation från *Landstingsförbundet* och *Svenska kommunförbundet* år 1969.

SÖ, *Svenska kommunförbundet* och *SACO* instämmer i utredningens förslag att de lokala biblioteken, för att den interurbana låneverksamheten skall underlättas, skall slippa betala returporto för lånade böcker. *Postverket* har inte berört frågan.

Förslaget om bidrag till personella förstärkningar vid länsbiblioteken berörs av vissa instanser. *SÖ*, *SACO*, *Sveriges allmänna biblioteksörening* och *Bibliotek i samhälle* anser att de föreslagna uppgifterna kommer att ställa stora krav på länsbibliotekens personalresurser. De två sistnämnda instanserna framhåller att län med många invandrare liksom med stor glesbygd bör få ytterligare personalförstärk-

ning. *Örebro kommun* anser att skillnaderna i storlek mellan länen kan motivera en differentiering av personalökningen. *Svenska kommunförbundet* motsätter sig förslaget och förordar att de av utredningen föreslagna ekonomiska förstärkningarna skall tillföras den lokala biblioteksverksamheten.

5.4.2.6 Stöd åt länecentraler

SÖ, Svenska kommunförbundet, Sveriges allmänna biblioteksforening samt *Stockholms* och *Malmö kommuner* tillstyrker ett ökat statligt stöd till länecentralerna och poängterar att staten bör stå för hela kostnaden för verksamheten.

Sveriges allmänna biblioteksforening och *SACO* uttalar sig för att ett depåbibliotek skapas. *SACO* påpekar att depåbibliotek förlagda till länecentraler skulle kunna vara en lämplig lösning. *SÖ* anser inte frågan vara tillfredsställande utredd.

5.4.2.7 Den statliga tillsynsmyndigheten

Ett tiotal instanser som berör frågan, däribland *statskontoret, SÖ, styrelsen för Sveriges författarfond, Sveriges allmänna biblioteksforening* och *Bibliotek i samhälle*, ansluter sig till förslaget att ansvaret för de statliga insatserna för folkbiblioteken bör ligga hos statens kulturråd.

Flera instanser understryker att det centrala biblioteksorganet måste få tillräckliga ekonomiska och personella resurser för rådgivning, information och konsulentverksamhet. *Bibliotek i samhälle* anser att konsulentverksamheten bör permanentas och byggas ut. *Svenska kommunförbundet* däremot anser att rådgivningen samt kurs- och konferensverksamheten rörande det kommunala biblioteksarbetet bör handhas av kommunernas egna organ. Dimensioneringen av den statliga konsulentverksamheten bör därför ytterligare övervägas.

Utredningens förslag om en uppdelning av kulturrådets nämnd för litteratur och bibliotek på två skilda nämnder kommenteras av några instanser. *Statskontoret* menar att det kan finnas skäl för en sådan uppdelning varvid olika typer av litteraturstöd bör behandlas inom en enda nämnd. *Teater- och musikrådet* avvisar förslaget med hänvisning till att litteratur- och biblioteksområdet bör få en samlad bedömning i en enda nämnd.

5.4.2.8 Bibliotekstjänst

Bibliotekstjänsts litteraturpolitiska ansvar i den föreslagna stödordningen poängteras av *SÖ, Sveriges allmänna biblioteksforening, Sveriges författarförbund* och *SACO*. *Sveriges författarförbund* och *Bibliotek i samhälle* menar att sambindningssystemet inte fungerar tillfredsställande. Bl. a. har det medfört en kvalitetssänkning på bibliotekens bokinköp.

Bibliotekstjänst anser i likhet med utredningen att ett ensidigt inflytande över granskningsnämnderna bör undvikas och föreslår att ordförande i nämnderna utses av statens kulturråd och att ledamöterna utses av Bibliotekstjänst i samråd med kulturrådet och Sveriges allmänna biblioteksförning.

6 Läsförfrämjande

6.1 Litteraturutredningen

6.1.1 Skolan

Utredningen framhåller den stora betydelse skolan kan ha när det gäller att väcka och vidmakthålla intresset för läsning av god litteratur. Den har därför tillkallat en särskild expertgrupp med uppgift att översiktligt gå igenom litteraturläsningens villkor på undervisningsväsendets olika stadier. Expertgruppen för i sin rapport Litteraturen i skolan, fram en rad förslag med syfte att förbättra litteraturens och läsningens ställning inom undervisningsväsendet.

Utredningens förslag om stöd till utgivning av barn- och ungdomslitteratur, den fördelning av böckerna som där förutses samt förslagen om nya tjänster för barn- och ungdomsbibliotekarier vid länsbiblioteken bör kunna bidra till att ge kraven på samverkan mellan skola och folkbibliotek ett konkret innehåll.

Inom ett område bör skolan enligt utredningens mening vidtaga särskilda läsförfrämjande åtgärder. I syfte att främja förståelsen för och läsningen av poesi hos den uppväxande generationen bör en utökning ske av den verksamhet med författarbesök i skolorna som redan förekommer och vidare bör skådespelare engageras för att levandegöra poesin för eleverna. SÖ bör erhålla ett särskilt anslag på 100 000 kr. för detta ändamål och få i uppdrag att upplysa skolorna om möjligheterna att utnyttja anslaget.

6.1.2 Information i press, radio och television

Dagspressen har traditionellt spelat en avgörande roll för den viktiga del av bokinformationen som recensionsverksamheten utgör. Utredningen betraktar med oro den minskning i recensionsverksamheten som kan sättas i samband bl. a. med nedläggningen av ett stort antal tidningar och med breddningen av kultursidornas ämnesinnehåll. För sådana enskilda författare, som redan förut haft svårt att bli uppmärksammade, kan utvecklingen vara mycket allvarlig.

Utredningen anser sig kunna konstatera en utbredd besvikelse över Sveriges Radios försummelser i fråga om litteraturinformationen, främst i televisionen. Eftersom väl dokumenterade data på området saknas är det önskvärt att en kompetent institution analyserar radions och televisionens utbud av litteraturinformation. Utredningen betonar att medan ljudradion har en relativt omfattande verksamhet på området med fasta programpunkter inskränker sig televisionen till rena punktinsatser. Därför anser inte utredningen att utbudet av program om litteratur i televisionens båda kanaler uppfyller stadgandet i 7 § i avtalet mellan Sveriges Radio och staten, enligt vilket programmen skall "i skälig omfattning tillgodose olika intressen i fråga om bland annat religion, musik, teater,

konst, litteratur och vetenskap”.

I syfte att lindra bristen på en tillräckligt omfattande recensionsverksamhet i pressen har utredningen övervägt behovet av en särskild recensionstidskrift men avvisat tanken med hänsyn till farhågorna för en central åsiktsdirigering. Utredningen anser att tidskriftsnämnden om den ges ökade anslag eventuellt kan bli i stånd att trygga utgivningen av mer än en recensionstidskrift, men att det i avvaktan på detta är väsentligt att nämnden ställer sig positiv till redan existerande tidskrifters ambitioner på området. I enlighet med denna syn bör nämnden få ett specialdestinerat extra anslag på 250 000 kr. att användas till stöd åt kulturtidskrifter, ideella tidskrifter och facktidskrifter för särskilda litteraturfrämjande åtgärder som recensionsbilagor eller extra recensionsnummer.

6.1.3 Studieförbunden

Utredningen konstaterar att om nya grupper i samhället skall kunna vinnas för bokläsning, är direktkontakt med människan i hennes vardagsmiljö av stor betydelse. Det är i detta sammanhang naturligt att anknyta till studieförbunden med deras breda folkliga förankring och dokumenterade litteraturintresse.

För att främja studieförbundens läsfrämjande verksamhet bör dessa ges ett årligt anslag på 500 000 kr., att inom angiven ram användas efter eget skön. Utredningen finner det dock önskvärt att medlen inledningsvis kommer till användning för en försöksverksamhet med läsecirklar på arbetsplatserna. Det är naturligt att denna sker i samarbete med löntagarorganisationerna. Utredningen har i samråd med LO, TCO, ABF och TBV dragit upp riktlinjer för hur en sådan försöksverksamhet skulle kunna organiseras, men framhåller att även övriga studieförbund bör kunna delta i verksamheten.

Huvudsyftet med denna verksamhet är att återknyta kontakten bok—arbetsplats och därmed möjliggöra en bredare spridning av lättillgänglig kvalitetslitteratur. De presumtiva läsecirkelsmedlemmarna kontaktas på arbetsplatserna och erbjuds att genom medlemskap i en läsecirkel få läsa ett antal böcker, varav en sedan behålls. Verksamheten bedrivs i samarbete mellan staten och berörda fack- och studieförbund. Avtal träffas med bokhandlare eller förlag i frågor rörande bokpris och distribution. Studieförbunden utväljer försöksorter och ombesörjer den erforderliga direktkontakten med medlemmarna. De olika parterna utarbetar gemensamt informationsmaterial och instruktioner för handläggare på olika nivåer.

Eftersom den föreslagna verksamheten i stor utsträckning vänder sig till personer utan vana vid bokinköp anser utredningen att medlemmarnas köpkostnader bör reduceras kraftigt. 10 kr. anses vara ett attraktivt erbjudande, och cirkelarna bör omfatta tio böcker. En försöksverksamhet enligt dessa riktlinjer torde kräva ett initialstöd av 500 000 kr.

6.1.4 Författarcentrum

Utredningen erinrar om att kommunernas allmänkulturella verksamhet, ofta kanaliserad genom biblioteken, expanderat kraftigt under senare år, och om att kulturrådets betänkande Ny kulturpolitik innehåller förslag om statsbidrag bl. a. till framträdanden av enskilda kulturarbetare. Det är därför väsentligt att Författarcentrum ges sådana resurser att efterfrågan på författarframträdanden kan mötas. Utredningen anser att Författarcentrums verksamhet i allt väsentligt funnit sin form och finner det lämpligt att denna även i fortsättningen byggs upp kring rådgivning och lokala initiativ, med den egeninitierade verksamheten koncentrerad till enskilda större initiativ.

6.1.5 Svenska barnboksinstitutet

Svenska barnboksinstitutet är en stiftelse, grundad 1965. Stiftelsens ändamål är att insamla på svenska utgiven barn- och ungdomslitteratur, att skapa ett forsknings- och referensbibliotek, att samla och arkivera värdefullt originalmaterial, att verka för utvidgad undervisning och forskning på området samt att stå till tjänst med upplysningar.

Institutet förestås av en heltidsanställd föreståndare. Därutöver finns viss timtjänstgörande biblioteksutbildad personal och kontorspersonal.

Utredningen fick den 7 juni 1972 i skrivelse från chefen för utbildningsdepartementet i uppgift även att överväga Svenska barnboksinstitutets ställning och organisation. Utredningens speciella expertgrupp för barn- och ungdomslitteraturen har i sin skrift Litteraturen i skolan lagt fram förslag om en reformering av Svenska barnboksinstitutet. Utredningen ansluter sig i allt väsentligt till expertgruppens förslag.

Expertgruppen anser att Barnboksinstitutet bör ombildas till en statlig stiftelse med ett antal intressenter som representerar myndigheter och organisationer med anknytning till barn- och ungdomslitteraturen. Den nya organisationsformen bör vara en förutsättning för ökat ansvarstagande från statens sida för institutets framtid. Ett genomförande av förslaget utgör den bästa garantin för en kontinuerlig fortsättning av verksamheten samtidigt som möjligheter skapas för en nödvändig utvidgning och förbättring av institutets verksamhet. Kostnaden för den föreslagna reformen innebär en merutgift för staten på 353 000 kr. jämfört med anslaget för budgetåret 1972/73.

Som anförts under 4.2.2.6 föreslår utredningen att Svenska barnboksinstitutet inom ramen för 100 000 kr. skall starta en försöksverksamhet med produktion av svenska kvalitetsserier.

6.2 Remissyttrandena

6.2.1 Allmänt

En allmän uppfattning bland de instanser som yttrar sig om utredningens förslag till läsfrämjande åtgärder, bl. a. *kulturrådet*, *Landstingsförbundet*, *Svenska akademien*, *Sveriges allmänna biblioteksforening*, *Bibliotek i samhälle*, *Svenska bokförläggareforeningen*, *Kristna bokförläggareforeningen*, *Svenska bokhandlareforeningen*, *Bibliotekstjänst*, *Seelig & Co*, *LO*, *SACO*, *ABF* och *KF*, är att dessa åtgärder är otillräckliga. Från flera håll framhävs att utredningen överskattat betydelsen av litteraturens fysiska tillgänglighet när det gäller att främja litteraturspridningen.

Sveriges allmänna biblioteksforening saknar ett ställningstagande från utredningen till bibliotekens informationsverksamhet och de läsfrämjande åtgärderna. *Litteraturfrämjandet* delar utredningens tvivel på en allmänt hållen bokpropaganda i den nya litteraturpolitikens inledningsskede, men vill inte utesluta att en sådan verksamhet senare skulle kunna få avsevärd effekt. *Svenska bokförläggareforeningen* och *Svenska bokhandlareforeningen* anser att en aktiv läsfrämjande verksamhet bör kunna bedrivas genom Bokbranschens marknadsinstitut AB. *LO* förordar att regeringen efter utvärdering av erfarenheterna från upplysning om u-landsbistånd lägger fram förslag om bidrag till löntagarorganisationerna och deras studieförbund för en uppsökande litteraturfrämjande insats. *Litteraturfrämjandet* bör därvid få särskilda anslag.

6.2.2 Skolan

Några remissinstanser har behandlat utredningens förslag om ett särskilt anslag för att främja lyrikläsning i skolorna.

SÖ och *LO* anser att författar- och skådespelarbesök i skolorna i och för sig är värdefulla men menar att arrangemangen inte bör begränsas till enbart lyrik.

Bibliotek i samhälle, *Svenska bokförläggareforeningen* och *Barn- och ungdomsboksrådet* påpekar att stödet med hänsyn till de stora behoven av läsfrämjande åtgärder i skolan måste anses ha enbart marginell betydelse.

6.2.3 Information i press, radio och television

Ett par remissinstanser, *Bibliotek i samhälle* och *ABF*, anser att utredningen i alltför liten utsträckning framfört konkreta förslag angående litteraturbevakningen i massmedierna. *ABF* menar att massmedieutredningen bör ta upp hithörande frågor.

Remissinstanserna ställer sig genomgående positiva till åtgärder för att stödja pressens litteraturbevakning. Bl. a. *SÖ*, *Svenska bokförläggareforeningen*, *Sveriges författarförbund*, *Barn- och ungdomsboksrådet*, *LO*, *TCO*, *SACO*, *ABF*, *Folkets husföreningarnas riksorganisation* och *KF* tillstyrker utredningens förslag om ett särskilt anslag till

tidskriftsnämnden för stöd till litteraturinformation.

Flera remissinstanser ifrågasätter det föreslagna stödets inriktning på kultur- och facktidskrifter. *SÖ* framhåller att bokinformationen även bör komma ut i tidskrifter av allmän karaktär. *Bibliotek i samhälle* anför liknande synpunkter och *Malmö kommun* föreslår försöksverksamhet med recensioner i veckopressen för att nå nya läsarkategorier. Enligt *LO* bör i första hand fackförenings- och andra organisationstidningar komma i fråga för stöd. *Styrelsen för Sveriges författarfond* framhåller behovet av ett allmänt förbättrat stöd till tidskrifterna. Styrelsen påpekar också att litteraturbevakningen försummas i en stor del av landsortspressen. *Svenska bokförläggareföreningen* finner stöd till recensionsverksamhet i dagspressen, framför allt landsortspressen, väsentligare än stöd till kultur- och facktidskrifter.

Åtskilliga remissinstanser, däribland *SÖ*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Landstingsförbundet*, *Svenska bokförläggareföreningen*, *Svenska bokhandlareföreningen*, *Sveriges författarförbund*, *SACO* och flera av *bildningsförbunden* instämmer i utredningens kritik av Sveriges Radios utbud av litteraturinformation, framför allt i televisionen. Med undantag av *Sveriges Radio* tar ingen instans avstånd från kritiken på denna punkt. Enligt *Landstingsförbundet* bör regeringen särskilt beakta den betydelse Sveriges Radios verksamhet kan ha vid förverkligandet av den nya kulturpolitiken och ta hänsyn till detta vid utformningen av ett nytt radioavtal. *Litteraturfrämjandet* framhåller speciellt den betydelse som lokalradion kan ha för presentationen av den lokalt förankrade litteraturen.

Vissa instanser betonar att Sveriges Radio redan nu spelar en viktig roll för att främja litteraturens villkor. Enligt *Svenska bokhandlareföreningen* har program 1 i ljudradion visat föredömliga ambitioner på litteraturområdet. Även *Svenska bokförläggareföreningen* framhåller att ljudradion bör gå relativt fri från kritik. Enligt föreningen är det viktigt att ta hänsyn till de särskilda krav som TV- resp. radiomediet ställer och inte koncentrera intresset på att skapa fler litteraturprogram utan mera på att framhäva böckernas roll i olika sammanhang, t. ex. som utgångspunkt för olika typer av program.

Sveriges Radio anser att företaget som helhet svarar för så pass omfattande program om och kring litteratur att 7 § i avtalet med staten tillgodoses. Företaget delar utredningens uppfattning om ökade insatser till främjande av läsintresset, men betonar att inte bara kvantitet utan också en attraktiv utformning av programmen är väsentlig.

6.2.4 Studieförbunden

Åtskilliga instanser har behandlat frågan om stöd till studieförbunden för läsfrämjande åtgärder på arbetsplatserna, i första hand läsecirklar. De flesta ställer sig uttalat positiva, bl. a. *SÖ*, *kulturrådet*, *Landstingsförbundet*, *Svenska bokförläggareföreningen*,

Litteraturfrämjandet, Sveriges författarförbund, TCO, SACO, ABF, Studieförbundet Vuxenskolan, TBV, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Malmö kommun och KF.

SÖ anser det rimligt, att arbetsplatsbegreppet i sammanhanget ges en vid tolkning, så att läsecirklar också kan startas vid skyddade verkstäder och vårdinstitutioner. Samma modell för läsecirkelverksamhet bör också kunna prövas i ungdomsorganisationernas arbete och på fritidsgårdar. *ABF* betonar att studieförbundens verksamhetsformer gör det möjligt att pröva flera åtgärder för bokspridning.

Frågan om olika studieförbunds möjlighet att medverka vid läsfrämjande åtgärder på arbetsplatserna kommenteras av flera remissinstanser och meningarna är på denna punkt starkt delade.

Litteraturfrämjandet och *TCO* understryker att stödet bör kanaliseras till studieförbund med förankring i folkrörelser. *TBV* och *KF* betonar de folkrörelseanknutna studieförbundens möjligheter att nå ut på arbetsplatserna.

Studieförbundet Vuxenskolan menar att erfarenheterna från invandrarundervisningen tyder på att i realiteten kommer alla studieförbund utom *ABF* och *TBV* att ställas utanför den planerade verksamheten. Förbundet föreslår i stället att studieförbundens lokala samarbetsorgan får svara för samordningen av den uppsökande verksamheten. Samarbete bör förutom med biblioteken eventuellt också ske med den lokala bokhandeln. Även *Studieförbundet Medborgarskolan* understryker, att samtliga studieförbund bör ges likaberättigad ställning.

Flera remissinstanser, främst bildningsförbunden, framlägger kompletterande förslag om att öka nuvarande stöd till studiecirkel i litteratur.

Några remissinstanser behandlar närmare *Litteraturfrämjandets* roll ifråga om läsfrämjande insatser.

KF anser att *Litteraturfrämjandet* har goda förutsättningar för informerande, aktiverande och samordnande uppgifter och bör erhålla ett särskilt anslag utöver det som beräknats för studieförbunden. *ABF* framhåller att *Litteraturfrämjandet* borde kunna göra särskilda insatser inom såväl produktion och distribution som läsfrämjande och föreslår att förutsättningarna för sådana insatser undersöks.

Litteraturfrämjandet finner det naturligt att organisationen, där *ABF*, *TBV* och *Studieförbundet Vuxenskolan* ingår som medlemmar, kommer att medverka vid de folkrörelseförankrade studieförbundens läsfrämjande verksamhet.

Föreningen Svenska tecknare, som ansluter sig till tanken att satsa på folkrörelserna, menar att de för studieförbundens läsfrämjande insatser avsedda medlen skulle utnyttjas bättre och effektivare, om de i stället tillfördes *Litteraturfrämjandet*.

Beträffande de föreslagna resurserna för studieförbundens läsfrämjande insatser ifrågasätter *Landstingsförbundet*, *Litteraturfrämjandet*, *ABF*, *TCO*, *TBV* och *KF* om 500 000 kr. kan vara tillräckligt för att nå de angivna syftena.

Litteraturfrämjandet framhåller den bokklubbsverksamhet som organisationen startat tillsammans med en folkrörelsetidskrift och som givit gott resultat. Man är beredd att utvidga försöken med bokklubbsverksamhet såväl på arbetsplatser som genom LO- och TCO-förbunden, ABF, TBV, Studieförbundet Vuxenskolan och tidningarna Vi, Vår bostad och Vi bilägare, om tillräckliga medel ställs till förfogande. En preliminär kostnadsberäkning pekar på ett stödbehov av 300 000 kr.

6.2.5 Författarcentrum

De remissinstanser, som yttrat sig om Författarcentrums roll, *styrelsen för Sveriges författarfond, Sveriges författarförbund, SACO, Malmö kommun* och *KF*, betonar samtliga kravet på ökade resurser till organisationen. Författarfondens styrelse finner att utredningen påvisat Författarcentrums viktiga roll i den läsfrämjande verksamheten, men att detta inte motsvaras av konkreta förslag om ökade medel. *Sveriges författarförbund* understryker kraftigare än utredningen vikten av att Författarcentrum tilldelas betydligt ökade resurser. *SACO* och *Malmö kommun* framhåller Författarcentrums värde för folkbibliotekens verksamhet.

6.2.6 Svenska barnboksinstitutet

Ingen instans ifrågasätter värdet av Svenska barnboksinstitutets verksamhet och utredningens förslag att dess resurser skall förstärkas.

Ett femtontal instanser, däribland *Svenska bokförläggareföreningen, Sveriges författarförbund* och *Stockholms kommun*, uttrycker sig positivt om den föreslagna breddningen av institutets styrelse.

Av de nya instanser som utredningen föreslår bli representerade i styrelsen instämmer *SÖ, Sveriges allmänna biblioteksförening* och *Föreningen Svenska tecknare* i förslaget om omorganisation av institutet.

Barn- och ungdomsboksrådet menar att styrelsen måste få en bred sammansättning av sakkunniga personer och rådet gör liksom *Svenska fotografernas förbund* anspråk på att bli representerat i institutets styrelse. Enligt förslaget skall en ledamot utses av sektionen för barn- och ungdomslitteratur inom *Sveriges författarförbund* men Författarförbundet framhåller att uppdraget bör ligga hos förbundet efter hörande av sektionen.

Enligt *Svenska barnboksinstitutets* uppfattning finns det ett stort behov av information om böcker skrivna på invandrabarnens eget språk, om exillitteratur, om svensk barn- och ungdomslitteratur översatt till andra språk m. m. Till arbetet med att utarbeta en sådan information bör speciellt bidrag utgå.

7 Film

7.1 Nuläge

Antalet biografbesök i Sverige var budgetåret 1973/74 drygt 22 miljoner, vilket innebär en minskning med ca 55 % i förhållande till budgetåret 1963/64 och med 15 % sedan budgetåret 1970/71. Den allra senaste tiden uppvisar dock ett ökande besökarantal. Under år 1974 har sålunda antalet besökare uppgått till nära 24 miljoner, vilket innebär en ökning med inemot 10 % i förhållande till år 1973.

Det minskade antalet besökare har lett till en omfattande nedläggning av biografier. Den 30 juni 1974 fanns det 1 276 biografier registrerade. Motsvarande antal den 30 juni 1964 var drygt 2 000. Antalet biografier har sålunda minskat med ca 36 % under tioårsperioden. Minskningen har varit kraftigast för de mindre biograferna. Biografier med högst fem ordinarie föreställningar i veckan har minskat med 40 % till 894, medan de biografier som har en högre föreställningsfrekvens har minskat med 25 % till 382.

Genom prishöjningar på biobiljetterna har biljettintäkterna stigit så gott som varje år sedan budgetåret 1963/64 trots att besökarantalet har minskat. Budgetåret 1973/74 var den totala bruttobiljettintäkten drygt 197 milj. kr., en ökning med drygt 40 % sedan budgetåret 1963/64. Om man tar hänsyn till det minskade antalet biografier har intäkterna per biograf i det närmaste fördubblats. Under samma tidsperiod har konsumentprisindex ökat med ca 70 %.

Det är de biografier som har minst sex ordinarie föreställningar i veckan som svarar för den dominerande delen av biljettintäkterna trots att dessa biografier är färre till antalet. Budgetåret 1973/74 svarade biograferna i denna kategori för drygt 87 % av bruttobiljettintäkterna.

Publiken står i allmänhet i ett passivt förhållande till biografernas val av repertoar. Det är biograferna som väljer programmen och publiken kan endast ge sin mening till känna indirekt i efterhand, genom att komma eller inte komma till biograferna. Flera olika initiativ har emellertid tagits för att öka den filmintresserade publikens inflytande över programsättningen och möjliggöra visning av sådana filmer som sällan distribueras av de vanliga biograferna.

Visningsverksamheten i en filmstudio bygger på ett abonnemangssystem. Medlemskapet berättigar till att få se de filmer som studion visar. Visningarna är endast öppna för medlemmar. Urvalet av film sker lokalt. Verksamhetsåret 1973/74 var 115 studios medlemmar i föreningen Sveriges förenade filmstudios. Verksamheten vid studentfilmstudios, som finns på vissa orter med högre utbildningsanstalter, har traditionellt en annan karaktär, med större tonvikt på studier, än inom övriga filmstudios. Den filmklubsverksamhet som Svenska filminstitutet bedriver i Filmhuset i Stockholm är också uppbyggd på medlemskap.

Under senare år har också viss verksamhet startats med visning av lokalt utvald film där tillträdet inte är beroende av medlemskap. Folkets-husrörelsen har under namnet Bio Kontrast startat visning av kvalitets-film där lokala programråd har hand om urvalet av film. Under år 1974 har sådan verksamhet bedrivits på 78 orter. Liknande verksamhet bedrivs också i kommunal regi på en del platser. Även Folkets Bio syftar till att visa sådan film som sällan förekommer på de kommersiella biografernas repertoar. F. n. finns Folkets Bio på ett tjugotal orter i Sverige. Tidigare bedrev Svenska filminstitutet försöksverksamhet med visning av kvalitets-film i landsorten, men denna verksamhet har numera lagts ned.

Vid sidan av de verksamhetsformer som här nämnts sker en omfattande intern visning av film, främst i smalfilmsformat, i andra sammanhang, t. ex. vid föreningsmöten eller på fritidsgårdar, i barnfilmklubbar och annan barnverksamhet och för intagna på olika vårdinstitutioner. Det finns inga tillförlitliga uppgifter om hur stor omfattning denna verksamhet har. I departementspromemorian Smalfilmsdistribution görs ett försök att uppskatta antalet åskådare vid smalfilmsvisningar år 1971. Med utgångspunkt i uthyrningen från smalfilmsdistributörerna och utlåningen från AV-centralerna anges publikens storlek till 35 milj. personer. I den beräkningen ingår dock t. ex. undervisnings- och instruktionsfilm samt annan film som visas i annat syfte än att i någon mening förmedla kulturupplevelser.

Uthyrningen av smalfilm för intern visning sköts av särskilda företag. Antalet medlemsföretag i Smalfilmsdistributörernas förening är f. n. 14. En liknande verksamhet bedrivs av Föreningen Filmcentrum, vilken bl. a. har till syfte att skapa visningsmöjligheter för filmer som inte når publiken på de vanliga vägarna.

Huvuddelen av den film som visas på biograferna är importerad. Den svenska filmens andel av biljettintäkterna varierar ganska kraftigt mellan olika år. För budgetåret 1973/74 var andelen endast 10,6 % men genomsnittet sedan budgetåret 1963/64 är ca 20 %. Av de filmer som hade premiär på svenska biografer under budgetåret 1973/74 var 233 utländska och 18 svenska eller samproduktioner mellan Sverige och utlandet. Budgetåret dessförinnan hade 14 svenska eller svensk-utländska filmer premiär.

Antalet svenska långfilmsproduktioner stod i början av 1960-talet på ungefär samma nivå som nu, men ökade då filmavtalet trätt i kraft till i genomsnitt 24 långfilmer per år under resten av 1960-talet.

Filmavtalet ligger till grund för huvuddelen av de statliga åtgärder på biograffilmens område. Detta avtal, som har slutits mellan staten å ena sidan och filmbranschens organisationer (Sveriges biograf-ägareförbund, Folkets husföreningarnas riksorganisation, Föreningen Våra Gårdar, Sveriges filmuthyrareförening u. p. a. och Föreningen Sveriges filmproducenter) å den andra, är i princip uppbyggt så, att alla biografer, som har mer än fem föreställningar i veckan, barnmatinéer oräknade, betalar en biografavgift som är 10 % av bruttobiljettintäkterna.

Avgifterna förvaltas av den genom avtalet bildade Stiftelsen Svenska filminstitutet och används till att på olika sätt stödja svensk filmproduktion, till olika icke-kommersiella filmändamål och till stiftelsens förvaltning. Avtalet löper ut den 30 juni 1983.

Avtalet och ändringar i avtalet har presenterats för riksdagen dels i prop. 1963:101, dels i prop. 1972:36. För en detaljerad beskrivning av avtalet och av utvecklingen fram till år 1972 hänvisas till sistnämnda proposition.

Filminstitutets inkomster av biografavgifter var budgetåret 1973/74 ca 16,5 milj. kr. vilket innebär en ökning med 4,4 % sedan föregående budgetår. Filminstitutet disponerar vidare ett statligt anslag för filmstöd som innevarande budgetår uppgår till 3 380 000 kr. Filminstitutet delade för verksamhetsåret 1973/74 ut kvalitetsbidrag samt fattade beslut om selektivt verkande produktionsgarantier och projektstöd till ett sammanlagt värde av ca 10 milj. kr. Därtill kommer generella bidrag på ca 3 milj. kr. samt Filminstitutets egen filmproduktion. Under verksamhetsåret 1973/74 premiärsattes tre långfilmer där Filminstitutet hade deltagit i produktionen. Ytterligare fem långfilmer var under produktion.

Televisionen har en viktig roll som distributionskanal för film. I genomsnitt visas ungefär fyra långfilmer i veckan i de båda TV-kanalerna. Under tiden från kanalklyvnings genomförande i slutet av år 1969 och t. o. m. år 1973 visades sammanlagt 904 filmer i TV. Av dessa hade 169 inte tidigare visats i Sverige.

7.2 Filmutredningen

7.2.1 Utgångspunkter för förslagen

Filmutredningen anser att filmen bör ses som en kulturaktivitet jämställd med andra. Samhället måste ta sitt ansvar för filmen liksom för annan kulturverksamhet. Staten bör i första hand bidra med centrala insatser, t. ex. för filmproduktion och filmimport. Kommunala insatser bör främst syfta till att säkerställa att god film kan visas inom kommunen. Staten kan underlätta kommunernas verksamhet med stimulansbidrag av olika slag. Även i landstingens överväganden beträffande kulturinsatser måste filmen beaktas.

Samhällets stöd till filmen skall förmedlas med selektiva metoder efter redovisade principer. Verksamheten skall bygga på demokratiskt förankrade beslutsprocesser och full insyn. Syftet bör vara att stimulera till nyskapande och till en mångfald insatser. Det är filmen som en del av kulturområdet som skall stödjas, inte en viss branschstruktur.

Filmutredningen räknar med att filmavtalet kommer att vara i kraft under hela dess nuvarande giltighetstid t. o. m. den 30 juni 1983. Utredningen finner inte anledning att föreslå förändringar i avtalet. De förslag som utredningen lägger fram har karaktären av kompletteringar till de åtgärder som kan genomföras inom ramen för avtalet.

Många av de föreslagna åtgärderna är av försökskaraktär. Resultaten av verksamheten bör studeras innan samhället binder sig för en mer långsiktig politik. Filmutredningen räknar dock med att olika samverkande faktorer kommer att leda till att behovet av samhällsstöd till filmen kommer att öka.

Utredningen räknar med att den nya kommunikationsteknologin, i första hand videogram och kabel-TV, på sikt kommer att vidga det område som bör täckas av samhällets filmpolitik. Under i varje fall de närmaste åren bör dock en inte oväsentlig del av samhällets filmpolitiska åtgärder sättas in på den traditionella filmbranschen. Samtidigt bör efter hand en allt större satsning ske på strävanden och initiativ utanför branschens ram och nya former prövas.

7.2.2 Filmbranschens struktur

Filmbranschen domineras av tre stora företag: SF, Sandrews och Europafilm. De svarar för ca 30 % av den svenska filmproduktionen, äger och kontrollerar ett stort antal biografer, svarar för en inte obetydlig del av filmimporten och tillhör de största filmuthyrarna.

Denna uppbyggnad av filmbranschen har, anser utredningen, medfört brist på flexibilitet i marknadsföringen och i branschens interna och externa ekonomiska relationer. Branschens struktur har också bidragit till att regler införts som varit starkt konkurrensbegränsande.

I den branschstudie som ingår i utredningens tredje delbetänkande diskuteras storleken av filmhyran, dvs. den andel av biljettintäkterna i biograferna som tillfaller filmuthyraren. Genom sin starka dominans i det svenska filmlivet har biografägarna lyckats maximera filmhyran så att den inte i något fall överstiger 50 % av biljettintäkterna. I genomsnitt uppgår den till ca 40 %. I branschstudien anges att filmhyran borde höjas för att bättre svara mot parternas prestationer.

Emellertid visar branschstudien att en stor del av biograferna går med förlust. En höjning av filmhyran skulle påskynda nedläggningen av biografer. Samtidigt skulle det mesta av höjningen tillfalla utländska filmägare. Från kulturpolitisk synpunkt är det viktigt att motverka nedläggningen av biografer. Utredningen anser sig därför inte ha anledning att föreslå att statsmakterna ingriper i det nuvarande systemet.

Samhällets engagemang i filmlivet bör utvecklas successivt på de punkter där behoven är störst och effekten av åtgärder mest påtaglig. I stället för förstärkande av filmbranschen, som föreslagits på vissa håll, förordar utredningen ökat samhällsengagemang i icke-kommersiell filmverksamhet under former som säkerställer mångfald, decentralisering, nyskapande och medinflytande för alla berörda parter.

7.2.3 Filmvisning

Filmutredningen behandlar frågor om samhällets stöd till visning av kvalitetsfilm på biograferna dels i sitt första delbetänkande, dels i slutbetänkandet. I det första betänkandet behandlar utredningen organisationen av en samhällsstödd kvalitetsfilmvisning. Utredningen föreslår ett särskilt statligt stimulansbidrag till inredning och utrustning av lokaler för sådan visning. Vidare lägger utredningen fram förslag om organisationen av de centrala servicefunktionerna. Två ledamöter har reserverat sig mot förslaget om samhällsstödda specialbiografer för kvalitetsfilm och förordar i stället ett system med intäktsgarantier vid kvalitetsfilmvisning.

I slutbetänkandet återkommer utredningen till diskussionen om visningslokalernas utformning. Utredningen föreslår vidare ett system med fraktstöd till värdefull film. Det senare förslaget har föranlett två reservationer.

I det första delbetänkandet framhåller utredningen att distribution av kvalitetsfilm till landsorten är en central uppgift ur kulturpolitisk synvinkel. Filmutredningen anser det olämpligt att permanent anknyta visning av kvalitetsfilm till befintliga biografer, som ingår i ett kommersiellt system. Den samhällsstödda spridningen av kvalitetsfilm bör så långt som möjligt ske vid sidan om det kommersiella distributionsystemet och styras av lokala krafter i stället för genom en central filmsättning i Stockholm.

Utredningen föreslår därför att ekonomiskt stöd lämnas av kommunerna och staten för att främja tillkomsten av lokaler för visning av kvalitetsfilm på olika platser i landet. Kommunen eller föreningslivet bör tillhandahålla själva visningslokalen. Kommunen bör svara för det årliga driftunderskottet. Det statliga stödet skall ha karaktären av stimulansbidrag för att få i gång och påskynda verksamheten. Stödet bör utgå för att täcka kostnaden för inredning och utrustning av lokalen. Ett villkor för statsbidrag skall vara att visningsverksamheten drivs utan vinstintresse. Om lokalen i framtiden kommer att användas på radikalt annorlunda sätt än för visning av kvalitetsfilm bör viss återbetalningsskyldighet ifrågasättas.

Utredningen föreslår att de statliga bidragen utgår i form av direkta statsanslag med 150 000 kr. per biograf. Inrättandet av samhällsstödda biografer bör under en femårsperiod betraktas som försöksverksamhet. Utredningen räknar med minst 150 biografer under försöksperioden, varav dock högst ett 50-tal torde bli aktuella för stimulansbidrag. Statsanslagen skulle alltså under denna period uppgå till omkring 7,5 milj. kr.

Enligt utredningens mening bör man inrikta sig på en speciell typ av mindre lokaler, vilka skall vara utformade så att de också fungerar som samlingslokaler och så att en integrering med andra aktiviteter blir möjlig.

De tekniska förhållandena bör vara fullgoda.

Utredningen anser att man bör eftersträva en organisation av verksamheten som bygger på enskilda människors och gruppers initiativ, aktivitet och medbestämmande. Verksamheten måste därför förankras på det lokala planet i samverkan med de olika organisationerna på platsen.

Kommunen skall utse huvudman för verksamheten. I de flesta fall torde det bli den lokala folketshusföreningen. Huvudmannen bör se till att det inrättas ett lokalt programråd vilket skall arbeta för att öka intresset för kvalitetsfilmen. I detta syfte bör rådet ordna studier, diskussioner och kontaktverksamhet med skolan och föreningslivet. Rådet bör lämna huvudmannen förslag till program för kvalitetsfilmvisningen. Huvudmannen skall vara bunden av förslaget.

Programråden bör ha en så allsidig representation som möjligt för organisationer och enskilda som har intresse för kvalitetsfilm. I rådet bör ingå företrädare för huvudmannen, skolväsendet, kulturnämnden, filmstudios samt bildnings- och ungdomsorganisationer. Publiken skall ha möjlighet att föreslå en eller flera företrädare.

Visningsverksamheten bör baseras på biljettförsäljning på vanligt sätt utan bindning till medlemskap eller abonnemangsystem. Priserna skall i princip vara desamma som på andra biografer.

Den centrala organisationen för den lokala kvalitetsfilmvisningen bör ha ideell inriktning och utformas så att den kan svara mot behov och önskemål som kommit till uttryck genom lokala aktiviteter. Utredningen föreslår en samordning av de administrativa resurserna hos Folkets husföreningarnas riksorganisation och Svenska filminstitutet för distribution av kvalitetsfilm.

Utredningen anser att Folkets husföreningarnas riksorganisation lämpligen bör ha hand om den verksamhet som syftar till att stimulera till att lokalt starta biografer för kvalitetsfilm, löpande service åt den lokala verksamheten (kurser för lokalt verksamma, PR och informationsverksamhet) samt frågor rörande samordning och kontakter med bl. a. publikorganisationerna.

Filminstitutets bidrag till verksamheten bör vara att sköta filmbokning, filmdokumentation samt annan jämförlig service för det lokala programvalet, delta i utbildningsverksamheten av de lokala programråden samt fördela och betala ut statsbidrag.

De årliga kostnaderna för serviceverksamheten beräknas för Folkets husföreningarnas riksorganisation till 530 000 kr. och för Filminstitutet till 370 000 kr. Verksamheten bör finansieras med statsmedel.

Utredningen föreslår att det inrättas ett särskilt organ, filmdistributionsnämnden, som skall främja samordningen mellan Filminstitutet och Folkets husföreningarnas riksorganisation samt mellan verksamheten på det centrala och det lokala planet. Genom nämnden skall kommunerna och andra intressegrupper få möjlighet till insyn i verksamheten samtidigt som kontakten mellan intressegrupperna och den centrala organisationen underlättas. En viktig uppgift är att se till att de

lokala instansernas självständighet beträffande filmval tryggas.

Filmdistributionsnämnden bör få en direkt förankring i de viktigaste intressentgrupperna. Nämnden bör bestå av åtta ledamöter. Två ledamöter bör utses gemensamt av de lokala huvudmännen och en av vardera Folkets husföreningarnas riksorganisation, Filminstitutet, Svenska kommunförbundet, SÖ, Folkbildningsförbundet och Sveriges filmuthyrareförening.

Två ledamöter i filmutredningen har reserverat sig mot förslaget om samhällsstödda biografer. Reservanterna vill att visning av kvalitetsfilm i stället skall bygga på det befintliga biografbeståndet. Enligt deras förslag skall filmerna väljas ut av ett programråd, utsett av kommunfullmäktige. Kommunen skall förbinda sig att täcka skillnaden mellan biljettintäkterna och ett av kommunen angivet garantibelopp. Statsbidrag förutsätts utgå enligt vissa regler till dels kommunens garantikostnader, dels kostnaden för programrådet.

I slutbetänkandet återknyter utredningen till diskussionen om filmlokaler nas beskaffenhet. Lokaler för filmvisning som ingår i samlingslokalanläggningar kan komma i åtnjutande av det statliga samlingslokalstödet. Utredningen förordar att delegationen för samlingslokalfrågor utarbetar normer för filmlokalers beskaffenhet och utrustning. I fråga om biograflokalernas lokalisering understryker utredningen betydelsen av att möjligheter till filmvisning bör finnas också i ytterstads- och glesbygdso mråden. Möjligheterna att använda lokalerna för annat ändamål eller till samlokalisering med annan verksamhet bör tas till vara. Driften av lokalerna bör i största möjliga utsträckning anförtr os åt föreningslivet. När det gäller finansieringskällor för biograflokaler pekar utredningen — förutom på samlingslokalstödet och sitt eget förslag från det första delbetänkandet — även på möjligheterna att få bidrag av lotterimedel eller medel som disponeras av arbetsmarknadsmyndigheterna.

Utredningen diskuterar också möjligheterna att finna en alternativ distribution av film vid sidan av de konventionella distributionskanalerna. Distribution i smalfilmsformat kan medföra betydande vinster härvidlag. Den är också en förutsättning för visning i andra lokaler än biografer.

Utredningen föreslår att ett selektivt frak t s t ö d införs som begränsas till mera värdefulla filmer. Urvalet bör inte göras för snävt utan omfatta också underhållningsfilmer utan alltför stora konstnärliga ambitioner. Utredningen bedömer att högst 40 % av de filmer som under ett år premiärsätts på svenska biografer har den karaktären att de kan komma i fråga för stöd. Frak t s t ö d e t bör ge total frak t f r i e t å t de filmer det omfattar. Till en början bör stödet endast gälla 35 och 70 mm film. När det blir aktuellt att distribuera 16 mm långfilm i större skala får man ta ställning till om också sådan film skall omfattas av stödet. Urvalet av film skall göras kontinuerligt i samband med filmernas premiärsättning.

När det gäller frågan om hur urvalet av stödberättigad film skall organiseras har utredningen två alternativ. Enligt det första alternativet bör urvalet av filmer förankras i den lokala organisation för visning av

kvalitetsfilm som föreslogs i det första delbetänkandet. De lokala programråden bör få hand om urvalet. Det förutsätts att programråden delegerar uppgiften att välja ut film till en särskild arbetsgrupp e. d. I många fall är urvalet självklart, anser utredningen, men i gränsfallen skall arbetsgruppen sammanträda, se filmerna och fatta beslut.

Eftersom förslagen i utredningens första delbetänkande inte har genomförts föreslår utredningen också en övergångslösning i form av ett andra alternativ. En särskild nämnd, filmfraktnämnden, föreslås få ansvaret för fraktstödet. Filmfraktnämnden bör dra upp de allmänna riktlinjerna för Filminstitutets handläggning av filmfraktärendena och se till att dessa följs. Därefter bör nämnden delegera det praktiska handhavandet till Filminstitutet. Filmfraktnämnden bör bestå av fem ledamöter. Sveriges biografägarförbund, Sveriges filmuthyrareförening och Sveriges förenade filmstudios bör utse vardera en, Svenska teaterförbundet och Svenska musikerförbundet tillsammans en samt Folkets husföreningarnas riksorganisation och Riksföreningen Våra Gårdar gemensamt en ledamot. Avslagsbeslut som fattats av Filminstitutet skall kunna underställas filmfraktnämnden för prövning. Därvid bör utgå viss avgift enligt regler som filmfraktnämnden bestämmer.

Utredningen föreslår att filmuthyrarna skall vara mellanhand mellan biografägare och Filminstitutet vid utbetalningen av fraktstödet. Filmuthyrarna skall betala biografägarnas fraktkostnader, göra sammanställningar av sina utlägg och sedan begära ersättning från Filminstitutet.

Anslagsbehovet för fraktstödet uppskattas till 1 milj. kr. om året. Under det första året bör man dock räkna med det dubbla beloppet, eftersom urvalet vid starten inte bara bör avse filmer som har premiär under första året utan även filmer som premiärsatts året innan. Kostnaderna för fraktstödet bör finansieras med statsanslag till Filminstitutet.

Mot förslaget om fraktstöd finns två reservationer. Enligt den ena bör en filmfraktnämnd inte inrättas utan Filminstitutet bör ansvara för verksamheten under en försöksperiod. Filminstitutets beslut bör inte kunna överklagas. Enligt den andra reservationen bör fraktstödet göras generellt och utgå med 50 % av fraktkostnaderna på all distribuerad 16, 35 och 70 mm film.

I sitt första delbetänkande har utredningen vissa förslag rörande filmstudios. I första hand rekommenderas att kommunerna i ökad utsträckning lämnar stöd. De biografer som enligt utredningens förslag skall utrustas med hjälp av statligt stöd bör få disponeras av studios till högst självkostnadspris. Vidare föreslås vissa förändringar i reglerna för statsbidrag till studiecirklar och för statsbidrag för föreläsningsverksamhet för att dessa regler skall bli bättre anpassade för filmstudios verksamhet.

7.2.4 Filmproduktion

Filmutredningen har inga direkta förslag rörande produktion av spelfilm utan hänvisar till de relativt nyinrättade G- och H-fonderna inom

Filminstitutet och till de ökade produktionsmöjligheter som har skapats genom dem. Utredningen betonar att denna utveckling har gett större produktionsmöjligheter till andra än de traditionella filmproducenterna, i första hand till filmarbetarna själva. Ytterligare medel kan dock komma att behövas om de ekonomiska villkoren för filmproducenterna skulle försämrats ytterligare. Utredningens förslag om produktion av barnfilm och kortfilm samt till den ökning av produktionsresurserna som skulle följa av utredningens förslag rörande televisionen redovisas i det följande.

7.2.5 Filmimport

Samhällets insatser inom filmområdet måste ofrånkomligt vidgas till att omfatta stöd för import av värdefull utländsk biograffilm. Utredningen avstår dock från att lämna konkreta förslag. Förslag på området är avhängiga av åtgärder från statsmakternas sida som kan komma i fråga med anledning av utredningens två första delbetänkanden och departementspromemorian Smalfilmsdistribution.

7.2.6 Barnfilm

I sitt första delbetänkande behandlar utredningen barnfilmens situation. Utredningen framhåller att det råder brist på lämplig barnfilm. Produktionen har varit liten. Den största delen av behovet måste inom överskådlig tid täckas genom import som dock hittills har skett i liten omfattning.

Enligt utredningens uppfattning krävs det kraftiga insatser för att främja produktionen av svensk barnfilm för biografvisning utöver vad som kan göras inom ramen för nuvarande filmavtal. Ett särskilt stödssystem bör skapas för att stimulera producenter och regissörer att satsa på produktion av svensk barnfilm, avsedd för biografer. Stödverksamheten skall finansieras genom statsanslag till Filminstitutet. Stödet bör få formen av räntefria lån som skall utgå med belopp motsvarande minst hälften av den beräknade produktionskostnaden. Lånen skall dock vara maximerade till vissa belopp. De utgör förskott på de totala intäkter som filmen uppnår. Skyldighet att återbetala lånen skall föreligga i proportion till intäkterna med avdrag för prioriterad återbetalningsskyldighet till Filminstitutets C- och F-fonder. I den mån intäkterna inte räcker till för återbetalning avskrivs resten av skulden.

Utredningen förordar att ett belopp av 3 milj. kr. anslås för en försöksperiod på tre år. Man bör kunna räkna med att omkring hälften av lånen kommer att återbetalas genom intäkter av filmerna. Statens totala kostnad för ett sådant produktionsstöd skulle därmed begränsas till ca

1,5 milj. kr. under treårsperioden.

För att utländska barnfilmer skall komma till sin rätt är det ofta nödvändigt att de dubbas. Detta sker emellertid sällan på grund av den höga kostnaden. Stöd bör utgå för dubbing av kvalificerad barnfilm. Stödet bör utformas på samma sätt som produktionsstödet. Utredningen räknar med ett anslagsbehov av 600 000 kr. per år vilket skulle motsvara dubbing av ca tio filmer. Eftersom utredningen också i detta fall räknar med att ca hälften av lånen kommer att återbetalas stannar nettokostnaden vid ca 900 000 kr. under en försöksperiod på tre år.

Utredningen föreslår att erforderliga medel för produktionslån och dubblingslån skall tillföras en särskild fond hos Svenska filminstitutet.

För att säkerställa en plats åt kvalitetsfilmen i matinéprogrammen föreslår utredningen direkta ekonomiska bidrag till biografägarna i form av intäktsgarantier. En förutsättning för intäktsgaranti skall vara att barnfilmkommittén i förväg rekommenderat filmen. Visningsstödet bör finansieras genom statsbidrag till Filminstitutet. Garantin bör bestå av dels ett grundbelopp, dels ett tilläggsbelopp per besökare, sammanlagt högst 150 kr. per visning. Verksamheten bör ha försökskarakter. Målet bör vara att en bra barnfilm i veckan skall kunna visas på varje ort med en biograf som har regelbundna filmvisningar. Medelsbehovet beräknas till 400 000 kr. per år.

En utbredd konsumentupplysning inom området barn och film är enligt utredningens mening av stor vikt. Utredningen förordar därför att barnfilmkommittén under en försöksperiod på fem år ges ekonomiska resurser för att kunna granska 140 filmer årligen. Kostnaden härför beräknas till 60 000 kr. om året.

Utredningen föreslår vidare att information om filmer, som barnfilmkommittén granskat, på statens bekostnad och genom biografägarnas försorg bör införas i pressen i anslutning till matinéannonseringen. Att så sker bör vara ett villkor för att intäktsgarantier skall utgå. Kostnaden beräknas till 150 000 kr. per år.

När det gäller kortare barnfilmer i smalfilmsformat föreslår utredningen att Filminstitutet under en försöksperiod på fem år erhåller statsanslag på 500 000 kr. om året för att främja produktion av sådana filmer. Stödsatserna bör kunna användas för barnfilm av olika slag, t. ex. dokumentärfilm och tecknad film. Produktionsbidrag bör kunna tilldelas också barn och ungdom som gör smalfilm. Produktionsstödet bör även kunna riktas till olika aktiviteter för barn och ungdom inom och utom skolan, t. ex. tävlingar och "barnfilmverkstäder".

Utredningen föreslår vidare ett årligt statsanslag under fem år till Filminstitutet på 100 000 kr. för import och teknisk bearbetning, (textning, dubbing, nedkopiering m. m.) av värdefulla barnfilmer i smalfilmsformat. Ett samarbete mellan TV och övriga filmimportörer bör etableras för att få in bästa möjliga barnkortfilm i landet för visning i bägge medierna.

Utredningen diskuterar olika former för visning av barnfilm utanför biograferna. Filmverksamhet bör bli en integrerad del av verksamheten vid daghem, lekskolor och fritidshem och i föreningsverksamhet inom skolans ram. Verksamheten kan sedan få en naturlig fortsättning utanför skolan, i föreningslivet, bildningsorganisationerna och kommunernas fritidsverksamhet. Det är enligt utredningens uppfattning en uppgift för kommunerna att se till att de bästa betingelser skapas för filmverksamhet för barn.

En väsentlig brist inom området barn och film är enligt utredningens mening att det saknas en samordnad registrering och katalogisering av barnfilm. Filminstitutet bör ge ut en katalog över all tillgänglig smalfilm som är lämplig för barn i olika åldrar. Katalogen bör förnyas årligen, t. v. under fem år. De årliga kostnaderna i samband med katalogiseringen uppskattar utredningen till 30 000 kr. De bör täckas med statsanslag till Filminstitutet.

Den organisation som skall utnyttjas för de olika åtgärderna inom barnfilmområdet bör vara smidig och lätt kunna anpassas till nya erfarenheter.

Utredningen avvisar tanken på ett fristående, centralt barnfilminstitut, som framförts av vissa företrädare för barnfilmintressen, och menar att det inte är ändamålsenligt att bygga upp en riksorganisation för barnfilmen. Barnfilmfrågan kan av tekniska och kommersiella skäl inte gärna skiljas från organisationen av det övriga filmlivet. Med hänsyn härtill och till verksamhetens försökskaraktär finner utredningen därför att administrationen av huvuddelen av åtgärderna skall läggas hos Filminstitutet.

Utredningen föreslår att en särskild barnfilmavdelning skall bildas inom Filminstitutet. Barnfilmavdelningen bör ha en långtgående självständighet i fråga om de praktiska besluten. Det kamerala och expeditionella arbetet sköts av institutet. Barnfilmavdelningen bör inrymma sakkunskap från barn- och ungdomsområdet.

Bl. a. för att samarbetet med organ och institutioner på området skall underlättas bör ett samrådsorgan, barnfilmrådet, inrättas inom Filminstitutet. Rådet bör bestå av fem ledamöter. Två av dessa bör utses av barnfilmkommittén och en av vardera Föreningen för filmregissörer och Svenska filmkritikerförbundet. Dessutom bör den som förestår barnfilmavdelningen vara ledamot av rådet.

Barnfilmavdelningen bör samråda med barnfilmrådet i fråga om stöd till produktion och dubbing av biografilm för barn och import av barnfilm i smalfilmsformat. Försöksverksamheten med intäktsgarantier vid matinévisningar bör handläggas av barnfilmavdelningen i samråd med de tre biografägarorganisationerna. Barnfilmrådet bör självständigt ha hand om de åtgärder som föreslagits för att främja produktion av barnfilm i smalfilmsformat.

Kostnaderna för Filminstitutets serviceuppgifter exkl. katalogisering av barnfilm uppskattar utredningen till 360 000 kr.

7.2.7 Kortfilm

Utredningen föreslår att medel ställs till förfogande för en försöksverksamhet med produktion av fri kortfilm. Med fri kortfilm avser utredningen alla kortfilmer som inte är styrda av beställarens intressen eller av krav på den som skapat filmen. I motsats till en beställningsfilm som finansieras av beställaren är en fri kortfilm för sin finansiering beroende av en osäker marknad och mera än beställningsfilmen hänvisad till stöd av allmänna medel.

Från den grupp experter på kortfilmsfrågor som utredningen anlitat har redovisats tre olika utlåtanden med förslag till åtgärder.

Den s. k. *filmfackliga gruppen* föreslår ett statligt stöd på omkring 4 milj. kr. för en verksamhet med produktion och spridning av fri film. För verksamheten, som skall kunna omprövas kontinuerligt, skall en organisation svara, bestående av tre enheter: filmrådet, en grupp producenter och kansliet. Filmrådet skall bestå av fem ledamöter med suppleanter som alla utses av de filmfackliga organisationerna. Rådet anställer producenter och kanslipersonal. Det skall ha medel till sitt förfogande för produktionsbidrag m. m. Rådet skall också kunna dela ut stipendier från en särskild fond. Filmverksamhet av s. k. workshop-modell anges däremot vara en kommunal angelägenhet. Det skall finnas minst tre producenter. De skall självständigt förvalta lika stora summor och producera film för dessa. I kansliet skall ingå bl. a. informatörer för filmernas lansering och distribution.

Experterna *Elison* och *Hammar* föreslår en särskild filmkopiebank. Där skall filmdistributörer m. fl. kunna låna pengar till framställning av kopior utan att produktionskostnaden belastas. Kopiebanken skall finansieras med statliga medel och medel från biograffilms- och smalfilmsdistribution. Man föreslår vidare en filmproduktionsbank, finansierad med statliga medel. Dess styrelse skall bestå av representanter för staten och filmarna. Styrelsen bestämmer vilka filmprojekt som skall få anslag. Banken skall ha till sitt förfogande ett antal manuskriptläsare av typ lektörer.

Experten *Persson* anser att stödet till den svenska kortfilmen skall byggas ut i två etapper. Först bör tillgången på film och lämpliga lokaler kartläggas. Behovet av film bör analyseras och befintliga lokaler rustas upp. Därefter bör man införa ett produktionsstöd. Detta stöd bör kanaliseras genom två fonder. Den ena fondens styrelse skulle bestå av fyra fackliga och en kommersiellt inriktad representant och den andra av fyra kommersiellt inriktade och en facklig representant. Ett särskilt organ, statens filminformation, skulle skapas för dessa uppgifter.

Utredningen föreslår att statligt stöd utgår till centralt initierad produktion av fri kortfilm under en försöksperiod av fem år. Stödet skall kunna användas till såväl filmproduktion som till mindre delprojekt, t. ex. utarbetande av manuskript eller tekniska eller andra experiment.

När stödet används för finansiering av en filmproduktion bör de

statliga medlen, eventuellt tillsammans med insatser från utomstående finansörer, täcka alla kostnader för att göra filmen, dvs. även ersättning till filmernas upphovsmän. Nettointäkterna av filmen skall återgå till de fonder från vilka produktionen finansierats.

Utredningen föreslår att ansvaret för medlens fördelning delas mellan Filminstitutets styrelse och styrelserna för de två produktionsfonderna H 1 och H 2. Det årliga anslag för produktionsstöd som utredningen förordar bör delas på så sätt att Filminstitutets styrelse disponerar 250 000 kr. och de två H-fondsstyrelserna 750 000 kr. var.

H-fondsstyrelserna och Filminstitutets styrelse skall utse var sin producent till vilka ansvaret att besluta om stöd till särskilda filmproduktioner bör delegeras. Utredningen menar med termen producent något annat än vad man i dagligt tal brukar lägga in i ordet. Producenterna skall inte själva producera film, men dela ut pengar till andra som producerar. De skall följa ett projekt i alla dessa faser och vara beredda att ge filmarna allt det stöd som behövs. Utredningen stryker under vikten av att de producenter som utses täcker ett så stort område som möjligt. Bristområden, t. ex. barnfilm, skulle kunna uppmärksammas i detta sammanhang.

Varje producent bör årligen redovisa sina produktionsplaner till det organ som utsett honom och han är ansvarig inför detta organ i fråga om medelsförvaltningen. Däremot fattar producenten sina beslut helt självständigt när det gäller valet av de produktioner som skall genomföras.

Producenterna skall tillsättas för en treårsperiod med möjlighet till omförordnande. Det kamerala och expeditionella arbetet föreslås vila på Filminstitutet. De årliga kostnaderna för producenterna och för administrationen i övrigt uppskattas till 570 000 kr.

För att den regionala kortfilmsproduktionen skall stimuleras föreslår utredningen att man skall anordna en försöksverksamhet i högst fem år med regionala filmverkstäder i samarbete mellan Filminstitutet och Sveriges Radio. En filmverkstad bör knytas till var och en av Sveriges Radios resurscentraler i Göteborg, Malmö, Norrköping, Örebro, Sundsvall, Luleå och en till huvudcentralen i Stockholm. Varje filmverkstad bör förses med utrustning för produktion i 8 och 16 mm, svartvitt och färg, samt enklare videoutrustning. Filmerna bör kunna visas i TV. Det som inte sänds i TV bör kunna distribueras av den filmcentral som föreslagits i departementspromemorian Smalfilmsdistribution. Om filmcentralen inte kommer till stånd bör huvudmannskapet för distribution åvila Filminstitutet. Filmarna själva bör ha det avgörande inflytandet vid prioriteringen av olika arbetsprojekt. Sveriges Radio bör ha en rådgivande funktion. På varje resurscentral bör en av radions tjänstemän förvalta utrustningen, ge filmtekniska råd m. m. De närmare organisatoriska formerna för verksamheten bör fastställas vid särskilda förhandlingar med Sveriges Radio. De årliga driftkostnaderna för filmverkstäderna beräknar utredningen till 150 000 kr. per filmverkstad och år. Utredningen föreslår att kostnader-

na delas lika mellan Filminstitutet, som bör få statsbidrag för ändamålet, och Sveriges Radio. För teknisk utrustning föreslås ett statligt engångsanslag av 100 000 kr. per filmverkstad.

För att produktionsstödet skall få någon mening fordras att det finns möjligheter till *d i s t r i b u t i o n* av de filmer som produceras. Om den föreslagna filmcentralen inrättas utgår utredningen ifrån att centralens resurser för information om och distribution av fri kortfilm kan utnyttjas. Detta förutsätter enligt departementspromemorian att det finns särskild personal för marknadsföringen av fri kortfilm. Kostnaderna härför har beräknats till 96 000 kr. Om filmcentralen inte kommer till stånd måste frågan om marknadsföring m. m. lösas på annat sätt, för H-fondernas del förslagsvis av vederbörande fondstyrelse och producent. Även detta alternativ förutsätter särskilda resurser för marknadsföring.

Utredningen framhåller att man inte tagit ställning till frågan om ett distributionsstöd i förmedlingsledet eller konsumentledet. Till den frågan kan finnas anledning att återkomma sedan man fått erfarenhet av hur det nuvarande distributionssystemet kommer att fungera beträffande de kortfilmer som produceras i det nya stödsystemet.

7.2.8 Filmen och TV

I det första betänkandet diskuterar utredningen Sveriges Radios utläggning av produktion av TV-program till fristående producenter. Sådan produktion är av stor betydelse för den mångfald i programutbudet som är en förutsättning för sändningsmonopolet. Det är vidare viktigt att man tar hänsyn till befintlig produktionskapacitet utanför Sveriges Radio då man dimensionerar företagets egen personal och tekniska resurser. För filmbolag och enskilda filmare utgör TV en viktig marknad. Framför allt bland de enskilda filmarna finns många som producerar kortfilm som knappast kan nå en större publik på annat sätt än genom TV.

Utredningen anser att den utlagda produktionen har en alltför liten omfattning och diskuterar olika metoder att åstadkomma en ökning. Man avisar möjligheten att föreslå att statsmakterna ålägger Sveriges Radio att lägga ut en viss del av programproduktionen. I stället föreslår man att Sveriges Radio skall få bidrag för beställning av program hos fristående producenter. Förutsättningarna för att Sveriges Radio skall få använda bidraget föreslås vara dels att företaget redan har en viss grundnivå utlagd produktion som bekostas från den ordinarie verksamhetsbudgeten, dels att TV:s totala sändningstid ökas med ett visst antal timmar.

Filmutredningen föreslår att under en försöksperiod 20 milj. kr. anslås för bidrag till produktionsutläggning. Detta skulle ge en ökad sändningstid av utlagd produktion med 100 timmar under perioden.

Utredningen avger inte förslag om försöksperiodens längd eller om omfattningen av den grundnivå utlagd produktion som Sveriges Radio skulle garantera för att få tillgång till bidraget. Utredningen tar inte heller ställning till om bidraget bör betalas med skattemedel eller avgiftsmedel.

I slutbetänkandet tar utredningen upp förhållandet mellan Sveriges Radio och filmen med utgångspunkt i omfattningen och inriktningen av den biografiffilm som visas i TV.

Utredningen konstaterar att TV är ett viktigt distributionsmedel för film och en god ersättning för biografvisning för de publikgrupper som aldrig kommer till biograferna och för de filmer som har liten spridning på biograferna. TV-visning bör dock inte helt ersätta biografvisning.

Antalet biografbesök har minskat allt sedan TV:s genombrott i mitten av 1950-talet. Utredningen menar att minskningen kan orsakas av flera faktorer, t. ex. bilismen, en bättre bostadsstandard, ändrade sociala vanor och missnöje med biorepertoaren, men att TV:s utveckling har haft en avgörande betydelse. Inte minst beror detta på att film och TV innebär två olika sätt att visa rörliga bilder och på att biografiffilm är ett så betydande och uppskattat inslag i TV-repertoaren.

Minskningen av biografbesöken har lett till att biografer har lagts ned. För Filminstitutets del har den medfört försämrade ekonomiska förutsättningar för verksamheten.

Utredningen anser vidare att den film som visas i TV ofta inte fyller rimliga kvalitetskrav. De kvalitetsfilmer som visas i TV sänds dessutom ofta på sådana tider att de måste få en liten publik.

Utredningen förordar kraftfulla åtgärder för att stärka sambandet mellan biografiffilmsproduktion och TV. Syftet bör vara att komma fram till en kvalitativt bättre filmrepertoar än f. n. I första hand bör man söka nå fram till en frivillig överenskommelse mellan Sveriges Radio och berörda parter på filmområdet. I andra hand bör lagstiftningsåtgärder övervägas.

En förhandlingsuppgörelse bör omfatta såväl kulturpolitiska aspekter som kommersiella frågor. Möjligheten att med hjälp av en insats av skattemedel stimulera till en uppgörelse bör inte uteslutas.

Utredningen skisserar en ordning som kan tjänstgöra som utgångspunkt för ett förhandlingsuppdrag, alternativt särskild lagstiftning.

TV bör inordnas i filmavtalet genom att biografiffilmvisning i TV beläggs med visningsavgift. Avgift bör utgå för alla filmer som haft biografpremiär i Sverige eller utomlands eller som har sådan premiär i utlandet inom ett år från visningen i svensk TV. Genomsnittsbeloppet för avgiften föreslås till 60 000 kr. per film. Avgiften bör kunna sättas lägre för värdefulla filmer. Härigenom bör kvaliteten på TV:s filmrepertoar öka, menar utredningen. En annan effekt av avgiftsbeläggningen bör vara att det totala biografiffilmutbudet i TV minskar något.

Intäkterna från visningsavgiften, som utredningen uppskattar till ca 10 milj. kr. om året, bör i princip disponeras enligt vid varje tidpunkt gällande filmavtal. En annan möjlighet skulle vara att låta medlen utgöra underlag för ett system av samproduktioner mellan TV och filmen.

Om den skisserade ordningen kommer till stånd bör Sveriges Radio få en förstärkt representation i Filminstitutets olika organ.

Utredningen anser att en viss kompensation till Sveriges Radio för visningsavgifterna är motiverad.

7.2.9 Filmfrågornas plats i samhällets kulturadministration

Enligt kulturrådets förslag i betänkandet Ny kulturpolitik skall den nya centrala kulturorganisationens ansvarsområde innefatta film men inte radio och TV, pressen och de nya audiovisuella medierna. Filmfrågor förutsätts bli handlagda av en nämnd, som också skall ha ansvaret för teater, dans och musik. Filmutredningen kan inte finna en sådan ansvarsfördelning ändamålsenlig. Behovet av en samordnad film/TV-politik är redan nu högst påtagligt och kommer att accentueras ännu mer i samband med införandet av nya audiovisuella medier såsom videogram och kabel-TV. Dessa medier kan komma att dominera bilden om ett tiotal år. En hög beredskap är nödvändig för att samhället skall kunna ingripa om utvecklingen skulle skada påtagliga samhällsintressen. Filmen har vidare ett eget stödsystem, reglerat i filmavtalet. På grund av filmens speciella problem kan bidragsformer och stödåtgärder som kulturrådet förespråkar inte generellt tillämpas på filmområdet eller lämpligen handhas av statens kulturråd.

Filmutredningen förordar därför att filmen inte skall ingå i statens kulturråds ansvarsområde om radio, TV och de nya audiovisuella medierna faller utanför. För den händelse att dessa medier skulle ingå i kulturrådets ansvarsområde borde de föras samman med filmen till ett ansvarsområde.

När det gäller den lokala kulturorganisationen betonar filmutredningen att filmen skall omfattas av kommunernas insatser inom kulturområdet. Detta bör gälla även på regional nivå.

7.2.10 Filminstitutet

I slutbetänkandet diskuterar utredningen den framtida omfattningen av Filminstitutets uppgifter och dess ekonomiska situation.

Filmutredningen anser att Filminstitutets uppgifter bör vidgas på vissa områden. Filmrestaurering är ett område som kräver ökade insatser. Vidare kan ökade resurser fordras för filmproduktion om de ekonomiska villkoren försämras ytterligare för de svenska filmproducenterna. Betydelsefullt är att utveckla de produktionsmöjligheter som finns i filmhuset. Filminstitutet bör behålla sina ateljéer och produktionsfaciliteter och hålla dem i gott skick. Vidare bör Filminstitutet ha ansvar som icke-kommersiellt serviceorgan för investering i tekniska nyheter på filmområdet. Forskning och tekniskt utvecklingsarbete bör få stöd genom Filminstitutet bl. a. genom att institutets bibliotek, klipparkiv och annan filmdokumentation ges resurser att följa med i utvecklingen.

Det minskande antalet besök på biograferna och ökade utgifter till följd av allmänna kostnadsstegringar har fortlöpande försäm-

rat Filminstitutets ekonomi. Med hänsyn till filmbranschens ekonomiska problem antar utredningen att branschens möjligheter att finansiera Filminstitutets verksamhet kommer att vara starkt försämrade då filmavtalet löper ut den 30 juni 1983. Utredningen förutsätter att regeringen genom en särskild utredning i slutet av 1970-talet prövar formerna för institutets ställning i det svenska filmlivet efter avtalstidens utgång.

Utredningen förordar att staten under 1970-talet successivt utvecklar ett stöd till Filminstitutet. Man föreslår i första hand att Filminstitutets ekonomi förstärks genom att institutets bidrag till finansieringen av dramatiska institutet (500 000 kr. per år) och professuren i filmforskning vid universitetet i Stockholm (110 000 kr. per år) avvecklas. Vidare föreslås att staten ställer 1,5 milj. kr. årligen under en femårsperiod till Filminstitutets förfogande för restaurering av äldre svenska filmer.

7.2.11 Undervisning om film och TV

I filmutredningens andra delbetänkande behandlas undervisning om film och TV. Utredningen har granskat läroplanerna för grundskolan och gymnasieskolan och konstaterar att det finns åtskilliga områden där man inte har tagit tillräckligt stor hänsyn till den rörliga bildens allt större betydelse i samhället. Vidare beaktas i stort sett inte elevernas möjligheter att använda kamera och filmkamera vid t. ex. kunskapsredovisning. Inte heller användningen av film som läromedel har fått tillräcklig plats.

Sett i ett längre perspektiv ter sig gränserna mellan de ämnen som har ett huvudansvar för elevernas kommunikationsträning allt mer konstlade. I en kommande läroplansutveckling bör man pröva möjligheterna att blocklägga i första hand ämnena svenska, teckning och musik.

Också utanför skolan anser utredningen att filmstudierna bör få en starkare ställning. Studieförbunden bör söka få till stånd ett ökat studiecirkelarbete kring film och TV. Det förordas också samarbete på området mellan studieförbund, folkhögskolor, bibliotek och filmstudios.

När det gäller mer konkreta åtgärder föreslår utredningen att SÖ utarbetar två särskilda häften med läroplanssupplement för undervisningen om film och TV, ett för grundskolan och ett för gymnasieskolan. I supplementen bör huvudsakligen de organisatoriska aspekterna på undervisningen behandlas.

Utredningen anser att det bör finnas stora möjligheter att utnyttja filmmediet inom specialundervisningen samt inom förskola och fritidshem. Utredningen föreslår en försöksverksamhet inom de nämnda områdena. Syftet med försöksverksamheten skall vara att klarlägga möjligheterna att bedriva undervisning om film och TV, framför allt genom praktiskt filmarbete, och att använda film som uttrycksform och fritidssysselsättning. Kostnaden beräknas till sammanlagt ca 400 000 kr. för en treårsperiod.

Utredningen förordar att en konsulenttjänst för undervisningen om film och TV inrättas. Tjänsten bör kunna anknytas till den föreslagna filmcentralen. Filmkonsulenten skall svara för bl. a. framställning och distribution av informationsmaterial. Ett nära samarbete med SÖ i pedagogiska frågor förutsätts. Om förslaget om en filmcentral inte genomförs bör tjänsten i stället förläggas till SÖ. Den årliga kostnaden för konsulenttjänsten beräknas till ca 80 000 kr.

Enligt utredningens mening bör på varje skola finnas en lärare som i första hand har ansvaret för samordningen av undervisningen om film och TV i skolan. Därför föreslår utredningen att det öppnas möjligheter att inrätta arvodestjänster som huvudlärare i ett ämne och ett ämnesövergripande moment. Sådan arvodestjänst bör kunna få inrättas även om undervisningen i ämnet och det ämnesövergripande momentet är mindre än 40 veckotimmar. Ett alternativ till denna lösning av ansvarsfrågan är att skolans ledning till huvudansvarig utser en lärare som har ett tydligt intresse för film och TV och förmåga att samordna undervisningen i skolan.

Den som har huvudansvaret för undervisningen om film och TV bör åläggas att genomföra minst ett samverkansprojekt varje läsår, i varje fall under ett inledningsskede.

Utredningen föreslår olika åtgärder för att lärarnas utbildning i fråga om film och TV skall förbättras.

Film- och TV-kunskapens innehåll och omfattning vid lärarhögskolorna bör preciseras genom att särskilda s. k. studiegångar utarbetas. Härvid bör bl. a. behandlas vilka huvudmoment som skall ingå i utbildningen, samordningsfrågor och lärarnas möjligheter att på olika sätt få inblick i filmproduktionens teknik.

Utredningen föreslår vissa förändringar i det nuvarande meritvärderingssystemet för intagning till praktisk-pedagogisk utbildning vid lärarhögskola. Utredningen föreslår att filmvetenskap räknas som s. k. stödjande ämne till flera ämnen i tjänsten än svenska. Litteraturvetenskap, alternativlinjen drama-teater-film, kompletterar på många sätt utbildningen i svenska. Den frivilliga fjärde studietermen (D 1) i svenska bör därför fritt kunna bytas ut mot grundkursen A 4 i litteraturvetenskap (drama-teater-film) och meritvärderas på samma sätt.

I utbildningen av förskolans personal förekommer f. n. inte någon egentlig filmverksamhet. Inte heller i fritidspedagogutbildningen finns mycket utrymme härför. Utredningen föreslår att film- och TV-kunskap förs in uttryckligen i förskollärarytbildningen samt i utbildningen av fritidspedagoger och speciallärare. Hur detta närmare skall ske skall övervägas med beaktande av resultat som kan komma fram av den försöksverksamhet kring film och TV i bl. a. förskolan som utredningen föreslagit.

För utbildningen av lärare i film- och TV-kunskap är otillräcklig, anser utredningen. Utredningen föreslår att s. k. pilotkurser och studieeleddarkurser för lärare ordnas i ämnet i ökad omfattning. Syftet bör vara att

få fram åtminstone ett par experter på film och TV i varje län. Den filmkonsulenttjänst som föreslagits bör utnyttjas för kursverksamheten. Minst tre pilotkurser om året bör ordnas, fördelade på lärare från olika stadier.

Studieledarkurser syftar till att lärare skall kunna på lokal nivå leda och organisera studiecirklar och studiedagar i ämnet. Minst tre kurser per sommar bör hållas. Kostnaden för fortbildningen beräknar utredningen till 180 000 kr.

För att ytterligare tillgodose fortbildningsbehovet föreslår utredningen att tjänstledighet med B-avdrag beviljas lärare för studier i filmvetenskap (grundkurs A 1) och litteraturvetenskap (grundkurs A 4).

Fortbildningsbehovet för bl. a. förskolans område uppmärksammar utredningen i sitt första delbetänkande där det bl. a. föreslås att särskilda fortbildningskurser i ämnet barn och film anordnas av Filminstitutet under en försöksperiod av fem år. Arbetet bör ha karaktären av försöksverksamhet i syfte att få fram lämpliga former för sådana kurser. Försök bör göras att lära deltagarna att själva leda fortbildning. Förslagsvis 20 tvådagars kurser bör ordnas årligen. Kurserna bör riktas till förskollärare, fritidspedagoger, annan personal i barnstugeverksamheten liksom annan barn- och fritidsverksamhet, biblioteks- och museipersonal, lågstadielärare, ledare för barnfilmklubbar och personal vid barnsjukhus. I anslutning till kurserna skall Filminstitutet sammanställa och tillhandahålla filmer och annat studiematerial. Kostnaderna för fortbildningsverksamheten beräknar utredningen till sammanlagt ca 230 000 kr. om året.

Ämnet filmvetenskap har betydelse som komplement till lärarutbildningen i övrigt. Undervisningen i ämnet beaktar emellertid inte filmpedagogikens problem tillräckligt och är alltför teoretiskt inriktad. Utredningen föreslår att en alternativ filmpedagogisk studiegång inrättas inom A1-kursen med en konstruktion som bättre svarar mot skolans behov. Det är önskvärt att en sådan utbildningslinje ordnas på ett flertal platser i landet.

Utredningen förordar vidare en årlig fortbildningskurs i film- och TV-kunskap för universitetslärare. Kurserna bör t. v. ordnas av institutionen för teater- och filmvetenskap som torde ha lokala och tekniska resurser att snabbt få i gång verksamheten. Arbetet bör ha karaktären av försöksverksamhet i syfte att få fram lämpliga former för kurserna. Om institutionen inte har möjlighet att åta sig kurserna bör de i stället förläggas till Filminstitutet. Kostnaden för en kurs beräknas till 30 000 kr.

Men hänsyn till filmvetenskapens speciella struktur och inriktning – med bl. a. betydande laborativa inslag – föreslår utredningen att ämnet får en anslagstilldelning som motsvarar musikvetenskapens. Om förslaget antas, innebär det en ökning av statens årliga kostnader för ämnet med ca 350 000 kr. Institutionen för teater- och filmvetenskap föreslås vidare få ett anslag på drygt 140 000 kr. för teknisk utrustning.

Studentfilmstudios bibliotek har fungerat som ersättare för filmvetenskapliga samlingar. Sådana saknas på de flesta universitetsinstitutioner. Utredningen anser det inte motiverat att filmbibliotek administreras av organ utanför universiteten och föreslår därför att studiobibliotek och ev. samlingar i övrigt inordnas i lokala institutions- eller universitetsbibliotek. I avvaktan på att ett sådant förslag realiseras förordar utredningen – för att trygga bibliotekens bestånd – statligt stöd till studios som bedriver aktiv filmbiblioteksverksamhet. Stödet föreslås utgå med årliga belopp på 8 000 kr. till studios i Lund och Uppsala samt 10 000 kr. till studios i Göteborg, Karlstad och Umeå.

När det gäller teknisk utrustning har skolan numera relativt god standard. Behov av ytterligare utrustning finns främst ifråga om det praktiska arbetet. Det gäller både ungdomsskolan, förskola och fritidshem. Utredningen föreslår att den nödvändiga tekniska utrustningen skaffas snarast möjligt. Vidare föreslår utredningen att SÖ upprättar läromedelsförteckningar för skolornas utrustning. Motsvarande bör komma till stånd för förskola och fritidshem.

Det finns påtagliga brister när det gäller tillgången på film, lämplig för undervisningen.

Utredningen föreslår att filmhyra och andra kostnader i samband med utnyttjande av film för film- och TV-undervisning skall anses som läromedelskostnad. Detsamma bör i princip gälla kostnaden för biografvisningar som ingår i undervisningen.

De problem som möter vid biografvisning såsom inslag i film- och TV-undervisningen och de fördelar av olika slag som är förenade med smalfilmen innebär sannolikt att behovet av spelfilmvisningar i 16 mm format kommer att öka. Utredningen föreslår att tio lämpliga 35 mm spelfilmer nedkopieras till 16 mm format varje år. För detta ändamål bör utgå ett årligt anslag på 50 000 kr.

Utredningen föreslår statligt stöd för anskaffning av excerpter (filmantologier) och stödmaterial. Stödet bör utgå med dels ett engångsanslag på 500 000 kr., dels årliga anslag på 160 000 kr. Engångsanslaget skall användas för import och versionering av ett tjugotal utländska excerpter samt inköp av stödmaterial till dessa. Av det årliga anslaget skall 100 000 kr. täcka kostnaden för framställning av två svenska excerpter och 60 000 kr. gå till import av tre utländska excerpter.

Verksamheten med nedkopiering av kvalitetsfilmer samt anskaffning av excerpter och stödmaterial föreslår utredningen skall skötas av den föreslagna filmcentralen eller av Filminstitutet. Kostnaden för administration av olika uppgifter rörande undervisningen om film och TV, som utredningen har föreslagit skall åvila filmcentralen, uppskattas till 125 000 kr., varav 80 000 kr. avser filmkonsulenten.

Även den högre utbildningen och forskningen i film- och TV-kunskap lider brist på lämpligt filmmaterial. Det hänger bl. a. ihop med filmarkivens situation. Filminstitutets filmarkiv arbetar under trängda ekonomiska förhållanden. Dess möjligheter att tillmötesgå den högre utbildningens och forskningens behov är alltför begränsade. Med hänsyn

till problemens räckvidd föreslår filmutredningen att arkivfrågan utreds i särskild ordning. Överenskommelse har inte träffats med branschorganisationerna om filmförsörjningen för högre filmstudier. Den föreslagna utredningen skall därför innefatta frågan om möjligheten av lagstiftning beträffande tvångsdeponering av filmer. Utredningen skall ske under medverkan av Filminstitutet, filmbranschen, de närmast berörda avnämarentresserna och upphovsrättslig expertis. Emellertid krävs omedelbara insatser för att rädda filmmaterial som hotas av förstörelse. Filmutredningen föreslår därför att åtgärder vidtas för att rädda de filmer som är särskilt värdefulla för undervisning och forskning och som används mest. Utredningen betonar också vikten av största möjliga samarbete mellan universiteten och Filminstitutets filmarkiv. Forskare som är orienterade mot TV- och massmedieforskning bör även få tillgång till Sveriges Radios arkiv.

För att förbättra tillgången på filmmaterial för den högre utbildningen och forskningen föreslår utredningen statsanslag på 50 000 kr. om året under tio år för framställning av 16 mm visningskopior av sammanlagt 100 svenska filmer. Anslaget bör tilldelas Filminstitutet.

Utredningen föreslår statsanslag på 25 000 kr. om året under t. v. fem år för inlåning till Sverige av utländska kvalitetsfilmer som inte förekommer på den kommersiella repertoaren och inte heller är deponerade i Filminstitutets filmarkiv på sådana villkor att de får visas i studentfilmstudios. Filmerna skall användas till distribution bland i första hand sådana studios. Anslaget bör ställas till Filminstitutets förfogande.

Utredningen framhåller att bestämmelserna om tull och mervärdesskatt vid införsel av undervisningsfilm och inspelningsapparat för film och TV är otillfredsställande. Man föreslår därför en sådan ändring i tulltaxan att all slags film skall kunna införas tullfritt. Vidare bör den frihet från mervärdesskatt som följer med tullfrihet vid införsel av undervisningsfilm utvidgas till att gälla även annan undervisningsfilm än sådan som är direkt visningsbar. Exempelvis skall sålunda negativ undervisningsfilm kunna införas tull- och skattefritt. Dessutom bör Svenska filminstitutet införas i förteckning över undervisningsinstitutioner m. m. vilket underlättar införsel av undervisningsfilm inte bara tullfritt utan även skattefritt. Slutligen föreslås att bestämmelserna om reducerad tullrestitution utbyggs, så att restitution möjliggörs efter tillfällig inlåning från utlandet av material för inspelning av biograffilm eller TV-sändning. Ändringarna bör enligt utredningen genomföras snarast.

I sitt slutbetänkande redovisar utredningen olika synpunkter på yrkesutbildningen inom filmområdet som inhämtats genom en enkät bland verksamma filmarbetare. Utredningen avstår från att lägga fram egna förslag, men anser det motiverat att såväl utbildningen vid dramatiska institutet som utbildningsfrågorna i övrigt för filmarbetare ses över.

7.3 Smalfilmsdistribution

I departementspromemorian Smalfilmsdistribution föreslås att en filmcentral inrättas. Som skäl anföras att den nuvarande distributionsapparaten är splittrad och att resurser saknas för viktiga funktioner.

Distributionsapparaten för smalfilm har vuxit fram under en period då de olika kundkategoriernas behov av film skilde sig ganska kraftigt från varandra. Genom bl. a. skolreformerna, vuxenutbildningens ökade betydelse och folkbibliotekens vidgade uppgifter har nya avnämarkategorier tillkommit och nya användningsområden öppnats. Gränserna mellan olika typer av film är diffusa. Företag som en gång var specialiserade på en kundkategori har försökt expandera till andra näraliggande kategorier, vilket har lett till förvirring bland kunderna. Företagen har inte heller tillräckliga resurser för att på ett tillfredsställande sätt täcka de områden som de försöker omfatta.

Förhållandena leder enligt promemorian till dålig kännedom bland kunderna om vilka distributörer som finns, ett dåligt och oenhetligt katalogmaterial, bristfällig information om var en viss film finns att få och stora variationer i prissättningen på samma film. Prisnivån på filmkopior blir hög samtidigt som resurser saknas för uppsökande verksamhet, för import av lågfrekvent film och för systematiska exportansträngningar. Många producerade filmer, däribland en del som producerats med stöd av allmänna medel, når aldrig en publik. De program som produceras av TRU och Sveriges Radios utbildningsprogrammenhet utnyttjas vidare i otillräcklig utsträckning.

En stor del av utlåningen av smalfilm sker genom de regionala AV-centralerna, som i allmänhet har ett län som verksamhetsområde. AV-centralerna betjänar i första hand skolväsendet, men även t. ex. bibliotek och folkbildningsorganisationer kan förse med film från AV-centralerna. Av ekonomiska skäl kommer AV-centralerna att i första hand köpa det mest högfrekventa filmmaterialet, främst filmer för grundskolan. Avnämarnas behov av övrig film måste täckas på riksplanet, varvid AV-centralerna kan biträda låntagarna med råd och beställningar.

I promemorian hävdas att det behövs en samordning av olika resurser för att man skall komma till rätta med de brister som kännetecknar smalfilmsdistributionen. Distributionen av film bör inte skiljas från i första hand information om film och i andra hand produktion och import av film. Även om en sammanhållen organisation ger möjlighet att utnyttja resurserna effektivare krävs enligt promemorian ändå vissa anslag av allmänna medel för att problemen skall kunna lösas.

Mot denna bakgrund föreslås i promemorian att en svensk filmcentral inrättas. Filmcentralen skulle få i uppgift att registrera och katalogisera all smalfilm samt ge ut kataloger m.m. Vidare skulle centralen administrera granskning av barnfilm, undervisningsfilm och fri kortfilm. Filmcentralen skulle lagrhålla och distribuera dels film som är för lågfrekvent för den kommersiella distributionen eller AV-centralerna,

dels barnfilm, s. k. fri film och sådan undervisningsfilm som produceras av Sveriges Radios utbildningsprogramenhet och TRU. Även informationsfilm som produceras av stat och kommun skulle distribueras av filmcentralen. Centralen skulle också importera barnfilm, undervisningsfilm och annan smalfilm av god kvalitet och exportera svensk kortfilm. Även produktion av läromedel i film- och TV-kunskap skulle åvila filmcentralen. I filmcentralens uppgifter skulle också ingå konsulentverksamhet av olika slag samt internationella kontakter. På sikt borde verksamheten kunna utvidgas till att omfatta även andra medier än film.

Vissa delar av filmcentralens verksamhet skall vara självfinansierade, andra föreslås bli bekostade med statsmedel.

I promemorian diskuteras olika organisatoriska lösningar för filmcentralen. Som huvudalternativ föreslås att filmcentralen organiseras som ett självständigt organ, men också alternativa lösningar anges.

Enligt huvudförslaget skall filmcentralen vara en stiftelse med staten som huvudman. Den bör ledas av en styrelse med tre ledamöter. Till styrelsen bör vara knutet ett förvaltningsråd med representanter för olika intressentgrupper.

Filmcentralen bör samarbeta med Barnfilmkommittén i informationsfrågor, med Bibliotekstjänst beträffande tryckning av registerkort och kataloger och med Svenska filminstitutet i fråga om import och export, dokumentation, framställning av läromedel för film- och TV-undervisning samt kursverksamhet.

Enligt förslaget torde filmcentralen komma att svara för ca 15 % av kopieförsäljningen och 10 % av filmuthyrningen i landet.

I promemorian skisseras också tre andra organisationsmodeller som alternativ till en statlig filmcentral. Det första alternativet är en integration av filmcentralen med Svenska filminstitutet. Det andra alternativet är ett samgående med Bibliotekstjänst. Det tredje alternativet innebär att man integrerar filmcentralen med de folkrörelseägda distributionsföretagen Föreningsfilmo och SoL-film i en gemensam stiftelse. En lösning enligt det sistnämnda alternativet borde inte hindra en vidgad samverkan med Filminstitutet eller Bibliotekstjänst.

7.4 Remissyttrandena

Filmutredningens förslag utgår från uppfattningen att filmen är en kulturaktivitet jämställd med andra. Samhällets stöd skall avse filmen som en del av kulturområdet och inte vara ett branschstöd. Denna uppfattning vinner stor anslutning bland de remissinstanser som yttrat sig i frågan.

Flera remissinstanser, däribland *teater- och musikrådet*, *Landstingsförbundet*, *Folkets husföreningarnas riksorganisation* och *ABF* instämmer också uttryckligen i förslaget att stödet till filmen skall fördelas

enligt selektiva principer. *MUF* anser principiellt att gränserna för det selektiva samhällsstödet inte får dras för snävt.

Bl. a. *RRV* och *kulturrådet* understryker utredningens förslag att många av de föreslagna åtgärderna i första hand bör ges försökskaraktär.

Några remissinstanser tar upp utredningens resonemang om filmhyres-systemet. *Sveriges biografägareförbund* är starkt kritiskt till beräkningarna och betonar att de svenska filmhyrorna redan tillhör de högsta i Europa. *Folkets husföreningarnas riksorganisation* påpekar den principiella svagheten med ett ersättningssystem baserat på procentsättning.

Ett antal remissinstanser, bland vilka återfinns *SÖ*, *Svenska kommunförbundet*, *Svenska filminstitutet* och *ABF*, ställer sig positiva till utredningens beslut att inte föreslå ett förstärkande av filmbranschen utan i stället förordar ett ökat samhällsengagemang i icke-kommersiell verksamhet.

Länsstyrelsen i Stockholms län ansluter sig också till utredningens uppfattning men ifrågasätter om inte kraftfullare åtgärder måste till för att motverka tendenserna till koncentration och kommersialisering inom filmbranschen.

Enligt *Sveriges biografägareförbund* är nu tiden mogen för att samhället skall ta konsekvenserna av sina krav på filmbranschen och ge den ett kraftigt stöd. Resultatet därav skulle bli ett mångsidigare och kvalitetsmässigt bättre filmutbud.

Några remissinstanser ställer sig kritiska till utredningens ställningstagande, och förordar ökat samhällsinflytande inom olika delar av filmbranschen.

Svenska studentfilmstudios centralsekretariat och *Svenska filmkritikerförbundet* anser det vara en brist att utredningen inte föreslår några förändringar i filmbranschens nuvarande struktur.

TCO anser att utredningen, som ett alternativ, borde ingående ha prövat arbetsuppgifter och organisation för en statlig kulturorganisation på filmområdet.

Folkets husföreningarnas riksorganisation kan tänka sig en socialisering av filmdistributionen och en samtidig reformering av import och produktion för att stärka folkrörelserna på bekostnad av privat företagsamhet. *SSU* uttalar sig i liknande riktning.

Svenska teaterförbundet och *Föreningen Produktions- och inspelningsledare* kräver i en gemensam skrivelse att de privatägda biografkedjorna överförs i statlig eller kommunal ägo.

Föreningen Filmcentrum förväntar sig att staten upphör med sitt stöd till den kommersiella filmbranschen och i stället inleder förhandlingar med filmarbetarna och den aktiva publiken, företrädd av dess organisationer, för att utveckla en svensk filmkultur.

I det första delbetänkandet föreslår utredningen olika åtgärder för att distributionen av kvalitetsfilm skall förstärkas. Remissinstanserna instämmer i allmänhet i utredningens uppfattning att distributionen av kvalitetsfilm är en viktig fråga. När det gäller det

statliga stödets utformning är emellertid meningarna mycket delade.

För utredningsmajoritetens förslag om stimulansbidrag till inredning och utrustning av biografier eller andra lokaler för kvalitetsfilm uttalar sig i princip bl. a. *socialstyrelsen*, *SÖ*, *kulturrådet*, *MUS 65*, *LO*, *Folkets husföreningarnas riksorganisation*, *Bygdegårdarnas riksförbund*, *Sveriges förenade filmstudios*, *Svenska studentfilmstudios centralsekretariat*, *Sveriges allmänna biblioteksörening*, *ABF*, *SSU*, *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* och *några kommuner*.

Reservanternas förslag om intäktsgarantier vid visning av kvalitetsfilm på vanliga biografier stöds av *statens biografbyrå*, *Sveriges biografägareförbund*, *Sveriges filmuthyrareförening*, *Föreningen Sveriges filmproducenter* och *Riksförbundet Hem och skola*. I en liknande riktning uttalar sig även *TCO*, *SACO*, *MUF* och *några kommuner*.

Några remissinstanser finner det värt att realisera delar i både utredningsförslaget och reservanternas förslag. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att specialbiografier är att föredra på större orter, medan ett system med intäktsgarantier kan vara ändamålsenligt på småorterna. *Riksföreningen Våra Gårdar* föreslår att reservanternas stödmodell tillämpas i inledningsskedet. På längre sikt skulle sedan utredningsmajoritetens förslag vara på sin plats. *Statens filmgranskningsråd* anser att man med hänsyn till de lokala förutsättningarna på varje ort bör välja det effektivaste sättet att distribuera kvalitetsfilm.

Statskontoret, som avstyrker utredningsmajoritetens förslag, anser att statliga medel för spridning av kvalitetsfilm får större effekt om de används som driftbidrag i stället för som investeringsbidrag.

När det gäller verksamhetens organisation har utredningen utgått från att det i de flesta fall torde bli Folkets husföreningarnas riksorganisations medlemsföretag på platsen som kommer att utses till huvudman för verksamheten på det lokala planet. Åtskilliga remissinstanser har invändningar.

Statskontoret, *SÖ*, *länskolnämnden i Hallands län* och *länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att kommunen bör vara huvudman för verksamheten. *Socialstyrelsen* understryker att kommunen bör få full frihet att utse den huvudman som kommunen anser vara lämpligast.

Tveksamhet mot den framträdande ställning som Folkets husföreningarnas riksorganisation kommit att inta i utredningsmajoritetens förslag uttrycks också av bl. a. *statens filmgranskningsråd*, *Sveriges förenade filmstudios*, *Svenska filmkritikerförbundet* och *Föreningen för filmregissörer inom Svenska teaterförbundet*.

CUF understryker att samma förutsättningar som föreslås tillkomma folketshusföreningarna också bör garanteras andra organisationer av folkrörelsekaraktär, t. ex. bygdegårdsföreningar och loger.

Bygdegårdarnas riksförbund anser att folketshusrörelsen har de bästa förutsättningarna för att handha administrationen, men att detta arrangemang bör kompletteras med ett centralt programråd, i vilket skulle ingå folkrörelserna och de stora samlingslokaläggande riksorganisationerna.

LO finner det å sin sida klokt och välbetänkt att bygga på de resurser som folketshusrörelsen förfogar över. Enligt ABF bör stimulansbidraget i första hand utgå till folketshusrörelsens föreningar där sådana finns, i andra hand till annan ideell organisation och först i tredje hand till kommunen.

Många remissinstanser lämnar synpunkter på hur det föreslagna lokala programrådet skall tillsättas samt på dess sammansättning. För ett system där programrådet utses av eller under överinseende av ett ansvarigt kommunalt organ uttalar sig *statskontoret*, *socialstyrelsen*, *SÖ*, *länsskolnämnden i Gävleborgs län*, *TCO*, *Föreningen Sveriges filmproducenter*, *Sveriges biografägareförbund*, *Riksförbundet Hem och skola*, *Sveriges författarförbund*, *CUF* och *Föreningen Produktions- och inspelningsledare*.

Socialstyrelsen och *SÖ* understryker att rådet måste innehålla representanter för de sociala nämnderna resp. skolan. *Sveriges förenade filmstudios* anser att programråden i första hand skall bestå av filmintresserade och filmkunniga personer, oberoende av organisation. *Kulturrådet* poängterar vikten av det lokala programrådet som en faktor i publikarbetet.

I fråga om den av utredningen föreslagna centrala organisationen anser *statskontoret*, *socialstyrelsen* och *Föreningen Produktions- och inspelningsledare* att Filminstitutet bör ta hela det administrativa ansvaret.

Förslaget om att en filmistributionsnämnd skall inrättas avstyrkes av *Sveriges biografägareförbund*, *Sveriges filmuthyrarförening*, *Riksförbundet Hem och skola*, *Svenska kommunförbundet* samt *Föreningen Produktions- och inspelningsledare*.

Synpunkter lämnas på sammansättningen av nämnden. *Socialstyrelsen* anser t. ex. att en representant för styrelsen bör ingå i nämnden, liksom representanter för *Sveriges förenade filmstudios*, *Barnfilmkommittén* och *Filmcentrum*. *ABF* förordar att mer än en representant för folkbildningen bör ingå i nämnden.

Det resonemang som utredningen för i slutbetänkandet om filmlokaler nas beskaffenhet har föranlett få invändningar från remissinstanserna.

Bostadsstyrelsen påpekar att dess delegation för samlingslokaler har i uppdrag att upprätta normer för allmänna samlingslokaler och att filmlokaler ingår som ett naturligt led i detta arbete. Utarbetande av normer för kommersiellt drivna biograflokaler ingår dock ej i uppdraget.

Folkets husföreningarnas riksorganisation kräver att de byggnadstekniska normerna för visningslokaler revideras. En läsning i fråga om lokalkraven motverkar förnyelse av visningsformerna.

Statens ungdomsråd påpekar nödvändigheten av att skapa bättre visnings- och användningsförutsättningar för bl. a. smalfilm i bostadsområden samt att allmänt stimulera ungdoms- och folkrörelsernas användning av film i den reguljära verksamheten.

Många remissinstanser uttalar sig till förmån för ökade insatser för 16 mm film. *Södertälje kommun* menar att man, för att kostnaderna för

kommun eller lokalägande förening skall bli överkomliga, kan bli tvungen att begränsa filmvisningarna i de mindre tätorterna till 16 mm film. Detta ställer krav på kopiering och teknisk utveckling för detta format.

Utredningen påpekar att lokaler för filmvisning som ingår i en anläggning av samlingslokaler kan komma i åtnjutande av statligt samlingslokalstöd. *Stockholms kommun* anser att kompletterande åtgärder är nödvändiga under en övergångsperiod och förordar det förslag om direkta statliga bidrag till inredning och utrustning av filmvisningslokaler som utredningen lagt fram i det första delbetänkandet. *Folkets husföreningarnas riksorganisation* har en liknande uppfattning.

Sveriges biografägareförbund påpekar att samlingslokalstödet ej står öppet för privatägda biografier. Förbundet anser att det ur kulturpolitisk synpunkt är angeläget att sådana biograflokaler som redan finns och som fortfarande är lämpliga för sitt ändamål bevaras genom att lån lämnas till deras ombyggnad oavsett vem som äger lokalerna. Biografägareförbundet föreslår därför att staten inrättar en särskild fond som varje år får disponera över minst 5 milj. kr. för lån till modernisering av äldre biografier och inredning av nya sådana. *Sveriges filmuthyrareförening* och *Föreningen Sveriges filmproducenter* framför liknande synpunkter.

Sedan filmutredningen lade fram sitt första delbetänkande har Bio Kontrast-verksamheten byggts ut avsevärt. Några remissinstanser uttalar sig om denna verksamhet i sina yttranden över slutbetänkandet.

Kulturrådet anser verksamheten värdefull och *Folkets husföreningarnas riksorganisation* menar att en kraftig utbyggnad av Bio Kontrast-verksamheten, med dess förankring i lokala programråd, skulle underlätta arbetet på en höjning av programkvaliteten på biograferna. *SSU* anser att Bio Kontrast främjat spridningen av god film och att verksamheten garanterar ett socialt och geografiskt spritt filmutbud.

Några remissinstanser yttrar sig om subventionering av biografier och biljettpriser. *Skolstyrelsen i Falkenberg* anser att utredningen borde tagit upp och diskuterat biljettprisets betydelse. *SSU* ställer sig positivt till en eventuell subventionering av biljettpiserna.

Kulturrådet anmärker att frågan om en subventionering av biograferna från samhällets sida förr eller senare kommer att aktualiseras. De samhälleliga insatserna på filmområdet måste närma sig de former, som gäller på andra områden t. ex. teatern. En sådan subventionering synes nödvändig för att råda bot på det nuvarande förhållandet att kvalitetsfilm endast i ringa utsträckning visas utanför de stora städerna.

Förslaget om ett selektivt frakttöd tillstyrks i sin helhet av ett trettiotal remissinstanser, däribland *SÖ*, *statens barnfilmnämnd*, *kulturrådet*, *Svenska kommunförbundet*, *LO*, *TCO*, *Svenska filminstitutet*, *Föreningen Sveriges filmproducenter*, *Folkets husföreningarnas riksorganisation*, *Klys*, *Svenska teaterförbundet* och *ABF*.

Några remissinstanser ställer sig dock kritiska till detta förslag. *SAF* och *MUF* stöder reservanten Bengtsons förslag om ett generellt frakttöd till all distribuerad 16, 35 och 70 mm film. Flera remissinstanser,

däribland *RRV* och *kulturrådet*, tvivlar på att fraktstödet kommer att få annat än marginella effekter på filmutbudet. *Statens biografbyrå* påpekar att tillgången på kvalitetsfilm måste förbättras för att fraktstödet skall få någon större betydelse.

Några remissinstanser har yttrat sig om bedömningsgrunderna vid urval av fraktstödsberättigade filmer.

Statens filmgranskningsråd, *länsstyrelserna i Stockholms och Östergötlands län* samt *Riksföreningen Våra Gårdar* anser det vara viktigt att kvalitetsbedömningen sker utifrån ganska vida kriterier. *Norrköpings kommun* och *Sveriges förenade filmstudios* menar att filmer utan kvalitetsstämpel i de fall de användes seriöst, t. ex. i studiesyfte, bör kunna erhålla fraktstöd.

Svenska teaterförbundet ifrågasätter effektiviteten i urvalet av fraktstödsberättigad film, eftersom utredningen säger att ett fraktstöd skall befrämja visning av värdefull film och samtidigt uttalar att kvalitetsfilmerna skall innefatta bl. a. underhållningsfilmer utan alltför stora konstnärliga ambitioner.

Massmedieutredningen utgår ifrån att fraktstödet i tillämpningen inte kommer att användas för att diskriminera vissa åsikter eller uppgifter på grund av deras innehåll.

Enligt utredningsmajoriteten bör fraktstödet tills vidare endast avse 35 mm och 70 mm film.

Länsstyrelsen i Norrbottens län, *SAF*, *Smalfilmdistributörernas förening*, *Stiftelsen Filmform*, *Svenska filmkritikerförbundet* och *MUF* anser att fraktstödet även skall omfatta 16 mm film.

ABF menar att fraktstödet även skall utgå för 16 mm kopior av de filmer som är fraktstödsberättigade. I annat fall kommer de grupper som endast har möjlighet till smalfilmsvisningar att bestraffas med den avgift som frakten utgör.

Både smalfilm och kortfilm måste enligt *statens ungdomsråd* tillerkännas fraktstöd, eftersom fraktkostnaderna är en betungande utgift för många föreningar. Fraktstödet bör dock endast utgå till de 16 mm-filmer som föreningslivet nyttjar i sin programverksamhet för att belysa sin målsättning eller för att engagera medlemmarna i samhälls- och kulturfrågor. Även *Unga Örnars riksförbund* förordar fraktstöd till kortfilm.

Några remissinstanser, däribland *SÖ*, menar att principerna för stöd till 16 mm film bör utredas.

Enligt utredningens principiella förslag bör urvalet av film organiseras av en central arbetsgrupp som är vald av de lokala programråd som utredningen har föreslagit i det första betänkandet. Detta förslag har föranlett enstaka kommentarer. *Statens ungdomsråd* anser att såväl de lokala programråden som den centrala arbetsgruppen är onödiga. Urvalet av film, som är berättigad till fraktstöd bör i stället göras av företrädare för folkrörelserna. *Klys* diskuterar formerna för överklagande av arbetsgruppens beslut. *Svenska kommunförbundet* anser att om de lokala programråden skall kunna fungera effektivt krävs en effektiv distribution

och ett variationsrikt filmutbud. *Föreningen Produktions- och inspelningsledare* föreslår att filmkonsulenttjänster inrättas på länsplanet i väntan på att publik- och filmkunniga grupper bildas; dessa konsulenter skulle också svara för valet av de filmer som skulle få fraktstöd.

I avvaktan på att det principiella förslaget kan förverkligas bör enligt filmutredningens majoritet en särskild filmfraktnämnd ha ansvaret för fraktstödet. Den praktiska handläggningen bör delegeras till Filminstitutet. I en reservation föreslås att filmfraktnämnden inte skall inrättas utan att fraktstödet under en försöksperiod helt skall skötas av Filminstitutet.

Utredningsmajoritetens förslag stöds i sin helhet av *skolstyrelsen i Norrköping*, *kulturrådet* och *Sveriges förenade filmstudios*.

RRV, *Svenska kommunförbundet*, *Landstingsförbundet*, *Svenska filminstitutet* och *Föreningen Sveriges filmproducenter* ansluter sig till reservanternas uppfattning. *Svenska filmkritikerförbundet* är positivt till reservantförslaget men föreslår dessutom att Filminstitutet vid urvalet av fraktstödsberättigad film anlitar extern sakkunskap för att tillfredsställa kravet på opartisk bedömning.

Statens filmgranskningsråd är av den åsikten att man bör låta flera av varandra oberoende organ, eventuellt med varierad sammansättning, dela på uppgiften att bestämma de fraktstödsberättigade filmerna.

Urvalet av fraktfria filmer bör enligt *länsstyrelsen i Norrbottens län* hellre göras av en regional instans än av Filminstitutet innan lokala programråd inrättas. Vidare menar länsstyrelsen att ett centralt organ skulle kunna välja ut ett tiotal särskilt intressanta filmer varje år för gratis distribution och visning, förutom de som får fraktstöd.

Landstingsförbundet anser att statens kulturråd bör ha ansvaret för fraktstödet i avvaktan på att de lokala programråden inrättas.

Sveriges biografägareförbund föreslår att den föreslagna filmfraktnämnden bör utse en arbetsgrupp på tre personer som skall handlägga fraktstödsärendena. Biografägareförbundet anser att praktiska skäl talar för en central handläggning av fraktstödsfrågorna med anlitan av personal inom Filminstitutet. Med hänsyn till att Filminstitutet självt kommer att producera och distribuera film är det viktigt att alla ledamöter i arbetsgruppen ej är anställda inom institutet. *Sveriges filmuthyrareförening*, *Smalfilmdistributörernas förening* och *Riksföreningen Våra Gårdar* uttalar sig i liknande riktning.

Några av remissinstanserna kritiserar den föreslagna filmfraktnämndens sammansättning. *Klys* anser att den i stället borde bestå av två representanter för vardera filmbranschen, filmarbetarnas fackliga organisationer och konsumentintressen. *Folkets husföreningarnas riksorganisation* menar att nämnden ej fått en sammansättning som tillvaratar de lokala publikintressena. Företrädare för både folketshusrörelsen och Riksföreningen Våra Gårdar bör ingå i filmfraktnämnden. *Sveriges Radio* påpekar att representanter för de fria filmerna och Filmform ej återfinns i filmfraktnämnden. Enligt *statens barnfilmnämnds* uppfattning bör

barnfilmen representeras i filmfraktnämnden.

Sveriges filmuthyrareförening anser utredningens förslag att filmuthyrarna skall medverka vid utbetalningen av fraktkostnader vara orealistiskt. I stället föreslår föreningen att stödberättigade frakter skall redovisas direkt från biograferna till Filminstitutet, som betalar ut fraktstödet.

Svenska facklärarförbundet framhåller att det är viktigt att barnfilm i alla format kommer i åtnjutande av fraktstöd. Det av utredningen tidigare föreslagna barnfilmrådet bör svara för urvalet av fraktfri barnfilm. *Barnfilmkommittén* och *statens barnfilmnämnd* uttalar sig också för fraktstöd till barnfilm.

De flesta som yttrat sig i frågan är ense med utredningen om att filmstudiorörelsen behöver ökat stöd. Några remissinstanser, däribland bl. a. *SÖ*, *LO* och *ABF*, anser dock att stödet bör ges i andra former än genom ändringar av villkoren för statsbidrag till studiecirklar. *Folkbildningsorganisationernas föreläsningsbyrå* betonar att utredningens intentioner i fråga om föreläsningsverksamhet i anslutning till filmstudios arbete helt kan tillgodoses inom ramen för då gällande bestämmelser och att problemet snarast är otillräckliga resurser.

Alla remissinstanser, bl. a. *LO*, *statens biografbyrå*, *teater- och musikrådet*, *kulturrådet*, *Svenska filminstitutet*, *Sveriges filmuthyrareförening*, *Svenska studentfilmstudios centralsekretariat*, *Föreningen Produktions- och inspelningsledare* och *SSU*, som behandlar den svenska filmproduktionens förhållanden betonar vikten av ökade statliga insatser.

Kulturrådet framhåller betydelsen av att utveckla produktionen av film för andra kanaler än biograferna. Man anser det inte nödvändigt att bilda ett statligt produktionsbolag för detta ändamål. Filminstitutet kan till att börja med vara ansvarigt för sådan verksamhet. Produktionsbidrag bör utgå till Filmcentrum och andra kollektiv.

Sveriges filmuthyrareförening påpekar att de kraftigt stigande produktionskostnaderna fått till följd att den svenska långfilmsproduktionen minskat. Det nuvarande stödet till långfilmsproduktion har visat sig vara alldeles otillräckligt. För att få till stånd ett ökat filmutbud av svensk film föreslår föreningen att Filminstitutets H-fonder förstärkes genom ytterligare anslag från staten.

Föreningen Produktions- och inspelningsledare påtalar svårigheten för produktion av film utanför de stora bolagen och Filminstitutet. För att komma tillrätta med detta problem borde man antingen upprätta produktionsenheter enligt polskt mönster eller införa det danska systemet med filmkonsulenter. Vidare anser föreningen att Filminstitutets produktionsstöd är alltför mycket inriktat på biograffilm.

Föreningen Sveriges filmproducenter betonar särskilt vikten av att förstärkta resurser snabbt kommer den svenska filmproduktionen till del. Enligt föreningen bör 20 milj. kr., uppdelas i poster om 3 milj. kr. och fördelas på olika produktionsgrupper, häri inbegripet redan verksamma

företag, för att, under en tid av tre år tillsammans med stöd som beviljas av Filminstitutet, möjliggöra finansiering upp till 75 % av kostnaderna för filmproduktion.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser att det är viktigt att skapa regionala resurser för produktion av film. Man framhåller särskilt behovet att i film kunna dokumentera lokala kulturella företeelser, i synnerhet sådana som håller på att försvinna. Länsstyrelsen föreslår att medel avsätts för regional filmproduktion i Norrbottens län under en femårig försöksperiod.

Ett tjugotal remissinstanser har tagit upp frågan om statligt stöd till import av kvalitetsfilm. *Kulturrådet* instämmer i filmutredningens uppfattning att man bör vänta med att lämna konkreta förslag till utformning av ett importstöd tills ställning har tagits till vissa av utredningens förslag. Flera remissinstanser anser dock att ärendet brådskar.

Svenska studentfilmstudios centralsekretariat anser att ett statligt importbolag för både 35 och 16 mm film bör inrättas så snart som möjligt. *Svenska filmkritikerförbundet* förordar att utredningen utan dröjsmål utarbetar förslag till ett system för import av film, vilket bör ske i samarbete mellan Filminstitutet och filmbranschen.

ABF finner det otillfredsställande att utredningen avstått från att föreslå ett importstöd. Ett stort antal utländska kvalitetsfilmer kommer aldrig till Sverige beroende på filmbranschens kommersiella värderingar. *ABF* tycker utredningen åtminstone borde ha diskuterat alternativa stödmodeller och kostnader för dessa. Det kunde gällt kopiekostnad, översättning, textning och marknadsföring.

Smalfilmdistributörernas förening vill att det tillskapas en fond som får till uppgift att lämna statliga räntefria lån till import av utländsk kvalitetsfilm, även av smalfilmsformat. *Unga Örnars riksförbund* menar att importstöd skall utgå till föreningslivet och inte begränsas till långfilm.

Sveriges filmuthyreförening hänvisar till ett provisoriskt förslag till stöd för import av kvalitetsfilm. Förslaget går ut på att kostnader för import och distribution av sådan film finansieras med statliga räntefria lån. Urvalet av filmerna skall ombesörjas av en nämnd, i vilken en representant för Filmuthyreföreningen bör ingå.

Remissinstanserna delar i allmänhet utredningens syn på barnfilmens otillfredsställande situation i Sverige och finner det liksom utredningen önskvärt att kraftfulla åtgärder vidtas för att främja utvecklingen. Undantag härifrån utgör *Filmläraryöreningen*, som anser att det behövs en radikalare prövning av problemet barn och film än vad som kommer till uttryck i betänkandet och därför föreslår att en separat utredning tillsätts. Vidare har *Sveriges filmuthyreförening* kraftiga invändningar mot utredningens uppgifter om matinérepertoaren. Föreningen ifrågasätter också det berättigade i utredningens kritik mot barnfilmkopiernas kvalitet.

De av utredningen föreslagna systemen för produktions- och dubbingslån tillstyrks i allmänhet. Flera remissinstanser, däribland *Linköpings kommun*, *Barnfilmkommittén*, *Riksförbundet Hem och skola* samt *ABF*, förordar dock ett vidare importstöd än de föreslagna dubbingslånen. *ABF* föreslår också att, utöver produktionslån, stipendier skall utgå till författare och regissörer för utlandsstudier. *Föreningen för filmregissörer inom Svenska teaterförbundet m. fl.* föreslår att stöd också skall utgå för utarbetande av idéer och manuskript. *Föreningen Sveriges filmproducenter* anser att anslaget för produktionslån skall ökas till 6 milj. kr. och lämnar förslag till regler för återbetalning av lånen. *Sveriges allmänna biblioteksforening* anser att också möjligheterna för nordisk samproduktion av barnfilm borde ha diskuterats.

Enligt *SSU:s* mening bör produktionen av barnfilm ske i samhällets regi.

Förslagen om matinéstöd och konsumentupplysning upptas i allmänhet positivt, även om vissa remissinstanser anmäler avvikande åsikter på vissa punkter. *SÖ* anser t. ex. att stödet bör tillämpas på flera orter än vad som förutsätts av utredningen, och *länsstyrelsen i Stockholms län* förordar att stödet även skall komma storstadsområdena till del.

Sveriges filmuthyreförening anser att det inte föreligger någon skillnad i kostnadshänseende mellan visning av kvalitetsfilm för vuxna och kvalitetsfilm för barn. Följaktligen bör enligt föreningen det av reservanterna föreslagna intäktsgarantisystemet tillämpas också för barnfilm. Även *Riksföreningen Våra Gårdar* och *ABF* finner de föreslagna åtgärderna otillräckliga.

SSU beklagar för sin del att utredningen inte föreslagit åtgärder för att förbättra de ideellt arbetande föreningarnas möjligheter att konkurrera med den kommersiella biografbranschen när det gäller visning av barnfilm. I en liknande riktning uttalar sig *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*.

På en del håll anser man att satsningen på smalfilm bör vara större än vad utredningen föreslagit. Det gäller bl. a. *Barnfilmkommittén*, *Arbetsgruppen för film* – som anser att allt barnfilmstöd bör koncentreras till smalfilm – *Sveriges författarförbund* och *Föreningen för filmregissörer inom Svenska teaterförbundet*. *Unga Örnars riksförbund* anser att smalfilm av dokumentär typ bör prioriteras i produktionen. Denna typ av film kan enligt förbundet ge stora möjligheter att anordna aktiviteter som för barnen speglar den verklighet som omger dem.

Åtskilliga synpunkter ges på det föreslagna barnfilmrådets sammansättning. Enligt *socialstyrelsen* bör representanter för socialstyrelsen och *SÖ* ingå. *ABF* och *Linköpings kommun* anser att det bör finnas en representant för folkbildningen. *SSU* föreslår att en representant för vardera Folkbildningsförbundet och Folkets husföreningarnas riksorganisation skall ingå. *Sveriges allmänna biblioteksforening* önskar en representant för Filmcentrum i rådet och *Sveriges filmuthyreförening* vill ha

med en representant från vardera Barnfilmkommittén, Svenska filminstitutet, Föreningen för filmregissörer inom Svenska teaterförbundet, Smalfilmdistributörernas förening och filmuthyrareföreningen.

Vad gäller barnfilmrådets funktion och förslag till organisation i övrigt anser *SÖ* att utredningen inte tagit tillräcklig hänsyn till behovet av en samrådsfunktion. Överstyrelsen förordar att ett samrådsorgan skapas i vilket det skall finnas såväl pedagogisk expertis som föräldrarepresentation.

Barnfilmkommittén påpekar att en utvidgad granskning ställer krav på personal- och lokalresurser som kommittén f. n. inte har tillgång till. Gränsdragningen mellan Filminstitutet och kommittén måste klarläggas anser kommittén, som också förordar att barnfilmrådet blir ett beslutande organ.

Föreningen Sveriges filmproducenter motsätter sig att ärenden rörande produktionslån skall avgöras inom filminstitutet. I stället föreslås att avgörandet överlåtes på en kommitté med representanter från Barnfilmkommittén, Svenska filminstitutet och föreningen. *Svenska filmkritikerförbundet* förordar i stället för den föreslagna barnfilmavdelningen inom Filminstitutet att ett särskilt barnfilminstitut under ledning av barnfilmrådet bildas.

Enligt *Riksförbundet Hem och skola* bör Barnfilmkommittén knytas administrativt till Filminstitutet och där fylla de funktioner som enligt förslaget skall tillkomma barnfilmrådet.

Lärarutbildningskommittén betonar att det är nödvändigt att barnfilmproduktionen leds och administreras på ett sådant sätt att risken för likriktning och ensidighet elimineras. Förslaget att Filminstitutet ensamt skall svara för styrningen erbjuder enligt kommitténs uppfattning inte tillräcklig garanti för detta. *MUF* anser att barnfilmkommitténs resurser bör utökas i stället för att ett barnfilmråd inrättas.

Smalfilmdistributörernas förening föreslår att den anslagsfördelande myndigheten för produktion och import av barnfilm i smalfilmsformat får en sådan sammansättning att Filminstitutet och den fria marknaden har likvärdig representation.

Vissa remissinstanser som yttrat sig över förslagen rörande kortfilmen i filmutredningens andra delbetänkande har allmänna synpunkter på förslagen.

Statskontoret konstaterar att utredningen inte närmare belyst frågan om distribution av kortfilm och förutsätter att utredningen återkommer i denna fråga. Ämbetsverket anser vidare att innan beslut fattas om vilka led som skall subventioneras bör en analys genomföras av hur effektivt stödet till olika led kan bli. Vidare konstateras att utredningen inte analyserat behovet av olika slag av kortfilm, t. ex. fri kortfilm i förhållande till beställd dokumentär- och undervisningsfilm.

Dramatiska institutet saknar i betänkandet en diskussion av vissa frågor som kan utgöra beröringspunkter mellan de båda avsnitten om film- och TV-undervisning och kortfilm. Det gäller främst i vad mån det

kommunägda utrustningsbeståndet kan nyttiggöras utanför skolornas egen verksamhet för kortfilmsaktiviteter inom ramen för de allmänna kulturpolitiska målsättningarna.

Statens ungdomsråd anser att filmutredningen helt bortsett från behovet av att statsmakterna stödjer och stimulerar ungdomsorganisationernas och övriga folkrörelsens egen smalfilmproduktion och användandet av sådan film inom de olika organisationerna. *Lantbrukarnas riksförbund* anser att behovet av film för olika befolkningsgrupper, som t. ex. lantbrukarna, borde ha uppmärksammats.

Sveriges smalfilmförbund tycker att den organiserade amatörfilmen inom förbundet och inom Riksförbundet Svensk fotografi i framtiden borde utnyttjas i högre grad t. ex. genom ett stöd till framställning av kopior.

Utredningen föreslår att det statliga stödet till kortfilm begränsas till s. k. fri kortfilm. Flera remissinstanser diskuterar denna avgränsning.

Svenska filminstitutet anser att problemet något förenklas genom utredningens definition, t. ex. genom att undervisningsfilmen faller bort. *Styrelsen för institutets H 1-fond* ifrågasätter om inte stödet bör utformas så att i synnerhet sådan film uppmuntras som tar sikte på en större allmänhet.

Föreningen Sveriges filmproducenter finner det beklagligt att utredningens förslag om stöd till kortfilm helt inriktats på fri kortfilm. Enligt föreningen kommer de föreslagna stödåtgärderna att öka det enligt föreningen redan nu ansehliga antal filmer som inte når ut till allmänheten eftersom de saknar allmänt intresse. Liksom *Sveriges biografägarerförbund* och *Sveriges filmuthyrareförening* anser producentföreningen att även dokumentär- och undervisningsfilm bör få stöd. I samma riktning uttalar sig *Smalfilmdistributörernas förening*, som tror att många filmare skulle vara intresserade av sådan produktion, om de ekonomiska förutsättningarna förbättrades.

Svenska teaterförbundet, å andra sidan, kritiserar utredningen för att mot sin filmfackliga expertgrupp ha anlitat experter som företrädare för beställningsfilmen, något som enligt förbundet också avspeglats i utredningens förslag.

Stiftelsen Filmform skulle vilja ytterligare begränsa begreppet fri film till att omfatta endast sådan film som inte bara saknar beställare utan även görs i klart ideellt men ej kommersiellt syfte och som bekostas av filmaren/filmgruppen själv, ev. med bidrag för de rena omkostnaderna.

Svenska institutet anser utredningens definition för snäv mot bakgrund av att det i Sverige förekommer en inte oväsentlig produktion av s. k. beställningsfilm, där producenten/regissören har stor handlingsfrihet. Enligt institutet bör de föreslagna stödåtgärderna även kunna utgå till filmer, som initieras av en beställare, men som endast i begränsad utsträckning kan anses vara styrda av dennes intressen eller krav. *Statskontoret* konstaterar att önskemålet att slå vakt om den enskilde filmarens konstnärliga frihet inte behöver utesluta att filmteman som önskas av viss avnämare väljs.

Remissinstanserna vitsordar i allmänhet behovet av centralt initierad kortfilmsproduktion. I fråga om huvudmannaskapet för verksamheten redovisas dock på sina håll avvikande uppfattningar.

Socialstyrelsen betonar betydelsen av att en centralt initierad kortfilmsproduktion resulterar i filmer lämpade för hälsoupplýsning och social information samt av att film produceras inom s. k. bristområden och framför allt då kortfilm för barn och yngre tonåringar. Mot den föreslagna ordningen med tre beslutande enheter har styrelsen inget att invända.

Svenska filminstitutet framhåller att utredningens förslag på en viktig punkt kan innebära en urholkning av institutets produktionsavdelning, eftersom det förutsätts att Filminstitutet skall tillskjuta större delen av de medel som den av institutets styrelse utsedde producenten skall förfoga över. Institutet skisserar två alternativ till utredningens förslag innebärande att institutet skall kunna även framgent disponera ett mindre belopp för kortfilmer, både som experiment för långfilmer och som plantskola för blivande långfilmsproducenter.

Enligt *Sveriges biografägarförbund* och *Sveriges filmuthyrareförening* bör det centrala produktionsstödet fördelas lika mellan de båda H-fondsstyrelserna och antalet producenter följaktligen minskas från tre till två.

Kulturrådet anser att utredningsförslaget ger filmbranschen ett omotiverat stort inflytande. H 1 och H 2-fonderna bör bytas ut mot två särskilda kortfilmsfonder, av vilka den ena domineras av filmarbetarna och den andra är sammansatt av representanter för filmarbetarna och t. ex. folkbildningen, SÖ och Sveriges Radio. Kulturrådet ifrågasätter vidare om inte det belopp som förutsätts tillföras Filminstitutets styrelse i stället bör fördelas som projektbidrag från det nya kulturrådet. *ABF* föreslår att fördelningen av det centrala produktionsstödet handhas av ett organ direkt underställt det nya kulturrådet. I organet bör mottagargrupper som skolan, folkbildningen och föreningslivet vara representerade.

Statens ungdomsråd framhåller att folkrörelser och ungdomsorganisationer som utgör en av de största grupperna konsumenter av smalfilm själva bör kunna erhålla stöd för produktion och import av smalfilm. Dessa organisationer bör också enligt ungdomsrådet på ett fastare sätt knytas till de av utredningen föreslagna fonderna. Även *Folkets husföreningarnas riksorganisation* anser att folkrörelseorganisationerna bör anvisas medel för genomförande av egna filmprojekt. Härigenom skulle ett konstruktivt samarbete mellan aktiva filmare och organisationslivet uppnås.

Svenska kommunförbundet anser att förslaget ger ett mycket svagt utrymme för konsumentintresset vid val av tema och inriktning av produktionen. Den granskning av verksamheten som kan ske genom Filminstitutets förvaltningsråd kommer enligt Kommunförbundet in på

ett mycket sent stadium och torde få begränsad betydelse. I samma riktning uttalar sig *Barnfilmkommittén* som anser att det inte ges några garantier för att barnfilm kommer att produceras. Kommittén föreslår att förvaltningsrådet skall utse producenter, vilket skulle ge bättre garantier för ett allsidigt urval än om producenterna utsågs av H-fondsstyrelserna. Liknande synpunkter förs fram av *dramatiska institutet*. *Svenska institutet* föreslår att förvaltningsrådet och Filminstitutets styrelse blir beslutande organ och utser två resp. en producent.

Vissa remissinstanser jämför utredningens förslag med den fackliga expertgruppens förslag. Hit hör *Sveriges författarförbund* som menar att tre huvudmän inom Filminstitutet inte leder till några påtagliga praktiska eller ekonomiska vinster jämfört med en huvudman, som enligt den filmfackliga gruppens förslag skulle utgöras av ett särskilt filmråd. Författarförbundet anser att utredningens förslag inte ger garantier för publikgruppernas insyn i verksamheten och förordar att verksamheten leds av det av den fackliga gruppen föreslagna filmrådet.

Svenska Teaterförbundet befarar att kortfilmen slussas in under beställarintressen och kommersiella intressenter i de fall stödet förvaltas av Filminstitutets styrelse eller styrelsen för H 1-fonden. Rent allmänt anser förbundet att filmarbetarna själva måste få ta ansvaret om det skall bli ett resultat. Den av den fackliga gruppen föreslagna organisationen bevarar enligt Teaterförbundet kortfilmens fria ställning. *Styrelsen för Filminstitutets H 2-fond* tillstyrker den fackliga expertgruppens förslag. Även *Svenska filmkritikerförbundet* har sympatier för den filmfackliga expertgruppens förslag. Med utgångspunkt härifrån och från erfarenheter från Filminstitutets kortfilmjury föreslås ett särskilt organ för ändamålet, ett kortfilmråd med bred intresserepresentation inom och utom filmvärlden.

Lantbrukarnas riksförbund tillstyrker experterna Elisons och Hammars förslag om en särskild filmbank eller filmfond.

Remissinstanserna ansluter sig i allmänhet till förslaget om regional kortfilmsproduktion.

Socialstyrelsen framhåller i sammanhanget önskvärdheten av försöksverksamhet med lokal anknytning. Avsikten med en sådan typ av verksamhet skulle vara att ge lokalbefolkningen något av ett kulturhus ("filmstuga") där film och aktiviteter kring film ställs i centrum. En lokal försöksverksamhet av skisserat slag bör enligt styrelsen bedrivas i anslutning till någon eller några av de regionala filmverkstäderna.

Svenska filminstitutet rekommenderar att finansieringsområdet för de föreslagna filmverkstäderna vidgas till att även omfatta landsting och kommuner. Förslagsvis skulle landstingen och kommunerna kunna bidra med lokaler och utrustning i anslutning till sina kulturhus.

Svenska teaterförbundet anser det diskutabelt att verkstäderna skall förläggas till Sveriges Radio. Andra vägar borde enligt förbundet också prövas, t. ex. att ansluta verkstäderna till museer. Förbundet framhåller att filmverkstäderna inte löser filmarbetarnas problem eller tillfredsställer behovet av fri film.

Sveriges smalfilmförbund anser det vara av stort värde om de planerade filmverkstäderna samarbetade med amatörfilmorganisationerna. I samma riktning uttalar sig *Stiftelsen Filmform* som anser att resurserna borde spridas ut på mindre enheter på flera orter. Filmform understryker att filmverkstäderna i första hand bör vara till för dem som vill arbeta ideellt med film, pröva nya idéer, experimentera med formen o. dyl. och inte att försörja ett antal arbetslösa filmare eller ge Sveriges Radio billiga produktioner. Filmverkstäderna bör därför enbart utrustas med apparatur för 8 mm film.

Utrustningsnämnden för universitet och högskolor är tveksam beträffande filmverkstädernas betydelse för amatörfilmningen och tror inte att någon spridning av filmandet kan uppnås på detta sätt. Utrustningsnämnden anser också att den tekniska standarden är för låg för att möjliggöra samarbete med Sveriges Radio.

Sveriges Radio ställer sig positivt till förslaget att stimulera kortfilmsproduktionen genom samhällseliga åtgärder men betonar att värdet härav för Sveriges Radios egen programverksamhet snarast kommer att bli indirekt, som en plantskola för frilansfotografer, vilket Sveriges Radio skulle ha glädje av. De tekniska resurser som företaget förfogar över i distrikten är av begränsad omfattning. Det är inte realistiskt att räkna med att nu tillgänglig eller planerad teknisk materiel friställs för filmverkstäderna.

Sveriges Radio anser vidare att investeringskostnaden för filmverkstäderna är för lågt räknad. Företaget saknar också en redovisning av hur driftkostnaderna framräknats och ställer sig principiellt avvisande till att mottagaravgiftsmedel används till den föreslagna verksamheten. På grund av det ekonomiska läget är det för övrigt enligt Sveriges Radio f. n. omöjligt att avsätta medel för ändamålet.

Beträffande ersättningen till upphovsmännen anser *Svenska teaterförbundet* och *Sveriges författarförbund* i likhet med utredningens fackliga expertgrupp att filmens upphovsmän själva bör få förfoganderätt över sin film och själva ha rätt att bestämma visningsvillkor, prissättning och liknande frågor. Intäkterna bör däremot tillfalla det föreslagna filmrådet upp till inspelade produktionskostnader, varefter en delning av ytterligare intäkter sker så att 50 % går till upphovsmannen.

En rad av de remissinstanser som yttrat sig om utredningens förslag i det första delbetänkandet om ett särskilt bidrag till Sveriges Radio för utläggning av programproduktion ställer sig positiva till förslagen. Hit hör *kulturrådet*, *Svenska kommunförbundet*, *I.O.*, *TCO*, *Barnfilmkommittén*, *Sveriges filmuthyrareförening*, *Svenska studentfilmstudios centralsekretariat* samt *CUF*.

Svenska filmkritikerförbundet efterlyser en totalanalys av problemet med mångfald i Sveriges Radios programutbud. Förbundet föreslår att 7,5 milj. kr. av det belopp om 20 milj. kr. som utredningen föreslår för ändamålet skall användas för produktionsstöd i form av både bidrag och lån till enskilda filmare med 1,5 milj. kr. per år. Förbundet föreslår vidare

att dessa medel skall fördelas av ett särskilt råd.

Föreningen för filmregissörer inom Svenska teaterförbundet m. fl. betonar vikten av att de föreslagna stödåtgärderna sätts in utan dröjsmål. En ordning där filmarna garanteras insyn och inflytande över medelsfördelningen förordas. *SSU* anser att produktionsutläggningen bör ske via Filminstitutet.

Föreningen Sveriges filmproducenter kritiserar förutsättningarna för den föreslagna försöksverksamheten. Bl. a. finner man det anmärkningsvärt att utredningen inte föreslår någon tidsgräns för dispositionen av tilläggsanslaget.

Av de remissinstanser som uttalat sig i frågan är det tre som helt avstyrker utredningsförslaget.

Statskontoret avstyrker förslaget därför att det enligt ämbetsverket innebär ett avsteg från principen om Sveriges Radios självständighet. Vidare betecknas det underlag på vilket förslaget baseras som otillräckligt.

Enligt *Smalfilmdistributörernas förening* bör TV i stället för att lägga ut produktion använda de filmer som smalfilmdistributörerna kan erbjuda.

Sveriges Radio ställer sig mycket kritisk till både utredningens bakgrundsteckning och förslag. Det konstateras bl. a. att filmbranschens överskottsresurser ofta har varit av ett slag som blivit mindre begärligt i modern filmproduktion och som inte lämpar sig för TV. Enligt företaget kommer programenheterens möjligheter att fritt välja mellan att själva producera program med företagets teknik eller att lägga ut produktion på fristående producenter att kunna öka vid en fortsatt utökning av sändningstiden.

Det är enligt företaget inte rimligt att framställa de externa resurserna som en förutsättning och garanti för att mångfald skall kunna upprätthållas i TV. Den av utredningen föreslagna ordningen skulle komma att gynna filmproducenter i förhållande till andra medverkande i TV på ett sätt som inte är förenligt med de krav på allsidighet och balans som gäller för Sveriges Radio. Specialdestinering av medel i den form som utredningen föreslår innebär vidare, enligt företaget, en styrning och därmed ett tvång på Sveriges Radio som inte står i god överensstämmelse med det oberoende som bör tillkomma företaget. Sveriges Radio kan inte tillstyrka att avgiftsmedel skall användas för ett ökat utbud av TV-program för att lösa en kris inom filmbranschen, samtidigt som programbehov, som vid en allsidig prövning ter sig angelägnare, måste stå tillbaka på grund av brist på medel. Även förslagets praktiska utformning kritiserar. Det framhålls bl. a. att det kommer att medföra allvarliga planeringsproblem.

Sveriges Radio anser att eventuella insatser bör vara ägnade att främja sådana produktioner som företaget efter en allsidig prövning av programbehoven finner angelägna men som företaget av ekonomiska skäl och på grund av brist på egna tekniska resurser har svårt att självt framställa. I

första hand bör stödet gälla spelfilm av olika slag. Bidragen bör i ett sådant fall utgå av skattemedel direkt till producenterna och administreras av Filminstitutet, anser Sveriges Radio.

I slutbetänkandet tar utredningen åter upp förhållandet mellan filmen och TV. Bl. a. *kulturrådet* och *Sveriges biografägareförbund* instämmer i utredningens uppfattning att TV har försatt biograferna i en besvärlig situation. Kulturrådet delar också utredningens uppfattning att filmvisningarna i TV i högre grad än nu bör planeras utifrån kulturpolitiska värderingar.

Sveriges Radio framför åsikten att långfilmerna endast representerar ett inslag i ett stort programutbud, som inte kan och bör bedömas helt för sig. De har inte sin särskilda publik. Vissa långfilmer kan ofta i sin lättviktighet ha betydelse för den temporära programbalansen i en för övrigt tungt laddad programkväll.

En översyn av tiderna för filmvisning i TV är befogad med hänsyn till biograffilmens möjlighet att överleva, anser bl. a. *SÖ* och *lärrarhögskolorna i Uppsala och Umeå*.

Sveriges biografägareförbund instämmer i utredningens uttalande att bristen på samordning mellan TV:s programplanering och annan filmvisningsverksamhet lett till publikbortfall för biografer, folkets hus, bygdegårdar och andra föreningslokaler i landet. Förbundet framhåller också att det är viktigt att en kraftig minskning sker av TV:s stora utbud av spelfilm samt att vissa kvällar i veckan blir fria från visning av spelfilm i TV.

SSU pekar på betydelsen för föreningslivet av en framtida samordning mellan TV:s filmvisning och annan filmpianering i landet.

TV:s programplanering har skett utan hänsynstagande till annan filmvisningsverksamhet, vilket vid åtskilliga tillfällen drabbat ambitiösa satsningar på kvalitetsfilm i de lokala folketshusförvaltningarna, menar *Folkets husföreningarnas riksorganisation*.

Några remissinstanser yttrar sig kritiskt om kvaliteten på och visningstiderna för den TV-film som ses av barn och ungdomar.

Ett tjugotal remissinstanser ställer sig positiva till ett närmare samarbete mellan Sveriges Radio och filmbranschen.

Några remissinstanser, t. ex. *statens biografbyrå*, *Gävle kommun*, *Landstingsförbundet* och *Svenska studentfilmstudios centralsekretariat*, uttalar sig för att Sveriges Radio på ett lämpligt sätt inordnas i filmavtalet.

Lärrarhögskolan i Umeå, *massmedieutredningen*, *kulturrådet*, *I.O.*, *SAF*, *Svenska filminstitutet*, *Sveriges biografägareförbund*, *Sveriges filmuthyrareförening*, *Riksföreningen Våra Gårdar* och *MUF* är förespråkare för en frivillig överenskommelse mellan TV och filmbranschen. Men dessa remissinstanser, utom massmedieutredningen, *SAF* och *MUF*, menar att om lagstiftningsåtgärder är nödvändiga för att få till stånd ett samarbete sådana skall tillgripas.

Även *dramatiska institutet* och *Klys* avvisar tanken på lagstiftnings-

åtgärder. *Svenska filmkritikerförbundet* avstyrker helt utredningens förslag.

Sveriges Radio är ej intresserat av ett formaliserat samarbete med filmbranschen utan endast med Filminstitutet. Men ett sådant samarbete måste ske med beaktande av Sveriges Radios lag- och avtalsenliga integritet. En närmare anknytning mellan Sveriges Radio och Filminstitutet ställer också krav på en omprövning av institutets dominerande inriktning på den kommersiella biograffilmen.

Sveriges Radio föreslår att förhandlingar upptas mellan Sveriges Radio och Filminstitutet om formaliserat samarbete, som skulle leda till utbyte av tjänster. En effektivisering för båda parterna skulle kunna uppnås om samarbete kom till stånd vad gäller restaurering av äldre film, samproduktion, filmutbildning och ömsesidigt utnyttjande av bild- och klipparkiven, filmarkiven och produktionsfaciliteterna.

I nästa steg kunde en ökad integration mellan film och TV ta formen av att vissa av Filminstitutets fonder öppnades för TV-produktion. Detta måste rimligtvis ställa större krav på insatser från Sveriges Radios sida. Det är naturligt att man tar i anspråk medel från Sveriges Radios budget för reguljära bidrag till Filminstitutets produktionsstimulerande verksamhet. Dessa bidrag bör dock endast motsvara vad Sveriges Radio anses få ut av samarbetet.

Remissinstansernas meningar är delade vad gäller utredningens förslag att Sveriges Radio skall betala avgift på biograffilm som visas i TV. Ett tjugotal remissinstanser ansluter sig till förslaget.

Institutionen för teater- och filmvetenskap, kulturrådet, SAF, TCO, Sveriges Radio, Svenska filmkritikerförbundet, Klys och ABF avstyrker utredningens förslag. Flera av dessa remissinstanser anser att i stället för avgifter från Sveriges Radio ett direkt statligt stöd till Filminstitutet skall utgå. *Länsstyrelsen i Stockholms län* har en liknande uppfattning.

Sveriges Radio, Svenska filmkritikerförbundet och *Klys* anser att de föreslagna avgifterna från Sveriges Radio till Filminstitutet skulle kräva djupgående ingrepp i TV:s programpolitik vilket är oförenligt med Sveriges Radios integritet.

Sveriges biografägareförbund, Sveriges filmuthyrareförening och *Riksföreningen Våra Gårdar* betonar i enlighet med utredningsförslaget att de medel som inflyter från Sveriges Radio skall föras till Filminstitutets olika fonder enligt gällande bestämmelser i filmavtalet.

Svenska filminstitutet anser att den av filmutredningen presenterade modellen för samarbete mellan den svenska filmen och TV är intressant, men kan även tänka sig andra samarbetsformer.

Avgiftssystemets effekt, att antalet TV-visade långfilmer minskar, anser *Sveriges Radio* vara i strid med ett av kulturpolitikens mål, nämligen att kulturutbudet bör komma så många som möjligt till del. Det nämnda ersättningsbeloppet 60 000 kr. per film måste i förening med de avsevärt höjda filmhyror som aviserats av filmbranschen representera

sådana sammanlagda kostnader att de i grunden ändrar relationerna mellan kostnaderna för egenproduktion och extern produktion. En omstrukturering av programsättningen i TV skulle bli oundviklig. Långfilmen skulle därvid representera en dyr och därmed mera sällsynt programtyp. Inte ens en avsevärd differentiering av filmavgifterna skulle kunna hindra att den avancerade och mindre publiktillvända filmen fick särskilt svårt att hävda sig. Med ett reducerat utbud av långfilm i TV blir avgiftsintäkterna till Filminstitutet också så begränsade att det knappast kan motivera åtgärder med en filmavgift.

Vid en avgiftsbeläggning på biograffilm befarar också *SAF* att man inom Sveriges Radio skulle börja prioritera filmer med förväntat höga publiksiffror på udda kvalitetsfilmers bekostnad.

Enligt utredningen bör den avgift som Sveriges Radio skall betala för sina filmvisningar vara differentierad och lägre för kvalitetsfilm än för annan film.

Sveriges Radio påpekar att utredningen inte angett hur differentieringen av TV:s filmavgifter skall ske. Eftersom Sveriges Radio inte gärna själv kan bestämma vad företaget skall betala från fall till fall inträder här en extern kvalitetsbedömning som påverkar programsättningen. Det är svårt att bedöma hur en sådan skall fungera med bibehållande av Sveriges Radios integritet. *Länsstyrelsen i Stockholms län* och *Svenska filmkritikerförbundet* framför liknande åsikter.

Sveriges biografägareförbund motsätter sig inte att biograffilm i TV beläggs med en visningsavgift men menar att avgiften skall utgå med ett enhetligt belopp för varje visning.

Utredningens förslag att Sveriges Radio bör kompenseras för de föreslagna avgifterna tillstyrks av bl. a. *LO* och *Sveriges Radio*. Sveriges Radio påpekar dock svårigheten att specialdestinera medel till viss verksamhet. Kompensationen bör därför inte ges med några formella villkor.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att om förslaget tillkommit för att minska sändningstiden för långfilm i TV och därigenom förbättra biograffilmens konkurrensläge så är det diskutabelt om förslaget på något sätt kan påverka konkurrensläget om Sveriges Radio får täckning för merkostnaderna.

Endast fyra remissinstanser har yttrat sig om förslaget att Sveriges Radio skall få en förstärkt representation i Filminstitutets olika organ.

Skolstyrelsen i Norrköping, *Norrköpings kommun* och *Sveriges Radio* tillstyrker förslaget medan *Svenska filmkritikerförbundet* ställer sig mycket kritiskt till det. Filmkritikerförbundet befarar att förslaget innebär det första fröet till ett kommande institut för audiovisuella massmedier med en starkt centraliserad makt över filmlivet och så gott som obegränsade resurser för dess utövande.

När det gäller filmfrågornas plats i samhällets kulturadministration på central nivå finns det många olika meningar.

I samband med utredningens förslag på denna punkt diskuterar flera remissinstanser Filminstitutets roll och i vilken utsträckning Filminstitutets organisatoriska uppbyggnad och förankring i olika intressegrupper svarar mot denna roll.

Statskontoret, Sveriges Radio och ABF instämmer med utredningen att filmfrågorna åtminstone inte i nuvarande läge, så länge radio- och TV-frågor m. m. faller utanför, skall tillföras kulturrådets ansvarsområde. Statskontoret anser dock att filmfrågorna på längre sikt bör inordnas i de övergripande kulturpolitiska bedömningarna och i den samordnade kulturpolitiken. ABF framhåller att Filminstitutets ställning som organ för filmpolitiken bör övervägas i vidare mening än vad utredningen gjort. Inte minst bör det gälla institutets organisation och arbetsuppgifter. *Unga örnars riksförbund* har en liknande uppfattning.

Svenska teaterförbundet menar att den filmpolitiska makten skall ligga hos Filminstitutet. Enligt förbundets mening bör avtalet mellan staten och den kommersiella filmbranschen avvecklas och Filminstitutet ombildas till en statlig kulturorganisation där valda representanter för publikorganisationer och de filmfackliga organisationerna skall ha det avgörande inflytandet. *Föreningen Produktions- och inspelningsledare* ansluter sig till Teaterförbundets förslag.

Dramatiska institutet anser att kravet på en samordning av den statliga film- och TV-politiken borde ha föranlett utredningen att diskutera om Filminstitutet bör omvandlas till ett film- och TV-institut med en förändring av huvudmannaskapet som frigör institutet från branschintressen.

RRV anser att Filminstitutet under en försöksperiod på fem år bör få ett samlat ansvar för de olika typerna av statligt stöd och inom givna ramar svara för närmare utformning av stödet åt barnfilm, kortfilm samt film- och TV-undervisning.

De flesta av de remissinstanser som yttrat sig om filmområdets centrala administration uttalar sig emellertid positivt för filmens inordnande i det nya kulturrådets ansvarsområde.

Landstingsförbundet och *MUS 65* anser att filmen tillsammans med TV, radio och de nya audiovisuella medierna infogas i kulturrådets ansvarsområde. Landstingsförbundet anser det mot bakgrund av de relativt begränsade ekonomiska stödåtgärderna vara utomordentligt angeläget att kulturrådet följer upp och analyserar utfallet av dessa stödformer till filmen och mot bakgrund därav föreslår erforderliga åtgärder.

Statens biografbyrå, statens filmgranskningsråd, Stockholms kommun, kulturrådet, Sveriges smalfilmförbund och Svenska kommunförbundet anser att filmen bör tillhöra kulturrådet. De uttalar sig ej om de övriga mediernas ställning.

Kulturrådet menar att de kulturpolitiska övervägandena på sikt bör koncentreras till det nya kulturrådet medan Filminstitutet i första hand bör fungera som ett organ för verkställande uppgifter. *SAF* avstyrker att Filminstitutet ges ökat utrymme för självständigt kulturpolitiskt agerande.

Statsmakterna bör, enligt föreningens uppfattning, generellt ange kulturpolitikens inriktning, stödformer och finansiering.

Svenska filminstitutet betonar att en fortsatt filmreform bör debatteras i tid för att vara funktionsduglig, när filmavtalet löper ut.

Några remissinstanser yttrar sig också om hur filmfrågorna skall behandlas på regional och lokal nivå.

En rad remissinstanser ansluter sig till filmutredningens uppfattning om den viktiga roll som kommunerna har när det gäller att säkerställa möjligheterna till filmvisning på det lokala planet. *Svenska kommunförbundet* betonar att det kommunala stödet för filmvisning i olika former på senare år har ökat väsentligt och att filmen i ökad omfattning har vunnit erkännande som en naturlig del i kommunernas kulturliv. Bl. a. har filmfrågorna regelmässigt hänförs till kulturnämndernas ansvarsområde. Även *teater- och musikrådet* instämmer i utredningens uppfattning att de kommunala kulturnämnderna bör handlägga filmfrågor.

Landstingsförbundet anser att landstingen utöver insatser inom sina egna inrättningar bör kunna dela ut ekonomiska bidrag till filmskapande verksamhet inom t. ex. de fria studieorganisationerna. En regional satsning inom filmområdet bör till stor del vara uppsökande, i synnerhet vad avser verksamhet inom sociala och vårdande inrättningar.

Länsstyrelsen i Norrbottens län utgår från att uppbyggnaden av den regionala och lokala filmverksamheten måste ske i samverkan med folkrörelserna. Även andra remissinstanser, bland dem *Folkets husföreningarnas riksorganisation* och *SSU*, anser att man bör ta tillvara folkrörelsernas personella och ideella resurser. *Norrtälje kommun* stöder tanken att i ett filmliv, som gäller hela samhället, skall beslutsprocessen inte enbart ligga hos dem som förvaltar samhällets ekonomiska resurser utan även hos konsumenterna och deras organisationer.

Många remissinstanser anser i likhet med utredningen att *Filminstitutet* skall få resurser att fullfölja och bygga ut sin verksamhet.

Utredningens förslag att staten övertar Filminstitutets betalningsskyldighet för dramatiska institutet och professuren i filmforskning samt ställer ytterligare medel till förfogande för filmrestaurering tillstyrks allmänt. *Svenska filminstitutet* betonar dock att Filminstitutets behov av anslag är betydligt större än vad en ytlig läsning av slutbetänkandet kan ge vid handen.

Enligt utredningen bör Filminstitutet ha ett övergripande ansvar som icke-kommersiellt serviceorgan för investeringar i tekniska nyheter på filmområdet.

Förslaget avstyrks av *Sveriges Radio*, som erinrar om att företaget bedriver en teknisk utveckling och nyanskaffning samt gör investeringar i fråga om filmteknik som kommer den totala filmverksamheten i landet till godo. *Dramatiska institutet* avstyrker att Filminstitutet ges ansvar för teknisk utveckling beträffande videogram och kabel-TV.

Föreningen Produktions- och inspelningsledare instämmer i förslaget att Filminstitutet bör behålla sina ateljéer och andra produktionsresurser

och hålla dem i gott skick.

Några remissinstanser, däribland *SÖ* och *Svenska studentfilmstudios centralsekretariat*, anser i likhet med utredningen att Filminstitutets bibliotek, klipparkiv och annan filmdokumentation bör ges möjlighet att följa med i utvecklingen. *Dataarkiveringskommittén*, som sedermera har föreslagit en betydande arkivering av ljud- och bildupptagningar, påpekar att kommitténs förslag först längre fram kommer att påverka Filminstitutets filmarkivverksamhet.

När det gäller utredningens förslag om undervisning om film och TV innehåller remissyttrandena ett stort antal detaljsynpunkter på de olika delförslagen. Några remissinstanser diskuterar dock mer allmänt dels utredningens förslag att ämnena svenska, musik och teckning i framtiden bör organiseras som ett blockämne, dels förslaget om ett ökat utrymme för elevernas praktiska filmarbete.

Förslaget att ämnena musik, svenska och teckning skall organiseras som ett blockämne med beteckningen kommunikation stöds av *dramatiska institutet*. *Statens filmgranskningsråd* finner förslaget intressant ur många synpunkter.

Lärarhögskolan i Umeå finner tanken på ett blockämne tilltalande, men den påvisar också nackdelar i form av svåröverskådlighet och komplexitet.

SÖ, *lärarhögskolan i Malmö*, *länsskolnämnden i Gävleborgs län* och *SACO* ställer sig negativa till en sammanslagning av ämnena svenska, teckning och musik till ett blockämne. Enligt *SÖ* finns det uppenbara risker att man i strävan att uppnå de generella målen för blockämnet försummar väsentliga ämnesspecifika mål. I kommande läroplansarbete kommer dock kraven på utökad plats för massmediekunskap inkluderande film- och TV-kunskap att beaktas.

Lärarhögskolan i Linköping anser att utredningens exemplifieringar av de framtida målen m. m. klart indikerar att man försöker införa ett nytt ämne, filmkunskap, i skolan. *Lärarhögskolan* tar avstånd från en sådan avsikt.

Föreningen Sveriges filmproducenter och *Sveriges filmuthyrareförening* menar att tiden är mogen att sammanföra all undervisning om film, TV, radio, press och andra medier till ett särskilt huvudämne på skolschemat. *Sveriges biografägareförbund* framför en liknande synpunkt.

I fråga om barnens eget praktiska filmande anser *Lärarhögskolorna i Malmö* och *Umeå* att den praktiska filmningen knappast kan ges det utrymme i skolarbetet som utredningen vill. *Elevförbundet* däremot betonar det praktiska filmarbetets betydelse för att uppöva elevernas praktiska färdigheter.

Länsskolnämnden i Gävleborgs län och *Svenska filminstitutet* ställer sig tveksamma till förslaget om praktiskt filmarbete på förskolenivå. *Riksförbundet Hem och skola* menar att tyngdpunkten i förskolans verksamhet måste läggas på att träna barnens verbala förmåga framför praktisk filmverksamhet.

Utredningens förslag beträffande studiecirkelverksamhet i film- och TV-frågor vinner anslutning av ett tiotal remissinstanser. *ABF* och *Folkuniversitetens filmbyrå* betonar dock de bristande ekonomiska förutsättningarna. *SÖ* betonar de vinster som skulle kunna göras genom det förordade samarbetet mellan bl. a. studieförbund, folkhögskolor och filmstudios.

Ett tjugotal remissinstanser ger en mer eller mindre reservationslös anslutning till förslaget att *SÖ* skall utarbeta läroplanssupplement för film- och TV-undervisning i grundskolan och gymnasieskolan. *SÖ* anser dock att man snarare bör utarbeta en handledning än de föreslagna läroplanssupplementen. Handledningen bör gälla både grundskolan och gymnasieskolan samt utformas så att den även kan användas i fritidsverksamhet och studiecirklar.

Förslaget om försöksverksamhet med undervisning om film och TV inom specialundervisning, förskola och fritidshem har fått instämmande av ett femtontal remissinstanser. Bl. a. *SÖ* finner det angeläget med försöksverksamhet i första hand inom specialundervisningen och i andra hand inom förskola och fritidshem. Flera remissinstanser, däribland *Statens filmgranskningsråd*, betonar dock att behoven av försöksverksamhet och utvecklingsarbete är stort också inom grundskolan och gymnasieskolan. *TCO* anser att möjligheterna att omsätta försöksverksamhetens resultat i skolarbetet bör undersökas ytterligare innan man sätter i gång en försöksverksamhet. Enligt *lärarhögskolan i Malmö* bör en försöksverksamhet kunna läggas upp som en forskningsuppgift vid en pedagogisk institution.

Förslaget om en särskild konsulenttjänst för film- och TV-undervisning tillstyrks av ett tjugotal remissinstanser. Åtskilliga remissinstanser, särskilt bland skolmyndigheterna, har dock förslag som i olika avseenden avviker från utredningens. *SÖ* anser att ansvaret i stället bör ligga på överstyrelsens ämneskonsulenter. *SÖ* finner det dock angeläget att en expert med särskilda arbetsuppgifter tillsätts, i första hand för en övergångsperiod.

Bland de remissinstanser som har behandlat frågan om placeringen av den föreslagna konsulenttjänsten förordar flertalet att den förläggs till *SÖ* i stället för till den föreslagna filmcentralen.

Ett femtontal remissinstanser instämmer med utredningen om att det vid varje skola bör finnas en lärare som har huvudansvaret för samordningen av undervisningen om film och TV.

Meningarna är dock delade om hur frågan skall lösas tekniskt. *SÖ* avstyrker utredningens huvudförslag om att arvdestjänster som huvudlärare skall kunna inrättas i ett ämne plus ett ämnesövergripande moment, men anser att frågan bör övervägas ytterligare.

Förslaget att särskilda studiegångar utarbetas för film- och TV-kunskapen vid lärarhögskolorna tillstyrks av bl. a. *lärarhögskolan i Göteborg*, *länskolnämnden i Värmlands län* samt *skolstyrelserna i Gävle* och *Norrköping* men avstyrks av *SÖ*, *lärarhögskolorna i Linköping*, *Malmö*

och *Uppsala* samt av *lärarutbildningskommittén*. *Sveriges förenade studentkårer* menar att en konkretisering av studieplanernas anvisningar i film- och TV-kunskap skulle kunna uppnås genom bearbetning av studiegångarna i ämnena bild och form samt svenska.

Några remissinstanser, däribland *UKÄ*, *SACO*, *Sveriges förenade studentkårer*, *Svenska studentfilmstudios centralsekretariat* och några *universitetsmyndigheter*, instämmer i utredningens förslag att ämnet filmvetenskap bör kunna räknas som s. k. stödjande ämne till flera ämnen än svenska vid antagning till praktisk pedagogisk utbildning vid lärarhögskola. *SÖ* och *lärarutbildningskommittén* ansåg sig vid den tidpunkt då resp. remissyttrande avgavs inte kunna ta ställning i frågan förrän ett förslag till normalstudieplan för den föreslagna filmpedagogiska studiegången förelåg.

Förslaget att D 1-kursen i svenska skall kunna bytas ut mot grundkursen A 4 i litteraturvetenskap och meritvärderas på samma sätt vid antagning till praktisk pedagogisk utbildning vid lärarhögskola tillstyrks av några instanser, men avstyrks av *SÖ* och *UKÄ*.

Bl. a. *SÖ*, *statens barnfilmnämnd* och *SACO* tillstyrker utredningens förslag om att film- och TV-kunskap bör införas i utbildningen av fritidspedagoger, förskollärare och speciallärare. *Lärarhögskolan i Malmö* menar att denna fråga bör anstå.

Svenska förskolläraryrket menar att ämnet filmkunskap skall ingå i förskolläraryrket under förutsättning att den nuvarande 2-åriga utbildningen förlängs.

Ett trettiotal remissinstanser instämmer med utredningen i att fortbildningen av lärare i film- och TV-kunskap måste förstärkas. Ungefär hälften av dessa instanser tillstyrker förslagen om pilot- och studieledarkurser. *SÖ* anser sig inte kunna behandla behovet av fortbildning separat för ett enda område och tar därför ej ställning till förslaget om pilot- och studieledarkurser. *TCO* vitsordar behovet av en intensifierad fortbildning, men ifrågasätter förslaget om pilot- och studieledarkurser eftersom det inte görs klart hur dessa kurser skall kunna vara till nytta för en bred fortbildningsinsats.

Förslaget att tjänstledighet med B-avdrag skall kunna medges lärare för studier i filmvetenskap samt litteraturvetenskap med inriktning på drama, teater och film tillstyrks av några remissinstanser, däribland *Sveriges förenade studentkårer* och *TCO*.

Skolstyrelsen i Norrköping anser att fortbildningsbehovet bör kunna tillgodoses inom ramen för övriga fortbildningsåtgärder och avstyrker därför förslaget. Enligt *statens filmgranskningsråd* kan fortbildningsproblemet inte lösas i nämnvärd grad genom tjänstledighet för studier i bl. a. filmvetenskap. *SÖ* hänvisar till att praxis när det gäller ledighet med B-avdrag för studier bildas av Kungl. Maj:t genom avgörande i enskilda besvärssärenden.

Ett tiotal remissinstanser ställer sig positiva till utredningens förslag om att en alternativ filmpedagogisk studiegång inrättas inom A 1-kursen i filmvetenskap.

Institutionen för teater- och filmvetenskap upplyser om att en alternativ filmpedagogisk studiegång, en yrkesinriktad A 2-kurs, inrättats inom ramen för en av UKÄ nyligen antagen ny studieplan för ämnet filmvetenskap.

Förslaget om årliga fortbildningskurser i film- och TV-kunskap för universitetslärare tillstyrks av ett tiotal remissinstanser. *Lärarhögskolan i Göteborg* anser att den föreslagna fortbildningskursen även bör ha lärarutbildare som målgrupp. *Institutionen för teater- och filmvetenskap vid universitetet i Stockholm* anser sig ha resurser att svara för denna fortbildning. Ytterligare några remissinstanser har berört frågan om utbildningens förläggning.

SÖ föreslår att man i första hand ordnar grundutbildning i massmediekunskap, inkl. film- och TV-kunskap, för lärarutbildare vid universitet, lärarhögskolor och läns skolnämnder.

Förslagen att höja kostnadsramen för ämnet filmvetenskap samt att ge institutionen för teater- och filmvetenskap vid universitet i Stockholm ett engångsanslag för teknisk utrustning tillstyrks av några remissinstanser. *UKÄ* framhåller att frågan om kostnadsramen bör behandlas i det årliga budgetarbetet. Vad beträffar behovet av teknisk utrustning är *UKÄ* och *utrustningsnämnden för universitet och högskolor* tveksamma till om behovet av utrustning är så stort som utredningen anger.

Förslaget att studentfilmstudios bibliotek skall inordnas i institutions- eller universitetsbibliotek tillstyrks av vissa skol- och universitetsmyndigheter. *UKÄ* betonar att dessa frågor bör avgöras av styrelsen för resp. studio. *Sveriges förenade studentkårer* anser att frågan bör tas upp i direktiven för den föreslagna utredningen som skall behandla frågan om filmarkivens ställning. *Svenska filmförförbundet* och *Svenska studentfilmstudios centralsekretariat* avstyrker förslaget. Sistnämnda instans förordar i stället ökat samarbete med institutions- och universitetsbibliotek.

Förslaget om statligt stöd till studentfilmstudios som bedriver aktiv filmbiblioteksverksamhet tillstyrks av några instanser.

Förslaget att upprätta läromedelsförteckningar för skolornas tekniska utrustning på filmområdet tillstyrks av bl. a. *Svenska kommunförbundet*, *Svenska filminstitutet* samt av några lärarhögskolor. *SÖ* finner det inte angeläget att upprätta särskilda läromedelsförteckningar utan hänvisar till den då aktuella propositionen (1973:76) angående samhällsinsatser på läromedelsområdet och de synpunkter på centrala registrerings- och informationsorgan som tas upp där. Information om läromedel bör också ges av AV-centraler och kommunala läromedelscentraler. Även den av *SÖ* föreslagna handledningen i film- och TV-kunskap bör behandla urval av utrustning för praktiskt filmarbete.

Ett tjugotal remissinstanser tillstyrker utredningens förslag om nedkopiering av lämpliga spelfilmer till 16 mm film.

Socialstyrelsen menar att man från början skall satsa på nedkopiering av ett större antal filmer än tio per år. *Svenska studentfilmstudios*

centralsekretariat anser det väsentligt att kriterierna på de filmer som anses lämpliga att nedkopieras till 16 mm hålls så vida som möjligt.

Enligt *Lantbrukarnas riksförbund* skulle verksamheten med nedkopiering av spelfilm bli billigast om de föreslagna årliga anslagen fick disponeras av de etablerade smalfilmsdistributörerna. *Smalfilmsdistributörernas förening* har liknande uppfattning. Föreningen ställer sig dock tveksam till behovet av åtgärder. Dess medlemmar har redan nu ett stort antal spelfilmer i smalfilmsformat, avsedda för filmundervisning, att hyra ut. Tillgången på sådana filmer kommer att öka.

SÖ anser att behovet av nedkopiering av 35 mm spelfilmer bör utredas ytterligare. Pedagogiska synpunkter bör föras in i resonemanget och vidare bör övervägas om inte en viss subventionering av kopiekostnaderna bör vägas in i kostnadsramen.

Ett femtontal remissinstanser uttalar sig för en statlig satsning på excerpter (filmantologier) och stödmaterial.

SÖ, som stöder utredningens förslag, betonar invandrarnas och de handikappades behov. Vidare anser *SÖ* att utredningen borde föreslagit ett anslag för utveckling av studiematerial för studiecirkelverksamhet.

Några instanser påtalar bristen på TV- och videoinspelade program i undervisningen. Särskilt de upphovsrättsliga problemen behöver lösas, menar man.

Smalfilmsdistributörernas förening menar att det inte finns behov av filmantologier i den utsträckning filmutredningen tror. Vidare frågar sig föreningen varför en så stor andel av stödet skall gå till utländska excerpter.

Sveriges Radio vill understryka att de centralt producerade läromedelspaketen bör utformas så att de fungerar både som material för elevutbildning och lärarfortbildning.

Ett tiotal remissinstanser, däribland *UKÄ* och *Sveriges allmänna biblioteksförening*, tillstyrker förslaget att Filminstitutets filmarkiv görs till föremål för särskild utredning, likaså att denna utredning prövar möjligheterna av lagstiftning beträffande tvångsdeponering av film. Enligt *statens biografbyrås* mening bör en utredning inte komma till stånd utan byråns medverkan.

Ett tiotal remissinstanser biträder utredningens förslag om åtgärder för att rädda de filmer som är särskilt viktiga för undervisning och forskning och som hotas av förstörelse. Några remissinstanser betonar att *Sveriges Radios* arkiv bör göras tillgängligt för film- och massmedieforskare. *Humanistiska fakultetens utbildningsnämnd vid Umeå universitet* menar att detta förslag skall utsträckas till att även gälla studerande vid filmvetenskapliga institutioner. *Sveriges Radio* framhåller att dess arkiv endast är avpassat för internt bruk. Personer som sysslar med högre forskning kan dock beredas tillgång till arkivmaterialet.

Ett tiotal remissinstanser tillstyrker förslaget om framställning av 16 mm visningskopior av äldre svenska filmer, lämpliga för den högre utbildningen och forskningen.

Länsskolnämnden i Östergötlands län föreslår en begränsning av försöksperioden till högst fem år, varefter en omprövning bör ske för att utröna om den föreslagna kopieringstakten behöver bibehållas.

Svenska studentfilmstudios centralsekretariat frågar sig om det finns så många för filmundervisningen nödvändiga filmer att nedkopiera. *Sveriges filmuthyrareförening* ifrågasätter behovet av ett så stort antal smalfilmer för högre utbildning och forskning. Vidare påpekar dessa två remissinstanser att det redan finns svenska filmer tillgängliga i 16 mm format hos kommersiella distributörer. *Sveriges biografägareförbund* avstyrker utredningens förslag.

Några remissinstanser tillstyrker förslaget om bidrag för inlåning av utländska kvalitetsfilmer till Sverige. *Svenska studentfilmstudios centralsekretariat* anser att det föreslagna stödet kan vara till stor hjälp för studentfilmstudios under förutsättning att det ställs direkt till sekretariatets förfogande.

De av utredningen föreslagna ändringarna i t u l l b e s t ä m m e l s e r n a tillstyrkes i sin helhet av bl. a. *Svenska filminstitutet*.

Generaltullstyrelsen ansluter sig till utredningens delförslag att all slags film får införas tullfritt. Däremot anser styrelsen att mervärdeskatten skall vara generell, dvs. att även nuvarande skattebefrielse för film enligt 34 § 4 mom. tulltaxeringskungörelsen upphävs. Frågan om Svenska filminstitutets upptagande i förteckningen över undervisningscentraler och vetenskapliga institutioner blir inaktuell om all film blir tullfri och skattebeläggningen sker enligt styrelsens förslag. Utredningens förslag om reducerad tullrestitution bör enligt generaltullstyrelsen överlämnas till finansdepartementet för att övervägas i samband med den pågående översynen av gällande tullrestitutionsbestämmelser.

Smalfilmdistributörernas förening tillstyrker förslaget att all undervisningsfilm befrias från tull och mervärdeskatt. Dessutom anser föreningen att dess medlemmar i likhet med Filminstitutet bör jämnställas med de institutioner som befrias från tull och mervärdeskatt.

Lantbrukarnas riksförbund anser att undervisningsfilm som kopieras i Sverige bör vara fri från mervärdeskatt.

Enligt *Svenska studentfilmstudios centralsekretariat* bör tullbestämmelserna för vad som räknas som undervisningsfilm vidgas till att även omfatta spelfilm som används i filmundervisningen.

Några av de remissinstanser som yttrat sig över förslaget rörande s m a l f i l m s d i s t r i b u t i o n ifrågasätter utgångspunkterna för och avgränsningen av förslaget. Bl. a. *RRV*, *SÖ*, och *utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet* ifrågasätter starkt det ändamålsenliga i att välja ut filmmediet och behandla detta isolerat från övriga läromedel.

När det gäller de brister som enligt utredningen vidlåder smalfilmsdistributionen vitsordar *Landstingsförbundet* att beskrivningen är giltig för landstingens del.

I övrigt instämmer de flesta som har yttrat sig i frågan i att katalogmaterialet är oenhetligt och svåröverskådligt.

Föreningen Svenska skolproducenter, Svenska bokförläggareföreningen, Smalfilmdistributörernas förening, Föreningen Sveriges filmproducenter samt *Sveriges filmuthyrareförening* opponerar sig på de flesta övriga punkter mot promemorians beskrivningar och menar att de huvudsakliga bristerna inte ligger i distributionsledet utan snarare i de otillräckliga ekonomiska resurserna hos avnämarna, särskilt AV-centralerna. De nämnda instanserna uttrycker önskemål om ökade ekonomiska resurser för en bättre systematisk uppsökande verksamhet.

De ser det också som angeläget att samhället ställer ökade resurser till producenters och distributörers förfogande för distribution av s. k. lågfrekventa filmer.

Folkets husföreningarnas riksorganisation håller med om att katalogmaterialet är dåligt och oenhetligt uppbyggt, att distributörerna har blygsam kännedom om konkurrenternas produkter, att exportmöjligheterna inte utnyttjas samt att många lågfrekventa filmer inte når ut till konsumenterna med hänsyn till AV-centralernas pressade ekonomi. Däremot upplever organisationen det inte som något negativt att en specialisering skett i distributionsledet mot vissa kundkategorier. Tvärtom bör denna underlätta kontaktskapande och uppsökande verksamhet även för lågfrekventa filmer. Riksorganisationen anser också att hänvisningen till AV-centralernas dåliga ekonomi som skäl för att många lågfrekventa filmer icke visas är ett motiv för ökad satsning på AV-centralerna snarare än för skapandet av en ny distributionsform. Påståendet att en stor del av de filmer som idag produceras bl. a. av stat och kommun aldrig når ut anser riksorganisationen vara riktigt men det beror på att man från vederbörande producents sida icke reserverat medel för de olika filmernas distributionskostnader ända fram till mottagaren utan har satsat alla resurser på produktionen. Enbart tillkomsten av ett nytt distributionsorgan kan således inte på ett avgörande sätt förbättra nuvarande förhållanden på denna punkt.

ABF anför liknande synpunkter och menar att de negativa sidorna hos smalfilmsdistributionen har överbetonats.

Huvudförslaget om inrättande av en svensk filmcentral stöds i stort sett utan reservationer av bl. a. *LO, Svenska kommunförbundet, Landsningsförbundet, SR, Sveriges Radio* och *Sveriges allmänna biblioteks-förening*. Några av dessa instanser diskuterar de olika alternativ för samverkan som utredningen har skisserat.

Några instanser är i stort sett positiva till en filmcentral eller annan central funktion av liknande typ, men lämnar tills vidare formen för en sådan öppen och/eller anser att ytterligare utredning bör göras innan ett definitivt beslut fattas. Till dessa hör *UKÄ* och *länsskolnämndsutredningen*, som anser att en central funktion även bör omfatta andra riksomfattande läromedel.

Åtskilliga remissinstanser avstyrker i första hand utredningens huvudförslag men i stor utsträckning även de föreslagna alternativen. Helt negativa ställer sig sålunda *RRV, SÖ, utredningen angående den fortsatta verksamheten med radio och television inom utbildningsväsendet, SAF,*

Statsföretag AB, Föreningen Svenska skolproducenter, Svenska bokförläggareföreningen, Smalfilmdistributörernas förening, Föreningen Sveriges filmproducenter, Sveriges filmuthyrareförening, KF och ABF.

Några av de remissinstanser som avstyrker utredningens förslag föreslår likartade alternativ. Till dessa remissinstanser hör *Folkets husföreningarnas riksorganisation* och *Lantbrukarnas riksförbund*.

Folkets husföreningarnas riksorganisation hyser farhågor för att en filmcentral av föreslagen typ kan komma att minska det totala utbudet och undandra smalfilmdistributörerna en så stor del av distributionen inom bl. a. folkbildnings- och organisationssektorn att tillgången till film här försämras. Riksorganisationen föreslår därför en alternativ organisation som avses tillvarata de organisatoriska resurserna både i nuvarande system och i det föreslagna. Den bör konstitueras av flera intressenter vid sidan av staten, t. ex. SoL-Film och Föreningsfilmo. Men även från övriga smalfilmdistributörers sida krävs åtaganden och insatser. Genom sitt förslag anser riksorganisationen att man också i fortsättningen kan tillvarata fördelarna med en profilerad distributionsverksamhet. Filmcentralen föreslås få betydligt färre uppgifter än dem som föreslås i promemorian.

Lantbrukarnas riksförbund är i princip berett att diskutera det alternativ som innebär integration av filmcentralen, SoL-Film och Föreningsfilmo men vill inte tillstyrka detta i första hand, såvida icke lantbrukets och glesbygdens behov av film kan fyllas lika bra som nu. Riksförbundet förespråkar i stället en modell där statligt stöd ges till samarbete mellan Föreningsfilmo, SoL-Film och Utbildningsförlaget. Dessutom bör en statlig stödfond inrättas för bidrag dels till inköp och bearbetning av utländsk film, dels till inköp av uthyrningskopior för den svenska marknaden.

8 Kulturpolitiska insatser för språkliga minoriteter

8.1 Invandrarutredningen

Invandrarutredningen lägger i sitt slutbetänkande *Invandrarna och minoriteterna* fram olika förslag om åtgärder för att förbättra invandrar- och de språkliga minoriteternas situation i samhället. Utredningen tar därvid bl. a. upp behovet av kulturpolitiska insatser.

Invandrarutredningen konstaterar att allt eftersom de grundläggande sociala frågorna har börjat kunna lösas har språkliga och kulturella aspekter på invandrar- och minoriteternas situation kommit att inta en alltmer central plats både i den interna diskussionen inom minoritetsgrupperna och i den allmänna svenska debatten. Det har krävts att dessa grupper skall tillförsäkras delaktighet i samhällets kulturutbud och att den kulturella egenverksamheten inom grupperna skall få stöd. Dessa uppgifter liksom att ge invandrarbarnen möjligheter att utveckla kunskaperna i föräldrarnas modersmål och att stödja invandrar- och minoriteternas egna organisationer motiverar delvis nya samhälls-åtaganden inom ramen för kulturpolitiken.

De av riksdagen fastlagda målen för kulturpolitiken äger enligt utredningen i lika mån giltighet för invandrarna och de språkliga minoriteterna som för den inhemska befolkningen. Ett förverkligande av målen för de aktuella grupperna torde emellertid inte kunna ske utan särskilda åtgärder, främst då vad gäller det språkbundna kulturutbudet. Utredningen anger fyra delmål för åtgärder inom kulturpolitikens ram till förmån för invandrare och språkliga minoriteter: ökade möjligheter till delaktighet i det allmänna svenska kulturutbudet, till kontakt med ursprungslandet, till kulturell egenverksamhet och till kulturell växelverkan mellan minoriteterna och majoritetsbefolkningen.

Förverkligandet av de riktlinjer som utredningen anger för kulturpolitiska insatser för invandrare och minoriteter kräver enligt utredningen särskilda ekonomiska insatser från statens sida, nämligen dels stöd till invandrar- och minoritetsorganisationernas verksamhet, dels särskilda medel för främjande av kulturell verksamhet för språkliga minoriteter. Det centrala ansvaret för invandrar- och de språkliga minoriteternas kulturfrågor föreslås åvila statens kulturråd som bör få i uppgift att fördela de särskilda medlen.

Med utgångspunkt i de angivna riktlinjerna granskar utredningen de olika kultursektorerna och lägger fram förslag till åtgärder.

I Sveriges kulturella samarbete med andra länder och i Sverigeinformation utomlands ligger tonvikten f. n. på de stora europeiska länderna och på Nordamerika samt vissa delar av Sydamerika. Det är angeläget och av stor betydelse för den ömsesidiga förståelsen mellan Sverige och de länder varifrån stora invandrargrupper har sökt sig hit att hänsyn också tas till de informationsbehov som skapas i dessa länder genom invandringen till Sverige. Svenska institutet och andra organ som sysslar med Sverigeinformation av kulturell karaktär bör

uppmärksamma detta informationsbehov. Det är vidare angeläget att i Sverige i ökad omfattning ge allsidig information om kulturella förhållanden i invandrarnas ursprungsländer.

Vad gäller insatser på litteraturområdet har litteraturutredningen och invandrarutredningen gemensamt lagt fram ett förslag om upprustning av länsbibliotekens och lånecentralernas litteraturbestånd (se vidare 8.3.2). Invandrarutredningen förutsätter att statligt stöd därutöver skall utgå till de lokala biblioteken för inköp av litteratur för språkliga minoriteter i huvudsak i samma omfattning som f. n. Utredningen pekar särskilt på invandrarbarnens litteraturbehov.

Enligt invandrarutredningen kommer de av litteraturutredningen föreslagna åtgärderna vad gäller stöd till produktion av svensk skönlitteratur endast till en del att lösa problemen med utgivning av böcker på minoritetsspråk i Sverige. Utredningen föreslår därför att ett direkt produktionsstöd skall kunna utgå till förlag i Sverige som ger ut litteratur på minoritetsspråk. Behovet av stöd bör provas från fall till fall. Stödet bör kunna utformas som ett garantibelopp som ställs till förfogande om underskott skulle uppstå. Statens kulturråd föreslås få ansvaret för stödet. Utredningen föreslår vidare att stöd bör utgå till översättning till svenska av verk som utkommit i invandrarnas ursprungsländer och i Sverige samt till översättningar av svenska verk till invandrarspråk. Till författare som skriver på minoritetsspråk föreslås vissa stipendier kunna utgå.

Utredningen behandlar även omfattningen och inriktningen av TV- och radiosändningar för invandrare och andra språkliga minoriteter. Enligt utredningen är det mycket angeläget att särskilda sändningar förekommer i betydligt större utsträckning än f. n. för dessa grupper. De språkliga minoriteternas programbehov bör enligt utredningen tillgodoses inom ramen för programavvägningarna i stort och bör finansieras med avgiftsmedel. Avsteg från denna princip för finansieringen av program för språkliga minoriteter bör dock i viss begränsad utsträckning kunna göras i fråga om försök med nya programtyper och för vissa initialkostnader. Inom lokal- och regionalradioverksamheten bör sändningar på minoritetsspråk kunna förekomma i betydande utsträckning. Vidare bör i det internationella våglängdssamarbetet samt i nordiskt och annat internationellt samarbete på etermedieområdet särskild hänsyn tas till invandrarnas behov.

Utredningen behandlar också behovet av åtgärder för de språkliga minoriteterna i fråga om teater, film och musik. Av det anslag statens kulturråd föreslås få disponera för olika insatser bör medel utgå till teaterverksamhet bland språkliga minoriteter. Utredningen uppehåller sig särskilt vid behovet av en permanent finskspråkig ensemble för turnéverksamhet. Ensemblen bör även kunna svara för vissa instruktörs- och inspiratörsuppgifter i amatörteaterverksamheten i de lokala finska föreningarna. Utredningen anser vidare att det är angeläget att såväl svenskar som invandrare får se filmer från invandrarnas ursprungsländer. Sveriges Radio har i det sammanhanget en särskilt ansvarsfull uppgift då

filmbranschens struktur och agerande utifrån kommersiella intressen utgör ett hinder för att filmer av aktuellt slag kommer upp på bioograferna. Även spridning av musik från invandrarnas hemländer försvåras av kommersiella intressen.

D o k u m e n t och föremål som belyser invandringen till Sverige och dess konsekvenser bör samlas och bevaras på ett bättre sätt än vad som f. n. sker. En sådan uppgift bör enligt invandrarutredningens mening läggas på en redan befintlig institution inom kulturminnesvårdssektorn. Statens kulturråd föreslås få i uppgift att i samarbete med riksantikvarieämbetet och riksarkivet utreda vilket organ som bör ha ansvaret för en verksamhet av angivet slag.

8.2 Remissyttrandena

Invandrarutredningens slutbetänkande har remissbehandlats genom arbetsmarknadsdepartementets försorg. De av utredningen föreslagna delmålen för kulturpolitiska insatser för invandrare och språkliga minoriteter liksom förslagen och övervägandena rörande konkreta åtgärder har mottagits positivt av remissinstanserna.

De föreslagna d e l m å l e n accepteras eller lämnas utan erinran av så gott som samtliga instanser. *Statens kulturråd* konstaterar att ett av de av statsmakterna fastlagda målen för kulturpolitiken anger att denna politik i ökad utsträckning skall utformas med hänsyn till eftersatta gruppers förutsättningar och behov. Generella metoder och principer eller ett allmänt kulturutbud kan inte tillfredsställande svara mot de språkliga minoriteternas behov och krav. Det är därför också logiskt att samhället söker fastställa delmål för de åtgärder som inriktar sig på invandrare och minoriteter. Kulturrådet vill emellertid se detta som en integrerad del i kulturpolitiken och som en precisering snarare än som en särskild politik. *Riksförbundet finska föreningar i Sverige* anser att målen representerar en synnerligen hög ambitionsnivå och att de svarar mot de mål som riksförbundet ställt upp i sitt social- och kulturpolitiska program. Att med samhällets stöd skapa förutsättningar för en på invandrarnas ursprung baserad kulturaktivitet på deras eget språk är en oundgänglig åtgärd om man vill ge dessa grupper en chans till ett mångsidigt och personlighetsutvecklande självförverkligande anser förbundet. Vissa instanser, bl. a. *SÖ, statens kulturråd, statens invandrarverk, ABF, Folkparkernas centralorganisation* och *Stockholms kommun*, anser att utredningen inte tillräckligt uppmärksammat det fria och frivilliga folkbildningsarbetets möjligheter att bidra till ett förverkligande av de föreslagna målen.

Utredningens förslag att statens kulturråd skall ha ansvaret för kulturpolitiska insatser för språkliga minoriteter samt att rådet skall förfoga över särskilda medel för sådana insatser tillstyrks eller lämnas utan erinran av nästan samtliga remissinstanser. *Statens kulturråd* konstaterar att redan i dag kan ansvaret för kulturpolitiska insatser för de berörda

grupperna sägas ligga hos kulturrådet. Vidare betonar rådet att de särskilda medlen måste ses som ett komplement till de anslag som rådet och olika kulturinstitutioner har att fördela och som givetvis också skall kunna komma den verksamhet till del som bedrivs av invandrargrupper. Dessa anslag är emellertid oftast bundna av relativt fasta bidragskriterier där invandrarna och de språkliga minoriteterna många gånger har svårt att hävda sig. Ett särskilt anslag är sålunda motiverat. Detta anslag skall emellertid enligt kulturrådet tas i anspråk först sedan andra bidragsmöjligheter prövats. *Immigrant-institutet* avstyrker förslaget om ett särskilt anslag för kulturverksamhet bland språkliga minoriteter. Institutet anser att bidrag bör ges inom ramen för redan existerande bidragsformer.

Utredningens synpunkter på Sveriges kulturella samarbete med andra länder bemöts positivt av remissinstanserna. *Svenska Institutet* är berett att medverka i särskild informationsverksamhet i invandarnas ursprungsländer, dock endast i form av uppdragsverksamhet och under förutsättning att särskilda resurser ställs till institutets förfogande för sådan verksamhet.

Utredningens förslag om produktionsstöd till förlag i Sverige som ger ut litteratur på minoritetsspråk tillstyrks av bl. a. *SÖ, statens invandrarverk, statens kulturråd, SACO, Sveriges allmänna biblioteksförening, Svenska bokförläggareföreningen* och *Riksförbundet finska föreningar i Sverige*. Svenska bokförläggareföreningen framhåller att det föreslagna stödet i form av ett garantibelopp inte utgör en tillräcklig stimulans. För att förlagen skall ha något intresse av att ge ut litteratur på minoritetsspråk bör ett visst belopp per projekt utgå på förhand. Beloppet bör vara så stort att det minskar utgivningsrisken till en nivå som innebär att utgivningen av litteratur på minoritetsspråk från förlags synpunkt ter sig lika attraktiv som utgivning på svenska. Riksförbundet finska föreningar i Sverige anser att produktionsstödet inte endast bör kunna utgå till redan existerande förlag utan att även förlag som t. ex. byggs upp på kooperativ grund inom språkliga minoriteter bör kunna få stöd. *Lettiska centralrådet* påpekar vikten av att produktionsstödet även kommer små minoritetsspråk till del.

Invandrarutredningens överväganden om ytterligare insatser inom radio och TV har vunnit anslutning bland remissinstanserna. *Nämnden för samhällsinformation* anser att radioutredningen bör få i särskilt uppdrag att pröva frågan om radiosändningar för invandrare och språkliga minoriteter innan beslut fattas i enlighet med invandrarutredningens överväganden. *Sveriges Radio* framhåller att om invandrarutredningens önskemål skall kunna tillgodoses måste statsmakterna anslå medel för en utökning av den totala sändningstiden inom radio och TV. Om en tilldelning av ökade resurser sker anser Sveriges Radio att följande utvecklingsvägar bör övervägas, nämligen utveckling av finskspråkig ljudradioverksamhet, införande av program på andra minoritetsspråk än finska i ljudradion, utökat nordvisionssamarbete och införande av invandrarprogram och andra integrerade inslag i olika TV-program samt

insatser inom den framtida lokalradions ram. Bl. a. *statens invandrarverk* och *LO* ansluter sig till utredningens förslag att skattemedel i viss omfattning bör kunna användas för att finansiera särskild radio- och televisionsverksamhet för språkliga minoriteter.

Inte heller i fråga om förslagen rörande insatser på teaterns, filmens och musikens områden framförs några principiella invändningar från remissinstansernas sida. En del instanser anser emellertid att medlen för teaterverksamhet är för lågt räknade. *LO* framhåller sålunda att det föreslagna anslaget för teaterverksamhet bara ger utrymme för att finansiera en finskspråkig teaterensemble och att ytterligare medel bör anslås för teaterverksamhet inom andra grupper. Även *statens kulturråd*, *statens invandrarverk*, *Riksförbundet för finskspråkigt församlingsarbete m. fl.* anser att ytterligare medel för teaterverksamhet bör ställas till förfogande. *Riksförbundet finska föreningar i Sverige* betonar vikten av att den föreslagna finskspråkiga teaterensemblen arbetar i nära samverkan med förbundet och med Riksteatern.

Några remissinstanser behandlar utredningens förslag att det skall utredas vilket organ som skall svara för arkivering av dokument och föremål som belyser invandringen. *Statens kulturråd* förklarar sig berett att delta i ett sådant utredningsarbete men framhåller att det kan röra sig om mer omfattande uppgifter än vad utredningen tycks anse. Museerna har här en viktig uppgift att dokumentera och medverka till bevarande av invandrarkulturernas egenarter. *Riksarkivet* är tveksamt till tanken att låta ett särskilt organ svara för de arkiverande uppgifterna. Det är inte på samma sätt som vad gäller föremål möjligt att samla dokument till en institution för att belysa invandringen till Sverige. *Riksarkivet* framhåller att samarbete redan har etablerats med sammanslutningen *Baltiska arkivet* samt att ett motsvarande samarbete otvivelaktigt kommer att etableras med andra invandrarorganisationer. De statliga insatserna bör inriktas på att hjälpa organisationerna att sköta de egna arkiven. *Riksarkivet* föreslår därför att ett statligt stöd utgår till inventering och vård av invandrarorganisationers och etniska minoriteters arkiv. *Nordiska museet* framhåller att ansvaret för insamlingen av dokument och föremål inte bör läggas på ett enda organ utan i stället på alla de institutioner som har ansvaret för motsvarande uppgifter i förhållande till majoritetsbefolkningen. Insamlandet av dokument och föremål bör kompletteras med insamling av muntlig tradition och bild som alltid sker i fråga om den kulturhistoriska dokumentationen. Verksamhet av detta slag bedrivs redan av *Nordiska museet* och andra museer.

8.3 Biblioteken och de språkliga minoriteternas litteraturförsörjning

8.3.1 Nuläge

Böcker på invandrarnas egna språk finns såväl på de bibliotek som verkar lokalt som på länsbibliotek och lånecentraler. Några helt aktuella

och tillförlitliga uppgifter rörande bokbeståndens storlek finns inte. Undersökningar som gjorts tyder dock på att antalet volymer per invånare är mycket mindre för invandrare än för svenskar. Den rekommenderade schablonen för folkbibliotekens bestånd av aktuell utlåningslitteratur om 2--3 volymer per invånare motsvaras troligen för flera av de större invandrar språken av en siffra på omkring 0,5 volymer per invånare och på de små av en siffra på betydligt under 0,1 volymer per invånare. Stora variationer förekommer också mellan olika län och kommuner.

Under budgetåret 1973/74 utgick statliga s. k. punktbidrag om sammanlagt 560 000 kr. till kommunerna för inköp av litteratur på invandrar språk. Kommunerna bidrog med i stort sett motsvarande belopp varför de totala medlen för inköp av invandrarlitteratur kan beräknas ha uppgått till drygt 1 milj. kr. Av de statliga bidragen avsåg knappt hälften finsk barnlitteratur och resterande del litteratur på serbokroatiska, grekiska och turkiska. För samordnade inköp och central bibliotekshantering anvisades för böcker på de tre sistnämnda språken 75 000 kr. Under innevarande budgetår beräknas de statliga punktbidragen uppgå till ungefär samma nivå som föregående budgetår.

Bibliotekstjänst har sedan ca ett och ett halvt år på sina sambindningslistor haft med litteratur på finska vilket väsentligt underlättat kommunernas inköp av litteratur på detta språk. Försäljningen till kommunerna har fram t. o. m. år 1974 uppgått till 45 000 exemplar.

8.3.2 Litteraturutredningen och invandrarutredningen

Litteraturutredningen och invandrarutredningen har gemensamt lagt fram ett förslag om insatser för de språkliga minoriteternas litteraturförsörjning.

En huvudprincip i den svenska invandringspolitiken är att invandrarna skall kunna ta del av en med andra grupper jämförlig samhällsservice av olika slag. Detta gäller även möjligheterna att bevara det egna språket och kulturarvet vilket verksamt kan bidra till anpassningen i det svenska samhället samt underlätta en eventuell framtida återutvandring till ursprungslandet. De båda utredningarna tillmäter i detta sammanhang biblioteken en väsentlig betydelse bl. a. på grund av de språkliga minoritetsgruppernas begränsade möjligheter att genom kommersiella kanaler få tillgång till litteratur på det egna språket.

Litteraturutredningen och invandrarutredningen föreslår, med utgångspunkt i ett förslag från en arbetsgrupp inom SÖ:s dåvarande bibliotekssektion, att en engångsupprustning görs av bokbeståndet på invandrar språk vid länsbibliotek och länecentraler för ett belopp av 12 milj. kr. varav 9,3 milj. kr. bör avse länsbiblioteken och 2,7 milj. kr. länecentralerna. I beloppet bör inräknas de centrala kostnaderna i anslutning till litteraturens anskaffande och hantering. Beslutet om upprustningen bör fattas i ett sammanhang men kostnaderna bör av praktiska skäl fördelas

över en femårsperiod. Medlen bör fördelas av den statliga tillsynsmyndigheten för länsbibliotek och länecentraler efter samråd med statens invandrarverk och i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer som SÖ:s arbetsgrupp föreslagit vad gäller fördelningen mellan bibliotek och språk. Som bidragsvillkor bör gälla att böckerna vid mera betydande förändringar av invandrarnas antal i länen skall erbjudas andra länsbibliotek och/eller någon av länecentralerna.

Utredningarna förordar vidare att en upprustning av bokbeståndet på invandarspråk vid de lokala biblioteken genomförs. Upprustningen bör ske med hjälp av s. k. punktbidrag varvid de totala statliga insatserna bör kunna uppgå till ca 2,5 milj. kr. under en femårsperiod. Vid mera betydande förändringar i invandrarunderlaget bör inköpta böcker erbjudas andra bibliotek.

Utredningarna framhåller även vikten av att skolbibliotekens litteraturbestånd på invandarspråk rustas upp samt att biblioteksservicen på fångvårdsanstalter, sjukhus och andra vårdinstitutioner utformas så att invandrare som vistas där har tillgång till litteratur på modersmålet.

8.3.3 Remissyttrandena

I litteraturutredningens och invandrarutredningens förslag att en upprustning bör göras av länsbibliotekens och länecentralernas litteraturbestånd på minoritetsspråk instämmer SÖ, *kulturrådet*, *statens invandrarverk*, *styrelsen för Sveriges författarfond*, *Sveriges allmänna biblioteks-förening*, *Bibliotek i samhälle*, *Sveriges författarförbund*, *Barn- och ungdomsboksrådet*, *LO*, *SACO*, *ABF* samt *Stockholms* och *Malmö kommuner*.

Statens invandrarverk, *SACO* och *Malmö kommun* anser att även efter den föreslagna engångsupprustningen bör bidrag kunna utgå till bibliotekens inköp av litteratur på minoritetsspråk.

Vid upprustningen bör behovet av barn- och ungdomslitteratur särskilt beaktas framhåller SÖ, *statens invandrarverk*, *Sveriges allmänna biblioteks-förening*, *Bibliotek i samhälle*, *Barn- och ungdomsboksrådet*, *TCO*, *SACO* och *ABF*. Flertalet av dessa instanser anser att skolbiblioteken bör bygga upp egna bestånd av barn- och ungdomslitteratur på invandarspråk att användas i undervisningen samt för elevernas fria läsning. För denna upprustning bör det föreslagna bidraget kunna utgå.

Administrationn och distributionen av den aktuella litteraturen vid länsbiblioteken och länecentralerna kommer enligt SÖ att medföra ökade krav på personal och medel för verksamheten. Belastningen kommer att bli mycket ojämn på de olika biblioteken. Ett extra statsbidrag i proportion till omfattningen på invandrarserVICEN bör därför utgå. Liknande synpunkter framförs av *Sveriges allmänna biblioteks-förening*.

Invandrarnas kulturcentrum, *Sveriges författarförbund* och *ABF* förordar att urvalet av litteratur vid upprustningen sker i samråd med invandrarna och deras organisationer. Samarbete med invandrarorganisa-

tionerna bör även ske för att informera om vilken litteratur som finns vid biblioteken.

Bibliotekstjänst menar att det är nödvändigt att göra centrala inköp för att kostnaderna skall kunna reduceras och framhåller att företaget bör erhålla projektstöd för sin verksamhet med invandrarlitteratur.

9 Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

9.1 Nuvarande organisation och uppgifter

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum är knutna till Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Akademins förvaltningsutskott fungerar i vissa avseenden som styrelse för ämbetet och museet. Utskottet behandlar förslag till anslagsframställning hos riksdagen, vissa tjänstetillsättningar m. m. Övriga ärenden avgörs av riksantikvarien, som även är ensam beslutande i ärenden som enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning ankommer på ämbetet. För interna samordningsfrågor m. m. har ämbetet och museet bildat ett chefskollegium.

Medelhavsmuseet står under Vitterhetsakademiens och riksantikvarieämbetets överinseende. Museets verksamhet finansieras från ett särskilt riksstatsanslag.

Chef för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum är riksantikvarien. Sedan den 1 juli 1966 leds historiska museets arbete av en museidirektör. Den direkta ledningen av medelhavsmuseets verksamhet utövas av en museiföreståndare.

Riksantikvarieämbetet och museet har sammanlagt tolv enheter, tre inom riksantikvarieämbetet, fyra inom museet och fem gemensamma för ämbetet och museet. Ett schema över ämbetsverkets nuvarande organisation, inkl. de till ämbetsverket och akademien knutna s. k. vetenskapliga företagen, torde få fogas som *bilaga 1* till protokollet i detta ärende.

Verkets lönestat omfattar totalt ca 130 tjänster. Därtill kommer bl. a. extra personal, av AMS avlönade arkivarbetare och vapenfria tjänstepliktiga. De flesta av ämbetets arkeologiska undersökningar bedrivs som uppdragsverksamhet och den därmed sysselsatta personalen bekostas av inkomstmedel. Ämbetets vård av landets kulturminnesmärken finansieras till största delen av AMS.

Enligt instruktionen (1965:734) för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum (ändrad senast 1971:1266) är r i k s a n t i k v a r i e - ä m b e t e t central förvaltningsmyndighet för ärenden om forn- och kulturminnesvård i den mån dessa ärenden inte ankommer på annan myndighet. Ämbetet är vidare beslutande myndighet enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning och tillsynsmyndighet för landsantikvarieorganisationen. Tillsammans med historiska museet skall ämbetet verka för att kunskap om landets kulturminnen och om gångna tider vidgas och sprides. Genom byggnadsstyrelsens delning och överflyttningen av dess kulturhistoriska byrå har ämbetet tillförts uppgiften att vara central myndighet för den sektor av det offentliga byggnadsväsendet som omfattar byggnadsminnesmärken, kyrkobyggnader och begravningsplatser. För statens och Vitterhetsakademiens räkning förvaltar ämbetet ett 100-tal kulturhistoriska fastigheter. Ämbetet inventerar och registrerar kulturminnen, bedriver kulturhistoriska, främst arkeologiska, undersökningar samt utför vårdarbeten på landets kulturminnen.

Ämbetet initierar och samordnar forskning som är av betydelse för kulturminnesvården. Ämbetet bedriver även utåtriktad utbildning och information.

Bland ämbetets övriga uppgifter kan nämnas att ämbetet som remissinstans yttrar sig över bl. a. ansökningar om lotterimedel och om fördelningen av AMS-medel till ändamål inom kulturminnesvården. Ämbetet deltar i det internationella samarbetet inom bl. a. Europarådet och UNESCO.

Riksantikvarieämbetets tre enheter är fornminnesavdelningen, byggnadsminnesavdelningen och kulturhistoriska byrån. Den senare knöts provisoriskt till ämbetet i samband med byggnadsstyrelsens delning år 1967.

Fornminnesavdelningen är uppdelad på tre sektioner, en allmän sektion med runverket, en sektion för fornminnesinventering och en sektion för uppdragsverksamhet. Den för byggnadsminnes- och fornminnesavdelningarna gemensamma vårdsektionen är administrativt knuten till fornminnesavdelningen.

Inom den allmänna sektionen handläggs ärenden som rör kulturminnen från förhistorisk tid. Runverket biträder allmänna sektionen vid granskning av planärenden m. m., som berör runstenar. Allmänna sektionen svarar även för förvaltningen av ett 50-tal kulturhistoriska fastigheter som ägs av Vitterhetsakademien eller staten.

Den primära uppgiften för sektionen för fornminnesinventering är inventering av kulturminnen, i första hand fasta fornlämningar, för registrering på den ekonomiska kartan över Sverige. Kartan kompletteras av ett fornlämningsregister, som tjänar som underlag för bl. a. den antikvariska granskningen av ärenden rörande kulturminnen och för beslut om bevarande och vård.

Sektionen för uppdragsverksamhet har i första hand till uppgift att genom arkeologiska utgrävningar dokumentera fornlämningar och andra kulturhistoriska företeelser som av olika skäl inte kan bevaras. Den fasta arbetsledande personalen vid riksantikvarieämbetets gotlandsundersökningar är förordnad vid fornminnesavdelningen. Lönekostnaderna bestrids emellertid av AMS.

I vårdsektionens uppgifter ingår att tillsammans med forn- och byggnadsminnesavdelningarna, vederbörande landsantikvarie och länsarbetsnämnd upprätta översiktliga planer för vårdinsatser.

Byggnadsminnesavdelningen består av en allmän sektion och en textilkonserveringsanstalt. Den allmänna sektionen handlägger ärenden rörande kulturminnen från medeltid och nyare tid samt ärenden rörande kyrkliga inventarier och utförsel från landet av vissa äldre kulturföremål. Sektionen utför vidare, ofta med hjälp av landsantikvarierna, alla förarbeten i samband med byggnadsminnesförklaringar. Byggnadsminnesavdelningen förvaltar även ett 40-tal kulturhistoriska fastighetsområden.

Textilkonserveringsanstaltens uppdrag avser konservering och vård av textilier från kyrkor, museer och enskilda samt konserveringsuppdrag

från olika avdelningar inom riksantikvarieämbetet och historiska museet.

Den kulturhistoriska byrån har behållit den inre organisation som fanns före överföringen från byggnadsstyrelsen, dvs. en avdelning för utredning och information, en för granskningsärenden samt en enhet för kansli och arkiv. Byrån handlägger ärenden rörande byggnadsminnesmärken samt byggnader eller anordningar på kyrkotomt och begravningsplatser.

Statens historiska museum skall bevara minnet av kulturutvecklingen i Sverige och verka för att kunskap om landets kulturminnen och om gångna tider vidgas och sprides. Historiska museets huvuduppgifter kan därför sägas vara att samla, ordna och vårda föremål, att utforska dessa samt att bedriva utåtriktad verksamhet.

Inom historiska museet finns fyra fackavdelningar, en för sten- och bronsåldern, en för järnåldern, en för medeltid och nyare tid samt en för myntkabinettet. Dessutom finns en enhet för ekonomisk planering och förvaltning samt utställningar, vilken till större delen finansieras genom extra medel.

Historiska museets samlingar består till största delen av svenska föremål från förhistorisk tid fram till reformationen (1520). De kyrkliga samlingarna sträcker sig dock t. o. m. år 1800 och myntkabinettets samlingar ända fram till nutid. Myntkabinettets material är till betydande del internationellt.

Museets utåtriktade verksamhet omfattar bl. a. utställningar, publikationer, undervisning, föredrag, rådgivning och information samt filmvisningar. De vanligaste utställningslokalerna utanför museet är läns museer och lokala museer. För att nå kulturellt eftersatta grupper ordnar historiska museet utställningar i bl. a. sjukhus, ålderdomshem, varuhus, skolor och bibliotek.

Medelhavsmuseet är indelat i två avdelningar, grekisk-romerska avdelningen och egyptiska avdelningen.

Museets samlingar omfattar fornföremål som belyser bl. a. de antika kulturerna inom medelhavsområdet och Främre Orienten.

Till de gemensamma avdelningarna för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum hör den administrativa och kamerala avdelningen, som är indelad i två sektioner – en för administrativa och juridiska ärenden och en för kamerala ärenden – samt ett driftkontor. Vid sidan av den centrala administrationen finns smärre administrativa funktioner (kanslier) inom verkets olika fackavdelningar.

Till de gemensamma avdelningarna hör vidare bibliotek och arkiv. Denna avdelning leds av en förste bibliotekarie som i huvudsak sysslar med arbetsuppgifter avseende biblioteket. Nyförvärven avser huvudsakligen ämnesområden av direkt intresse för ämbetets och historiska museets traditionella uppgifter. Ungefär 2/3 av den årliga accessionen består av böcker, tidskrifter och kongresstryck som Vitterhetsakademien erhåller i byte mot egna publikationer.

Till avdelningen bibliotek och arkiv hör också det s. k. antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) som utgör ett gemensamt akt- och bildarkiv för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt Vitterhetsakademien. Kulturhistoriska byrån bildar och förvaltar ett eget arkiv som tillkom under den tid byrån hörde till byggnadsstyrelsen.

Inom riksantikvarieämbetet och statens historiska museum finns servicefunktioner av övervägande teknisk och specialistbetonad natur – främst konserveringsverksamhet – inom dels den för verket gemensamma tekniska avdelningen, dels byggnadsminnesavdelningens textilkonserveringsanstalt. Vissa preparerings-, konserverings- och fotoarbeten utförs även inom medelhavsmuseet. Den övervägande delen av de laboratoriebundna fotoarbetena utförs inom tekniska avdelningen.

Vid sidan av de nämnda uppgifterna förekommer tekniska stödfunktioner inom dels ämbetet – t. ex. biträde vid grävnings- och transportarbeten, förrådstjänst i samband därmed, ritningsarbeten m. m. – dels historiska museet – t. ex. verkstads- och förrådsarbeten, dekorationsarbeten, transporter m. m.

Tekniska avdelningen omfattar två sektioner, en för konserveringsverksamhet, materialundersökningar m. m. och en för fotoverksamhet. Konserveringssektionens arbete gäller i huvudsak objekt som insamlats vid arkeologiska utgrävningar, främst genom den till fornminnesavdelningen knutna uppdragsverksamheten. Fotosektionens huvuduppgifter är fotografering, mörkrumsarbeten, filmning och vissa AV-arbeten.

Pedagogiska avdelningens verksamhetsområde hänger intimt samman med historiska museets utåtriktade verksamhet. Uppgifterna är bl. a. utställningsdrift, skolorundervisning, barnaktiviteter, studiecirkelverksamhet, medverkan vid utformning av utställningar, intern informationsspridning och pedagogisk utvecklings- och försöksverksamhet.

Avdelningen för landsantikvarieorganisationen utövar tillsyn över landsantikvarier och läns museer, svarar för fyndfördelning och informationsverksamhet samt handlägger ärenden rörande bl. a. bidrag av lotterimedel, internationella kontakter, övergripande remisser, köp av kulturhistoriska fastigheter och stipendier. Därutöver svarar avdelningen för ledningen av kulturminnesvårdens insatser inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Avdelningens chef, överantikvarien, är riksantikvariens ställföreträdare.

De till Vitterhetsakademien och ämbetsverket knutna s. k. vetenskapliga företagen redovisas i det följande under avsnitt 10 Vitterhetsakademien.

9.2 Tidigare ställningstaganden och fortsatt utredningsarbete

9.2.1 1965 års musei- och utställningssakkunniga

Organisationen av riksantikvarieämbetet och statens historiska museum har varit i stort sett oförändrad sedan mitten av 1920-talet. Medelhavsmuseet tillkom år 1954 efter en längre tids utredningsarbete.

Antikvarieutredningen föreslog år 1964, i betänkandet (SOU 1965:10) Antikvitetskollegiet – centralorgan för svensk kulturminnesvård, ett fortsatt samband mellan riksantikvarieämbetet och historiska museet. Utredningen ansåg också sambandet med Vitterhetsakademien mycket viktigt. Antikvarieutredningens förslag om ett nytt centralorgan för kulturminnesvård, antikvitetskollegiet, ledde dock inte till något ställningstagande av statsmakterna. I stället gavs tilläggsdirektiv till 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65) samt tillsattes en särskild utredningsman för att belysa frågan om akademins skiljande från ämbetsverket.

I proposition till 1967 års riksdag angående delning av byggnadsstyrelseorganisationen, m. m. föreslogs att byggnadsstyrelsens kulturhistoriska byrå till sin huvuddel skulle överföras till riksantikvarieämbetet. Så skedde också år 1967, varvid dock förutsattes att ett slutligt ställningstagande till frågan skulle anstå i avvaktan på resultatet av MUS 65:s arbete (prop. 1967:61, SU 1967:108, rskr 1967:268).

En utgångspunkt för MUS 65:s förslag i betänkandet (SOU 1972:45) Kulturminnesvård var att tillförsäkra kulturminnesvården och museiväsendet ökat utrymme för självständigt handlande. Därför föreslog de sakkunniga att Vitterhetsakademiens huvudmannaskap skulle upphöra och att museet och ämbetet skulle ombildas till fristående, sinsemellan självständiga myndigheter. Riksantikvarieämbetet skulle härigenom utslutande få ställning av central myndighet för den statliga kulturminnesvården.

Riksantikvarieämbetet föreslogs få en styrelse med riksantikvarien som ordförande och av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter. För ämbetsverkets direkta ledning skulle riksantikvarien svara, samtidigt som han avlöstes från chefskapet för historiska museet och medelhavsmuseet. Riksantikvariens huvuduppgifter skulle vara att leda planeringen och samordningen av den kulturminnesvårdande verksamheten och att utåt svara för verkets allmänna policy.

De sakkunniga föreslog att ämbetet skulle få en byråorganisation omfattande fyra byråer: en allmän byrå, en dokumentationsbyrå, en fastighetsbyrå och en administrativ byrå.

MUS 65 ansåg vidare i betänkandet (SOU 1973:5) Museerna att statens historiska museum borde få samma självständiga ställning som övriga statliga museer av motsvarande storlek. Nuvarande gemensamma organisation för Vitterhetsakademien, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum föreslogs sålunda upphöra. Museet borde få egen styrelse och chef samt sortera direkt under Kungl. Maj:t.

Museet föreslogs få fyra avdelningar: en undersökningsavdelning, en museiavdelning, en teknisk avdelning samt myntkabinettet. Av nuvarande gemensamma avdelningar skulle biblioteket föras till museet liksom den pedagogiska avdelningen och den tekniska avdelningen med den till byggnadsminnesavdelningen knutna textilkonserveringsatellen. Beträffande tekniska avdelningen föreslogs att denna skulle få utvidgade arbetsuppgifter. Avdelningen borde även bedriva konservering åt övriga museer

samt riksantikvarieämbetet och andra organ inom kulturminnesvården.

MUS 65 föreslog att medelhavsmuseet skulle få en självständig ställning med egen styrelse och sortera direkt under Kungl. Maj:t. MUS 65 ansåg museets nuvarande organisation med en uppdelning på en egyptisk och en grekisk-romersk avdelning vara opraktisk och föreslog att denna uppdelning skulle upphöra.

Remissinstanserna tillstyrkte MUS 65:s förslag om att Vitterhetsakademiens huvudmannaskap för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum skulle upphöra. Däremot var remissopinionen delad beträffande förslaget om skiljande av ämbetet och museet. Majoriteten av instanserna intog en negativ eller tveksam inställning till ett skiljande. En stor del av instanserna menade dock att museet borde få en friare ställning i förhållande till ämbetet än vad som nu var fallet.

Remissinstanserna intog i huvudsak en positiv hållning till MUS 65:s förslag angående riksantikvarieämbetets arbetsuppgifter och organisation. Beträffande historiska museet hade de instanser som avvisade en delning av ämbetet och museet ofta en annan uppfattning än MUS 65 om organisationen av historiska museet. Även beträffande förslaget om medelhavsmuseets organisation hade remissinstanserna delade meningar.

9.2.2 Prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken

MUS 65:s förslag om kulturminnesvården och museerna behandlades i prop. 1974:28 ang. den statliga kulturpolitiken. I propositionen angavs de allmänna riktlinjer som bör gälla för organisationen av statliga och statsunderstödda museer (s. 342–343). Där behandlades också de enskilda museerna var för sig, däribland statens historiska museum och medelhavsmuseet (s. 343–344). Riksantikvarieämbetets organisation togs upp i ett särskilt avsnitt (s. 382–384). Riksdagen har i dessa delar fattat beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag (KrU 1974:15, rskr 1974:248).

Riksdagens beslut med anledning av prop. 1974:28 innebär att Vitterhetsakademiens huvudmannaskap för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum skall upphöra. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet skall utgöra en myndighet under ledning av en gemensam styrelse. Styrelsen skall i huvudsak besluta i frågor om verksamhetens inriktning, viktigare organisations- och personalfrågor samt frågor om gemensamma resurser. Riksantikvarien bör ha det allmänna chefsansvaret för myndigheten. De i myndigheten ingående enheternas inbördes självständighet bör markeras genom att riksantikvarieämbetet under styrelsen leds av riksantikvarien, statens historiska museum av en museidirektör och medelhavsmuseet av en museiföreståndare.

I propositionen framhöll departementschefen att kulturminnesvården borde ges en sådan ställning att den utan att försumma sina traditionella uppgifter kunde motsvara de vidgade kraven. Departementschefen

uttalade vidare att tyngdpunkten i ämbetets verksamhet i ökad utsträckning borde läggas på verksamhetsplanering, utvecklingsarbete, utarbetande av riktlinjer, råd och anvisningar, uppföljning och värdering av nådda resultat samt utbildnings- och informationsarbete.

De statliga museerna borde enligt departementschefen – vid sidan av forskning, insamling och utvecklingsarbete av rikskaraktär – ställa sakkunskap till förfogande, bedriva fortlöpande information och rådgivning samt svara för olika slag av service till de regionala museerna.

I propositionen anmäldes att ställningstagandet för ett fortsatt organisatoriskt samband mellan riksantikvarieämbetet, statens historiska museum och medelhavsmuseet förutsatte visst ytterligare utredningsarbete rörande myndighetens organisation. Detta arbete skulle utföras av en organisationskommitté, vars arbete borde genomföras med sikte på att den omorganiserade myndigheten skulle kunna börja arbeta den 1 juli 1975.

9.2.3 Fortsatt utredningsarbete m. m.

För det fortsatta utredningsarbetet tillsattes organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer och arbetsgruppen (U 1974:11) för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor. Vidare fick statens förhandlingsnämnd i uppdrag att föra de förhandlingar med Vitterhetsakademien som erfordrades för ett skiljande av akademien från huvudmannaskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer avlämnade i december 1974 betänkandet (Ds U 1974:16) Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Kommittén kommer senare att lägga fram förslag om bl. a. en omorganisation av nationalmuseet.

Arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor skall före utgången av maj 1975 lägga fram förslag om kulturminnesvårdens regionala organisation. Arbetsgruppen skall också göra en samlad översyn av kulturminnesvårdens s. k. speciallagstiftning och bl. a. föreslå lämplig avgränsning mellan riksantikvarieämbetets och länsstyrelsens beslutsfunktioner enligt denna lagstiftning. Arbetsgruppen skall slutligen även överväga utformningen av ett nytt statsbidrag till läns museerna m. m., som avses ersätta nuvarande statsbidrag till avlöningar inom landsantikvarieorganisationen.

De avtal som numera träffats mellan staten och Vitterhetsakademien om vissa frågor vid skiljandet av akademien från riksantikvarieämbetet och statens historiska museum anmäls i det följande för riksdagen.

9.3 Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer

9.3.1 Uppgifter för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

9.3.1.1 Kulturminnesvård

Den beskrivning av riksantikvarieämbetets uppgifter i fråga om kulturminnesvården som organisationskommittén ger bygger på en kartläggning som genomförts av en arbetsgrupp inom statskontoret. Härvid har även beaktats den förändrade verksamhetsinriktning för riksantikvarieämbetet varom riksdagen beslutat (prop. 1974:28, KrU 1974:15, rskr 1974:248). Enligt riksdagsbeslutet skall den nuvarande landsantikvarieorganisationen upphöra och länsstyrelsen inträda som regional statlig myndighet för kulturminnesvården från och med den 1 juli 1976. Det ytterligare utredningsarbete som krävs i fråga om kulturminnesvårdens organisatoriska inordnande i länsstyrelsen utförs av arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor. Arbetsgruppen skall bl. a. ta upp frågan om en klarare ansvarsfördelning mellan staten, kommuner, lands- ting och organisationer på kulturminnesvårdsområdet. Gruppen skall också överväga utformningen av ett nytt statsbidrag till länsmuseerna. Arbetsgruppen bör enligt sina direktiv avge förslag i dessa frågor före utgången av maj 1975. Riksantikvarieämbetets ställning i förhållande till den regionala organisationen för kulturminnesvård kommer att bli beroende av statsmakternas beslut med anledning av arbetsgruppens förslag. Ämbetets resp. landsantikvariernas nuvarande uppgifter kommer emellertid att bestå till den 1 juli 1976.

De uppgifter i fråga om vägledning, uppföljning och värdering av den regionala kulturminnesvården, som kommittén förutsätter skola ersätta den nuvarande uppgiften att ha tillsyn över landsantikvarieorganisationen, kan i viss mån betraktas som nya för ämbetet. Kommittén utgår härvid från att ämbetet genom information i olika former, samråd, råd och anvisningar skall ge vägledning för arbetet inom såväl läns museer som länsstyrelser. Ämbetet skall också följa upp och värdera den kulturminnesvårdande verksamheten på regional nivå.

Kulturminnesvårdens deltagande i samhällsplaneringen har kommit att tillmätas en ökad betydelse. I riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen (prop. 1972:111, CU 1972:35, rskr 1972:348) har bl. a. betonats vikten av att kulturminnesvården integreras i samhällsplaneringen. Organisationskommittén framhåller sammanfattningsvis att kraven på kulturminnesvårdens insatser inom samhällsplaneringen successivt kommer att öka under överblickbar tid. Detta gäller såväl på central som på regional och lokal nivå. Riksplanearbetet har inneburit en ny och krävande uppgift både för ämbetet och landsantikvarierna. Planering och utvecklingsarbete för kulturminnesvårdens deltagande i den fysiska riksplaneringen liksom översyn av kulturminnesvårdens inventeringsverksamhet med hänsyn till de behov riksplaneringen

har aktualiserat kan väntas bli viktiga framtida uppgifter för riksantikvarieämbetet.

G r a n s k n i n g o c h b e s l u t används av organisationskommittén som sammanfattande begrepp för riksantikvarieämbetets handläggning av ärenden enligt kulturminnesvårdens specialförfattningar och vissa bestämmelser i övrig lagstiftning. Riksdagen har i princip beslutat att handläggningen av ärenden enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning skall decentraliseras. Vissa ärenden kan emellertid för sin handläggning kräva den centrala myndighetens speciella sakkunskap. Arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor gör f. n. en samlad översyn av bl. a. dessa lagar i syfte att föreslå lämplig avgränsning av ärenden, i vilka beslut också i fortsättningen bör fattas av riksantikvarieämbetet. Ämbetets framtida roll i detta hänseende blir beroende av statsmakternas beslut i anledning av dessa förslag.

K u l t u r m i n n e s v å r d e n s d o k u m e n t e r a n d e v e r k s a m h e t omfattar dels inventeringar av kulturminnen, dels undersökningar av fornlämningar och byggnader m. m. Inventeringsmaterialet skall utgöra underlag för bevaringsplaner, prioriteringar för bevarande och vård samt tillståndsgivning för undersökning och borttagande av fast fornlämning. Den dokumenterande verksamheten och den därmed sammanhängande värderingen utgör en av grunderna för ämbetets myndighetsutövning. I de fall där ett fysiskt bevarande inte kan tryggas utgör ämbetets dokumentation den framtida källan till kunskap om berörda fornlämningar och byggnader.

Inom ämbetsverkets arkiv, speciellt inom det antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), samlas resultaten från den dokumenterande verksamheten. Arkivet innehåller därmed viktig information för ämbetets ärendehandläggning. Sambandet mellan kulturminnesvårdens olika funktioner och arkivet bör emellertid vidareutvecklas.

I en inom riksarkivet utarbetad promemoria rörande vissa arkivfrågor konstateras ett aktuellt behov av åtgärder i fråga om diarieföring, arkivläggning, lokalfrågor, personalförhållanden m. m. I nämnda promemoria konstateras också att arkivets nuvarande förening med biblioteket inte är motiverad från arbetssynpunkt.

F ö r v a l t n i n g o c h v å r d är andra betydelsefulla funktioner inom kulturminnesvården. Riksantikvarieämbetet förvaltar i dag ett 100-tal kulturhistoriska fastigheter som ägs av Vitterhetsakademien eller staten. Ämbetets fastighetsförvaltning hör nära samman med vården av och informationen om berörda kulturminnen. För att ämbetet skall kunna utveckla metoderna för vård och information är det enligt organisationskommittén angeläget att ämbetet även i framtiden får ansvar för förvaltningen av vissa kulturhistoriska fastigheter i den mening som här är aktuell.

När det gäller förvaltningen av kulturhistoriska fastighetsområden kan tre typer av förvaltningsobjekt särskiljas, nämligen markområden med fornlämningar som inte är byggnader, byggnader eller anläggningar som är kulturhistoriska minnesmärken och inte kan eller bör brukas som

lokalförsörjningsobjekt, samt andra byggnader eller anläggningar som är kulturhistoriska minnesmärken och kan utnyttjas inom den statliga lokalförsörjningen. Det är naturligt att ämbetet får planerings- och kostnadsansvar för de två förstnämnda typerna av förvaltningsobjekt. Ämbetet bör emellertid beträffande praktiska byggnadsåtgärder kunna repliera på byggnadsstyrelsens organisation.

Ämbetets vårdsektion, som är gemensam för fornminnes- och byggnadsminnesavdelningarna, har bl. a. till uppgift att svara för översiktlig planering av den kulturminnesvård som kan bedrivas i form av beredskapsarbete samt projektera, detaljplanera och dokumentera vårdåtgärder på enskilda objekt. Vårdsektionens verksamhet finansieras f. n. av AMS, som dock framfört önskemål om att ämbetet skall öka de egna insatserna för vårdarbeten inom kulturminnesvården.

Det nya riksantikvarieämbetet skall vidare i ökad utsträckning ägna sig åt utvecklingsarbete, utbildning och information. Utvecklingsarbete bedrivs i dag på flera håll inom ämbetet. I regel syftar utvecklingsarbetet till att utforma råd och anvisningar för ämbetets olika verksamhetsområden.

Ämbetets tjänstemän har f. n. små möjligheter till fortbildning och vidareutbildning om man bortser från den fortlöpande utbildning och utveckling som arbetsuppgifterna ger. Den förändrade inriktning som ämbetets verksamhet får skapar emellertid ett ökat internt utbildningsbehov.

Den utåtriktade utbildningen kommer att vara en viktig funktion för det nya ämbetet. De tjänstemän som skall anställas vid länsstyrelser för att handlägga kulturminnesvårdsfrågor på regional nivå kommer att kräva utbildning. Detta gäller även den läns museipersonal som skall bistå länsstyrelserna i kulturminnesvårdsarbetet.

Det nya ämbetet skall i ökad utsträckning bedriva rådgivning och information. I prop. 1972:111 (CU 1972:35, rskr 1972:348) underströks bl. a. behovet av ökad information till allmänheten om kulturmiljön.

Ämbetets verksamhetsplanering är f. n. föga utvecklad och i huvudsak kortsiktig. Ämbetet bör i ökad utsträckning bedriva verksamhetsplanering samt svara för övergripande planering av kulturminnesvårdens insatser på regional och lokal nivå. En utgångspunkt för uppläggningsplaneringen bör vara att inleda den årliga anslagsframställningen med en genomgång av de mål och riktlinjer som uppställts av statsmakterna, de preciseringar myndigheten gjort samt de förslag till nya eller ändrade mål och riktlinjer som myndigheten önskar framföra. Ämbetet bör vidare diskutera olika ambitionsnivåer för verksamheten och rangordna behovet av insatser.

Det är viktigt att verksamhetsplaneringen inte blir en isolerad företeelse. Planeringen bör genomsyra hela verksamheten. De särskilda resurser som kan komma att avsättas för verksamhetsplaneringen i den nya organisationen skall i första hand fylla en samordnande funktion.

9.3.1.2 *Musei- och utställningsverksamhet*

Musei- och utställningsverksamhetens huvudfunktioner är att samla, ordna och värda föremål, att utforska föremålen samt att sprida kunskap om företeelser och miljöer inom samlingsområdet. Den beskrivning som lämnas av organisationskommittén bygger på den kartläggning som genomförts av statskontorets arbetsgrupp.

Uppgiften att samla, ordna och värda föremål åvilar historiska museets och medelhavsmuseets fackavdelningar, som svarar för var sin del av det totala samlingsområdet. De viktigare deluppgifterna och den kompetens de kräver beskrivs kortfattat av organisationskommittén.

Den årliga tillväxten i historiska museets samlingar är till ungefär 90 % fynd från den utgrävningsverksamhet i enlighet med fornminneslagens bestämmelser som föranleds av exploatering för olika samhällsliga anläggningar. Övrig accession består av fynd från särskilda forskningsprojekt, inlösen av hembudspliktiga föremål, inköp och donationer. Samhällets expansion har medfört att en stor mängd obearbetade fynd hopats inom museet.

Fornfynd, som enligt lagen om fornminnen tillfaller kronan, kan av riksantikvarien överlåtas på museum som för framtiden kan ta erforderlig vård om föremålet. Detta sker vid s. k. fyndfördelning. Berörd fackavdelning inom historiska museet bedömer betydelsen av ett föremål eller fyndkomplex i vetenskapligt avseende för historiska museets samlingar. Vidare bedöms om museum som begärt äganderättsöverlåtelse har möjlighet att värda föremålet/fyndkomplexet. Om ingen begäran om äganderättsöverlåtelse inkommit från annat museum, tillfaller fyndet historiska museet.

Behovet av omkonservering av föremål i samlingarna är mycket stort, men museet saknar ekonomiska resurser för detta. Tekniska avdelningen har heller inte kapacitet att klara omkonserveringen. Omkonservering sker f. n. i huvudsak endast av "katastroffall" eller av föremål som för att vara i utställbart skick måste omkonserveras.

Samlingarna vid myntkabinettet, som organisatoriskt är en avdelning inom historiska museet, består av mynt, polletter, sedlar och andra betalningsmedel samt medaljer från skilda epoker och länder. Tillväxten sker till övervägande del genom inköp och gåvor och i mindre utsträckning genom arkeologiska fynd.

Samlingarna omfattar tiden från 600-talet f. Kr. till våra dagar. Genom samlingarnas internationella karaktär skiljer sig myntkabinettets inriktning även geografiskt från de övriga fackavdelningarna, vars samlingar nästan uteslutande består av svenska fynd. Förvärvet av det s. k. bankmuseet våren 1974 understryker ytterligare myntkabinettets särskilda karaktär.

Samlingarnas tillväxt inom medelhavsmuseet sker huvudsakligen genom inköp via den internationella konsthandeln, genom donationer till museet från enskilda eller depositioner från Vitterhetsakademien.

De flesta föremålen i medelhavsmuseets samlingar är i behov av rengöring och konservering. Endast en mindre del av den konservering

som behöver göras, skulle kunna utföras vid riksantikvarieämbetets och statens historiska museums tekniska avdelning.

En annan huvudfunktion inom musei- och utställningsverksamheten är som nämnts att utforska och dokumentera föremålen. Den till museiverksamheten anknutna forskningen kan delas upp i följande kategorier, nämligen allmän arkeologisk, historisk, konstvetenskaplig, osteologisk och numismatisk forskning, utveckling av arkeologisk undersökningsmetodik, konserveringsteknisk, museiteknisk och museipedagogisk utveckling. Den allmänna forskningen utgör grunden för museiverksamhetens sakliga innehåll. Övriga forskningsområden kan sägas utgöra hjälpdiscipliner.

Den indelning i tidsepoker som infördes under 1800-talet och som ligger till grund för den nuvarande avdelningsindelningen vid statens historiska museum anses numera delvis föråldrad. Ett annat mönster baserat på kulturtyp, exempelvis fångstkultur, jordbrukskultur, samhälle/stadskultur, börjar ses som en funktionell indelningsgrund mot bakgrund av forskningens aktuella frågeställningar.

Den föremålsanknutna verksamheten kan uppdelas i föremålsadministrativa uppgifter (mottagning, registrering etc.) och föremålsanknuten grundforskning (expertgranskning och katalogisering). Den mer målinriktade forskningen inom museet skulle kunna delas upp med avseende på ändamålet med forskningsinsatsen. Dels kan sådan forskning bearbeta material och problemställningar som avses bli föremål för exempelvis en specialutställning (utställningsinriktad forskning), dels kan sådan forskning bedrivas i större projekt som inte i första hand behandlar ett utställningsteema utan snarare tar upp ett allmänt arkeologiskt/historiskt eller konsthistoriskt problemkomplex till behandling (projektinriktad forskning).

Genomgången av historiska museets organisation visar att den föremålsanknutna grundforskningen är sammanvävd med den målinriktade forskningen både innehållsmässigt och organisatoriskt. Inom alla fackavdelningar återfinns handläggare som omväxlande sysslar med föremålsanknuten grundforskning och målinriktad forskning. Genom en sammanhållen forskningsinriktad personalgrupp underlättas den fortsatta verksamheten i detta avseende.

Myntkabinettets samlingar utgör huvuddelen av källmaterialet för numismatisk forskning i Sverige. Eftersom numismatiken inte utgör ett självständigt universitetsämne, har myntkabinettet fått en mera utpräglad karaktär av forskningsinstitution. Myntkabinettets bibliotek utgör den enda dokumentationscentralen inom ämnet i landet.

Utöver föremålsanknuten grundforskning, såsom katalogisering och expertgranskning, bedrivs utställningsinriktad forskning vid medelhavsmuseet genom vetenskaplig bearbetning av föremålen i anknytning till utställningsverksamheten. Viss utgrävningsverksamhet administreras också från museet.

Genom den utåtriktade verksamheten skall de kunskaper som det vetenskapliga arbetet ger föras ut till allmänheten. De

kanaler för den utåtriktade verksamheten som organisationskommittén behandlar är utställningar, publikationer, samarbete med massmedier, undervisningsverksamhet, rådgivning och information samt annan utåtriktad verksamhet.

Historiska museets basutställningar, som belyser olika tidsepoker, tillkom under 1940-, 50- och 60-talen. Dessa behöver förnyas både estetiskt, pedagogiskt, innehållsmässigt och tekniskt.

De typer av tillfälliga utställningar som historiska museet producerar är utställningar som visas i museet, vandringsutställningar i Sverige och utomlands, specialutställningar i Sverige och utomlands. Dessutom medverkar museet i utställningar inom och utom landet.

Sedan flera år tillbaka gör museet vandringsutställningar för visning i bl. a. bibliotek, sjukhus och museer. Under senare år har museet sammanställt två stora internationella vandringsutställningar, Gyllene forntid och Vikingarnas värld.

På begäran av bl. a. kommuner och företag sammanställer museet specialutställningar som till största delen bekostas av beställaren. Genom dessa aktiviteter når museets material ut till en stor publik. Många av de svenska specialutställningarna anpassas till skolornas behov och används i undervisningen.

Medverkan i utställningar inom och utom landet innebär bl. a. att föremål utlånas eller deponeras till olika utställningsproducenter.

Organisationskommittén lämnar i betänkandet en detaljerad redogörelse för de arbetsinsatser som krävs för att få till stånd en utställning och för den nuvarande arbetsfördelningen mellan berörda avdelningar (motsv.).

Myntkabinettets basutställningar skulle behöva utvidgas, bl. a. med hänsyn till det nyligen införlivade bankmuseet. Myntkabinettet började år 1974 en verksamhet med vandringsutställningar och medverkar även i utställningar producerade av andra museer och institutioner både i och utanför landet.

Endast en mycket ringa del av föremålen i medelhavsmuseets samlingar finns permanent utställda. Grekisk-romerska avdelningen har en basutställning inom statens historiska museum. Egyptiska avdelningen har en basutställning inom lokalerna vid Järntorget i Stockholm.

Sedan 1971 har museet i samarbete med andra museer arrangerat en rad tillfälliga utställningar. Sedan hösten 1973 har museet även en vandringsutställning i egen regi och med eget material. I samarbete med universitetet i Umeå har medelhavsmuseet vidare öppnat en filialutställning i Umeå. En verksamhet med små skolutställningar, främst i Norrland, har påbörjats. Medelhavsmuseet lånar även ut föremål ur sina samlingar till andra museer och institutioner för tillfälliga utställningar.

9.3.1.3 Konserverings- och fotoverksamhet

Statskontorets arbetsgrupp har studerat de tekniska funktionerna inom riksantikvarieämbetet och statens historiska museum och de

arbetssamband som finns med uppdragsgivare och andra intressenter. Detta arbete har lagts till grund för organisationskommitténs överväganden rörande utformningen av den framtida organisationen.

I fråga om konserveringsverksamheten och fördelningen av konserveringsuppdrag m. m. mellan riksantikvarieämbetet, historiska museet och övriga intressenter dominerar ämbetet vad avser uppdrag om materialundersökning och förkonservering. Historiska museet är den största uppdragsgivaren i fråga om föremålskonservering och föremålskopiering. Textilkonserveringen får sina uppdrag från bl. a. ämbetet, historiska museet och utomstående uppdragsgivare, bland vilka kyrkorna dominerar.

Det totala konserveringsbehovet i landet av arkeologiskt material varierar från tid till annan med hänsyn till den aktuella satsningen på kulturminnesvårdande åtgärder, pågående utgrävningar och gjorda fynd, exploateringstakten i fråga om mark och igångsatta byggnadssaneringar m. m. Allmänt torde det knappast vara motiverat eller ekonomiskt möjligt att konservera allt material som tas fram vid de arkeologiska utgrävningarna. En fortlöpande och övergripande avvägning och prioritering måste därvid ske och ett visst samarbete bör äga rum mellan olika konserveringsanstalter vid omhändertagandet av olika större fyndkomplex.

Kommittén konstaterar att ämbetsverkets konserveringsresurser måste anses klart underdimensionerade såväl beträffande personal som i fråga om lokaler och teknisk utrustning. Inom historiska museet finns ett betydande ej tillgodosett behov av främst omkonservering. Också inom medelhavsmuseet liksom hos vissa regionala museer föreligger ett latent behov av konservering av magasinerade föremål.

Vid sidan av den allmänna föremålskonserveringen utförs inom nuvarande tekniska avdelningen vissa restaureringsuppdrag åt riksantikvarieämbetet avseende bl. a. runstenar. I begränsad omfattning sker också byggnadsteknisk konsultverksamhet beträffande restaurering av byggnadsdetaljer. Här liksom i fråga om den polykroma materialkonserveringen konstateras ett betydande latent behov av konserveringsresurser.

Konserveringsaktiviteterna bedöms ha en central betydelse för den kulturminnesvårdande verksamheten i stort och i första hand för dess centrala organisation med till denna hörande museer. Konserveringsorganet bör sålunda enligt organisationskommittén lämna riksantikvarieämbetet, historiska museet, medelhavsmuseet och myntkabinettet en tidsenlig och kvalificerad service inom områdena materialanalys, laborativ arkeologi och föremålskopiering m. m. Vid organisationsutformningen bör man i möjligaste mån söka underlätta arbetskontakterna mellan å ena sidan laboratoriearkeologer-tekniker-konservatorer och å andra sidan fältarkeologer och fackspecialister hos ämbetet och museerna.

Även om textilkonserveringen har en i hög grad självständig och utåtriktad verksamhet finns starka funktionella skäl för en organisatorisk samordning med övrig konserveringsverksamhet.

Finansieringsformerna för konserveringsverksamheten bör ändras på

sådant sätt att en uppdragsfinansiering åstadkoms för alla aktiviteter inom området. Med den angivna målsättningen för konserveringsorganet bör detta vid behov – på uppdragsbasis – kunna lämna service även åt regionala organ, landsantikvarier, läns museer, forskningsprojekt, enskilda forskare m. fl.

Vid de fortsatta undersökningar som planeras avseende olika statliga och statsunderstödda museers organisation bör särskild uppmärksamhet ägnas konserveringsproblematiken och samordningsmöjligheterna mellan olika konserveringsanstalter i syfte att undvika dubbelarbeten och för att rationellt kunna utnyttja befintliga laborativa resurser.

Beträffande *f o t o v e r k s a m h e t e n* tar riksantikvarieämbetet och historiska museet f. n. i anspråk ungefär lika stora delar av fotoresurserna, medan ca 25 % används för utomstående uppdrag. Mellan konserverings- och fotofunktionerna finns starka arbetssamband. Detta gäller i lika hög grad föremåls- och textilkonserveringen. Sålunda utförs exempelvis olika slag av teknisk fotografering i samband med konserveringsarbetet.

Mörkrumsarbetena tar f. n. i anspråk ca 50 % av fotoenhetens arbetstid och det är viktigt att tillräckliga laborativa resurser finns att tillgå för sådan verksamhet. Vid sidan av arbetssambanden med konserveringen används fotoresurserna i betydande utsträckning i anslutning till historiska museets utställningsverksamhet. De önskemål angående förbättrade arbetssamband med bildarkivets negativsamling som framförts i olika sammanhang bör om möjligt tillgodoses i en ny organisation.

Huvudsyftet med ifrågasvarande fotoverksamhet är liksom i nuläget i första hand att ge verkets olika enheter en tidsenlig och kvalificerad fotografisk service. Några större förändringar förutses inte komma att ske beträffande uppdragens fördelning i stort mellan olika intressenter.

9.3.1.4 Administration

En kartläggning har gjorts av de administrativa uppgifterna inom verket, främst hos den gemensamma administrativa avdelningen samt hos historiska museet resp. medelhavsmuseet. Syftet har i första hand varit att få ett underlag för analys av rådande organisationsstruktur och förekommande arbetssamband, för att på denna grund kunna överväga eventuella förändringar.

Organisationskommittén lämnar i betänkandet en översiktlig redovisning av hur de administrativa funktionerna fördelar sig i den nuvarande organisationen.

Vid bedömning av frågan hur de administrativa uppgifterna skall organiseras måste en avvägning ske mellan å ena sidan kravet på sammanhållna och kvalificerade resurser för administrativa frågor och å den andra institutionernas behov av omedelbar service. Vissa arbetsrutiner inom verket bör sammanhållas med hänsyn till beroendet av olika centrala rutiner inom statsförvaltningen. Dit hör bl. a. personal- och ekonomiadministrativa arbetsrutiner, där sambandet med utomstående

myndigheter (motsv.) — statens avtalsverk, statens personalnämnd, försäkringskassa, redovisningscentral m. fl. — talar för en enhetlig handläggning av frågorna. Till denna kategori hör också viss juridisk service. Denna har särskilt på ämbetets arbetsområde stor omfattning och kräver ofta kvalificerade utredningar. Vidare bör av praktiska skäl även sådana funktioner som telefonväxel, vaktmästeri, reprocentral, kontorsmaterialförråd, städning, maskinrum m. m. sammanhållas centralt.

Historiska museets ställning som en självständig institution inom verket talar för viss framtida förstärkning av dess resurser för administrativa och kamerala funktioner. Vissa kamerala och administrativa uppgifter av rutinkaraktär bör emellertid även i fortsättningen utföras av verkets administrativa enhet.

Medelhavsmuseet och myntkabinettet bör även framdeles kunna repliera på administrativ och kameral service från den administrativa enheten inom verket.

9.3.2 Organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

Organisationskommittén har i sitt förslag till organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samlat myndighetens uppgifter i en ämbetsdel och en institutionsdel. Ämbetsdelen föreslås få fyra huvudenheter, nämligen kulturminnesenheten, dokumentationsenheten, värdenheten och administrativa enheten. Institutionsdelen föreslås bestå av fem inbördes fristående institutioner, nämligen historiska museet, myntkabinettet, medelhavsmuseet och tekniska institutionen samt Vitterhetsakademiens bibliotek. Kommitténs förslag till organisation framgår av den plan som torde få fogas som *bilaga 2* till protokollet i detta ärende.

Den nya förvaltningsmyndigheten — ämbetsdelen och institutionerna — skall i enlighet med riksdagens beslut stå under ledning av en gemensam styrelse, vars ledamöter bör utses av regeringen. Styrelsen bör enligt organisationskommittén avgöra ärenden som rör

- viktigare författningsfrågor
- viktigare frågor om myndighetens organisation, arbetsordning eller tjänsteföreskrifter
- viktigare frågor om planläggning och genomförande av åtgärder inom myndighetens verksamhetsområden
- frågor om förslag till anslagsframställning till riksdagen eller andra frågor av större ekonomisk betydelse
- fastställande av verksamhetsplan och internbudget
- tillsättningsärenden och andra viktigare personalfrågor
- övriga frågor som riksantikvarien eller — i förekommande fall — institutionschef hänskjuter till styrelsen.

Styrelsen bör till riksantikvarien få delegera beslutanderätten i frågor rörande tillsättning av tjänster och övriga personalärenden av

principiell karaktär samt frågor om gemensamma resurser. Om sådan fråga berör institution, skall dess chef äga närvarorätt vid frågans slutliga handläggning.

Övriga ärenden bör avgöras av riksantikvarien vad avser ämbetsdelen och av resp. institutionschef vad avser museiinstitutionerna. Ärenden avseende den tekniska institutionen eller Vitterhetsakademiens bibliotek bör handläggas i den ordning styrelsen bestämmer.

Riksantikvarien förutsätts i egenskap av styrelsens ordförande få ett allmänt chefsansvar — enligt 5 § allmänna verksstadgan (1965:600) — för hela den nya myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

Till verksledningens förfogande föreslås ett *verksledningssekreterariat* med uppgift att biträda verksledningen i övergripande planeringsfrågor, samordningen av myndighetens verksamhet, långtidsplanering, internationella frågor m. m. Verksledningssekreterariatet bör i administrativt hänseende tillhöra den administrativa enheten.

Den nuvarande forskningsberedningen, här benämnd *forskningsnämnden*, föreslås behålla sina nuvarande arbetsuppgifter och verksamhetsformer såsom rådgivande organ till styrelse och verksledning. Genom samrådsgrupper knutna till forskningsnämnden kan ämbetsverkets kontaktbehov med utanförstående institutioner tillgodoses.

För samordning av de olika intressen som finns och de anspråk som berörda enheter och institutioner inom myndigheten kan komma att ställa på tekniska institutionens resurser föreslås en särskild styrgrupp för den tekniska institutionen med företrädare för ämbetsdelen och museiinstitutionerna samt den tekniska institutionen.

Riksantikvarieämbetet skall i fortsättningen vara central förvaltningsmyndighet för ärenden inom kulturminnesvården i den mån dessa ärenden inte ankommer på annan myndighet. Som en följd av bl. a. riksdagens principbeslut om en decentralisering av den löpande ärendehandläggningen inom kulturminnesvården kommer tyngdpunkten i ämbetsverkets verksamhet framdeles att alltmer förskjutas mot verksamhetsplanering, utvecklingsarbete, utarbetande av riktlinjer, råd och anvisningar, uppföljning och värdering av nådda resultat samt utbildnings- och informationsarbete.

I fråga om fördelningen av arbetsuppgifterna inom riksantikvarieämbetet på de tidigare nämnda huvudenheterna, nämligen kulturminnesenheten, dokumentationsenheten, vårdenheten och administrativa enheten, föreslår organisationskommittén i huvudsak följande.

Till kulturminnesenheten för kommittén huvuddelen av de uppgifter som kommer att beröras av den regionala kulturminnesvårdens omorganisation den 1 juli 1976. Hithörande frågor utreds f. n. av den särskilda arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor. Dess förslag väntas föreligga först i maj 1975, varför kulturminnesenhetens uppgifter och interna organisation på längre sikt inte kan slutligt bedömas i detta sammanhang.

En utgångspunkt för kommitténs arbete har varit att enheten i första hand skall kunna handlägga ämbetets nuvarande uppgifter enligt speciallagstiftningen och inom den allmänna samhällsplaneringen. I ett inledningsskede bör därutöver tillkomma vissa basresurser för initiering, utveckling och planering av utredningar eller projekt.

Kulturminnesenheten föreslås bestå av underenheter för utredningar, planärenden resp. byggnadsminnesärenden.

Till de nya uppgifter som förts till underenheten för utredningar hör att inventera utredningsbehovet och upprätta program för det kommande projektarbetet. Tills vidare förutsätts även ombudsärenden samt övergripande remisser och uppgifter i samband med fyndfördelningen komma att handläggas inom enheten.

Underenheten för planärenden skall svara för ämbetets uppgifter inom ramen för den fysiska riksplaneringen och för de ärenden som sammanhänger med fornminneslagen.

Underenheten för byggnadsminnesärenden skall svara för handläggning av ärenden enligt bl. a. byggnadsminneslagen och kungörelsen med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet.

Det kan även övervägas att till kulturminnesenheten föra ärenden om lån och bidrag till kulturminnesvård, bl. a. till upprustning av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Dessa ärenden har emellertid ett nära samband med pågående överväganden om formerna för bidragsgivning till kulturhistorisk byggnadsvård.

Inom d o k u m e n t a t i o n s e n h e t e n samlar organisationskommittén kulturminnesvårdens dokumenterande verksamhet. Enheten föreslås få underenheter för fornminnesinventering, byggnadsminnesinventering resp. kulturhistoriska undersökningar. Vidare bör arkivet placeras inom dokumentationsenheten.

Fornminnesavdelningens sektioner för fornminnesinventering och runverket samt ämbetets resurser för fastighetsregisterbeteckningsreformen har förts till dokumentationsenheten, varvid verksamheten förutsätts fortgå i oförändrade former.

Underenheten för byggnadsminnesinventering har bl. a. till uppgift att skapa underlag för bedömning av ärenden rörande byggnadsminnesförklaringar och bestämmingar av byggnadsminnesmärken samt kommunala saneringsprogram. Det konsthistoriska inventarieverket Sveriges Kyrkor kan — om så av andra skäl bedöms lämpligt — knytas till underenheten för byggnadsminnesinventering.

Inom underenheten för undersökningar bör personalen besitta kompetens inte bara på det arkeologiska utan även på det byggnadshistoriska området. Kommittén föreslår att uppdragsverksamheten och ämbetets gotlandsundersökningar inordnas i underenheten för undersökningar.

Placeringen av arkivet inom dokumentationsenheten motiveras av funktionssambandet mellan den dominerande serien i ämbetsarkivet — det antikvarisk-topografiska arkivet (ATA) — och övrig dokumentationsverksamhet. Fördelarna härmed synes väga tyngre än nackdelen av att skilja arkivet från ämbetets administrativa funktioner i övrigt. Förslaget

innebär vidare att kulturhistoriska byråns arkiv uppgår i ämbetets gemensamma arkiv.

Dokumentationsenheten har att tillhandahålla informationsunderlag för kulturminnesvårdande åtgärder i samhällsplaneringen samt för direkt myndighetsutövning enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning. Arkivet behöver därför vara lättillgängligt inte bara för ämbetets och institutionernas tjänstemän utan även för länsstyrelser, länsmuseer, kommuner m. fl. Arkivet skall vidare svara för den allmänna arkivvården inom den nya myndigheten.

Vårdenheten föreslås handlägga fastighetsförvaltande uppgifter, utveckla råd och anvisningar för byggnadsvård samt projektera, detaljplanera och dokumentera vårdåtgärder avseende fasta fornlämningar, byggnader och byggnadsmiljöer. Enheten föreslås få underenheter för förvaltning och vård. Vidare kan byggnadsforskningsinstitutets projekt Renoveringsteknik enligt kommittén med fördel knytas till vårdenheten, om det skulle komma att överföras till ämbetet.

Underenheten för förvaltning förutsätts överta ansvaret för de kulturhistoriska fastighetsområden som ämbetet nu förvaltar, framför allt gravhögar, ruiner och ödekyrkor.

Den nuvarande verksamheten inom ämbetets vårdsektion skall enligt förslaget bedrivas inom underenheten för vård. På sikt bör ämbetet beredas möjligheter att överta även det ekonomiska ansvaret för den personal som sysselsätts med dessa uppgifter. Det framstår enligt kommittén som otillfredsställande att ämbetets myndighetsfunktioner inom detta område helt skall finansieras via AMS' resurser för sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Den administrativa enheten föreslås indelad i ett kansli samt underenheter för personalärenden, ekonomiärenden resp. informationstjänst.

Kansliet skall svara för ämbetets juridiska ärenden, bl. a. frågor om expropriation, vattenrätt, åtal och skadestånd. Enheten svarar vidare för juridisk rådgivning och remisser av allmän eller förvaltningsjuridisk natur. Till ansvarsområdet har även förts sådana uppgifter som registratorsuppgifterna och den allmänna kontorsdriften.

Underenheten för personalärenden skall i första hand svara för ämbetets personaladministration, inkl. den interna utbildningen.

Underenheten för ekonomiärenden svarar för verksamhetsplanering och budgetering, anslagsframställningar, inkomst- och kostnadsredovisning, kassa och löner m. m.

Informationstjänsten svarar för intern och extern information samt biträder verksamheten i kontakter med massmedier. Till informationstjänstens uppgifter hör även att svara för redaktionell service i samband med ämbetsverkets utgivning av vetenskapliga publikationer. Även administrationen av den externa utbildningsverksamheten åvilar denna enhet.

Musei- och utställningsverksamheten skall enligt förslaget till organisa-

tion för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer bedrivs inom tre fristående institutioner, nämligen historiska museet, medelhavsmuseet och myntkabinettet.

För historiska museet föreslås en funktionsinriktad basorganisation med två huvudavdelningar, benämnda museiavdelningen och utställningsavdelningen, samt ett museikansli. Utställningsverksamheten bör dock bedrivs inom ramen för en projektorganisation, där personal från samtliga huvudenheter inom museet deltar. Museet bör ledas av en institutionschef, benämnd museidirektör.

Museets arkeologiska, konstvetenskapliga och osteologiska experter bör enligt kommitténs mening samlas inom en gemensam avdelning, museiavdelningen. Detta ger möjligheter att mer flexibelt utnyttja tillgängliga personalresurser, bl. a. i samband med fluktuationer i fyndtillströmningen. En större sammanhållen enhet skapar också bättre möjligheter till personalutveckling, t. ex. genom cirkulationstjänstgöring, än nuvarande starkt specialiserade enheter.

Uppgiften att samla, ordna och vårda föremål inom museets samlingsområde liksom den därtill knutna undersöknings- och dokumentationsverksamheten föreslås fortsättningsvis bli sammanförd till museiavdelningen, som även skall svara för det vetenskapliga innehållet i museets utåtriktade verksamhet. Detta betyder bl. a. att avdelningen skall delta i den projektorganiserade utställningsproduktionen samt svara för expertgranskning och rådgivning till regionala museer, allmänhet och massmedier etc.

Museiavdelningen bör internt vara organiserad i två underenheter, benämnda registreringsenheten och undersökningsenheten.

För ett effektivt utnyttjande av museets resurser för registrering och vård av samlingarna föreslås en gemensam organisation för sådana funktioner som mottagning, registrering, ärendebevakning, signering, magasinering och vård av föremål. Registreringsenheten bör svara för all registrering av föremål. Registreringsenheten bör även svara för rutinerna i samband med deponering eller utlån av föremål ur samlingarna i samråd med expertis från undersökningsenheten. Vidare har enheten ansvar för utveckling av nya registrerings- och dokumentationsmetoder.

Till undersökningsenheten har förts större delen av museets arkeologiska, konstvetenskapliga och osteologiska kompetens. Härigenom kan den forskningsinriktade personalen beredas ökade möjligheter att syssla med målinriktade undersökningar inom museets verksamhetsområde. Enhetens personal bör vidare svara för katalogisering och expertgranskningsarbete samt rådgivning och information till läns museer, skolor, allmänhet och massmedier. Enheten bör också bevaka museets intressen i fyndfördelningsärenden.

En annan huvuduppgift för undersökningsenheten blir att svara för det vetenskapliga innehållet i de utställningar, kataloger och andra publikationer som produceras i samband med museets utåtriktade verksamhet.

Historiska museets utåtriktade verksamhet bör bedrivs under medverkan av personal från samtliga enheter inom museet. U t s t ä l l n i n g s -

avdelningen har det funktionella ansvaret för denna verksamhet, såväl utförandet av specialistfunktioner som ledning och samordning.

Chef för utställningsavdelningen bör vara museidirektören. Utställningsavdelningen föreslås vidare uppdelad i en utställningsproducerande enhet och en studieenhet.

Utställningsproduktionen förutsätts i kommitténs förslag komma att bedrivas i projektform, där utställningsenheten har ansvar för att projekten organiseras och samordnas. Vidare skall utställningsenheten svara för den dagliga publikorienterade utställningsdriften, dvs. information till besökande, försäljning av kataloger, böcker, souvenirer etc., samt besöksstatistik m. m.

Studieenheten övertar i huvudsak pedagogiska avdelningens nuvarande funktioner, dvs. ansvaret för arrangemang såsom symposier, föredrag, studiecirkelverksamhet m. m. i anslutning till utställningsverksamheten samt viss rådgivning och information till allmänhet och massmedier etc.

Enheten skall vidare ansvara för skolbesöken, inkl. schemaläggning och framställning av studiematerial etc. Inom utställningsverksamheten medverkar studieenheten med bl. a. pedagogisk utställningsutformning och val av pedagogiska hjälpmedel.

Studieenheten bör även svara för teknisk granskning av manus och illustrationer samt förlags- och tryckerikontakter i samband med produktionen av utställningskataloger och andra trycksaker. Inom studieenheten bör vidare samlas museets resurser för bildproduktion m. m.

Museikansliet skall medverka vid historiska museets verksamhetsplanering och utarbeta underlag för museets anslagsframställning samt ansvara för internbudget och budgetuppföljning.

Kansliet ansvarar vidare för museets personaladministrativa planering och uppföljning samt samordnar museets personalrekrytering. Personaladministrativ registrering och statistik, löneadministration samt vissa juridiska och personaladministrativa rutiner i samband med rekrytering och personalavveckling bör enligt förslaget även fortsättningsvis handhas av verkets administrativa enhet.

I anslutning till historiska museets utställningsverksamhet handhar kansliet funktioner som inköp, lagerhållning och fakturering. Museikansliet administrerar även bevakningen av utställningslokalerna. Inom museikansliet bör vidare handläggas vissa frågor rörande utställningskontrakt och försäkringsavtal samt tryckning av kataloger, vykort och andra trycksaker i anslutning till museets utåtriktade verksamhet.

Inom museikansliet skall finnas en servicegrupp, bestående av museets hantverkspersonal samt personal för packning och transporter. Servicegruppen skall framför allt medverka i historiska museets utställningsproduktion, men skall även ha resurser för annan hantverksservice åt museet. Gruppen skall även vid behov kunna medverka i medelhavsmuseets och myntkabinettets utställningsproduktion.

Kommittén föreslår att myntkabinettet ombildas till en fristående institution inom den nya myndigheten med samma ställning som medelhavsmuseet. Kommittén föreslår vidare att myntkabinettet skall ledas av en institutionschef, förslagsvis benämnd museiföreståndare. Myntkabinettets interna indelning bör i mån av behov fastställas av verkets styrelse. Kommitténs förslag innebär ingen ändring i det förhållandet att myntkabinettet även fortsättningsvis mot ersättning skall kunna utnyttja gemensamma resurser inom ämbetet och historiska museet.

För medelhavsmuseet föreslås endast mindre förändringar i nuvarande organisation. Museet skall således även fortsättningsvis ledas av en museiföreståndare, tillika chef för en av museiavdelningarna. Museets interna organisation bör i mån av behov fastställas av den nya styrelsen.

Medelhavsmuseets fotograf bör även i fortsättningen vara organisatoriskt placerad vid museet men bör, i mån av behov, kunna utnyttja den tekniska institutionens fotografiska utrustning.

Medelhavsmuseet skall även fortsättningsvis mot ersättning kunna utnyttja gemensamma resurser inom ämbetet och historiska museet.

Den tekniska institutionen föreslås svara för att riksantikvarieämbetet och statens historiska museer får en tidsenlig och kvalificerad laborativ utrustning och service för i första hand föremåls- och textilkonservering samt fotoverksamhet.

För den långsiktiga planeringen i tekniska frågor och kontakter med utomstående forsknings- och utvecklingsorgan, andra konserveringsanstalter m. fl. skall till verksledningens förfogande finnas en teknisk samrådsgrupp med anknytning till den befintliga forskningsnämnden. För verksamhetsplanering och interna samråd mellan ämbetet och institutionerna bör dessutom inrättas en styrgrupp för den tekniska institutionen.

Verksamheten inom tekniska institutionen bör i princip uppdragsfinansieras och medel för konservering och fotoverksamhet fortsättningsvis komma från verkets olika arbetsenheter. Institutionen bör på sikt kunna utvecklas till en centralanstalt för laborativ arkeologi, föremålskopiering inom det arkeologiska området m. m. och därvid lämna konserverings- och fotoservice även till lokala och regionala museer.

Utvecklingsarbetet avseende tillämpade arbetsmetoder bör ägnas särskild uppmärksamhet vid en kommande upprustning och modernisering av den tekniska institutionen. Utvecklingsarbetet bör avse såväl föremåls- som textilkonserveringsområdet och ske i nära samverkan med utomstående forsknings- och utvecklingsorgan vid provnings- och konserveringsanstalter.

Tekniska institutionen bör till en början byggas upp kring tre laborativa underenheter för resp. allmän konservering, textilkonservering och fotoverksamhet samt ett gemensamt kansli. På sikt bör även övervägas att inrätta en underenhet för konservering av stenmaterial och polykromt material.

Vitterhetsakademiens bibliotek bör enligt organisationskommittén inordnas som en institution inom myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. En markering av bibliotekets särställning, bl. a. genom ett bibehållande av namnet "Vitterhetsakademiens bibliotek", kan härvid tillmätas betydelse för dess fortsatta internationella kontakter med vetenskapliga bibliotek och utländska akademier.

Även bibliotekets externa serviceuppgifter åt forskare och studerande vid universitetet samt övriga museer i Stockholm talar enligt kommitténs uppfattning för en sådan lösning av bibliotekets organisationsfråga.

9.3.3 Dimensionering, anslagskonstruktion och genomförande

Organisationskommittén har med biträde av arbetsgruppen gjort en genomgång av nuvarande personalresurser inom riksantikvarieämbetet, statens historiska museum och medelhavsmuseet. Med utgångspunkt härifrån har kommittén sökt fördela den befintliga personalen på olika funktioner inom den nya organisationen. Härvid har kommittén konstaterat ett behov av personalförstärkningar för flertalet uppgifter vid ämbetet och museiinstitutionerna.

Kommittén redovisar ett förslag till personaldimensionering för huvudenheter, underenheter och institutioner inom den nya myndigheten. De förslag till personalökningar som kommittén lägger fram syftar till att förstärka de administrativa stödfunktionerna inom den nya myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Vidare är avsikten att genomföra en upprustning av museiinstitutionerna, inkl. den tekniska institutionen, för såväl registrering och vård av samlingarna som för den direkt utställningsinriktade verksamheten. Förslaget innebär bl. a. en förstärkning av assistent- och biträdespersonalen vid historiska museet och inrättande av en handläggartjänst vid medelhavsmuseet. Slutligen föreslås en förstärkning av bl. a. den handläggande personalen för kulturminnesvården.

Kommittén har med detta förslag syftat till en basorganisation som möjliggör för den nya myndigheten att både stabilisera nuvarande verksamheter och efter behov vidareutveckla dessa.

Det har inte varit möjligt för kommittén att inom ramen för dess tidsbegränsade uppdrag verkställa en genomgripande detaljanalys av alla arbetsuppgifter som förekommer inom riksantikvarieämbetet och här aktuella museer. Den nya myndighetens styrelse och verksamhetsledning bör emellertid beredas möjligheter och resurser att följa upp och värdera erfarenheterna av den nya organisationen. Detta bör lämpligen ske i samverkan med statskontoret.

Kostnaderna för kommitténs förslag till personalförstärkningar har beräknats till ca 3 milj. kr. Kommittén har vid beräkningen av detta medelsbehov bl. a. beaktat att vissa föreslagna tjänster vid behov kan finansieras genom omfördelning av medel som står till riksantikvarieäm-

betets och statens historiska museums eller medelhavsmuseets disposition.

Den föreslagna uppdelningen av myndigheten i två block, en ämbetsdel för verksamheterna och en grupp fristående institutioner för musei- och utställningsverksamheterna m. m., bör enligt kommitténs uppfattning också återspeglas i den administrativa tekniken för budgetering och medelsfördelning till dessa verksamhetsområden. Museiinstitutionerna föreslås sålunda fortsättningsvis erhålla medel över ett gemensamt anslag till musei- och utställningsverksamhet. Under detta anslag bör särskilda anslagsposter föras upp för varje institution för sig. Härigenom underlättas museiinstitutionernas interna planering av sin verksamhet.

Anslagsframställningar avseende kulturminnesvårdens behov bör lämnas direkt till regeringen, medan anslagsframställningar avseende musei- och utställningsverksamheten (motsv.) vid institutionerna bör lämnas till regeringen via statens kulturråd. Genom den antydda anslagskonstruktionen underlättas också denna uppdelning av myndighetsansvaret.

Den föreslagna – på uppdragsmedel baserade – finansieringen av den tekniska institutionen innebär att kostnaderna för analys, konservering och fotografering i princip fördelas på dem som utnyttjar tjänsterna. Tekniska enhetens föreslagna basorganisation bör finansieras genom att medel för analys och konservering m. m. budgeteras i utgiftsstaterna för de enheter och institutioner inom myndigheten som anlitar den tekniska institutionen. Tillkommande medel för analys- och konserveringsuppdrag från uppdragsgivare utanför verket bör i mån av behov kunna utnyttjas för tillfällig förstärkning av organisationen.

Den föreslagna organisationen förutsätts i enlighet med riksdagens beslut kunna genomföras den 1 juli 1975. Organisationskommittén föreslår således att förslag till ny organisation för myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer föreläggs 1975 års riksdag. Ett fullständigt genomförande av kommitténs förslag kan emellertid, bl. a. med hänsyn till behovet av noggranna förberedelser inför omorganisationen, behöva fördelas på åtminstone två budgetår. Kommittén understryker dock att förslaget i sina huvuddelar bör genomföras redan under budgetåret 1975/76.

En slutlig lösning av vissa frågor som legat utanför kommitténs uppdrag kan också komma att få konsekvenser för den föreslagna organisationen. Hit hör frågan om den nya organisationen för den regionala kulturminnesvården som skall träda i kraft den 1 juli 1976. De förslag som arbetsgruppen för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor kan komma att lämna i denna fråga återverkar även på arbetsuppgifterna inom den centrala kulturminnesvården. Kommittén finner det emellertid för tidigt att ännu bedöma vilka konsekvenser detta kan få på längre sikt.

Överenskommelsen mellan Vitterhetsakademien och staten i de frågor som har samband med skiljandet av akademien från de statliga myndighetsuppgifterna inom kulturminnesvården och museiväsendet kan också komma att återverka på vissa arbetsuppgifter inom den nya myndigheten, bl. a. förvaltning och vård av de kulturhistoriska fastigheterna.

I olika sammanhang har även diskuterats en överföring till riksantikvarieämbetet av den projektgrupp för renoveringsteknik som nu finns vid statens institut för byggnadsforskning. Kommittén förordar att den frågan löses genom förhandlingar mellan riksantikvarieämbetet, statens råd för byggnadsforskning och statens institut för byggnadsforskning.

Slutligen erinrar kommittén om riksdagens begäran om en översyn av formerna för medelstillelningen till vård och bevarande av byggnader och byggnadsmiljöer (prop. 1974:28, KrU 1974:15, rskr 1974:248). De personalfrågor som sammanhänger med rådgivning till kommuner och enskilda ägare av kulturhistoriska fastigheter samt vård och underhåll av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse bör enligt kommitténs mening prövas i detta sammanhang.

9.4 Remissyttrandena

9.4.1 Uppgifter för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum konstaterar att organisationskommitténs betänkande kompletterar det underlag för genomförande av en ny organisation för riksantikvarieämbetet och därtill knutna historiska museer som tidigare förelegat genom bl. a. MUS 65:s arbete och de beslut som fattats av statsmakterna våren 1974. Programmet för ämbetsverkets ansvarsområde har förtydligats och en förstärkt organisation skisserats för genomförande av uppgifterna och för samordning av de särskilda arbetsenheter som ingår i den samlade myndigheten.

Flera remissinstanser, däribland *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum*, *TCO-S* och *SACO/SR*, beklagar att kommittén inte haft möjlighet att ta hänsyn till den slutliga lösningen av en rad problem av stor betydelse för verkets organisation, bl. a. utformningen av den regionala kulturminnesvården och finansieringen av den statliga och statsunderstödda byggnadsvården.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum finner kommitténs analys översiktlig för k u l t u r m i n n e s v å r d e n s del medan museernas uppgifter beskrivs mer detaljerat. Det hade enligt verket varit värdefullt om kommittén något mer sökt analysera granskningsfunktionerna med utgångspunkt i de uppgifter som under alla förhållanden måste tillkomma den centrala myndigheten.

Statens planverk understryker att medverkan i den fysiska planeringen hör till de uppgifter som i fortsättningen bör inta en framträdande plats inom kulturminnesvården. Riksantikvarieämbetets arbete med anvisningar, råd och vägledning för länsstyrelsernas och kommunernas kulturminnesvårdande insatser i anslutning till den fysiska planeringen kommer enligt planverket att öka väsentligt.

Organisationskommitténs förslag i fråga om förvaltning och vård av kulturhistoriska fastigheter är enligt *byggnadsstyrelsen* ägnade att ligga till grund för en principiell fördelning av förvaltningsuppgifterna mellan

riksantikvarieämbetet och byggnadsstyrelsen. Denna uppfattning delas av *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum*, som i likhet med byggnadsstyrelsen understryker att någon särskild organisation för reguljär byggnadsförvaltning inte bör byggas upp inom ämbetet och att ämbetet i fråga om praktiska byggnadsåtgärder bör kunna repliera på i första hand byggnadsstyrelsens organisation.

Nämnda arbetsfördelning bör enligt *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* inte innebära någon begränsning i fråga om den lämpliga omfattningen av det utvecklingsarbete för byggnadsvård som kan komma att bedrivas inom ämbetet. Byggnadsfrågorna måste enligt *statens råd för byggnadsforskning* ges en roll i ämbetets organisation som svarar mot deras betydelse i samhällsplaneringen. Rådet liksom även *statens institut för byggnadsforskning* påtalar det omfattande behovet av råd och anvisningar inom byggnadsvården.

Vitterhetsakademien framhåller att i den mån akademien behåller ägande- och nyttjanderätten till sina fastigheter, men fastigheternas skötsel genom särskilt avtal omhänderhas av ämbetsverket, måste akademien dock förbehålla sig full insyn och bestämmanderätt.

Riksarkivet betonar att arkivfunktionen inom den nya myndigheten inte enbart är av informationsförmedlande natur. Arkivpersonalen skall medverka till att de olika arkivbildarna inom myndigheten får en rationell arkivbildning. Centralarkivet skall också ha ansvaret för den allmänna arkivvården inom verket. Riksarkivet pekar vidare på de ytterligare arbetsuppgifter som tillkommer vid en decentralisering av kulturvårdande uppgifter till länsstyrelsen.

För styrning av den målinriktade verksamheten krävs enligt *statskontoret* en klarare målbestämning och en väsentligt utbyggd verksamhetsplanering. En förutsättning härför är vidare ett väl utbyggt ekonomiadministrativt system. *SACO/SR* understryker behovet av en långsiktig verksamhetsplanering.

Med hänsyn till att nuvarande regler för att avgränsa det inbördes förhållandet mellan de statliga museernas skilda samlingsområden kommer att ersättas är det enligt *statens kulturråd* naturligt att samlingsområdena i fortsättningen bestäms i museernas instruktioner samtidigt med att uppgifterna preciseras även beträffande den utåtriktade verksamheten. Statens kulturråd uppmärksammar vidare i fråga om historiska museets uppgifter den internationellt inriktade informations- och utställningsverksamheten.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum finner det angeläget att de komplicerade frågor som sammanhänger med fyndfördelningen närmare klargörs.

9.4.2 Organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

Flertalet remissinstanser tillstyrker i huvudsak förslaget till organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer eller lämnar

förslaget utan erinran. Bland dem som uttryckligen biträder förslaget i väsentliga delar återfinns *statskontoret*, *riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museum*, *medelhavsmuseet*, *statens kulturråd*, *TCO-S* och *SACO/SR*. Även *statens råd för byggnadsforskning* ser positivt på den av kommittén skisserade organisationen.

För effektivt utnyttjande av resurserna krävs enligt *statskontoret* att den funktionsinriktade basorganisationen kompletteras med former för organiserad samverkan mellan de olika enheterna. I första hand bör detta ske genom en målinriktad projektorganisation som läggs över basorganisationen.

Riksantikvarieämbetet och *statens historiska museum* anser den föreslagna organisationen vara utvecklingsbar. Det måste enligt verket få ankomma på den nya myndighetens styrelse att ta ställning till detaljer och kompletteringar. *SACO/SR* tillstyrker förslaget under förutsättning att det är att betrakta som en första etapp av kulturminnesvårdens upprustning samt att verksledningen bemyndigas att förändra och komplettera organisationen. *LO* understryker nödvändigheten av att basorganisationen inte blir alltför hårt bunden. Enligt *LO:s* mening måste det vara möjligt att förändra organisationen efter behov.

Statens kulturråd och *medelhavsmuseet* stöder förslaget att medelhavsmuseet skall inordnas som en självständig institution vid sidan av historiska museet i det nya ämbetsverket.

Förslaget att ge myntkabinettet ställning som sidoordnad institution är enligt *statens kulturråd* motiverat främst av att det har ett mer vidsträckt insamlingsfält än historiska museet, samtidigt som det har ett ämnesområde som inte faller inom historiska museets huvudsakliga verksamhet. Kulturrådet har funnit den föreslagna lösningen vara till betydande fördel för myntkabinettets verksamhet, samtidigt som den inte kan väntas medföra väsentliga nackdelar för historiska museets del. *Vitterhetsakademien* understryker för sin del vikten av att myntkabinettet får den självständiga ställning som bäst främjar dess särskilda funktioner framför allt på forskningens område.

Statens kulturråd förutsätter att historiska museet inom det arkeologiska arbetet kommer att kunna fortsätta ett nära samarbete med myntkabinettet. Rådet förutsätter också att medelhavsmuseet och myntkabinettet får möjligheter till ett nära samarbete med den pedagogiska sakkunskap som är företrädd inom historiska museet.

Museidirektören m. fl. vid statens historiska museum finner det orationellt och oekonomiskt att tilldela myntkabinettet särskilda resurser för bl. a. undervisning, vakthållning, dekorations- och snickeriarbeten. Myntkabinettet bör enligt museidirektören knytas till historiska museet som en särskild avdelning.

Förslagen att den nuvarande tekniska avdelningen liksom Vitterhetsakademiens bibliotek ombildas till självständiga institutioner är enligt *statens kulturråd* naturliga och väl motiverade.

SACO/SR påpekar att organisationskommittén inte redovisat hur den för myndigheten gemensamma styrelsen skall vara sammansatt.

SACO/SR tar dock för givet att riksantikvarien kommer att fungera som ordförande och förutsätter att personalrepresentanter bereds plats i styrelsen.

Statens kulturråd hänvisar till uttalanden i prop. 1974:28 om betydelsen av museiinstitutionernas självständighet och om att institutionschefen inte bör vara ordförande i styrelsen för sin institution. Att riksantikvarien ges ställning som ordförande samtidigt som han skall vara den som leder verksamheten inom ämbetsdelen är enligt kulturrådet ett onödigt hinder för den självständighet, som bör eftersträvas för museiinstitutionernas del. Kulturrådet föreslår därför att en lekman bör vara ordförande.

Museidirektören m. fl. vid statens historiska museum anser det nödvändigt att historiska museet och medelhavsmuseet får en utomstående styrelseordförande som kan vidga kontaktnätet till bildningsorganisationer, skolor, universitet och myndigheter. Någon av museicheferna bör även inneha ordinarie plats i styrelsen. Om styrelsefrågan inte kan lösas på detta sätt förordar museidirektören att en särskild styrelse inrättas för ämbetet och en för museerna inom det nya verket.

Statskontoret anser att det finns risk för att verksamhetssekreterariats verksamhet kan bli tämligen isolerad. De betydelsefulla långsiktiga och samordnande uppgifterna bör behandlas i organiserad samverkan mellan de i första hand ansvariga cheferna.

Statens planverk finner att sekretariatet kan komma att få ställningen som överordnat organ i förhållande till de två huvuddelarna i organisationen. För att undvika detta bör sekretariatet i stället göras till en underenhet inom den administrativa enheten.

Med hänsyn till att forskningsplaneringen behöver bedrivas i nära kontakt med bl. a. universiteten och de regionalt verksamma arkeologiska museerna är det enligt *statens kulturråd* inte tillräckligt att endast bereda plats för dessa intressen i de underordnade samrådsgrupper som är knutna till forskningsnämnden.

Mot bakgrund av behoven av målinriktning och planering av verksamheten anser *statskontoret* att det bör kunna övervägas att utvidga forskningsnämndens verksamhet till att avse härmed sammanhängande frågor. I varje fall bör nämnden ägna ökad uppmärksamhet åt forskning kring kulturminnesvårdens miljö- och planeringsfrågor och den vetenskapliga och metodmässiga utvecklingen i fråga om kulturmiljön.

Statens kulturråd anser att inrättandet av en styrgrupp för den tekniska institutionen kan medföra risk för att det uppstår osäkerhet om ansvarsfördelningen. *Museidirektören m. fl. vid statens historiska museum* anser att det övergripande ansvaret för tekniska institutionens verksamhet måste ligga hos institutionens chef och resp. avdelningschefer. SACO/SR hävdar likaså att styrgruppen på intet sätt får överta huvudansvaret för den tekniska institutionens ledning.

Styrgruppen bör enligt *riksantikvarieämbetet och statens historiska*

museum lämpligen benämnas tekniska nämnden.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum framhåller att frågan om riksantikvarieämbetets möjligheter inom den nya organisationen att behandla komplexa byggnads- och byggnadsmiljöfrågor under utredningsarbetets gång varit föremål för kritiska överväganden. Den kulturhistoriska byråns upphörande och integration i den föreslagna organisationen accepteras i princip av ämbetsverket. En förutsättning är dock att verksamheten förstärks på detta område, bl. a. genom att medel för konsultuppdrag tilldelas ämbetet. *Chefen för riksantikvarieämbetets kulturhistoriska byrå* förordar i ett säryttrande i första hand att omorganisationen uppskjuts till våren 1976, i andra hand att en sammanhållen och förstärkt enhet för byggnadsfrågor inrättas inom den nya organisationen.

Mot bakgrund av att tyngdpunkten i riksantikvarieämbetets verksamhet kommer att förskjutas mot bl. a. utvecklingsarbete, arbete med råd och anvisningar samt utbildnings- och informationsverksamhet finner *statens planverk* den valda enhetsindelningen, som utgår från funktionella hänsyn, vara den lämpligaste. Ämbetets förstärkta insatser inom samhällsplaneringen kommer enligt planverket framför allt att vila på den föreslagna kulturminnesenheten. I vilken utsträckning utvecklingen inom samhällsplaneringen kommer att påverka ämbetets arbete kan enligt *statens kulturråd* inte nu bedömas. Det kan enligt kulturrådet komma att visa sig att en särskild enhet bör inrättas för planärenden. *Statens planverk* och *SACO/SR* framhåller att det i varje fall inte kan bli fråga om någon kommande minskning av kulturminnesenhetens arbetsbörda.

RRV tar upp frågan om en ändamålsinriktad indelning av kulturminnesvården och en strukturering t. ex. med avseende på urbana resp. agrara kulturlandskap. Detta skulle enligt *RRV* påverka arbetsfördelningen inom såväl kulturminnesenheten som dokumentationsenheten liksom konstruktionen av de till forskningsnämnden knutna samrådsgrupperna.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum anser att även andra enheter än kulturminnesenheten måste ha ett ansvar för innehållet i den utbildnings- och informationsverksamhet som myndigheten skall svara för. *RRV* anser däremot att en enhet inom ämbetet bör få det sammanhållna ansvaret för den information i form av råd, anvisningar etc., som lämnar ämbetet.

I fråga om organisationen av dokumentationsenheten förutsätter *SACO/SR* att runverket, Sveriges Kyrkor och riksantikvarieämbetets gotlandsundersökningar genom kommande arbetsordningar garanteras viss självständighet och att de nuvarande verksamheterna kommer att fortgå oförändrat. Även *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* anser att omfattningen av gotlandsundersökningarna motiverar en mer markerad självständighet i enhetens underorganisation.

Riksarkivet har ingenting att invända mot att centralarkivet organisatoriskt knyts till dokumentationsenheten och att tyngdpunkten därigenom läggs på arkivets informationsservice. Riksarkivet ansluter sig också till

förslaget att kulturhistoriska byråns arkiv avslutas och överförs till centralarkivet.

Statens råd för byggnadsforskning och *statens institut för byggnadsforskning* tillstyrker att en utvecklingsenhet för byggnadsvården inrättas inom det omorganiserade ämbetsverket. Enheten kommer enligt rådet naturligt att överta en del av verksamheten vid byggforskningsinstitutets grupp för renoveringsteknik. En del av gruppen bör därför överföras till ämbetet. Även institutet stöder en sådan överflyttning. Utvecklingsenhetens inplacering under *vårdenheten* förutsätter enligt byggforskningsrådet att goda möjligheter skapas för samråd med övriga enheter inom ämbetet.

De av statens råd för byggnadsforskning angivna förutsättningarna för ett överflyttande av projektet Renoveringsteknik torde enligt *riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museum* föreligga enbart om vårdenheten ges resurser för utvecklingsarbete på byggnadsvårdens område som går utöver vad projektgruppen för med sig. Detta innebär inrättande av vissa fasta tjänster.

Vårdenhetens ställning inom organisationen liksom verkets resurser över huvud taget för rådgivning i byggnadsfrågor bör enligt *SACO/SR* utredas vidare.

Statens personalnämnd utläser att man inom ämbetets administrativa enhet avser att bygga upp en modern personalfunktion. Till ledning för genomförandet av den nya organisationen bifogar nämnden en tidigare redogörelse för sina principiella synpunkter på arbetsuppgifterna vid en väl fungerande personalfunktion.

Den ökade friheten för olika enheter inom myndigheten har enligt *TCO-S* medfört en splittring av ansvaret för de personaladministrativa frågorna. Detta kan skapa risk för konflikter mellan olika enheter. För att inte ytterligare öka den risken anser *TCO-S* att tjänstemän inom personalgrupper med övergripande serviceuppgifter (t. ex. vaktmästeri) i arbetsorganisationen bör ges en fast anknytning till den enhet dit den huvudsakliga tjänstgöringen är förlagd. Under alla förhållanden är det enligt *TCO-S* nödvändigt att en fast arbets- och ansvarsfördelning kommer till stånd när det gäller handläggning av personalfrågor.

Den tidigare indelningen av historiska museet i ett antal mindre avdelningar torde enligt *statens kulturråd* i väsentlig mån ha hindrat ett rationellt bedrivet arbete. Genom den föreslagna nya organisationen förbättras förutsättningarna att planera arbetsinsatserna med hänsyn till hur uppgifterna på olika områden växlar i intensitet och omfattning. Kulturrådet, liksom även *TCO-S* och *SACO/SR*, tillstyrker uttryckligen uppdelningen i en museiavdelning och en utställningsavdelning.

TCO-S finner det däremot inte lämpligt eller motiverat att överge den "tidsäldersprincip" som ligger till grund för museets nuvarande interna organisation. Denna inställning delas av *chefen för medeltidsavdelningen vid statens historiska museum*.

Museidirektören m. fl. vid statens historiska museum anser att man bör

överväga inrättandet av en särskild konstvetenskaplig sektion inom museiavdelningen. En uppdelning på enheter för såväl arkeologisk som konstvetenskaplig forskning skulle också enligt SACO/SR svara mot utbildningen vid universiteten. *Statens kulturråd* finner benämningen museiavdelning vilseledande.

Uppfattningen att museidirektören också skall vara chef för utställningsavdelningen delas inte av *statens kulturråd*, SACO/SR och *museidirektören m. fl. vid statens historiska museum*. *Statens kulturråd* anser det vara nödvändigt att de båda avdelningarna vid historiska museet ställs under ledning av var sin chef och att museidirektören med hänsyn till förestående uppgifter inte är bunden till endera av dessa avdelningar. Om tjänsten som museidirektör kopplas till en av avdelningarna kan detta enligt kulturrådet få konsekvenser även för den framtida rekryteringen till posten.

SACO/SR delar uppfattningen att utställningsverksamheten bör bedrivas i form av för avdelningarna gemensamma projekt och finner det därvid väsentligt att huvudansvaret för innehåll och form i verksamheten ligger hos projektledningen.

TCO-S anser det inte framgå av kommitténs förslag på vilket sätt de anställdas utvecklingsmöjligheter skall kunna förbättras genom en utställningsverksamhet bedriven i projektform. Om avsikten är att genom extern och intern utbildning av olika personalgrupper ge ökade möjligheter till arbete inom nya områden är det enligt TCO-S givetvis positivt.

Beträffande museikansliets arbetsområde vill *museidirektören m. fl. vid statens historiska museum* betona nödvändigheten av att byggnadstekniska frågor rörande museets bruk av utställnings-, depositions- och magasineringslokaler sköts av dess kansli. De speciella krav som ställs i sådana sammanhang samt nödvändigheten av museal sakkunskap vid planering och genomförande talar entydigt härför.

Mot bakgrund av att konserverings- och vårduppgifterna inom kulturminnesvården och museiväsendet länge har bedrivits med helt otillräckliga resurser finner *statens kulturråd* det särskilt tillfredsställande att förslaget till organisation av den tekniska institutionen väl svarar mot behovet av utvecklingsarbete och av service till utomstående. Kulturrådet förutsätter att förslaget rörande den tekniska institutionens service till utomstående organ främst skall omfatta uppgifter inom kulturminnesvårdens, historiska museets, myntkabinettets och medelhavsmuseets kompetensområden.

TCO-S konstaterar att anspråk på tekniska institutionens tjänster kommer att ställas från många håll och att det är viktigt att planering och styrning av verksamheten sker på ett sådant sätt att de anställda får ett tillfredsställande inflytande över sin arbetssituation.

SACO/SR finner det oroande att behovet av konserveringsverksamhet utanför de museala samlingarnas ram inte beaktats tillräckligt i kommitténs förslag.

9.4.3 Dimensionering, anslagskonstruktion och genomförande

När det gäller personaldimensioneringen instämmer *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* i kommitténs bedömning att man med de föreslagna personalförstärkningarna under de närmaste åren bör kunna etablera en funktionsduglig bas för att vidareföra tidigare verksamheter och ta itu med nya uppgifter. Med hänsyn till bl. a. de osäkra faktorer som kommittén berört bör dock den föreslagna dimensioneringen omprövas redan 1977, lämpligen genom att statskontoret får i uppdrag att utvärdera och följa upp den organisationsstudie som nu utarbetats som underlag för kommittéförslaget. Även *Vitterhetsakademien* tror att det blir nödvändigt med en översyn av dimensioneringen redan inom några år och *SACO/SR* förutsätter en snar och successiv förstärkning. *TCO-S* anser att de föreslagna personalförstärkningarna måste ses i belysning av att ämbetsverket under en följd av år knappast fått några som helst förstärkningar.

SACO/SR och *statens planverk* finner riksantikvarieämbetets kulturminnesenhet underdimensionerad i förhållande till förväntade arbetsuppgifter inom samhällsplaneringen.

Riksarkivet och *SACO/SR* finner dimensioneringen av arkivets personalresurser otillräcklig. Förstärkning behövs för att undvika eftersläpningar och åstadkomma en rationell arkivvård.

Statens institut för byggnadsforskning anser att förslaget är kraftigt underdimensionerat vad gäller byggnadsminnesvården. Även *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* finner tilldelningen av fast anställd personal vid vårdenheten otillräcklig, även om man räknar med fortsatta uppdrag från arbetsmarknadsverket i oförändrad omfattning och räknar med projektfinsiering för utvecklingsarbete.

TCO-S föreslår vissa ytterligare förstärkningar under riksantikvarieämbetet i fråga om assistent- och biträdespersonal.

Statens kulturråd understryker angelägenheten av den förstärkning som föreslås för historiska museets del. Kulturrådet tillstyrker även de föreslagna nya tjänsterna vid medelhavsmuseet.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum anser förslaget återhållsamt med hänsyn till historiska museets forskningsuppgifter. Även *museidirektören m. fl. vid statens historiska museum* finner upp-rustningsförslagen begränsade, framförallt i fråga om museets föremåls-vårdande och vetenskapliga verksamhet.

LO har funnit vissa brister i förslaget när det gäller personal med utställnings- och fastighetsarbete. Enligt *LO:s* mening behövs en förstärkning med hantverkspersonal vid historiska museet dels på rustmästaravdelningen dels på vakt- och förrådsavdelningarna. Enligt *TCO-S* erfordras ytterligare personal för magasinsarbete.

Medelhavsmuseet betonar vikten av att båda de föreslagna tjänsterna ställs till museets förfogande redan budgetåret 1975/76.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum påtalar att myntkabinettet inte föreslagits få någon personalförstärkning. *TCO-S*

anser att myntkabinettet bör tillföras en biträdestjänst.

Den föreslagna ökningen av personal för konservering och fotografiskt arbete är enligt *statens kulturråd* angelägen. Kulturrådet föreslår härutöver en tjänst för en kvalificerad målerikonserverator jämte en assistent till denne. *Museidirektören m. fl. vid statens historiska museum*, som konstaterar att chefen för tekniska institutionen även skall fungera som chef för analys- och konserveringsenheten, framhåller vikten av att arbetet inom underenheterna leds av särskilda avdelningschefer. Fotoenheten bör, enligt *TCO-S* tillföras ytterligare biträdesresurser.

Den föreslagna personalförstärkningen för Vitterhetsakademiens bibliotek motsvarar enligt *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum*, *Vitterhetsakademien* och *SACO/SR* på intet sätt det verkliga behovet.

Statens personalnämnd, *TCO-S* och *SACO/SR* uppmärksammar även ett antal särskilda personalfrågor, som är förknippade med den föreslagna utformningen av myndigheten. Den uppdragsfinansierade verksamheten vid tekniska institutionen kan enligt dessa instanser få konsekvenser för anställningstryggheten. *SACO/SR* önskar att frågan utreds ytterligare, medan *TCO-S* finner att samtliga anställda bör avlönas via lönestaten. *Statens personalnämnd* påminner om att arbetsgivaransvaret naturligtvis är helt oberoende av interna budgeteringsprinciper och att konstruktioner med tillfällig anställning av personal för vissa uppdrag ofta skapar svårbedömbara anställningssituationer.

Arkivarbetarnas situation uppmärksammas av *TCO-S* och *statens personalnämnd*. Det är enligt *TCO-S* otillfredsställande att för den dagliga verksamheten nödvändiga funktioner inte motsvaras av tjänster inom museets organisation. Särskilda personalförstärkningar bör övervägas, så att de som är sysselsatta i arkivarbete erhåller tjänst vid myndigheten. Den anställningsform som tillämpas i fråga om museets vaktpersonal är enligt *TCO-S* inte heller acceptabel. I samband med omorganisationen bör tjänster inrättas för denna personal.

Förslaget att budgetering och medelsfördelning för kulturminnesvård och museiverksamhet skiljs och att medel i fortsättningen även utgår från skilda anslag kan enligt *statens kulturråd* väntas bli av omedelbar praktisk betydelse för en ekonomisk planering med direkt anpassning till de olika målen för kulturminnesvård och museiarbete. Härigenom skapas också nödvändiga förutsättningar för kulturrådet att bedöma medelsbehoven för museerna. Enligt *RR V* borde man i samband med omorganisationen kunna införa programbudgetering, med kulturminnesvård samt musei- och utställningsverksamhet som huvudprogram.

Medelhavsmuseet förordar, med hänsyn till bl. a. den interna planeringen av verksamheten, att museet liksom hittills erhåller anslag under särskild rubrik efter beslut av riksdagen.

Den föreslagna anslagskonstruktionen för tekniska institutionen bör enligt *riksantikvarieämbetet och statens historiska museum* kunna bli ändamålsenlig. *Medelhavsmuseet* anför dock att museet inte kan bidra till institutionens finansiering förrän särskilt anslag för konservering beviljats

museet över budgeten.

Armémuseet hemställer att frågan om fortsatta konserveringsåtgärder, utan kostnad för armémuseet, i vad avser statens trofésamling beaktas vid inrättandet av den tekniska institutionen.

Om nuvarande subventionering av kostnaderna för t. ex. fotoarbete skall fortsätta bör detta enligt *RRV* avspeglas i anslagskonstruktionen.

Medelhavsmuseet framhåller att de gemensamma resurser inom ämbetet som medelhavsmuseet utnyttjat hittills varit avgiftsfria och att detsamma gällt i relationerna med historiska museet, då de båda museerna gjort utställningar i samproduktion. Museet utgår ifrån att samma förhållanden kommer att råda även i fortsättningen. *Museidirektören m. fl. vid statens historiska museum* framhåller dock att det inom historiska museet inte finns resurser av denna art som är gemensamma med medelhavsmuseet. Medelhavsmuseet bör även fortsättningsvis, liksom ämbetet, kunna köpa tjänster av museet. Enligt museidirektören bör även särskilda anslag utgå för vakthållning vid medelhavsmuseets utställning i historiska museets byggnad.

Förslaget att anslagsframställningar som gäller musei- och utställningsverksamheten vid institutionerna lämnas till regeringen via *statens kulturråd* överensstämmer väl med kulturrådets funktioner. Rådet förutsätter att det sålunda får att yttra sig över anslagen såväl till museerna som till de delar av konserveringsverksamhet och biblioteksservice som är avsedda att tillmötesgå behoven inom museerna. *RRV* ställer sig dock tveksamt till kommitténs förslag om olika handläggningsordning och olika former för medelsanvisningen när det gäller ämbetsverksdelen och museidelen.

AMS, statens personalnämnd och *SACO/SR* delar kommitténs uppfattning om att det är otillfredsställande att vissa delar av riksantikvarieämbetets myndighetsutövande verksamhet stadigvarande finansieras via *AMS*' resurser för sysselsättningsskapande åtgärder. *AMS* tillstyrker att ämbetet ges sådana resurser att myndighetsfunktionerna kan finansieras över ämbetets ordinarie anslag. *SACO/SR* yrkar på att frågan skyndsamt utreds.

Hela frågan om myndighetens resurstilldelning bör enligt *riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museum* ses i ett sammanhang. Det bör vara en uppgift för myndighetens styrelse att som underlag för kommande anslagsäskanden komplettera förslaget till personalorganisation med en bedömning av de andra resurser som krävs för verksamheten. *Museidirektören m. fl. vid statens historiska museum* anser likaså att samtliga anslagsposter, och främst anslaget till samlingarnas vård, måste räknas upp.

Enligt *SACO/SR* är ett förstärkt sakanslag nödvändigt för att säkerställa bibliotekets verksamhet.

Statskontoret anser det vara en väsentlig uppgift i g e n o m f ö r a n d e t av organisationsförslaget att skapa former för en målinriktad samverkan mellan olika enheter och bygga upp en ändamålsenlig projektorganisation som kompletterar den föreslagna basorganisationen. Detta kräver enligt statskontoret avsevärda förberedelser och ett genomförande

av förslagen den 1 juli 1975 kan därför i huvudsak endast avse de organisatoriska principerna.

När det gäller det praktiska genomförandet av förslagen vill statskontoret framhålla vikten av att personalen bereds möjlighet att aktivt medverka i utformningen av organisationen och verksamhetsformerna i denna. Nödvändigheten av att personalen och dess fackliga organisationer får information om och inflytande på den nya organisationens detaljutformning under genomförandeskedet understryks även av *TCO-S*. *SACO/SR* förutsätter att en uppföljning och värdering av den nya organisationen kommer att ske i nära samarbete med berörda personalorganisationer.

Den föreslagna personalutbyggnaden bör enligt *riksantikvarieämbetet* och *statens historiska museum* inte ske under en längre tid än två budgetår. *Statens kulturråd* anser att under det första året bör göras främst sådana förstärkningar som är nödvändiga för att omorganisationen skall kunna genomföras. Museernas och den tekniska institutionens personalbehov är enligt kulturrådet inte avhängigt av resultaten av senare utredningar. Deras personalbehov bör därför så långt möjligt tillgodoses redan första året.

TCO-S anser att förslaget bör genomföras i ett sammanhang och kan inte acceptera en förlängning av osäkerheten om vad omorganisationen skall innebära för enskilda anställda. En utbyggnad under två år innebär enligt *SACO/SR* en försvagning av resurserna. *Museidirektören m. fl. vid statens historiska museum* förutsätter att huvuddelen av personaltillskottet tillkommer redan den 1 juli 1975.

10 Vitterhetsakademien

10.1 Nuvarande ställning och uppgifter

Genom sitt huvudmannaskap för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum intar Vitterhetsakademien ställningen som landets högsta kulturminnesvårdande organ. Akademien fungerar därvid genom sitt förvaltningsutskott i vissa avseenden som styrelse för ämbetet och museet. Samtidigt är akademien en självständig juridisk person i förhållande till staten.

Enligt stadgarna för vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien (1933:556, ändrade senast 1971:1267) skall akademien främja studiet av historien, antikviteterna och övriga humanistiska vetenskaper. Akademien skall vidare ha högsta tillsynen över landets fornlämningar och över de statens samlingar som är eller blir anförtrodda åt akademins vård.

Inom akademien finns två klasser, en historisk-antikvarisk klass och en filosofisk-filologisk klass. Akademins preses, som väljs för ett år i taget, är ordförande i den klass han tillhör. Den andra klassen utser varje år inom sig en ordförande. Dessutom väljer akademien årligen en sekreterare.

Akademins förvaltningsutskott består av preses, den särskilde klassordföranden, akademins sekreterare och tre av akademien valda ledamöter.

I förhållande till riksantikvarieämbetet och statens historiska museum tar förvaltningsutskottet befattning med frågor om tjänstetillsättning, läkarundersökning, disciplinär bestraffning, åtalsanmälan, flyttningskyldighet och avstängning från tjänst. Utskottet avger förslag till anslagsframställning hos riksdagen vad avser ämbetet och museet.

Vid handläggningen av ärende som berör riksantikvarieämbetet och statens historiska museum ingår riksantikvarien som ledamot i utskottet. Även chefen för museet ingår i några fall som ledamot. Ämbetets och museets tjänstemän är skyldiga att biträda utskottet vid handläggningen av vissa ärenden som bl. a. rör värden av akademins egendom.

När det gäller kulturminnesvärden ansvarar akademien för vård och förvaltning av ett stort antal kulturhistoriska fastigheter och byggnader. Dessa tillhör huvudsakligen endera staten eller akademien. Några fastigheter och byggnader ägs dock av andra rättssubjekt. Verksamheten omfattar bl. a. istandsättning, tillsyn och vård av fasta fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader såsom gravhögar, ruiner, ödekyrkor och äldre profanhus. Med några undantag fullgörs de faktiska vård- och förvaltningsuppgifterna av riksantikvarieämbetet.

Akademien har under årens lopp genom donationer eller på annat sätt kommit att förvalta fonder, vilkas sammanlagda avkastning uppgår

till f. n. drygt 1 milj. kr. per år. I detta belopp är inte medräknat avkastningen från den av lotterimedel bildade humanistiska fonden.

Av fonderna är en del avsedda för bestämda, mer eller mindre begränsade ändamål såsom t. ex. vård och underhåll av en särskild kulturhistorisk fastighet. Andra fonder får mera fritt användas för olika ändamål inom akademins verksamhetsområde. Bland fonderna intar humanistiska fonden en särställning. Fonden har av Kungl. Maj:t ställts under akademins förvaltning. Avkastningen, f. n. omkring 500 000 kr. per år, skall ställas till förfogande för statens humanistiska forskningsråd.

Akademien har vidare befattning med flera s. k. v e t e n s k a p l i g a f ö r e t a g. Dessa finansieras till stor del genom bidrag från statens humanistiska forskningsråd. Arbetet inom varje företag leds vanligen av en kommitté som akademien har tillsatt. Akademien deltar bl. a. i följande företag.

Sveriges Kyrkor. Arbetet är inriktat på att fullständigt inventera och publicera beskrivningar av landets kyrkobyggnader med deras inredningar och inventarier samt kyrkogårdar.

Svenskt Diplomatarium. Arbetet omfattar inventering, förteckning och utgivning av svenskt medeltida urkundsmaterial.

Personnamnskommittén har till uppgift att utge en svensk namnordbok.

Birgittakommittén utreder frågan om att publicera en kritisk upplaga av den latinska texten till den heliga Birgittas skrifter.

Det medeltida Sverige. Arbetet avser utgivning av ett verk om det medeltida Sverige.

Helgöundersökningen. Riksantikvarieämbetet utför sedan länge arkeologiska undersökningar på Helgö. Resultatet härav redovisas årligen. Akademien skall genom en tillsatt kommitté tillvarata de vetenskapliga intressena.

Sveriges runinskrifter. Arbetet med att avbilda, analysera och tolka runinskrifterna görs av riksantikvarieämbetet. Akademien har tillsatt en runverkskommitté som skall leda publiceringen av inskrifterna.

Glossarium till medeltidslatinet i Sverige. Arbetet är knutet till universitetet i Stockholm.

Av samlingarna i akademins bibliotek och arkiv har grundstommen donerats till akademien. Den senare tillväxten har emellertid skett genom direkta eller indirekta insatser både från akademins och från statens sida. När det gäller biblioteket har akademien sålunda ställt bytesexemplar av sina publikationer till förfogande för biblioteksverksamheten. Staten har dock i avsevärd mån bidragit till tryckningskostnaderna för dessa publikationer. Dessutom har samlingarna i biblioteket och arkivet skötts inom riksantikvarieämbetet och statens historiska museum av statligt avlönad personal.

10.2 Tidigare utredningar och ställningstaganden

Antikvarieutredningen fann i sitt betänkande (SOU 1965:10) Antikvitetskollegiet -- centralorgan för svensk kulturminnesvård, att Vitterhetsakademiens nära samband med riksantikvarieämbetet och statens historiska museum var så fruktbarande för kulturminnesvården, att en brytning av detsamma inte borde ske.

Utredningens förslag ledde inte till något ställningstagande från statsmakternas sida. Kungl. Maj:t tillsatte i stället en utredningsman och utfärdade tilläggsdirektiv till MUS 65 i frågan om hur akademins samband med ämbetet och museet borde lösas.

Den särskilde utredningsmannen, som tillsattes i februari 1966, överlämnade i juni 1969 betänkandet (Ds U 1969:2) Sambandet mellan Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien samt riksantikvarieämbetet och statens historiska museum, den s. k. akademieutredningen.

Utredningen konstaterade att akademien och riksantikvarieämbetet förvaltade kulturhistoriska fastigheter som tillhörde olika rättssubjekt. Ett och samma kulturminnesområde kunde bestå av fastigheter som var lagfarna för två eller flera av dessa rättssubjekt. På grund av det nära sambandet mellan akademien och ämbetsverket hade fastighetsförvaltningen trots ägoblandningen kunnat genomföras på ett enhetligt sätt.

Utredningen ansåg att garantier måste skapas för att statens och akademins kulturhistoriska fastigheter bibehölls under gemensam förvaltning, om sambandet mellan akademien och ämbetsverket skulle upplösas. Förvaltningen borde enligt utredningen omhändertas av en stiftelse.

Beträffande akademins fonder fann utredningen att dessa juridiskt sett inte kunde avhändas akademien. Vid en upplösning av sambandet mellan akademien och ämbetsverket torde en stor del av fondavkastningen ändå kunna disponeras för akademins och statens kulturhistoriska fastigheter. Utredningen hänvisade därvid bl. a. till de donationsbestämmelser som gällde för fonderna.

Vissa ändringar föreslogs beträffande de vetenskapliga företagen.

Utredningen framhöll i fråga om akademins bibliotek och arkiv att dessa till stor del tillhörde staten. Undantag härifrån utgjorde de till biblioteket skänkta boksamlingarna och vissa med akademins verksamhet förenade delar av arkivet. Utredningen, som avvisade möjligheten att avskilja den del som ägdes av akademien, föreslog att staten skulle överta hela ansvaret för biblioteket och arkivet. Akademins del härav borde för all framtid deponeras i de statliga samlingarna.

Sammanfattningsvis uttalade utredningen att Vitterhetsakademiens befattning med riksantikvarieämbetet och statens historiska museum hade minskat. Förvaltningsutskottets funktion som ämbetsverkets styrelse var enligt utredningen inte längre ändamålsenlig utan borde ersättas med en modernare, på representation för olika intressegrupper inriktad styrelse.

Kungl. Maj:t förordnade genom beslut i juli 1969 att utredningens

betänkande skulle överlämnas till MUS 65 för att beaktas vid fullgörandet av det uppdrag som lämnats sistnämnda utredning.

I sitt betänkande (SOU 1972:45) Kulturminnesvård föreslog M U S 65 att akademins huvudmannaskap för ämbetsverket skulle upphöra. MUS 65 delade i stort sett de synpunkter som hade anlagts av akademiutredningen. MUS 65 anförde dock en avvikande mening angående de kulturhistoriska fastigheterna. Utredningen föreslog att fastigheterna i stället för att ingå i en stiftelse skulle föras över till riksantikvarieämbetet. Frågan om den framtida förvaltningen av Stjernsunds och Skånelaholms slott samt fastigheten Villagatan 3 i Stockholm borde emellertid enligt MUS 65 särskilt övervägas med hänsyn till att akademien disponerade dessa fastigheter för sin egen verksamhet. MUS 65:s förslag beträffande de vetenskapliga företagen innebar att akademien inte skulle vara bunden vid de mera långsiktiga och betungande företagen.

MUS 65 framlade inte något förslag om akademins framtida verksamhet. Utredningen ansåg emellertid att akademien såsom en från statsmakterna helt fristående institution skulle komma att ha mycket goda förutsättningar för att inom samtliga humanistiska vetenskapsgrenar svara för viktiga uppgifter. Därigenom kunde akademien på ett värdefullt sätt komplettera den statliga verksamheten. Det var också angeläget att det internationella forskarutbytet inom akademins ämnesområden intensifierades. Utredningen framhöll i detta sammanhang att akademien hade synnerligen goda förutsättningar för att etablera och förstärka det vetenskapliga kontakt- och informationsnätet med utlandet.

I prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken anslöt sig departementschefen (s. 383 och 384) till det av MUS 65 framlagda förslaget att Vitterhetsakademiens huvudmannaskap för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum borde upphöra. Han anförde därvid att riksantikvarieämbetet och statens historiska museums organisatoriska samband med Vitterhetsakademien hade minskat i takt med att ämbetet och museet utvecklats till stora och självständiga institutioner.

Departementschefen förordade att förhandlingar togs upp mellan akademien och staten, varvid frågan om ändringar i den gällande stadgan för akademien borde övervägas. Vidare borde en överföring i statlig ägo av akademins kulturhistoriska fastigheter aktualiseras.

Riksdagen lämnade departementschefens uttalanden utan erinran (KrU 1974:15, rskr 1974:248).

10.3 Avtal mellan staten och Vitterhetsakademien

Till följd av riksdagens beslut med anledning av prop. 1974:28 uppdrog Kungl. Maj:t den 18 oktober 1974 åt statens förhandlingsnämnd att föra de förhandlingar med Vitterhetsakademien som erfordrades för ett skiljande av akademien från huvudmannaskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

Statens förhandlingsnämnd har med skrivelse till regeringen den 11

februari 1975 överlämnat två avtal mellan staten och akademien, här betecknade som huvudavtal och förvaltningsavtal, om frågor vid skiljandet av akademien från huvudmannskapet för ämbetet och museet. Avtalen gäller under förutsättning dels att akademins nämnda huvudmannskap upphör med utgången av juni månad 1975, dels att regeringen godkänner avtalen.

Avtalen, som torde få fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3 och 4*, innebär inte att de nuvarande förhållandena ändras på något mera ingripande sätt. Parterna har sålunda vid förhandlingarna enats om att akademins äganderätt till fastigheter och till byggnader på ofri grund skall kvarbli hos akademien. Motsvarande skall gälla för inskriven nyttjanderätt till fastighet. Däremot skall akademien med utgången av juni 1975 inte längre ansvara för vård och förvaltning av staten tillhörig egendom av ifrågavarande slag.

Som tidigare berörts har riksantikvarieämbetet med några undantag fullgjort de faktiska vård- och förvaltningsuppgifterna även beträffande akademins fastigheter och byggnader. Det har framstått som angeläget att dessa uppgifter övertas av den myndighet som den 1 juli 1975 ersätter riksantikvarieämbetet och statens historiska museum. Enligt förvaltningsavtalet skall staten därför genom den blivande myndigheten svara för vård och förvaltning av de fastigheter och byggnader som akademien innehar med äganderätt eller inskriven nyttjanderätt. Akademien har emellertid av särskilda skäl önskat att själv få vårda och förvalta vissa fastigheter. Dessa har undantagits från den statliga förvaltningen. Parterna har förutsatt att ett samarbete skall äga rum beträffande dessa fastigheter.

Förvaltningsavtalet innebär att staten har tagit på sig ett ekonomiskt ansvar i fråga om de fastigheter och byggnader som staten skall vårda och förvalta. Avtalet innehåller bestämmelser om att akademien skall lämna bidrag till kostnaderna för denna vård och förvaltning. Staten skall således äga uppbära inkomsterna från de aktuella fastigheterna och byggnaderna. Vidare skall akademien till staten överlämna avkastningen från vissa uppräknade fonder.

Det har framkommit vid förhandlingarna att akademien avser att sälja några av sina fastigheter. Med hänsyn till detta innehåller förvaltningsavtalet en bestämmelse som bl. a. medger sådan överlåtelse.

Som framgår av huvudavtalet har parterna enats om att akademien skall förvalta sina fonder. Parterna har också kommit överens om att avtalet inte skall beröra de vetenskapliga företagen. När det gäller akademins bibliotek och arkiv har staten redan nu ett övergripande ansvar för verksamheten. Det har därför ansetts vara naturligt att staten fr. o. m. den 1 juli 1975 blir ensam ansvarig för biblioteket och arkivet. För att härvidlag trygga den fortsatta verksamheten skall akademien hos den blivande myndigheten deponera sina samlingar av böcker, tidskrifter och arkivhandlingar. Akademien har dessutom åtagit sig att utan ersättning tillställa myndigheten bytesexemplar av böcker och tidskrifter efter i huvudsak samma grunder som f. n. Biblioteket skall

även i fortsättningen få använda akademins namn, närmast för att underlätta bytesverksamheten med utländska institutioner.

Huvudavtalet innehåller även bestämmelser om akademins rätt till vissa museiföremål och en utfästelse från statens sida angående akademins bibliotek och arkiv.

Staten och akademien har vidare tillförsäkrats rätt att framdeles påkalla förhandling om frågor som rör den mellan parterna träffade överenskommelsen.

11 Föredraganden

11.1 Inledning

Genom statsmakternas beslut på grundval av 1974 års proposition angående den statliga kulturpolitiken (prop. 1974:28, KrU 1974:15, rskr 1974:248) preciserades målen för de statliga åtgärderna och lades riktlinjer fast för de fortsatta insatserna på kulturområdet i dess helhet. Frågan om fördelningen av ansvaret mellan staten, primärkommunerna och landstingen inom kulturområdet behandlades. Därvid framhölls att primärkommunernas ansvar för stöd till kulturverksamhet utgör en grundval för samhällets insatser. Organisations och folkrörelsers roll i den kulturella verksamheten betonades och nya statsbidrag infördes för att främja deras verksamhet. Ett centralt inslag var den vikt som lades vid det fria kollektiva skapandet. Åtgärder vidtogs för att förbättra arbetsmöjligheterna för bl. a. de fria grupperna. För regionala och lokala institutioner inom teaterns, dansens och musikens områden infördes ett nytt statsbidrag som syftar till att sprida verksamheten socialt och geografiskt och stimulera till en utbyggnad av institutioner med ett regionalt ansvar. Beträffande det statliga och statsunderstödda museiväsendet antogs riktlinjer för verksamheten och den framtida organisationen. Vissa frågor inom detta område hänsköts dock till ett fortsatt utredningsarbete. Även i fråga om kulturminnesvårdens centrala och regionala organisation fattades vissa principbeslut. Vidare beslöts om inrättandet av en ny myndighet, statens kulturråd, med uppgift att vara ett rådgivande och utredande organ inom kulturområdet samt att pröva frågor om statsbidrag till kulturändamål. Myndigheten gavs ett direkt ansvar för de statliga insatserna för teater, dans, musik, litteratur, folkbibliotek, konst, museer och utställningsverksamhet.

1974 års beslut var det första steget i en treårsplan för utvecklingen av de statliga insatserna inom kulturområdet. Jag avser att i det följande föreslå regeringen att lägga fram förslag till en ytterligare breddning av dessa insatser. Förslag som syftar till en utbyggnad av de åtgärder som beslutades föregående år har också lagts fram i årets budgetproposition. I fråga om anslaget Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m. föreslås sålunda där en avsevärt ökad medelstillelning som bör kunna ge lokala föreningar och organisationer ökade möjligheter att ta upp kulturella inslag i sin verksamhet. Under anslaget Bidrag till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner föreslås att bidraget utvidgas till att omfatta ytterligare två regionala teaterensembler och en kammar-musikensemble. Vidare föreslås under anslag som avser museisektorn förstärkta resurser till bl. a. etnografiska museet och Musikhistoriska museet.

De frågor som behandlades i 1974 års kulturproposition byggde i första hand på förslag från kulturrådet och 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65). Vissa betydelsefulla delar av kulturområdet kom emellertid att behandlas på ett mer översiktligt sätt eftersom ett fullständigt beslutsunderlag inte förelåg. Detta gäller bl. a. litteraturen och filmen.

Litteraturutredningen (U 1969:49) har i sitt betänkande (SOU 1974:5) Boken lagt fram förslag om statliga insatser inom litteraturområdet. Förslagen avser bl. a. behovet av åtgärder för att förbättra betingelserna för såväl produktion som distribution av böcker. Filmutredningen (U 1969:52) har i fyra betänkanden (SOU 1970:73, SOU 1972:9, SOU 1973:16 och SOU 1973:53) Samhället och filmen 1-4 belyst filmbranschens situation och föreslagit en rad statliga åtgärder. Betänkandena, som har remissbehandlats, bör läggas till grund för förslag om statliga åtgärder på dessa två områden.

Förra årets riksdagsbeslut om kulturminnesvårdens centrala organisation innebär att Vitterhetsakademiens huvudmannaskap för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum skall upphöra samt att ämbetet, historiska museet och medelhavsmuseet tillsammans skall utgöra en myndighet under ledning av en gemensam styrelse. Jag uttalade i propositionen (s. 384) att ställningstagandet för ett fortsatt organisatoriskt samband mellan ämbetet och de båda museerna förutsatte ett fortsatt utredningsarbete rörande myndighetens organisation. För detta arbete tillsattes organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer. Kommittén lade i december fram betänkandet (Ds U 1974:16) Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer med förslag till lösningar i fråga om omorganisationen. Betänkandet har remissbehandlats. Avtal har vidare träffats mellan staten och Vitterhetsakademien om vissa frågor som hör samman med skiljandet av akademien från ämbetet och statens historiska museum.

Invandrarutredningen (In 1969:22) har i sitt slutbetänkande (SOU 1974:69) Invandrarna och minoriteterna lagt fram förslag om utformningen av de fortsatta insatserna för invandrare och språkliga minoriteter. I betänkandet behandlas bl. a. frågor om åtgärder för de språkliga minoriteternas kulturella verksamhet. Betänkandet har remissbehandlats genom arbetsmarknadsdepartementets försorg. Vissa förslag avseende de språkliga minoriteternas litteraturförsörjning har av invandrarutredningen lagts fram gemensamt med litteraturutredningen. Efter samråd med statsrådet Leijon kommer jag i det följande att ta upp förslag som avser kulturpolitiska insatser för språkliga minoriteter.

Utöver de förslag som redovisas i årets budgetproposition och de förslag som jag återkommer till i det följande har även i andra sammanhang lagts fram förslag som är av betydelse för utvecklingen inom kulturområdet.

Den högre utbildningen bl. a. inom kulturområdet behandlas sålunda i propositionen om reformering av högskoleutbildningen m. m. (prop.

1975:9), Delar av utbildningen inom kulturområdet utreds f. n. av ett antal kommittéer bl. a. organisationskommittén (U 1970:60) för högre musikutbildning och 1973 års expertgrupp (U 1973:05) för konstutbildning.

Regeringen har nyligen förelagt riksdagen förslag om lokalradio och vissa andra rundradiofrågor (prop. 1975:13). I propositionen föreslås bl. a. att lokalradio införs fr. o. m. år 1977 och att ljudradions tre sändarnät utrustas för stereosändningar. Den föreslagna lokalradion ger enligt min mening förutsättningar för en nära kontakt mellan etermediet och lokalt eller regionalt verksamma kulturarbetare och institutioner. Utbyggnaden av sändarnätet för stereosändningar bör kunna tillföra ljudradions musikutbud ytterligare kvaliteter och ge många människor ökade möjligheter till kontakt med musiken.

Jag vill även nämna det förslag rörande yrkesinriktad fritidsledarutbildning vid folkhögskolor som lagts fram i propositionen (1975:14) om det statliga stödet till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet, m. m. Den föreslagna utbildningen avses i första hand tillgodose behovet av heltidsanställda ledare inom ungdomsorganisationerna och i kommunernas ungdoms- och fritidsverksamhet men den bör även vara av värde för den amatörkulturella verksamheten inom olika organisationer, bl. a. bildningsförbunden.

En viktig del av amatörverksamheten på kulturområdet bedrivs i studiecirkelform. Ungefär en tredjedel av det totala antalet studiecirklar ägnar sig åt olika kulturella aktiviteter. I förra årets kulturproposition lade jag fram förslag som innebar att bestämmelserna för studiecirklar ändrades för att bättre passa framför allt de praktiskt inriktade kulturcirkelarna. Denna verksamhet kommer ytterligare att främjas genom att jag senare i dag som ett led i en vidgad vuxenutbildning kommer att föreslå regeringen att för riksdagen lägga fram en proposition med förslag om bl. a. väsentligt förbättrade villkor för studiecirkelarnas och studieförbundens arbete.

I fråga om vissa delar av kulturområdet har betänkanden lagts fram så nyligen att beredningen av dem ännu inte hunnit avslutas. Detta gäller bl. a. MUS 65:s betänkanden (SOU 1974:43) Utställningar och (Ds U 1974:5) Offentlig konst. Kulturrådet avser, enligt vad jag erfarit, att inom kort lägga fram sitt slutbetänkande rörande insatser för kulturarbetarna. Det bör således bli aktuellt att under det sista året i treårsperioden ta ställning till förslag om förbättringar av kulturarbetarnas ekonomiska villkor. Utöver det utredningsarbete som pågår i fråga om utbildningen inom kulturområdet kan också nämnas organisationskommitténs för riksantikvarieämbetet och vissa museer fortsatta arbete med vissa museifrågor samt det uppdrag som arbetsgruppen (U 1974:11) för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor fullgör vad avser bl. a. kulturminnesvårdens regionala organisation och utformningen av ett nytt statsbidrag till regional museiverksamhet.

Innan jag övergår till att redogöra för de olika detaljerna i förslagen vill jag något uppehålla mig vid den allmänna p r o f i l e n på de åtgärder inom kulturområdet som nu föreslås.

De förslag som jag här föreslår regeringen att lägga fram för riksdagen gäller i första hand insatser på litteratur- och filmområdena, två områden som har central plats i kulturlivet.

Många människor ägnar en betydande del av sin tid åt läsning. Biblioteken är våra bäst spridda kulturinstitutioner. Boken erbjuder i sin förmedling av upplevelser och information en nästan obegränsad variationsrikedom. Litteraturen ger uttrycks- och yttrandemöjligheter för konstnärer och debattörer på ett sätt som ger den en nyckelfunktion i kulturliv och samhällsomdaning.

Filmen är en konstart med samma bredd och förankring som litteraturen. Biografbesök är för många en av de vanligaste kulturaktiviteterna utanför hemmet och genom televisionen blir filmen ett vanligt inslag också i vardagsmiljön. Filmen når många, fångslar många och kan påverka många. Därför är det viktigt att möjligheterna att använda filmen som uttrycksmedel kan utvecklas och utvidgas.

De vida användningsmöjligheter som filmen och litteraturen erbjuder medför att bok- och filmproduktion ekonomiskt sett kan vara mycket lönsam. En omfattande produktion kan upprätthållas på kommersiella villkor. De som har kommersiella intressen inom bok- och filmbranscherna har, inte minst med tanke på mediernas räckvidd och genomslagskraft, ett stort kulturellt ansvar. Initiativ och förnyelse stimuleras i varierande omfattning men det finns också uppenbara risker att lönsamhetskravet går ut över kvalitet och mångsidighet i produktionen och att yttrande- och förnyelsemöjligheterna allvarligt begränsas.

Det är därför en angelägen samhällsuppgift att genom kulturpolitiska åtgärder sörja för att kvalitet och mångfald garanteras också i den kulturproduktion som hitintills har varit helt beroende av kommersiella överväganden. Vissa verksamheter kan aldrig bedrivas enbart på kommersiella villkor, helt utan samhälleligt stöd. De delar av kulturområdet där samhället redan tagit på sig ett avgörande ansvar ger klara exempel på detta. En ohämmad kommersialism får allvarliga skadeverkningar och framkallar behov av aktiva motåtgärder. Vissa grupper utsätts för ett ensidigt och kvalitativt undermåligt kulturutbud. Kulturarbetarnas utkomstmöjligheter kan inte garanteras.

Mot denna bakgrund framstår det som nödvändigt att vid återkommande tillfällen kartlägga utvecklingen inom de sektorer av kulturlivet som är kommersiellt beroende. Film- och litteraturutredningarna grundar sina ställningstaganden på ingående branschundersökningar. I båda fallen har utredningarna kommit till slutsatsen att samhället bör utvidga sina åtaganden.

Genom 1963 års filmavtal har en produktion av kvalitetsfilm kunnat garanteras. En del av biljettinkomsterna från visning av filmer på biograferna, främst då sådana som fått en stor publik, har – enkelt uttryckt – använts för att finansiera produktion av svensk film. Under avtalsperioden har emellertid skett en kraftig minskning av antalet biografbesök och detta har gått ut över nyproduktionens omfattning.

Antalet svenska långfilmsproduktioner var år 1973 inte fler till antalet än år 1963 då avtalet kom till med hänvisning till behovet av att förbättra möjligheterna till produktion av svensk spelfilm. Den avtalsförändring som gjordes år 1972 har medfört en viss ökning av antalet producerade filmer, men ytterligare insatser för att förstärka produktionsresurserna är önskvärda. Ett nyligen träffat avtal mellan Svenska filminstitutet och Sveriges Radio innebär att resurserna för filmproduktion ökar.

Filmvisning sker fortfarande huvudsakligen på kommersiella villkor. För att öka mångsidigheten i filmutbudet krävs alternativ till de kommersiella biograferna. Hittills finns begränsade erfarenheter av vilka vägar som i detta avseende är framkomliga. De förslag jag presenterar i det följande innebär en förstärkning av den försöksverksamhet som redan pågår på detta område.

Förhållandena på bokmarknaden har länge varit sådana att statligt stöd inte ansetts behövligt. Under senare år har emellertid utgivningen begränsats för att säkra lönsamheten. Detta förhållande jämte den expansion som massmarknadslitteraturen genomgått aktualiserar frågan om samhällsstöd.

Vid mina överväganden rörande förslag till insatser som litteraturutredningen lagt fram har jag stannat för att ett statligt stöd till bokproduktion i dagens situation bör inriktas på de speciella kategorier av litteratur där utgivningen enligt litteraturutredningens bedömningar är alltför begränsad, dvs. ny svensk skönlitteratur, klassiker, översättningar, internationella standardverk inom facklitteraturen samt barn- och ungdomsböcker. Ett generellt stöd till ny svensk skönlitteratur anser jag inte motiverat f. n. Däremot är insatser motiverade för att stödja de små förlagen som har stor betydelse såväl för samhälls- och kulturdebatten som för förnyelsen av uttrycksformerna på litteraturområdet.

Att främja en mångsidig utgivning av litteratur är en viktig kulturpolitisk målsättning. Denna måste emellertid förenas med en strävan att i allt vidare grupper uppmuntra läsning. Möjligheterna att köpa bra böcker till ett lågt pris och att låna bra böcker på nära håll måste förbättras.

Litteraturutredningen har föreslagit att ett massmarknadsförlag inrättas med statlig medverkan för produktion av prisbillig kvalitetslitteratur och framhållit att en sådan utvidgning skulle kunna spela en viktig roll då det gäller att stärka och sprida intresse för litteratur. Vid beredningen inom utbildningsdepartementet av utredningens olika förslag har även frågan om ett massmarknadsförlag tagits upp till prövning. En utgångspunkt har därvid varit att en eventuell sådan förlagsverksamhet skall ha nära kontakt med de stora folkrörelserna. Jag avser att i annat sammanhang återkomma med ställningstagande i denna fråga.

I det följande föreslås nya statliga insatser för att främja biblioteksverksamheten. Folkbibliotekens betydelse för läsfrämjandet är odiskutabel. Statens insatser på detta område bör enligt min mening främst ha formen av engångsätgärder för att stimulera utvecklingsarbete och nya initiativ och för att stödja de kommuner som har små ekonomiska resurser och en bristfällig biblioteksstandard.

I samhällets insatser för invandrare och språkliga minoriteter är åtgärder för att utveckla dessa gruppers möjligheter till varierande kulturella aktiviteter av central betydelse. Särskilt viktigt är att de kan föra vidare och hålla kontakt med det egna kulturarvet. I det följande föreslås bl. a. särskilda insatser för en upprustning av folkbibliotekens bestånd av litteratur på minoritetsspråk.

En rad förslag som jag lägger fram i det följande tar sikte på att främja kulturaktiviteter för barn. Förslagen läggs fram efter samråd med den barnkulturgrupp som sedan ett halvår tillbaka är knuten till utbildningsdepartementet. Gruppen har rådgivande uppgifter i det reformarbete som blir en följd av att ett omfattande utredningsarbete på kulturområdet har fullföljts. Gruppen skall också analysera behovet av insatser på områden som de olika kulturutredningarna inte behandlat. Enligt min mening är det angeläget att ägna särskild uppmärksamhet åt barnens kulturella situation, inte minst av det skälet att barnen riskerar att bli hårdast drabbade av den kommersialisering som är märkbar inom vissa sektorer av kulturområdet.

Det pågående reformarbetet på kulturminnesvårds- och musciområdet resulterar i en betydelsefull förstärkning nästa budgetår av den centrala organisationen för kulturminnesvården och de historiska museerna. En ny organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer förordas bli införd den 1 juli 1975. Upprustningen och förnyelsen av det centrala organet på kulturminnesvårdsområdet kommer att få stor betydelse när det gäller att hävda kulturminnesvårdens ställning i den pågående samhällsomvandlingen.

11.2 Litteratur

11.2.1 Allmänt

De ekonomiska betingelserna inom förlagsbranschen sedd som en helhet har länge varit sådana att en tämligen omfattande och bred produktion av kvalitetslitteratur har kunnat ske. Detta har även gällt litteratur med en förväntad liten försäljning. Litteraturutredningens branschutredningar visade att utgivningen av vissa litteraturkategorier hade nu minskat och att utbudet under den period då undersökningarna genomfördes hade blivit mer begränsat. Utredningen har även studerat de rådande förhållandena vad gäller försäljningen av böcker och anser sig kunna konstatera att flera brister föreligger. Utredningen föreslår därför att det allmänna genom olika stödinsatser söker förbättra situationen på litteraturområdet. Härvid bör enligt utredningen de statliga insatserna i huvudsak avse utgivningen, medan det bör ankomma på kommunerna att i den mån samhälleligt stöd behövs för bokförsäljningen svara för detta.

Utredningens förslag i fråga om stöd till litteraturutgivningen innefattar stödformer av såväl generell som selektiv natur. Ett generellt stöd till utgivning av ny svensk skönlitteratur för vuxna föreslås. Vidare

föreslås att det till utgivning av översatt skönlitteratur för vuxna liksom till barn- och ungdomslitteratur utgår ett selektivt efterhandsstöd, medan klassiker och viss facklitteratur föreslås erhålla ett selektivt förhandsstöd. Till detta kommer förslag om speciella åtgärder för en utgivning av ett svenskt uppslagsverk, förslag om stöd till småförlag och nyetablering samt förslag om vissa läsfrämjande åtgärder.

I fråga om såväl det generella utgivningsstödet som de selektiva stödformerna föreslår utredningen att förlagen skall fullgöra en motprestation för att stödet skall utgå. Med vissa undantag föreslås denna motprestation utgöras av 1 250 exemplar av varje stödd titel vilka gratis ställs till statens förfogande.

De former för litteraturstöd som utredningen har föreslagit är av annat slag än de insatser av staten och kommunerna som nu görs inom litteraturområdet i form av främst författarsättningar och anslag till biblioteksväsendet. Utredningen har enligt vad jag tidigare berört uttalat sig för en fördelning av ansvaret mellan staten och kommunerna. Jag delar i denna fråga utredningens ståndpunkt att det bör ankomma på staten att svara för stöd till bokutgivningen. Vad gäller kommunerna får det ankomma på dem själva att i enlighet med reglerna för deras kompetens avgöra i vilken utsträckning de vill ta på sig ytterligare ansvar inom litteraturområdet.

11.2.2 Utgivningsstöd

Litteraturstöd av det slag utredningen har föreslagit avser en bransch som svarar för en mångskiftande produktion där åtskilliga produkter ger god avkastning. Förlagsverksamheten bygger på förutsättningen att vinsterna från en viss del av utgivningen finansierar utgivningen av oprövad litteratur. Möjligheterna för förlagen att stödja den udda och svårsålda litteraturen får naturligtvis anses särskilt stora i en tid då lönsamheten är god. Detta förhållande måste i hög grad uppmärksammas vid bedömningen av frågan om stöd åt kvalitetsprodukter i bokutgivningen. En branschbedömning av det slag som litteraturutredningen utfört beror självfallet av förhållandena vid den tidpunkt då materialet insamlades och bearbetades. Utredningen bedrev sitt arbete under en period då bokutgivningen minskade och förlagen redovisade en mycket pessimistisk framtidsbedömning. I dag är situationen av många tecken att döma avsevärt mera gynnsam. Detta motiverar emellertid enligt min mening inte att man väntar med att införa ett stöd till bokutgivningen. Åtskilliga av de brister litteraturutredningen påtalat är besvärande.

En tillbakagång i utgivningen, framför allt under den senaste femårsperioden, har skapat luckor i klassikerbeståndet och i förekomsten av kvalificerad översättningslitteratur. Utgivningen av svenskproducerade barnböcker — framför allt illustrerade sådana — har mött betydande ekonomiska problem. Stödbehovet för dessa litteraturkategorier är obesträdd. Även den svenska skönlitteraturen bör enligt min mening stödjas.

Litteraturutredningens förslag till utgivningsstöd är inte avsett att vara ett stöd till förlagsverksamhet. Stödet syftar istället till att ge möjligheter för att en bred och kvalitativ utgivning av litteratur skall kunna komma till stånd oberoende av konjunkturbetingade omständigheter. Detta är en grundprincip som jag instämmer i. De insatser som görs på litteraturområdet måste ta direkt sikte på sådana behov som det från kulturpolitiska synpunkter är angeläget att tillgodose. Enligt min mening är det således naturligt att ett statligt litteraturstöd utformas så att bidragsbehovet kan prövas i det enskilda fallet och så att stödet kan begränsas till den utgivning man vill främja. Detta kan inte anses vara en otillbörlig styrning av litteraturutgivningen eftersom inga restriktioner införs i fråga om utgivningen av litteratur i övrigt.

Det statliga stöd som utgår inom kulturområdet bestäms i betydande utsträckning genom ett urvalsförfarande. Sålunda utgår t. ex. bidrag till fria grupper, stöd till kulturella och ideella tidskrifter samt stöd till främjande av filmproduktion efter en på behovskriterier grundad prövning. Självfallet innebär detta att även kvalitetsbedömningar görs. Denna form av bidragsfördelning får i flera fall helt andra konsekvenser än vad som skulle bli fallet inom litteraturområdet eftersom det statliga stödet utgör en förutsättning för att verksamheten över huvud taget skall kunna komma till stånd. De urvalsbeslut som fattats har i olika fall blivit utsatta för kritik men i debatten har dock inte formerna för fördelningen av det ekonomiska stödet ifrågasatts. Erfarenheterna från andra delar av kulturområdet är således sådana att jag finner det rimligt att även ett litteraturstöd kan få en selektiv utformning. Genom en mångsidig representation i det organ som fördelar stödet och en insyn i urvalsarbetet bör nackdelar och risker som ansetts förknippade med ett selektivt stödsystem kunna undvikas.

Beträffande klassiker, översättningslitteratur — såväl vad gäller skönlitteratur som viss facklitteratur — och barn- och ungdomsböcker har litteraturutredningen föreslagit att selektiva stödsystem införs. Jag ansluter mig till utredningens uppfattning och jag kommer i det följande att förorda att utredningens förslag i dessa avseenden i huvudsak genomförs.

Stödet till ny svensk skönlitteratur för vuxna har utredningen utformat som ett generellt stöd.

För att vara stödberättigad skall en titel av Bibliografiska institutet klassificeras inom vissa givna avdelningar. Texten skall vidare genom upplagan i fråga till övervägande delen publiceras för första gången och slutligen ställs kravet att titeln genom Bibliotekstjänsts sambindning inköps i minst 40 exemplar fördelade på minst 25 bibliotek. Utredningen föreslår därutöver att ytterligare en restriktion införs, nämligen att av antalet stödda titlar högst 25 % får avse lyrik.

Utredningens förslag till modell för ett generellt stöd utsätts för en omfattande kritik av remissinstanserna. Varje spärregel ifrågasätts av ett stort antal instanser och en rad justeringar i olika riktningar föreslås.

Exempel på hur nu tillämpade klassificeringsnormer lämnar angelägen litteratur utanför de föreslagna ramarna lämnas också. Bl. a. pekar ett flertal remissinstanser på svårigheten att dra en gräns mellan skönlitteratur och debatlitteratur. Många instanser ifrågasätter om en sådan gräns över huvud taget bör förekomma. Även i övrigt anförs kritik mot utredningens prioritering av svensk skönlitteratur för vuxna. Ett stort antal remissinstanser anser sålunda att såväl facklitteratur som barn- och ungdomslitteratur med svenska upphovsmän i stödhänseende bör jämföras med skönlitteratur och föreslår därför att det generella stödet utvidgas till att också omfatta dessa kategorier. Vissa remissinstanser, bl. a. Svenska akademien, anser däremot att ett selektivt stöd med fördel kan införas för svensk skönlitteratur. Sveriges författarförbund framhåller att gränsen mellan ett generellt och ett selektivt stödsystem inte är klar. Enligt förbundet har utredningens förslag genom att det förenas med vissa spärregler starka drag av ett selektivt system.

Med hänsyn till den omfattande kritik som remissinstanserna framfört anser jag inte utredningens förslag kunna ligga till grund för ett förslag till utformning av ett stöd till utgivningen av ny svensk skönlitteratur. Det kan emellertid heller inte anses försvarligt att utelämna den svenska skönlitteraturen vid införandet av ett litteraturstöd. Som jag tidigare anfört talar starka skäl för att man bör tillämpa ett urvalssystem av samma typ som i fråga om andra delar av kulturområdet också för litteraturområdet. Jag förordar därför en selektiv stödform för den svenska skönlitteraturen på samma sätt som jag nyss gjort beträffande vissa andra utgivningskategorier.

Litteraturutredningen skiljer vad gäller det selektiva stödet på två former, nämligen ett produktionsstöd som utgår före utgivningen och ett stöd på grundval av en bedömning i efterhand, när boken sedan en tid har förelegat i handeln. Ett förhandsstöd är enligt utredningen i allmänhet billigare och effektivare än ett efterhandsstöd men å andra sidan ger ett efterhandsstöd bättre insyn i urvalsförfarandet.

Jag förordar att utgivningen av klassiker och översättningar av internationella standardverk på facklitteraturens område bör stimuleras med ett selektivt produktionsstöd i förhand, medan utgivningen av skönlitteratur för vuxna med svenska författare och i översättning samt av barn- och ungdomslitteratur bör främjas genom ett selektivt stöd i efterhand. För den sistnämnda kategorin bör även visst förhandsstöd kunna utgå. Efterhandsstödet bör kunna komma ifråga endast för verk som utkommit efter det att stödformerna införts.

Vid införandet av statligt stöd på områden som är präglade av kommersiella hänsyn är det svårt att bedöma om stödet kommer att få de kulturpolitiska effekter som eftersträfvats. De olika åtgärder som jag förordar i det följande bör därför ges försökskaraktär. Det ankommer på statens kulturråd att följa utvecklingen också på litteraturområdet. I rådets uppgifter ingår sålunda att med utgångspunkt i vunna erfarenheter söka finna och föreslå lämpliga former för förbättringar av införda stödformer.

Jag återkommer längre fram till frågan om stöd till de olika litteraturkategorierna. Jag vill emellertid dessförinnan från mera allmänna utgångspunkter beröra ett antal frågor bl. a. frågan om hur bidragens storlek skall bestämmas.

Vid förhandsstöd kan stödbehovet med utgångspunkt i kalkyler bestämmas från fall till fall. För efterhandsstödet bör en mer schablonartad bidragsberäkning användas. Utredningen ställer sig skeptisk till statliga stödköp, eftersom en sådan bidragsform kan verka prishöjande. I stället förordar utredningen den s. k. arkersättningsmodellen, vilken innebär att stödets storlek bestäms av det antal ark den stödberättigade titeln innehåller. Denna beräkningsmetod har betydande förtjänster och bör enligt min mening användas vid bestämmandet av stödet åt översättningar av utländsk skönlitteratur och åt ny svensk skönlitteratur för vuxna.

Arkersättningsmodellen bör däremot inte användas för efterhandsstödet till barn- och ungdomslitteraturen, eftersom produktionskostnaden per ark varierar kraftigt inom denna kategori, framför allt beroende på att dessa böcker är rikt illustrerade. I stället förordar jag att för denna litteratur tillämpas ett särskilt stödköpsförfarande. Jag återkommer till denna fråga i det följande.

Litteraturutredningens förslag att förlagen skall lämna motprestationsexemplar får ett blandat mottagande av remissinstanserna. Tanken på en motprestation i form av gratisexemplar vinner ett visst gehör, men utredningens förslag till fördelning får åtskillig kritik. Bl. a. ifrågasätts om böckerna kan utnyttjas på det sätt som utredningen tänkt sig. Svenska bokförläggareföreningen och Sveriges författarförbund anser att utredningen inte tagit hänsyn till det försäljningsbortfall som följer av den föreslagna fördelningen.

Enligt min bedömning är det inte möjligt att med en enkel administration och utan att åstadkomma negativa effekter i vissa avseenden genomföra det system med motprestationsexemplar som utredningen föreslagit. Jag är därför inte beredd att förorda att utredningens förslag genomförs utöver vad gäller barn- och ungdomslitteraturen. Jag återkommer senare till frågan om hur motprestationsexemplaren inom denna kategori skall fördelas.

En viktig förutsättning för att ett selektivt stödsystem skall bli framgångsrikt är ett väl fungerande urvalssystem. Sättet att göra urvalet bör därför ägnas särskilt intresse. Jag återkommer i det följande vid min behandling av stödet till de skilda litteraturkategorierna till de kriterier som skall gälla för urvalet. Som jag tidigare har anfört bör urvalet anförtrors åt ett organ med allsidig representation. Insyn i urvalsarbetet bör också garanteras.

Litteraturutredningen föreslår att statens kulturråd skall fördela stödet. Utredningen tänker sig att det inom rådet skall finnas en självständig nämnd för varje utgivningskategori som erhåller stöd. De remissinstanser som uttalat sig i frågan delar i huvudsak utredningens synpunkter.

Jag delar uppfattningen att det bör ankomma på statens kulturråd att

fördela det statliga stödet till bokutgivning. Jag vill erinra om att rådet har till uppgift att fördela det statliga stödet till kulturella och ideella tidskrifter. Fördelningen av tidskriftsstödet har av styrelsen delegerats till nämnden för litteratur och bibliotek. Ärendena bereds av en rådgivande arbetsgrupp i vilken ingår ledamöter i nämnden och vissa experter.

På detta sätt har det varit möjligt att i arbetet med fördelningen av stödet anlita personer med särskild sakkunskap och överblick och att samtidigt uppnå en anknytning till kulturrådet. Det bör ankomma på rådet att bestämma formerna för hur litteraturstödet skall fördelas.

Jag övergår nu till att behandla de olika stödformerna.

Ny svensk skönlitteratur

En vital litterär produktion har central betydelse för yttrandefriheten och den konstnärliga förnyelsen. Under de senaste åren har en viss tillbakagång skett när det gäller utgivning av skönlitterära debutanter. Då stödformer införs för bokproduktionen är det därför angeläget att den nya svenska skönlitteraturen får del av stödet.

Jag förordar att ett selektivt efterhandsstöd ges åt ett 50-tal titlar av ny svensk skönlitteratur för vuxna. Stödet bör främst inriktas på den oprövade litteraturen. I första hand bör det ges åt debutböcker men även böcker av redan publicerade författare som ännu inte hunnit slå igenom hos en bredare publik bör kunna komma ifråga. Vidare bör det vara möjligt att ge stöd åt viss kvalitetsutgivning som har uppenbara svårigheter att bli lönsam.

Urvalet av de skönlitterära titlar som skall stödjas måste ägnas särskild uppmärksamhet. Det är angeläget att personer med överblick över den litterära produktionen och intresse för litterärt nyskapande anlitas vid fördelningen av stödet. Det bör ankomma på statens kulturråd att fördela stödet och besluta om formerna för detta.

För budgetåret 1975/76 kommer jag (13.5) att beräkna ett belopp om 500 000 kr. för stöd åt ny svensk skönlitteratur.

Skönlitteratur i översättning

Utredningen understyker vikten av att kvalificerad utländsk skönlitteratur kontinuerligt görs tillgänglig på svenska och föreslår som jag redan berört ett selektivt efterhandsstöd till denna kategori.

Remissinstanserna är eniga om att översättningslitteraturen behöver stöd, men utredningens förslag möter kritik både vad gäller utformning och dimensionering. Några remissinstanser förordar att stödet görs generellt, medan andra menar att stödet åtminstone i viss utsträckning bör utgå som projektstöd.

Som jag uttalat tidigare förordar jag att ett selektivt efterhandsstöd utgår för utgivning av skönlitteratur för vuxna i översättning. Vid prövning av vilka titlar som skall få stöd bör mångsidighet vad gäller fördelning på originalspråk och förlag eftersträvas. Hänsyn bör tas inte

endast till originalverkets litterära kvalitet utan också till kvaliteten på översättningen. Titlar som i förhållande till omfång ligger under genomsnittspriset bör särskilt uppmärksammas. Vidare bör bl. a. beaktas behovet av att i Sverige ge ökad kännedom om litteratur från olika invandrargrupperns ursprungsländer.

För stöd åt skönlitteratur för vuxna i översättning kommer jag i det följande (13.5) att beräkna ett belopp om 1 milj. kr. för budgetåret 1975/76. Det föreslagna beloppet bör medge stöd till ca 75 titlar.

Klassiker

Under det senaste decenniet har lagerhållningen av klassikerutgåvor kraftigt minskat. Nyproduktionen har också varit lägre än tidigare. Litteraturutredningen föreslår därför att två stödformer införs för denna litteraturkategori, nämligen ett produktionsstöd i förhand och ett lagerstöd.

Utredningens förslag får genomgående ett mycket positivt mottagande och bör därför enligt min mening genomföras. Stödet bör omfatta utgivning av svenska och utländska klassiker i översättning samt allmänt erkänd svensk och översatt utländsk 1900-talslitteratur för vuxna. Jag återkommer i det följande till frågan om stöd för utgivning av klassiker i barn- och ungdomslitteraturen.

Utgivare som erhåller stöd bör förbinda sig att lagerhålla titeln i fem år och att därefter överlåta rätten till omtryck till annan förläggare, om inte utgivaren själv vill utnyttja denna. Statens kulturråd bör vidare som villkor för stöd kunna föreskriva att stödda titlar får ett lågt pris. Rådet bör ha möjligheter att genom kontakt med förlag ta initiativ till utgivning. Därvid bör anbudsförfarande tillämpas.

För förhandsstöd till utgivning av klassiker beräknar jag i det följande (13.5) 1 milj. kr. för budgetåret 1975/76. Utgivningen bör med detta stödbelopp kunna omfatta ca 60 titlar. Vid fördelningen av medlen bör i enlighet med utredningens förslag en tredjedel utgå till utgivning av svenska klassiker och två tredjedelar till utländska.

För lagerstöd kommer jag i det följande (13.5) att beräkna ett belopp om 200 000 kr. Stödet bör utgå till utgivare av klassiker med visst belopp per lagerhållen volym och år. Det torde få ankomma på regeringen eller efter regeringens bestämmande på statens kulturråd att meddela närmare föreskrifter om utformningen av stödet.

Facklitteratur

Litteraturutredningen konstaterar att utgivningen av facklitteratur som helhet har expanderat starkt under de senaste årtiondena, men att det finns vissa bristområden. Utredningen ser inga skäl för ett generellt stöd till facklitteratur och ser heller ingen möjlighet att avgränsa vissa stödbehövande kategorier. Ett selektivt förhandsstöd anses vidare ha allvarliga nackdelar. Utredningen nöjer sig därför med att föreslå ett direkt statligt stöd för att tillgodose behovet av översättningar av

större internationella standardverk av allmänt intresse inom olika områden. Utredningen betonar särskilt bristen på översättningar av titlar som behandlar internationella problem. Stödet bör enligt utredningens förslag utgå som produktionsbidrag i förhand och förknippas med vissa villkor beträffande lagerhållning och pris.

Remissinstanserna är relativt eniga om behovet av stöd till facklitteratur. Meningarna går emellertid isär beträffande stödets utformning. Några instanser menar att ett vidgat stöd bör vara generellt, andra förordar ett selektivt stöd. Enligt någras önskemål bör ett stöd omfatta facklitteratur på i stort sett alla områden, medan andra remissinstanser tänker sig stödet avgränsat till vissa områden, t. ex. facklitteratur och/eller debattlitteratur av svenskt ursprung.

Enligt min mening är det angeläget att utgivningen av fack- och debattlitteratur har stor bredd. Av förklarliga skäl är emellertid avgränsnings- och urvalsproblemen särskilt svåra när det gäller att utforma ett stöd för denna utgivningskategori. Med hänsyn till litteraturutredningens synpunkter och de uppfattningar som redovisats av remissinstanserna är jag inte beredd att nu förorda ett stöd av annan omfattning än det litteraturutredningen föreslagit för facklitteraturen. Jag vill dock erinra om att det åligger statens kulturråd att inom ramen för sitt verksamhetsområde följa utvecklingen på bokmarknaden även vad avser facklitteraturen.

Litteraturutredningen har enligt min mening dokumenterat behovet av stöd åt översättning av internationella standardverk av allmänt intresse. Jag förordar därför att förlag efter ansökan skall kunna få stöd för utgivning av sådana verk som litteraturutredningen hänför till denna kategori. I enlighet med vad jag tidigare anfört bör statens kulturråd svara för bidragsprövningen också vad gäller denna stödform. För budgetåret 1975/76 kommer jag i det följande (13.5) att beräkna ett belopp om 400 000 kr. för detta ändamål, vilket innebär att ca 25 verk bör kunna ges stöd. Det är angeläget att titlar som utges med statligt stöd lagerhålls under minst fem år. Villkor härom bör därför kunna uppställas för stödet. Vid fördelning av stödet bör lågprissättning premieras.

Barn- och ungdomslitteratur

Ett generellt stöd till barn- och ungdomslitteraturen är enligt litteraturutredningens bedömningar f. n. inte motiverat, eftersom utgivningen ökat starkt under det senaste decenniet och utgivningssektorn visar en rimlig lönsamhet. Barn- och ungdomslitteraturen föreslås däremot som jag tidigare nämnt få ett selektivt efterhandsstöd. Detta bör enligt utredningen gå både till svensk originallitteratur och till översättningar. Stödet bör utgå med 50 % av bokens pris med ett tak på 8 kr. för att motverka prishöjningar. Av varje bok som ges stöd föreslås förlagen leverera 1 500 exemplar till staten. Stödordningen föreslås dimensionerad

att omfatta 100 titlar, vilket skulle motsvara ungefär var tredje bok i kvalitetsutgivningen.

Ett stort antal remissinstanser anser att utredningen underskattat behovet av stöd till barn- och ungdomslitteratur. Vidare framhåller flera instanser det olyckliga i att goda barnböcker oftast är relativt sett mycket dyra och pekar på behovet av åtgärder för att motverka detta förhållande.

När det gäller val av stödform är meningarna delade. Åtskilliga instanser vill ha en generell verkande stödform, i första hand för den del av litteraturen som är skriven av svenska författare. Utredningens förslag om ett efterhandsstöd får emellertid ett gott mottagande och förordas av många. Ett stort antal instanser vill ha ett produktionsstöd i förhand, i första hand för svenska bilderböcker.

Jag delar remissinstansernas uppfattning att det behövs ett stöd till utgivningen av barn- och ungdomslitteratur. Det är enligt min mening olyckligt att den kvalificerade utgivningen oftast har ett mycket högt pris. Jag är medveten om svårigheterna att finna en acceptabel metod som undanröjer detta problem. De stödformer jag nu föreslår bör emellertid kunna få en prisnedsättande effekt. Stödet till utgivningen av barn- och ungdomslitteratur bör ha två former, ett efterhands- och ett förhandsstöd.

E f t e r h a n d s s t ö d e t bör utformas i huvudsak efter de riktlinjer litteraturutredningen har angivit. Av särskilt utvalda titlar bör 1 000 exemplar inköpas. Frågor rörande rabattsatser, ersättningstak m. m. bör avgöras av statens kulturråd. Vid fördelningen av bidragen bör rådet ta hänsyn till kvalitet och stödbehov. Titlar som åsatts ett lågt pris bör särskilt beaktas.

Litteraturutredningen föreslår inget f ö r h a n d s s t ö d och avvisar uttryckligen tanken på ett sådant stöd till tidigare ej publicerad svensk barn- och ungdomslitteratur. En rad remissinstanser förordar emellertid, som har angetts i det föregående, ett sådant stöd. För egen del anser jag det motiverat att införa ett förhandsstöd till barn- och ungdomsböcker med stora framställningskostnader, främst svenskproducerade böcker med illustrationer. Förhandsstöd bör också kunna utgå till återutgivning av tidigare publicerade böcker. Det bör liksom i fråga om klassikerutgivningen vara möjligt för kulturrådet att genom att begära anbud avseende utgivning kunna ta egna initiativ. Som ett villkor för stöd bör gälla att de stödda titlarna får ett lågt pris. Krav på lagerhållning bör kunna ställas om det bedöms lämpligt.

Framställningen av kvalificerade s e r i e r med svenska upphovsmän är mycket begränsad. En bidragande orsak till detta är att framställningskostnaderna är höga. Litteraturutredningen anser det angeläget att starta försöksverksamhet med produktion av svenska kvalitetsserier. En bred remissopinion delar denna uppfattning. Utredningen föreslår att Svenska barnboksinstitutet ges medel för försök på detta område. Enligt min mening talar praktiska skäl för att försöksverksamheten bedrivs inom ramen för förhandsstödet till barn- och ungdomslitteratur.

En titel som erhållit förhandsstöd skall i 1 000 exemplar ställas till statens förfogande. Dessa exemplar bör liksom de exemplar som inköpts genom efterhandsstödet främst utnyttjas för att öka intresset för litteraturläsning bland barn. Jag förordar i detta syfte att böckerna ställs till förfogande för i första hand barn- och ungdomsorganisationer för att ge dessa möjlighet till läsfrämjande åtgärder bland barn och ungdom. Jag återkommer till denna fråga i anslutning till mina förslag om läsfrämjande åtgärder.

Jag kommer i det följande (13.5) att beräkna ett belopp om sammanlagt 1,3 milj. kr. för utgivningsstöd till barn- och ungdomslitteratur. Av dessa medel bör ca tre fjärdedelar användas till efterhandsstöd och återstoden fördelas på förhandsstöd till illustrerad barn- och ungdomslitteratur, klassiker samt försöksverksamhet med produktion av kvalitetsserier. Det föreslagna beloppet bör medge stöd till ett 100-tal titlar.

U p p s l a g s v e r k

Litteraturutredningen konstaterar att det i dag inte ges ut något aktuellt och representativt svenkt uppslagsverk. De tre största svenska arbetena har slutsålls till realisationspris under år 1973. Efter denna lagerrensning återstår endast ett fåtal mindre verk på marknaden. Något nytt större verk kommer enligt utredningens bedömningar inte ut eftersom utgivningen är alltför kapitalkrävande och riskabel för ett enskilt svenskt förlag. Utredningen finner det väsentligt att ett nytt och aktuellt svenskt uppslagsverk kan ges ut och anser att staten måste ta ansvar för att så sker. Utredningen framhåller att en sådan encyklopedi bör få en bred spridning, vilket förutsätter ett lågt pris. Utredningen föreslår att statsmakterna omedelbart låter utreda de problem som sammanhänger med en statssubventionerad encyklopediutgivning.

Jag har för avsikt att inom kort föreslå regeringen att tillsätta en arbetsgrupp för att närmare utreda frågan om behovet av stöd till utgivande av ett svenskt uppslagsverk.

11.2.3 Stöd till nyetablering av förlag

Litteraturutredningens undersökningar visar att utgivningen inom flertalet viktiga litteraturkategorier är koncentrerad till ett fåtal förlag. Utredningen anser detta beklagligt och menar att staten måste ta på sig ett ansvar för att utgivningsbesluten sprids.

Utredningen anser emellertid att det i huvudsak är branschens uppgift att garantera mångsidighet. Avtal mellan förlagen och bokhandeln liksom gemensamma satsningar i säljfrämjande syfte bör vara så utformade att de små förlagen blir konkurrenskraftiga. Det är en viktig uppgift för samhället att följa branschens utveckling i dessa avseenden.

De former för utgivningsstöd som föreslagits skulle enligt utredningen förbättra villkoren för de små förlagen. För att därutöver möjliggöra aktiva statliga insatser föreslås att en förlagslånefond inrättas. Fonden skulle kunna tas i anspråk för att underlätta nyetablering och för att

förbättra förutsättningarna för små och medelstora förlag. Den bör vidare användas för att främja tillkomsten av olika förlagstyper, etablering av regionala förlag och underlätta utgivning av böcker på eget förlag till självkostnadspris. Fonden tänks vidare kunna förbättra de språkliga minoriteternas villkor i förlagshänseende.

Flera remissinstanser instämmer i utredningens uppfattning beträffande koncentrationsproblemen. Förslaget om en förlagslånefond mottas också positivt.

Utgivningsverksamhet kännetecknas inte av några påtagliga stordriftsfördelar. Det är därför möjligt att bedriva bokutgivning i ganska liten skala. Inledningsvis krävs dock ett i allmänhet inte obetydligt startkapital, vilket för de flesta utgör ett hinder för att starta förlagsverksamhet. Det är svårt att uppbringa sådana säkerheter som krävs för att en bank skall vara villig att bevilja lån.

En omfattande spridning av utgivningsbesluten möjliggör en mångsidig utgivning. En koncentration av utgivningen till ett fåtal förlag centraliserar utgivningsbesluten och ökar risken för att väsentlig utgivning ej kommer till stånd. Författarna blir i ett sådant fall alltför starkt beroende av ett litet antal beslutsfattare och bokläsarna riskerar att se sina valmöjligheter begränsas. En förlagsstruktur med många förlag och olika former av förlag är därför önskvärd.

Jag föreslår att staten genom att bevilja kreditgarantier söker underlätta situationen för mindre enheter inom förlagssektorn. Garantier bör i första hand lämnas till mindre förlag och till personer eller sammanslutningar som vill starta förlagsverksamhet. Vad utredningen angett om ändamålen med fondverksamheten bör kunna vara vägledande också i fråga om garantigivningen. Utgivning som, t. ex. på grund av lågprissättning eller exklusivitet, väntas ge stadigvarande underskott, får inte främjas via denna stödform.

För garantigivning förutsätts att lån beviljas på den allmänna kreditmarknaden. Staten bör i varje enskilt fall kunna utfärda garanti för upp till 75 % av lånesumman, i undantagsfall för hela lånesumman. De företagsekonomiska förutsättningarna bör prövas av ett statligt organ. Denna prövning bör ankomma på statens industriverk. För att inhämta kulturpolitiska bedömningar bör verket samråda med statens kulturråd. Jag har i fråga om handhavandet av garantigivningen samrått med chefen för industridepartementet.

Det torde få ankomma på regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer att meddela närmare föreskrifter om utformningen av den stödform jag nu har förordat.

Jag föreslår att ramen för kreditgarantier sätts till 2 milj. kr. Fråga om bidrag för täckande av eventuella förluster i anslutning till garantigivningen får prövas inom ramen för anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål.

11.2.4 Läsfrämjande åtgärder

De stödformer som utredningen föreslår för produktion och distribution av litteratur förväntas av utredningen ge goda läsfrämjande effekter. Utredningen lägger dessutom fram förslag om särskilda läsfrämjande åtgärder av mer begränsad karaktär. Skolöverstyrelsen (SÖ) föreslås sålunda erhålla ett speciellt anslag om 100 000 kr. för att främja förståelsen för och läsningen av poesi i skolorna. I syfte att få till stånd en tillräckligt omfattande recensionsverksamhet föreslår utredningen vidare ett särskilt anslag för litteraturinformation i form av bokrecensioner. Utredningen finner det också angeläget att främja studieförbundens läsfrämjande verksamhet och föreslår statligt stöd till en försöksverksamhet med läsecirklar på arbetsplatser.

Litteraturutredningen har i sina förslag betonat skolans uppgift att väcka och bevara elevernas intresse för böcker och läsning. En särskild expertgrupp har tagit upp litteraturläsningens problem från förskolan till och med lärarutbildningen. Litteraturutredningen som anser sig sakna kompetens att närmare ta ställning till detaljförslag i organisations- och läroplansfrågor utgår ifrån att dessa frågor seriöst prövas i de instanser som formar skolans mål. Utredningen vill dock särskilt understryka vikten av att skolan bedriver en systematisk och individualiserad lästräning.

Flera remissinstanser har instämt i utredningens betoning av lästräningens betydelse. SÖ har därvid framhållit att lärarnas uppgifter finns klart formulerade i läroplanens mål, riktlinjer och kursplaner. Man finner utredningens önskemål om fler läsfrämjande åtgärder på grundskolans högstadium värda att prövas. De förändringar av läroplanen för gymnasieskolan som litteraturutredningen föreslår i syfte att ge större utrymme för litteraturläsning är svåra att genomföra eftersom förändringar i timplaner hör till den del av läroplanen som påverkar skolans organisation. En del förändringar som överensstämmer med modern litteraturforskning är dock enligt SÖ möjliga att genomföra vid en revision av kursplanerna.

Jag delar litteraturutredningens uppfattning att förskolan och skolan har stor betydelse när det gäller att väcka och vidmakthålla intresset för läsning av värdefull litteratur. Denna uppgift ligger i linje med de mål och riktlinjer som lagts fast för grund- och gymnasieskolan. Det utvecklingsarbete som i dag bedrivs av skolan, bl. a. med bidrag från SÖ, i syfte att öka elevernas intresse för läsning av skönlitteratur, är betydelsefullt. Behovet understryks av nya undersökningsresultat som visar att många elever i den svenska skolan har ett bristande litteraturintresse. Det är angeläget att det inleda forsknings- och utvecklingsarbetet drivs vidare och att det även på kort sikt kan resultera i bättre betingelser för litteraturläsningen i skolan. Detta får ske genom t. ex. anvisningar, fortbildning och revision av kursplaner. Det åligger redan idag SÖ att inom ramen för läroplansuppföljningen pröva de förslag till läsfrämjande åtgärder som utredningen framfört. Åtgärder i läsfrämjande syfte bör

kunna vidtas inom ramen för nu gällande läroplaner. Vid mitt ställningstagande i dessa frågor har jag samrått med statsrådet Hjelm-Wallén.

Förskolans möjlighet att stimulera barns intresse för litteratur kommer enligt vad jag inhämtat att beaktas i anslutning till den arbetsplan för förskolan som nu utarbetas inom socialstyrelsen.

Litteraturutredningen har ej — i vidare mening än jag nu berört — föreslagit konkreta åtgärder i syfte att främja barns och ungdoms intresse för läsning. Enligt min mening bör dock samhället stödja olika insatser som görs för att öka litteraturintresset hos de unga. Särskilt angeläget är att nå barn och ungdom som bl. a. av sociala skäl har svårigheter att få kontakt med böcker och läsning. Förskolans och skolans insatser bör kompletteras med åtgärder som gör litteraturläsningen naturlig även i andra miljöer där barn och ungdom vistas. Jag anser därför att en begränsad försöksverksamhet med läsfrämjande aktiviteter bör komma till stånd där nya vägar provas för att stimulera barns och ungdoms intresse för böcker och litteratur. Det är i detta sammanhang naturligt att vända sig till organisationslivet, särskilt barn- och ungdomsorganisationerna, som lokalt möter de unga i deras fritidsmiljö. Vid sidan av barn- och ungdomsorganisationerna bör också studieförbunden i sitt uppsökande folkbildningsarbete bland grupper med ringa kontakt med kulturutbudet kunna göra betydelsefulla insatser för att främja barns läsning t. ex. genom att ta upp barnlitteratur till diskussion i anslutning till föräldrautbildning, invandrарundervisning eller i sin verksamhet på institutioner för barn.

Jag har tidigare föreslagit (11.2.2) att som villkor för statsbidrag till utgivning av barn- och ungdomslitteratur skall gälla att förlagen till statens förfogande ställer ett antal exemplar av de böcker som utges med utnyttjande av stödet. Jag uttalade i detta sammanhang att stödköps- och motprestationsexemplaren i den omfattning de kan utnyttjas för försöksverksamheten inom barn- och ungdomsorganisationerna skulle ställas till förfogande för denna. Försöksverksamheten bör pågå under en tvåårsperiod. Den bör samordnas av studieförbunden, som därigenom ges möjlighet att utforma olika projekt av läsfrämjande karaktär tillsammans med sina egna medlemsorganisationer och med andra barn- och ungdomsorganisationer med vilka de samarbetar. Jag vill även framhålla möjligheten till samverkan med biblioteken. Deras urval av skön- och facklitteratur samt kunskap om barn och läsning utgör ett värdefullt stöd för försöksverksamheten lokalt.

Jag har uppdragit åt den grupp inom utbildningsdepartementet som arbetar med barnkulturfrågor att närmare överväga formerna för en försöksverksamhet av här antytt slag. Gruppen skall ha fullgjort sitt arbete i denna fråga före utgången av maj 1975. Ett stöd för detta ändamål bör för nästa budgetår utgå under anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål.

Jag har tidigare framhållit skolans och förskolans stora betydelse när det gäller att väcka och vidmakthålla barns intresse för litteratur och

litteraturläsning. Olika undersökningar har visat att tillgången till litteratur många gånger avgör barns intresse för litteraturläsning. Förskolan och skolan bör därför uppmärksamma barnens möjlighet till kontakt med böcker. Samverkan med de lokala biblioteken är här inte minst viktig. I den mån böcker som staten erhåller genom stödköp eller som motprestationsexemplar inte tas i anspråk för försöksverksamhet av det slag jag här förordat bör de kunna erbjudas kommuner för lokala försök med läsfrämjande verksamhet bland barn och ungdom.

11.2.5 Svenska barnboksinstitutet

Intresset för barn- och ungdomslitteraturen har vuxit på senare år. Ett uttryck för detta är att lånen av barn- och ungdomslitteraturen i de svenska folk- och skolbiblioteken år 1970 nådde en nivå som motsvarar ungefär hälften av de ca 70 milj. boklån som totalt förmedlades.

Det ökade intresset för barn- och ungdomslitteratur har uppmärksammat i lärarutbildningen för olika stadier. Barn- och ungdomslitteratur förekommer numera som självständigt moment inom flertalet lärarutbildningar. Fr. o. m. läsåret 1970/71 ingår barn- och ungdomslitteratur i blockämnet svenska vid våra universitet. Detta förhållande har ställt nya krav på den forskning om barnlitteratur som f. n. bedrivs vid flertalet universitet och högskolor.

Svenska barnboksinstitutet började sin verksamhet år 1965. Den samlade dokumentation i fråga om barn- och ungdomsböcker som finns där är en av förutsättningarna för att forskningen på barn- och ungdomslitteraturens område skall kunna utvecklas. Samlingarna ger även blivande lärare, barn- och ungdomsbibliotekarier samt skolbibliotekens personal möjlighet att få en överblick över utvecklingen av barn- och ungdomslitteraturen. Folk- och skolbiblioteken har inte möjlighet att ge denna överblick eftersom lånefrekvensen av barn- och ungdomsböcker är hög och det till följd av dålig lagerhållning ofta är omöjligt att ersätta förslitna exemplar.

Litteraturutredningen har föreslagit att Svenska barnboksinstitutet omorganiseras till en statlig stiftelse. Utredningen har vidare föreslagit en kraftig förstärkning av institutets ekonomiska och personella resurser i syfte att ge institutet förutsättningar att dels utöka sin registrerande verksamhet dels ta på sig vissa litteratursociologiska och informativa uppgifter. Samtliga remissinstanser som yttrat sig har varit positiva till förslagen om omorganisation och utökning av verksamheten vid Svenska barnboksinstitutet.

Det är enligt min bedömning viktigt att staten ger stöd till undervisning och forskning kring barn- och ungdomslitteratur. På sikt medverkar ökad forskning och förbättrad utbildning hos dem som arbetar med barn och litteratur till att främja barns intresse för böcker och läsning. Svenska barnboksinstitutet har i detta sammanhang en viktig uppgift. Jag anser det därför viktigt att staten ger ett större bidrag till

institutet än f. n. för att därigenom öka möjligheterna att förbättra den utåtriktade verksamheten. Det ökade bidraget bör ge institutet möjligheter att, vid sidan av den väsentliga uppgiften att insamla och katalogisera på svenska språket utgiven barnlitteratur jämte viss facklitteratur, utöka sin service till lärarhögskolor, förskoleseminarier, bibliotekshögskolan samt till barn- och ungdomsorganisationer. Även skolbibliotek samt bibliotekens barn- och ungdomsavdelningar bör kunna få viss hjälp av institutet t. ex. i samband med kursverksamhet.

Jag kommer i det följande (13.5) att beräkna en höjning av bidraget till Barnboksinstitutet med 155 000 kr. till 355 000 kr. Det höjda bidraget bör göra det möjligt för institutet att anställa ytterligare personal främst för informations- och kursverksamheten. Jag är inte beredd att f. n. förorda någon förändring av institutets organisationsform.

11.3 Folkbibliotek

11.3.1 Inledning

Folkbiblioteken utgör våra mest spridda kulturinstitutioner. Efter kommunsammanläggningarna vid årsskiftet 1973–1974 finns folkbibliotek i alla kommuner. Förutsättningarna för en decentraliserad verksamhet är således väl tillgodosedda inom biblioteksområdet. Folkbiblioteken arbetar i flertalet fall med en stor ämnesmässig bredd och med en rad olika medier utöver det tryckta ordet. De har genom sin spridning, bredden i verksamheten, ett omfattande öppethållande och en uppsökande verksamhet, som i allt större utsträckning är målgruppsinriktad, blivit våra livligast besökta kulturinstitutioner. Vidgningen av verksamheten till andra områden än litteraturförmedling är ett viktigt inslag i den aktuella utvecklingen i folkbiblioteksarbetet. Detta minskar emellertid inte betydelsen av bibliotekens traditionella uppgift att tillhandahålla litteratur vilket är och torde förbli deras huvuduppgift. I vårt land finns f. n. 278 huvudbibliotek med sammanlagt ca 1 800 filialer. År 1973 förmedlade dessa 66 miljoner boklån. Räknas skolbiblioteken in blir antalet 83 miljoner. För jämförelsens skull kan nämnas att de ca 300 A-boklådorna och de ca 150 B-boklådorna år 1972 sålde sammanlagt 10 miljoner böcker till allmänheten. Pressbyrån svarade för ungefär samma försäljningsvolym som dock i allt väsentligt hade en helt annan sammansättning än bibliotekens utlåning och boklådornas försäljning. Försäljningen genom bokklubbarna uppgick samma år till ca 4 miljoner böcker.

Folkbiblioteken har, som framgår av utlåningens omfattning, en avgörande roll i arbetet med att föra människor i kontakt med litteratur och deras betydelse synes bli allt större för varje år. I de fortsatta strävandena att ge allt fler människor möjligheter till stimulerande läsupplevelser bör således folkbiblioteken spela en central roll. Vägledande bör därvid vara – i överensstämmelse med vad som gäller för övriga

kulturverksamheter — att de som redan är vana och regelbundna bokläsare bereds möjlighet att utveckla sina intressen samtidigt som utvecklingen och utbyggnaden av verksamheten i betydande utsträckning inriktas på eftersatta grupper och kulturfattiga miljöer. Biblioteken har genom sin uppsökande verksamhet vunnit betydelsefulla erfarenheter av sådana insatser och är därför viktiga instrument i de läsfrämjande åtgärder som, särskilt vad gäller de statliga insatserna, bör prioriteras.

Folkbiblioteken är kommunala institutioner och kommunernas ekonomiska insatser är helt avgörande för deras verksamhet. Utbyggnaden av biblioteksverksamheten har i allmänhet satts i första hand vad gäller kommunernas åtgärder på kulturområdet. I flertalet kommuner är folkbiblioteket den enda kulturinstitutionen. Kommunernas sammanlagda driftutgifter för biblioteksverksamheten har från år 1968 till år 1973 ökat från 150 milj. kr. till 330 milj. kr i löpande priser. Utgifternas andel av kommunernas totala utgifter för kulturell verksamhet har under samma period hållit sig i stort sett konstant vid ca 40 %. Denna stora andel anger den betydelse kommunerna tillmäter biblioteksverksamheten och visar också på den vilja som finns hos kommunerna att utveckla åtagandena inom denna del av kulturområdet.

De statliga insatserna för folkbiblioteksverksamheten har en lång tradition. Mellan åren 1905 och 1965 utgick generella statsbidrag. År 1965 avvecklades dessa i samband med att det statliga skatteutjämningsbidraget förändrades och höjdes (prop. 1965:50, SU 1965:124, rskr 1965:313). Det statliga skatteutjämningsystemet, som syftar till att ge möjlighet till likartad kommunal service i olika delar av landet, kan därför sägas avse också biblioteksverksamheten. Vid avvecklingen av de generella bidragen bedömdes det angeläget att staten även fortsättningsvis gav ett direkt stöd till kommunernas biblioteksverksamhet. Statsmakternas beslut år 1965 innebar att de statliga insatserna inriktades på rådgivning, service och utvecklingsarbete. De viktigaste åtgärderna angavs vara bidrag till utvecklingen av biblioteksverksamheten i olika typer av kommuner samt tillfälliga punktstöd för särskilda lokala initiativ. Avvecklingen av de generella statsbidragen till folkbiblioteken innebar att länsbiblioteken inte längre skulle ha till uppgift att inspektera de lokala biblioteken. Länsbiblioteken avsågs i stället genom låneservice, information och rådgivning medverka till utbyggnaden av biblioteksverksamheten i resp. län. Som en komplettering till länsbibliotekens låneservice hade tidigare en s. k. lånecentral inrättats. Ytterligare en inrättades år 1965 samt efter några år ännu en. Bestämmelser om bidrag till de här nämnda delarna av folkbiblioteksverksamheten återfinns i kungörelsen (1966: 108) om statsbidrag till länsbibliotek och lånecentraler (ändrad senast 1974:638).

De riktlinjer som drogs upp genom 1965 års beslut är de som hitintills legat till grund för de statliga insatserna för folkbiblioteken. Sedan år 1966 har 25 kommunala bibliotek erhållit s. k. utvecklingsbidrag. Bidraget har för varje berörd kommun omfattat en femårsperiod. Totalt har

drygt 20 milj. kr. i statliga bidrag utgått i denna form. I och med utgången av år 1974 har denna bidragsform avvecklats. Det statliga bidraget har varit av avgörande betydelse för utvecklingen av biblioteksverksamheten i de kommuner som erhållit sådant stöd. De erfarenheter som vunnits i kommuner som fått bidrag har också kommit andra kommuner till del genom den kurs- och informationsverksamhet som kontinuerligt bedrivits av bibliotekssektionen inom SÖ som till utgången av september 1974 handlade frågorna om det statliga stödet till folkbibliotek. Ansvaret för dessa frågor fördes den 1 oktober över till det då inrättade statens kulturråd.

Från kommunalt håll har viss kritik riktats mot utvecklingsbidraget. Det har gjorts gällande att det genom sin konstruktion med krav på betydande kommunala ekonomiska insatser har gynnat relativt sett stora kommuner med en förhållandevis god ekonomi medan små kommuner med begränsade ekonomiska resurser inte kunnat utnyttja bidraget. I och med den avveckling av detta bidrag som inleddes år 1970 har de statliga insatserna i ökad omfattning fått formen av tillfälliga bidrag till särskilda lokala initiativ, s.k. punktbidrag. Bidrag har utgått till bl.a. bibliotekens sociala verksamhet, AV-utrustning - främst musikanläggningar -, bokbussar, arbetsplatsutlåning samt inköp av litteratur på invandrarspråk. Bidrag har i allmänhet utgått med 50 % av kostnaderna, i vissa fall dock med större andel. Även vad gäller punktbidragen har kritik riktats mot kravet på kommunala insatser med hänvisning till att detta krav gjort det svårt för vissa kommuner att utnyttja bidragen. Kritiken har främst gällt stödet till inköp av bokbussar.

De kommunala insatserna på biblioteksområdet är som jag redovisade i det föregående av betydande omfattning och har ökat snabbt under de senaste åren. Ökningen har skett samtidigt som nya och större kommunala enheter skapats genom kommunsammanläggningarna. Detta har i många fall medfört en centralisering av biblioteksresurserna i kommunen men har även skapat förutsättningar för en ökad decentraliserad verksamhet genom filialer och bokbussar.

Litteraturutredningen har emellertid med utgångspunkt i sina studier och andra undersökningar ansett sig kunna konstatera att det fortfarande föreligger stora skillnader mellan biblioteksstandarden i olika kommuner. Utredningen menar att skillnaderna kommer att kvarstå under åtskillig tid och att detta motiverar särskilda statliga stödinsatser. Denna uppfattning delas av remissinstanserna. Några instanser, bl. a. Svenska kommunförbundet och kommunalekonomiska utredningen, framhåller att den senaste kommunreformen har skapat förutsättningar för en minskning av skillnaderna mellan kommunerna.

Innan jag tar upp frågan om behovet av särskilda statsbidrag till folkbiblioteksverksamheten, vill jag beröra frågan om l a g s t i f t n i n g p å b i b l i o t e k s o m r å d e t. Ett medel att komma till rätta med standardskillnaderna mellan kommunerna har nämligen angetts vara att i lag ålägga kommunerna att svara för en viss minimistandard. Litteraturut-

redningen avvisar tanken på en lagstiftning men föreslår vissa kompletterande bestämmelser i 1966 års kungörelse om statsbidrag till länsbibliotek och lånceentraler av innebörd att det fastställs vad som är folkbiblioteksverksamhetens mål och vem som bär ansvaret för verksamheten på olika nivåer. Om standardskillnaderna består eller om utvecklingen inom biblioteksområdet tar en annan riktning än f. n. – exempelvis så att viss service beläggs med avgift – bör dock enligt utredningen frågan om lagstiftning kunna aktualiseras på nytt. Det stora flertalet remissinstanser som yttrat sig i denna fråga avvisar tanken på en bibliotekslagstiftning. Flera avvisar också tanken på en ändring av angivet slag i nämnda kungörelse.

Jag berörde i föregående års kulturproposition (s. 304) frågan om lagstiftning inom kulturområdet och anförde därvid från allmänna utgångspunkter att staten bör inrikta sina insatser på att stimulera kulturverksamheten i landet och inte på att reglera den. Vid min behandling av folkbiblioteken konstaterade jag att det således inte var aktuellt med någon bibliotekslagstiftning. Detta uttalande lämnades utan erinran av riksdagen. En lag som enbart ålägger kommunerna att upprätta bibliotek skulle enligt min mening vara utan effekt eftersom bibliotek finns i samtliga kommuner. En lagstiftning som ger detaljerade föreskrifter för biblioteksverksamhetens omfattning och utformning skulle snabbt bli föråldrad och i vissa fall motverka sitt syfte eftersom miniminormer lätt utvecklas att fungera som maximinormer. En sådan lagstiftning skulle också förutsätta att den statliga tillsynsmyndigheten fick i uppgift att kontrollera att biblioteksverksamheten i de enskilda kommunerna uppfyllde de fastställda kraven. I den allmänna diskussionen hävdas ibland att bibliotekslagstiftning är en metod att tillförsäkra den enskilde medborgaren rätt och möjlighet till en likvärdig bibliotekservice som ger tillgång till böcker för utbildning, förströelse eller konstnärlig upplevelse var han än bor och vilka förhållanden han än befinner sig i. Ett sådant resonemang är emellertid tillämpligt för hela kulturområdet och skulle kunna tas till intäkt för detaljerade bestämmelser också om den verksamhet som kommunerna skall svara för i fråga om t. ex. teater, musik och bildkonst. Ett sådant synsätt är oförenligt med de riktlinjer för den statliga kulturpolitiken som statsmakterna lade fast föregående år. Det skulle åsidosätta kommunernas självstyrelse och försvåra den anpassning till lokala initiativ och önskemål som det kanske är mer angeläget att tillgodose på kulturområdet än på många andra områden.

Jag vill i detta sammanhang även hänvisa till att dåvarande departementschefen vid 1965 års omläggning av det statliga biblioteksstödet konstaterade att endast insatser som i praktiken skulle innebära ett förstatligande av folkbiblioteken skulle kunna ge möjligheter till en fullt enhetlig utveckling. Enligt hans bedömning kunde emellertid huvudansvaret för bibliotekens utveckling inte läggas på andra organ än de kommunala. Som framgått av det föregående finner jag ingen anledning

att frågå detta ställningstagande.

Den av utredningen föreslagna kompletteringen av kungörelsen om bidrag till länsbibliotek och lånecentraler förutsätter att det utgår ett generellt statsbidrag till folkbibliotekens verksamhet till vilket de föreslagna kompletterande bestämmelserna kan knytas som statsbidragsvillkor. Som kommer att framgå av det följande är jag inte beredd att föreslå någon form av generellt stöd till de lokala folkbiblioteken. Litteraturutredningens förslag i angivet avseende saknar därför aktualitet.

11.3.2 Stöd till lokala folkbibliotek

Litteraturutredningen diskuterar tre olika typer av statliga åtgärder för att komma till rätta med den ojämna biblioteksstandarden i landets kommuner, nämligen dels information, råd och anvisningar för att stimulera kommunerna till insatser, dels selektivt statligt stöd för upprustning och utrustning, dels möjligheter för länsbiblioteken att temporärt ta över delar av bokförsörjningen i en kommun. Jag tar först upp frågan om selektivt statligt stöd och återkommer därefter till de två övriga frågorna.

De tre selektiva stödformer som utredningen behandlar är bidrag till bokbuss, upprustningsbidrag och bidrag till arbetsplatsutlåning. Bidragen föreslås i princip vara av engångskaraktär, men de två sistnämnda bidragen bör av bl. a. praktiska skäl kunna utgå under mer än ett år. Remissinstanserna delar utredningens bedömning att det behövs direkta statliga stödåtgärder för folkbiblioteksverksamheten. De är också i princip positiva till de föreslagna stödformerna. Vissa kritiska synpunkter redovisas dock, bl. a. vad gäller den föreslagna tidsbegränsningen av bidragen. Det anges vidare vara en risk att kommunerna, om otillräckliga medel totalt sett anslås för bidrag, skjuter upp angelägna åtgärder i avvaktan på statligt bidrag.

Inom ramen för de s. k. punktbidragen utgår redan nu bidrag till de av utredningen föreslagna ändamålen. Utredningens förslag innebär emellertid att hittillsvarande bidragsprinciper skulle komma att ändras på några punkter.

För innevarande budgetår disponerar statens kulturråd ca 1,7 milj. kr. för punktbidrag. En jämförelse med de kommunala utgifterna för folkbiblioteksverksamheten visar att de nuvarande statliga bidragen är av ringa storlek totalt sett. De utgör endast ca 0,5 % av de kommunala ekonomiska insatserna. Även en mycket betydande ökning av de statliga insatserna förändrar således inte det förhållandet att utvecklingen av folkbiblioteksverksamheten på ett avgörande sätt beror av de kommunala åtagandena.

Enligt min mening utgör de senast genomförda kommunsammanläggningarna, som innebär att vi fått kommunala enheter med de ekonomiska och organisatoriska förutsättningarna att ge medborgarna en god service

på olika områden, samt kommunernas bedömning - såsom den framkom i samband med arbetet med föregående års kulturproposition - av möjligheterna att öka sina insatser inom kulturområdet, två väsentliga garantier för en positiv utveckling. Kommunernas åtgärder måste givetvis vidtas utifrån de lokala förutsättningarna och behoven. Självfallet måste också insatser för folkbiblioteken vägas mot övriga åtgärder inom kulturområdet. Dessa måste i sin tur vägas mot andra angelägna behov.

Litteraturutredningen framhåller att biblioteken inom ramen för de kommunala anslagen bör kunna genomföra viktiga åtgärder och i vissa fall göra omprioriteringar för att öka servicen till nu missgynnade grupper. Biblioteksväsendet genomgår som de flesta andra kulturverksamheter en ständig utveckling med en anpassning till nya krav och nya villkor. Framväxten av bl. a. den sociala biblioteksverksamheten, barn- och ungdomsverksamheten samt insatserna för invandrarnas litteraturförsörjning tyder enligt min mening på att biblioteken är medvetna om den betydelse dessa delar av verksamheten har. Jag kan därför instämma i utredningens betoning av att missgynnade och eftersatta grupper bör ägnas en ökad uppmärksamhet. I likhet med vad som gäller för all offentlig service är det naturligt att kommunerna tar till vara de möjligheter till omprioriteringar i biblioteksverksamheten som regelbundet måste göras med hänsyn till nya krav och förutsättningar.

Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning att statligt stöd även fortsättningsvis bör utgå till lokal folkbiblioteksverksamhet. Det är också motiverat att detta stöd får en större omfattning än de nuvarande punktbidragen.

Den syn på statsmakternas engagemang i folkbiblioteksverksamheten som jag redovisat i det föregående innebär att tanken på införandet av generella bidrag till kommunerna, något som förordats av vissa remissinstanser, bör avvisas. Det statliga stödet till lokal folkbiblioteksverksamhet bör vara selektivt och i princip av engångskaraktär. Det bör i den utsträckning som det är möjligt med hänsyn till tillgängliga resurser syfta till en utjämning av biblioteksstandarden mellan kommunerna. När bidrag utgår till en kommun bör det vara av en sådan storlek att det får en avgörande betydelse för utvecklingen av den aktuella delen av biblioteksarbetet. Enligt min mening är det rimligt att statsbidraget i regel avser endast en viss del av kostnaden för den del av biblioteksverksamheten till vilken bidraget utgår. Om särskilda skäl föreligger bör bidraget emellertid kunna motsvara hela kostnaden. Liksom i fråga om de nuvarande punktbidragen bör det ankomma på statens kulturråd att fördela bidragen.

Litteraturutredningens undersökningar har visat att det föreligger betydande skillnader i läsandets inriktning och omfattning mellan olika grupper. En viktig roll spelar därvid bokdistributionens utformning och kvalitet, dvs. förekomsten av bibliotek, bokhandel, kioskhandel etc. Många människor är på grund av geografiska avstånd eller andra skäl förhindrade eller främmande för att utnyttja bibliotek eller bokhandel

för att tillgodose sitt behov av böcker. En grundläggande åtgärd för att bereda dessa grupper tillfälle till kontakt med ett brett litterärt utbud är att öka möjligheterna att få tag i böcker. Som jag tidigare framhållit bedriver biblioteken i ökad omfattning olika former av extern verksamhet för att etablera kontakt med nya läsare. Den begränsade men grundläggande uppgiften att tillhandahålla litteratur åt dem som söker upp bibliotekslokalen har således kompletterats med en utåtriktad och uppsökande verksamhet. Enligt min mening är detta för stora grupper av människor en läsfrämjande insats av fundamental betydelse. Vid sidan av insatser för att utjämna biblioteksstandarden framstår detta som ett område där staten har särskild anledning att stödja kommunerna i deras insatser.

Med utgångspunkt i vad jag här anför anser jag att de delar av det lokala biblioteksarbetet som de statliga insatserna f. n. hör inriktas mot är bokbussverksamheten, arbetsplatsutlåningen och litteraturförsörjningen för invandrare. Därutöver bör staten kunna lämna bidrag till allmän upprustning samt till vissa andra ändamål.

Bokbussarna har visat sig vara ett betydelsefullt medel för att lösa biblioteksproblemen i glesbygd och områden utanför kommunernas centralorter. Befolkningen upplever bussarna som en klar förbättring i förhållande till de utlåningsstationer med starkt begränsat bokbestånd som man tidigare oftast varit hänvisad till. Med bokbussverksamheten har biblioteken i mycket hög grad nått ut till människor som tidigare aldrig nyttjat biblioteket. Verksamheten har också stimulerat till ett ökat utnyttjande av de fasta biblioteksenheter, såväl huvudbibliotek som filialer. Bussarna är också av stort värde i den sociala biblioteksverksamheten där de t. ex. lämnar service åt olika vårdinstitutioner som ligger utanför de större centralorterna. Statligt stöd till inköp av bokbuss kan redan nu utgå i form av punktbidrag. De kommuner som erhållit bidrag har emellertid i de flesta fall själva fått svara för halva kostnaden för bussen. Litteraturutredningen föreslår med instämmande från de remissinstanser som yttrat sig i frågan att bidrag fortsättningsvis skall utgå för hela inköpskostnaden.

Jag ansluter mig till utredningens förslag. Bidrag till inköp av bokbuss bör kunna utgå till kommuner med relativt sett stor glesbygd och ett lågt antal skattekronor per invånare och med en biblioteksorganisation som motiverar denna typ av verksamhet. Kommunerna får förutsättas svara för driftkostnaderna för verksamheten. För att undvika att kommuner i avvaktan på beslut av tillsynsmyndigheten uppskjuter inköp av bokbuss är det rimligt att statens kulturråd gör en översiktlig bedömning av vilka kommuner som bör kunna komma i fråga för bidrag. Denna bedömning bör göras i nära kontakt med Svenska kommunförbundet. Bokbussverksamheten medför ökade krav på tillgång till aktuell utlåningslitteratur. Det är därför enligt min mening rimligt att bidrag till inköp av bokbuss i vissa fall kan kombineras med bidrag till inköp av litteratur. Statens kulturråd bör vid sin bedömning därvidlag bl. a. ta hänsyn till vilka

förändringar i biblioteksorganisationen som bokbussverksamheten medför i form av nedläggning av filialer och utlåningsstationer. Jag kommer i det följande (13.2) att inom ramen för medlen till bidrag till lokala folkbibliotek för budgetåret 1975/76 beräkna 2,2 milj. kr. för bidrag till bokbussar.

Litteraturutredningen föreslår att bidrag skall kunna utgå för allmän upprustning av biblioteksverksamheten i kommuner med svag biblioteksorganisation. Bidraget bör främst avse kostnaderna för att bygga upp ett grundbestånd av böcker men bidrag bör även kunna utgå till andra typer av upprustning. Utredningen framhåller att denna typ av stöd främst behövs i kommuner som uppkommit genom sammanläggningar av små kommuner vilka saknat eller haft obetydliga biblioteksresurser. Kommun som erhåller bidrag till upprustning skall enligt utredningens förslag utfästa sig att svara för de driftkostnader som följer av upprustningen. De remissinstanser som berört förslaget är i princip positiva men menar att den av utredningen föreslagna övre gränsen för bidraget om 100 000 kr. är för låg.

Jag delar uppfattningen att ett allmänt bidrag av denna typ bör kunna vara ett betydelsefullt medel för att utveckla verksamheten i kommuner med svag biblioteksorganisation. För att få en avgörande effekt bör dock bidraget, i de fall där så bedöms lämpligt, kunna utgå med ett högre belopp än det av utredningen föreslagna. Enligt min mening bör en nivå på upp till 300 000 kr. vara möjlig. Bidraget bör vara av engångskaraktär men bör av praktiska skäl kunna fördelas på en period av upp till tre år. Kommunen som söker och erhåller sådant bidrag får självfallet förutsättas vara införstådd med att den kan få ökade driftkostnader. Med hänsyn till att de här diskuterade insatserna för vissa kommuner innebär att biblioteksverksamheten byggs ut under en relativt kort tid ser jag det som angeläget att beslut om statligt bidrag föregås av ett nära samråd mellan statens kulturråd och kommunen i fråga vad gäller olika planeringsfrågor. I undantagsfall bör det vara möjligt att kombinera det föreslagna upprustningsbidraget med bidrag till bokbuss. För bidrag till upprustning av svaga biblioteksorganisationer beräknar jag (13.2) för budgetåret 1975/76 ett belopp om 1 milj. kr.

Litteraturutredningens biblioteksförsök har understrukit värdet av bibliotekens externa verksamhet. Speciellt har utlåning på arbetsplatser visat sig vara en effektiv metod att nå grupper som tidigare av olika anledningar inte varit biblioteksbesökare. Fördelarna med denna typ av extern utlåning är bl. a. att böckerna finns på en plats där låntagarna vistas dagligen samt att utlåningen inte har de institutionella drag som ibland präglar biblioteken. Verksamheten är kostnadskrävande och för att stimulera kommunerna att påbörja arbetsplatsutlåning föreslår utredningen att ett stimulansbidrag om 5 000 kr. per utlåningsställe och år utgår under en treårsperiod. Bidrag förutsätts inte annat än i undantagsfall utgå till arbetsplatser med färre än 100 anställda. Remissinstanserna är i princip positiva till förslaget om bidrag till arbetsplatsut-

låning men ställer sig i flera avseenden kritiska till bidragskonstruktionen. Det gäller bl. a. bidragets storlek samt tidsbegränsningen. Flera instanser, däribland LO och ABF, framhåller att verksamheten måste förankras i de anställdas organisationer.

Enligt min mening är det angeläget att biblioteken utvecklar alla former av extern verksamhet. Folkbiblioteken bör vara en så flexibel resurs som möjligt och man bör sträva efter att söka nå människor i miljöer som är kända för dem. Det är därför väsentligt att biblioteken verkar i många sammanhang med information om biblioteksverksamheten samt också med direkt låneservice. En väsentlig uppgift är därvid att i ökad omfattning integrera bibliotekets arbete i andra kommunala verksamheter såsom barn tillsyn, ungdoms- och fritidsverksamhet, åldringsvård och annan socialvård. Även det lokala organisationslivet utgör i detta sammanhang en viktig samarbetspart. Litteraturutredningens försöksverksamhet har visat att arbetsplatsutlåningen är en särskilt angelägen form av extern verksamhet. Jag delar utredningens och remissinstansernas uppfattning att staten bör underlätta för kommunerna att påbörja sådan verksamhet. Enligt min mening bör emellertid det statliga stödet utformas på ett något annat sätt än vad utredningen föreslagit.

För att arbetsplatsutlåning skall bli framgångsrik är det enligt min bedömning nödvändigt att verksamheten är förankrad bland de anställda. Jag förutsätter därför att verksamhet för vilken bidrag söks har planerats i nära kontakt med de anställda. Representanter för de anställda bör också engageras i den löpande verksamheten. Jag vill särskilt framhålla att det framstår som angeläget att de anställda medverkar vid sammansättningen av bokbeståndet såväl vid starten som vid den successiva förnyelsen. För att en bred biblioteksservice skall kunna ges i verksamheten är det önskvärt att arbetsplatsen regelbundet besöks av fackutbildad personal. Det bokbestånd som införskaffas bör givetvis ingå som en del i det kommunala bibliotekets totala bokbestånd.

Bidraget till arbetsplatsutlåning bör sökas av och utgå till kommunen. Bidraget bör kunna avse dels kostnader för litteratur och annan utrustning, dels kostnader för information, personal, transporter etc. I vissa fall bör bidraget kunna täcka den totala kostnaden för verksamheten. För att den statliga insatsen skall få avsedd effekt är det rimligt att bidrag kan utgå under en period på upp till tre år. Vad jag här förordar innebär att bidraget inte kommer att utgå med ett generellt belopp för varje arbetsplats över en viss storlek där utlåning bedrivs utan att i stället en prövning får ske i varje särskilt fall. Statens kulturråd bör vid fördelningen av bidrag bl. a. beakta den allmänna biblioteksstandarden i kommunen och de möjligheter kommunen har att påbörja verksamheten utan statligt stöd samt också den roll arbetsplatsutlåningen kan spela som ett alternativ till bokbuss- eller filialverksamhet. Som en följd härav bör även verksamhet vid relativt små arbetsplatser kunna komma i fråga för bidrag. Behovet av utlåning på arbetsplatser med en stor del invandrare bör särskilt beaktas. Med tanke på att arbetsplatsutlåningen kan komma

att utgöra en ersättning för t. ex. en bokbuss är det väsentligt att verksamheten tar sikte på att tillfredsställa inte enbart de anställdas önskemål och behov utan också deras familjers. Som ett led i denna strävan bör det således vara helt naturligt att låta barn- och ungdomsböcker ingå i bokbeståndet. För bidrag till arbetsplatsutlåning beräknar jag för budgetåret 1975/76 i det följande (13.2) ett belopp av 1 milj. kr.

Jag vill i detta sammanhang även erinra om lagen (1974:325) om avsättning till arbetsmiljöfond. Det bör som ett led i strävandena att förbättra arbetsplatsernas kvalitet vara möjligt att använda medel ur de fonder som byggts upp på så sätt att viss kulturell service kan erbjudas, t. ex. genom bokutlåning. Enligt vad jag erfarit har de fackliga organisationerna inget att erinra mot att fondmedel används för ett sådant ändamål. Enligt min bedömning bör de anställda med hjälp av medel ur fonderna kunna införskaffa litteratur för utlåningsverksamheten och svara för vissa andra initialkostnader av investeringskaraktär. Från såväl de anställdas som bibliotekets sida bör det finnas ett intresse av att utlåningsverksamheten samordnas med den övriga biblioteksverksamheten i kommunen. Jag ser det dock som naturligt att önskemål och synpunkter som framförs av de anställda tillmäts en större betydelse i en verksamhet som påbörjas på detta sätt än i de fall då särskilt statsbidrag utgått till kommunen.

Vid sidan av de stöd till den lokala folkbiblioteksverksamheten som jag här berört och bidrag till inköp av litteratur på invandrarspråk som jag senare (11.3.5) återkommer till bör statens kulturråd även disponera medel för bidrag till andra verksamhetsgrenar för vilka det är angeläget att staten stimulerar och underlättar en utbyggnad. Jag kommer i det följande (13.2) att ta hänsyn härtill vid min beräkning av medel för bidrag till lokala bibliotek för nästa budgetår.

Folkbibliotekens verksamhet har under senare år fått en allt större bredd. A l l m ä n k u l t u r e l l v e r k s a m h e t såsom utställningar, filmvisningar, teater- och musikframträdanden förekommer i ökad omfattning. Kulturrådet tar i sitt betänkande (SOU 1972:66) Ny kulturpolitik främst upp folkbibliotekens allmänkulturella uppgifter och framhåller att folkbiblioteken i flertalet kommuner bör kunna utgöra den institutionella grunden för ett mer differentierat kulturutbud. Kulturrådet anser vidare att biblioteken bör utvidga den avgiftsfria mediedistributionen inom ton- och bildkonsten och om möjligt även på filmområdet. Litteraturutredningen föreslår att biblioteken skall kunna få bidrag till sin allmänkulturella verksamhet i form av bidrag till kulturprogram inom föreningslivet.

Som jag framhöll i föregående års kulturproposition delar jag kulturrådets syn på folkbibliotekens framtida roll. De varierande förhållandena i olika kommuner vad gäller föreningslivets sammansättning och omfattning, traditioner och redan etablerade former för den kulturella verksamheten gör det emellertid olämpligt att ge allmänna rekomen-

dationer om folkbibliotekens uppgifter. Det är inte heller en uppgift för statsmakterna, utan dessa frågor bör lösas utifrån de lokala förutsättningarna och önskemålen. Jag vill emellertid, bl. a. mot bakgrund av vad jag i föregående års kulturproposition anförde om organisationslivets roll i kulturverksamheten, framhålla det önskvärda i att föreningslivet svarar för en betydande del av den allmänkulturella verksamheten i kommunerna. Föreningslivet har en bred kontaktyta och därmed möjligheter att söka upp människor i deras olika närmiljöer. För att uppnå en fruktbar växelverkan inom hela kulturområdet bör en nära samverkan komma till stånd mellan bibliotek och föreningsliv där biblioteken i många fall bör kunna svara för lokaler och andra resurser medan verksamheten främst blir en uppgift för organisationerna. Jag är med hänvisning till vad jag här anfört inte beredd att föreslå ändringar av bestämmelserna för bidrag till kulturprogram inom föreningslivet av innebörd att även biblioteken skall kunna erhålla bidrag.

11.3.3 Stöd åt länsbibliotek och länecentraler

Litteraturutredningen anser att länsbibliotekens verksamhet bör byggas ut så att kommunerna får ett effektivare stöd i sin biblioteksverksamhet än f. n. Utredningen föreslår att länsbiblioteken får ett antal nya uppgifter, nämligen att bevaka litteraturförsörjningen i länet och göra de framställningar detta kan leda till, att samordna och förmedla information om litteratur och bibliotek till länets allmänhet samt att i anslutning till bevakningsuppgiften efter avtal temporärt överta större eller mindre delar av bokförsörjningen i en kommun som saknar resurser för en tillfredsställande biblioteksverksamhet. De utökade uppgifterna kräver enligt utredningens bedömning främst personella förstärkningar vid länsbiblioteken. Behovet beräknas för varje länsbibliotek motsvara två bibliotekarietjänster och en biträdestjänst. Det statliga bidraget föreslås höjt med ett belopp motsvarande kostnaderna för dessa tjänster.

Remissinstanserna är i flera avseenden reserverade till utredningens förslag. Samtliga instanser som berört frågan ställer sig tvetsamma eller avvisande till förslaget att länsbiblioteken skall kunna träffa avtal om övertagande av delar av bokförsörjningen i en kommun. Landstingsförbundet framhåller i sitt yttrande att länsbiblioteken kan spela en betydelsefull roll i kulturpolitiken men understryker att de inte kan styra biblioteksarbetet i enskilda kommuner utan skall betraktas som en gemensam resurs. Förbundet framhåller vidare att varje kommun efter de senaste kommunsammanläggningarna torde klara sin egen biblioteksverksamhet. Svenska kommunförbundet anser att länsbiblioteken fortsättningsvis i huvudsak bör ha nuvarande funktioner och motsätter sig den föreslagna ökningen av det statliga bidraget för personella

förstärkningar.

Länsbibliotekens verksamhet har förändrats i takt med att de lokala biblioteken fått förbättrade resurser. Verksamheten med vandringsbibliotek har successivt utvecklats och länsbiblioteken har kunnat inrikta sin låneservice på sådana specialarbeten som de lokala biblioteken inte har anledning att införskaffa. En central del i arbetet har därmed blivit den s. k. interurbanlåneverksamheten som innebär att ett läns lokala bibliotek hos länsbiblioteket kan beställa litteratur som de själva inte har. Om den aktuella boken inte finns på länsbiblioteket kan detta i sin tur vända sig till någon av de tre lånecentralerna eller till något centralbibliotek för att förmedla det önskade lånet. Detta system har en stor betydelse för en rationell utlåning av litteratur som har en låg lånefrekvens i de lokala biblioteken. I vissa län har man valt att förlägga bestånd av litteratur på invandarspråk och talböcker för synskadade till länsbiblioteket. Ett annat viktigt inslag i länsbibliotekens verksamhet vid sidan av interurbanlåneverksamheten är rådgivning i olika frågor till de lokala biblioteken.

Biblioteksområdet skiljer sig på flera sätt från övriga delar av kulturområdet där samhället svarar för institutionellt bedriven verksamhet. En väsentlig skillnad jämfört med teater- och musikområdena är att vi i folkbiblioteken har en decentraliserad, lokalt förankrad verksamhet i alla kommuner. Det finns således inte samma motiv som för teater- och musikverksamheten att genom regionalt förankrade insatser tillfredsställa kravet på en rimlig verksamhet i landets alla delar. Basresursen på folkbiblioteksområdet är det lokala biblioteket medan det i fråga om teatern och musiken kommer att vara den regionalt arbetande institutionen. De insatser för biblioteksverksamheten som görs på regional nivå bör alltså främst vara av kompletterande karaktär. Jag är med hänsyn härtill och till remissinstansernas inställning inte beredd att förorda en utvidgning av länsbibliotekens uppgifter eller en utbyggnad av det statliga stödet i enlighet med vad litteraturutredningen föreslagit.

Omfattningen av länsbibliotekens uppgifter och arbete varierar mellan olika län beroende på vilka funktioner i litteraturförsörjningen man valt att föra till regional nivå och därmed vilken standard de lokala biblioteken har. Det är därför lämpligt att även för länsbiblioteken välja en selektiv bidragsgivning som gör det möjligt att med statliga insatser minska standardskillnaderna mellan olika delar av landet. En viss förstärkning bör dock ske av det generella statsbidrag som utgår till länsbiblioteken. Bidraget till resp. länsbibliotek bör därför höjas till 100 000 kr. per kalenderår räknat från den 1 januari 1976.

Statens kulturråd disponerar f. n. 100 000 kr. för tilläggsbidrag till länsbibliotek som på grund av geografiska eller andra förhållanden har en särskilt kostsam verksamhet. För att skapa förutsättningar för en effektiv, differentierad bidragsgivning bör ytterligare medel kunna användas för sådana bidrag. Jag beräknar (13.2) för nästa budgetår en ökning med 500 000 kr. Vid fördelningen av medlen bör kulturrådet utöver geogra-

fiska förhållanden ta hänsyn till bl. a. interurbanlåneverksamhetens omfattning, insatserna för olika läshandikappades biblioteksservice och biblioteksstandarden i länets övriga kommuner. En viktig faktor är vidare omfattningen av länsbibliotekets insatser för invandrarnas litteraturförsörjning till vilka jag återkommer längre fram. Vid fördelningen av de rörliga resurserna bör statens kulturråd beakta möjligheterna att med samtidiga statliga bidrag till lokala bibliotek i ett län och till länsbiblioteket åstadkomma en standardhöjning av den lokala verksamheten. Målet bör därvid vara att länsbibliotekets insatser successivt skall kunna minskas.

Enligt kungörelsen om statsbidrag till länsbibliotek och länecentraler får som innehavare av tjänst som chef för länsbibliotek inte tillsättas annan sökande än sådan som statens kulturråd förklarat kompetent till befattningen. Denna inskränkning i den kommunala självbestämmanderätten har påtalats av bl. a. Svenska kommunförbundet. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att låta detta statsbidragsvillkor utgå.

Litteraturutredningen framhåller interurbanlåneverksamhetens betydelse. För att den skall underlättas och utvidgas föreslår utredningen att de lokala biblioteken skall slippa betala returporto för lånade böcker. Dessa kostnader bör i stället debiteras de långivande biblioteken enligt reglerna för svarstillstånd. Som kompensation för de ökade kostnaderna bör länsbiblioteken och länecentralerna erhålla statligt bidrag. Jag delar utredningens uppfattning om interurbanlåneverksamhetens betydelse och finner det positivt om den kan stimuleras. Det bör emellertid påpekas att frågan om svarstillstånd måste, enligt vad jag erfarit, lösas lokalt för varje bibliotek med resp. postanstalt. Det är därför inte aktuellt att fatta något centralt beslut i fråga om svarstillstånden.

Kulturrådet och litteraturutredningen aktualiserar frågan om landstingens inflytande i länsbiblioteksverksamheten. Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet har år 1969 utfärdat en gemensam rekommendation rörande landstingens representation i länsbibliotekens styrelser. Enligt min mening bör någon reglering av landstingsinflytandet inte ske genom föreskrifter eller rekommendationer från statligt håll utan det bör få ankomma på Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet att ta ställning till om nya rekommendationer bör utfärdas.

De tre l ä n e c e n t r a l e r n a har en viktig funktion som det sista ledet i interurbanlånekedjan i folkbiblioteksorganisationen. Enligt litteraturutredningen bör staten svara för hela kostnaden för länecentralernas arbete. Utredningen föreslår därför en ökning av bidragen. Med hänsyn till bl. a. de uppgifter som jag i det följande kommer att föreslå skall läggas på länecentralerna vad avser litteraturförsörjningen för invandrare bör bidragen till länecentralerna höjas med sammanlagt 300 000 kr.

Till skillnad från vad jag förordat i fråga om stödet till de lokala folkbiblioteken innebär vad jag här föreslagit rörande länsbibliotek och

länecentraler att det statliga stödet är generellt i det avseendet att samtliga länsbibliotek och länecentraler föreslås erhålla statsbidrag. De riktlinjer för bidragsgivningen till länsbiblioteken som jag har presenterat innebär emellertid inte något definitivt ställningstagande från min sida. Som nyss nämnts anser litteraturutredningen att staten bör svara för hela kostnaden för länecentralernas verksamhet, en uppfattning som även de berörda kommunerna gett uttryck för vid flera tillfällen. Enligt min mening bör formerna för det statliga stödet till länsbibliotek och länecentraler bli föremål för en särskild översyn av statens kulturråd. Rådet bör därvid utgå från en närmare analys av länsbibliotekens och länecentralernas verksamhet än den som föreligger i litteraturutredningens material. En allmän utgångspunkt i översynsarbetet bör vara att några ytterligare uppgifter utöver de som länsbibliotek och länecentraler nu har i princip inte bör läggas på dessa bibliotek. I översynsarbetet bör bl. a. kunna prövas möjligheterna att genom statsbidrag kompensera länsbiblioteken och länecentralerna för kostnaderna vid ett system med svarstillstånd i enlighet med vad som litteraturutredningen föreslagit. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att statens kulturråd får i uppdrag att göra nämnda översyn.

11.3.4 Centrala insatser

Som jag redovisat tidigare har statens kulturråd sedan den 1 oktober 1974 ansvaret för de statliga insatserna för folkbiblioteksverksamheten. Inom rådet handläggs dessa frågor av nämnden för litteratur och bibliotek.

Litteraturutredningen framhåller vikten av att statens kulturråd får tillräckliga resurser för rådgivning och information till biblioteken och anser att en till rådet knuten konsulentorganisation bör ge möjligheter till detta. Syftet bör vara dels att stimulera biblioteken till åtgärder, dels att verka för att åtgärderna är rationella i effektivitets- och kostnadshänseende. Flera remissinstanser instämmer livligt i dessa synpunkter. Svenska kommunförbundet anser emellertid att rådgivning och kurs- och konferensverksamhet rörande det kommunala biblioteksarbetet bör handhas av kommunernas egna organ.

De statliga insatserna för folkbiblioteksverksamheten har sedan de generella statsbidragen avvecklades år 1965 i betydande utsträckning vid sidan av den direkta bidragsgivningen varit inriktade på att tillhandahålla kommunerna information och rådgivning. Detta arbete har främst bedrivits i anslutning till de nu avvecklade bidragen till utvecklingsarbete men även vid kurser och konferenser där olika specialområden belysts. För dessa uppgifter har ett antal experter, s. k. konsulenter, svarat. Dessa konsulenter, f. n. fem till antalet, verkar nu inom statens kulturråd. Den inriktning av de statliga insatserna för såväl lokala bibliotek som länsbibliotek som jag förordat i det föregående innebär i betydande

utsträckning att staten understöder kommunerna i en utveckling och nyorientering av biblioteksarbetet. Enligt min mening är det därvid angeläget att kulturrådet kan samla och utvärdera erfarenheterna av gjorda insatser samt delge kommunerna dessa. I vissa fall torde det därutöver, som jag tidigare påpekat, vara önskvärt att kulturrådet kan vara kommuner behjälpligt vid utvecklingen av biblioteksverksamheten genom rådgivning i planeringsarbetet. På vissa verksamhetsområden behövs ett visst grundläggande utredningsarbete. För att fullgöra de här redovisade arbetsuppgifterna, som bör vara ett naturligt komplement till den statliga bidragsgivningen, bör således statens kulturråd även fortsättningsvis svara för viss konsulentverksamhet på biblioteksområdet. Med hänsyn till de förskjutningar i inriktningen av de statliga åtgärderna jämfört med hittillsvarande insatser som följer av de riktlinjer jag tidigare har redogjort för är det emellertid angeläget att statens kulturråd närmare preciserar syftet med och formerna för denna verksamhet. Omfattningen av den aktuella konsulentverksamheten får avvägas mot andra angelägna uppgifter för statens kulturråd inom litteratur- och biblioteksområdet.

11.3.5 Biblioteken och de språkliga minoriteternas litteraturförsörjning

Invandringen till vårt land har ökat kraftigt under det senaste decennierna och i många kommuner utgör invandrarna en betydande andel av invånarna. Jag berörde i föregående års kulturproposition de kulturpolitiska insatserna för invandrare och anförde därvid bl. a. att invandrarna måste ha möjlighet att utveckla sin ursprungliga kultur för att därigenom bevara sin nationella identitet. Tillgången till litteratur på det egna modersmålet är i det sammanhanget av central betydelse.

Litteraturutredningen och invandrarutredningen har gemensamt lagt fram ett förslag om insatser för de språkliga minoriteternas litteraturförsörjning. Biblioteken har enligt utredningarna därvidlag en väsentlig roll bl. a. på grund av att de språkliga minoriteterna har begränsade möjligheter att genom kommersiella kanaler få tillgång till litteratur på det egna språket. Utredningarna föreslår, med utgångspunkt i ett förslag från en arbetsgrupp inom SÖ:s dåvarande bibliotekssektion, att staten under en femårsperiod lämnar bidrag till en upprustning av bokbeståndet vid länsbibliotek och lånecentraler. Bidragen föreslås fördelade av statens kulturråd i huvudsak efter de riktlinjer arbetsgruppen presenterat vad gäller fördelningen mellan olika bibliotek och språk. Utredningarna förordar vidare att en upprustning görs av bokbestånden på invandrar-språk vid de lokala biblioteken. Upprustningen bör ske med hjälp av punktbidrag. De remissinstanser som berört frågan instämmer i förslagen. Några instanser understryker behovet av en upprustning av bokbeståndet för barn och ungdomar.

I likhet med de båda utredningarna och remissinstanserna anser jag att

en upprustning bör göras av folkbibliotekens bestånd av litteratur på invandarspråk. För att underlätta denna upprustning bör särskilda statsbidrag utgå.

Inom ramen för nuvarande punktbidrag till l o k a l a b i b l i o t e k l i a r under ett antal år bidrag utgått till kommuner för inköp av litteratur på invandarspråk. Under föregående budgetår utgick i bidrag till detta ändamål 560 000 kr. Enligt vad jag inhämtat beräknar statens kulturråd att under innevarande budgetår till samma ändamål kunna lämna bidrag av ungefär motsvarande storleksordning totalt sett. Enligt hittills tillämpade principer för punktbidrag bidrar kommunerna med ekonomiska insatser av ungefär samma omfattning som det statliga bidraget. Detta innebär att de sammanlagda insatserna för inköp av litteratur på invandarspråk under föregående och innevarande budgetår kan beräknas uppgå till drygt 2 milj. kr. Till detta belopp får läggas kommunala insatser som görs utan statligt stöd. Jag ser upprustningen av de lokala bibliotekens bestånd av litteratur på invandarspråk som en angelägen insats för att tillförsäkra de olika invandrargrupperna möjligheter till en förbättrad litteraturservice på det egna språket och kommer i det följande (13.2) att för budgetåret 1975/76 beräkna 700 000 kr. för detta ändamål inom ramen för medel till bidrag till lokal biblioteksverksamhet. Statens kulturråd bör i enlighet med vad jag har förordat i det föregående, om särskilda skäl föreligger, kunna lämna bidrag som motsvarar hela kostnaden för litteraturen. Vid fördelningen av bidrag bör kulturrådet särskilt beakta behovet av böcker till barn och ungdomar. Eventuella gemensamma kostnader vid samordnade inköp får täckas inom ramen för tillgängliga medel.

Den litteratur de lokala biblioteken inköper är på språk som talas av ett relativt stort antal invandrare i kommunen. När det gäller litteratur på språk som talas av ett begränsat antal invandrare är det som litteraturutredningen och invandrarutredningen föreslagit lämpligt att placera detta bokbestånd vid länsbibliotek och länecentraler. Genom interurbanlänverksamheten och genom utsändande av vandringsbibliotek kan sedan denna litteratur användas på ett rationellt sätt i utlåningen.

Länsbibliotekens och länecentralernas inköp av litteratur på invandarspråk bör verksamt kunna stödjas genom ett särskilt bidrag. Jag förordar att ett sådant bidrag införs. Bidraget bör fördelas av statens kulturråd och utgå med ett belopp som motsvarar hela kostnaden för böckerna. Till l ä n s b i b l i o t e k bör bidrag utgå till litteratur på språk som talas av så många inom länet att det bedöms lämpligt att basera länverksamheten på länsnivå. Om mera betydande förändringar uppstår inom länet ifråga om invandrarnas antal och nationalitet bör inköpta böcker i samråd med kulturrådet erbjudas andra länsbibliotek och/eller någon av länecentralerna. Till l ä n e c e n t r a l e r n a bör bidrag utgå för inköp av litteratur som med hänsyn till antalet individer som talar språket ifråga bedöms få en låg lånefrekvens vid de enskilda biblioteken. Eventuella gemensamma kostnader vid samordnade inköp

bör på samma sätt som jag anført i fråga om bidraget till de lokala biblioteken täckas inom ramen för tillgängliga medel. Jag kommer i det följande (13.2) att för bidrag till länsbibliotekens och länecentralernas inköp av litteratur på invandrarpråk för budgetåret 1975/76 beräkna ett belopp om 600 000 kr. resp. 400 000 kr. Det bör ankomma på statens kulturråd att efter samråd med statens invandrarverk avgöra vilka länsbibliotek och länecentraler som kan komma ifråga för bidrag samt vilka språk bokinköpen bör avse.

Som framgått av det föregående har jag vid mina förslag i fråga om de statliga bidragen till länsbibliotekens och länecentralerna beaktat de ökade kostnader som uppkommer för biblioteken vid deras arbete med litteraturen på invandrarpråk.

Den litteratur som kommer att kunna inköpas med hjälp av de nyss föreslagna bidragen representerar en rad olika kulturkretsar som i många fall torde vara relativt okända för dem som har ansvaret för bokurvalet vid bibliotekens inköp. Det är därför angeläget att invandrarna själva och främst då deras olika organisationer kan medverka aktivt vid planeringen av bokinköpen. Organisationerna bör även kunna medverka till att det blir känt för de olika invandrargrupperna vilka böcker som finns tillgängliga och hur de kan lånas.

11.4 Film

11.4.1 Inledning

Huvudinstrumentet för den statliga filmpolitiken är sedan år 1963 filmavtalet. Detta avtal är slutet mellan staten och filmbranschens organisationer. Avtalet har anmälts för riksdagen i prop. 1963:101. Ändringar i avtalet har anmälts i prop. 1972:36. I samband med att den statliga och kommunala nöjesskatten på biografföreställningar togs bort förband sig biograferna att betala en biografavgift, utgörande 10 % av bruttobiljettintäkterna, till den genom avtalet bildade stiftelsen Svenska filminstitutet. Liksom var fallet i fråga om nöjesskatten är biografer med verksamhet av begränsad omfattning undantagna från avgift. Huvuddelen av de medel som Filminstitutet förfogar över används till stöd i olika former för produktion av svensk film, främst biograffilm. Dessutom bedriver Filminstitutet bl. a. arkivering, dokumentation och information på filmområdet samt restaurering av äldre filmer.

Större delen av de medel som används för åtgärder inom filmområdet härrör från biografavgifterna. Dessa uppgick budgetåret 1973/74 till knappt 17 milj. kr. Utöver biografavgifterna erhåller Filminstitutet även visst bidrag över statsbudgeten som utgår från anslaget Filmstöd under åttonde huvudtiteln. Bidraget, som är avsett för institutets s. k. H-fond, uppgår under innevarande budgetår till 3 380 000 kr. Filminstitutet har också vid två tillfällen tilldelats särskilda bidrag med sammanlagt 1

milj. kr. för restaurering av äldre film.

Utöver de här nämnda bidragen har innevarande budgetår till Folkets husföreningarnas riksorganisation anvisats 200 000 kr. för försöksverksamhet med spridning av kvalitetsfilm, samt 120 000 kr. till Barnfilmkommittén för kommitténs verksamhet.

Filmutredningen har i sitt arbete utgått från att filmavtalet skall löpa till avtalstidens utgång den 30 juni 1983. De förslag som utredningen lagt fram har därför karaktären av komplement till de åtgärder som kan vidtas inom filmavtalets ram.

För att förutsättningarna för visning av kvalitetsfilm ute i landet skall förbättras föreslår utredningen att ett icke kommersiellt system för spridning av film successivt byggs upp. Utredningen föreslår dels att ett anordningsbidrag för specialbiografer för kvalitetsfilm införs, dels att en organisation med uppgift att ge central service till sådan visningsverksamhet tillskapas. Utredningen föreslår också ett system med frakttöd för värdefull film. På barnfilmens område föreslår filmutredningen bl. a. ökat stöd till produktion och import av sådan film.

När det gäller undervisningen om film och television inom skolväsendet och den högre utbildningen har utredningen en rad förslag som syftar till att stärka dessa områdens ställning.

Utredningen föreslår också utökat stöd till produktion av s. k. fri kortfilm.

Ändringar föreslås i vissa regler om tull och mervärdeskatt som har betydelse för filmområdet.

Utredningen för ingående resonemang kring frågan om en samordning av politiken på filmens och televisionens område.

Filmfrågornas plats inom samhällets kulturadministration behandlas också.

Som bakgrund till de förslag som jag kommer att föra fram vill jag först något beröra situationen på filmområdet.

En omfattande verksamhet med produktion, import och visning av film på kommersiella villkor förekommer f. n. i vårt land. Många filmer av omvitnat god kvalitet uppnår betydande publikframgångar. Emellertid medför systemet att filmprojekt, om vilkas kommersiella utsikter det råder osäkerhet inom filmbranschen, ofta har svårighet att finna producenter och importörer. I fråga om produktion av spelfilm har filmavtalet medfört att en betydande del av de medel som finns tillgängliga för produktion av svensk film fördelas efter andra kriterier än de kommersiella. Däremot fungerar biografledet i huvudsak fortfarande helt kommersiellt. Filmer som kan väntas tilltala endast en mindre del av publiken visas sällan utanför de större städerna, där publikunderlagets storlek gör även sådana filmer kommersiellt attraktiva att visa. Detta är effekter av bedömningar utifrån lönsamhetskrav och gäller oavsett filmernas konstnärliga kvaliteter eller angelägenheten i de budskap de förmedlar.

Den vanliga formen för matinévisning av film för barn har från olika håll kritiserats för att vara mindre lämplig. De förhållanden man då särskilt har betonat är att biografen utgör en otrygg miljö, att det inte ges tillfälle till samtal om filmen i anslutning till visningen, att filmerna är alltför långa för att yngre barn skall kunna följa med i handlingen samt att många av de visade filmerna på grund av sitt innehåll och sin dåliga tekniska kvalitet är svårförståeliga för barnen.

De förhållanden som gäller för visningen av biograffilm och som jag här har redovisat har lett till olika initiativ för att skapa ökad variation i filmrepertoaren och för att säkra den lokala filmintresserade publikens inflytande över programsättningen. Dessa initiativ kan gälla såväl öppna biografvisningar dit allmänheten har tillträde som interna filmvisningar vid föreningsmöten, på kommunala institutioner etc. Dessa olika initiativ har i stor utsträckning tagits av föreningar och organisationer som förfogar över begränsade ekonomiska resurser. För att denna verksamhet skall kunna utvecklas krävs stöd från samhället. De resurser som hittills har varit tillgängliga för statliga bidrag till initiativ av detta slag är emellertid enligt min mening otillräckliga.

I likhet med filmutredningen anser jag att filmavtalet, som senast reviderades år 1972, även i fortsättningen bör vara huvudinstrumentet för den statliga politiken på de delar av filmområdet som det omfattar. Frågan om hur filmpolitiken skall utformas efter den nuvarande avtalstidens utgång och vilka medel som då skall användas för denna politik får behandlas i ett senare sammanhang. Det sagda utesluter givetvis inte att delar av avtalet kan behöva förändras med hänsyn till nya situationer som kan uppkomma.

Det finns emellertid också behov av kompletterande åtgärder på områden som inte omfattas av filmavtalet eller där tillräckligt omfattande insatser inte kan göras inom avtalets ram. Jag kommer att, med utgångspunkt i filmutredningens arbete, föreslå vissa sådana åtgärder. Jag har därvid främst tagit sikte på åtgärder som syftar till att minska de negativa effekterna av det kommersiella systemet på filmområdet och underlätta för publiken att komma i kontakt med ett stort och variationsrikt filmutbud. Särskild vikt kommer att läggas på insatser för barnen. Flera av åtgärderna är av försökskaraktär.

11.4.2 Samverkan mellan film och television

Filmutredningen uppehåller sig utförligt vid frågan om televisionens betydelse för biografernas situation. Det finns visserligen flera faktorer som kan tänkas orsaka minskningen av antalet besökare på biograferna men enligt utredningen har televisionens utbredning haft en avgörande betydelse härvidlag. Med hänvisning till att utvecklingen bedöms kunna leda till allvarliga konsekvenser för såväl filmproduktionen som möjlig-

heten att visa film på biograferna anser utredningen att samarbetet mellan biograffilmens företrädare och televisionen bör stärkas i fråga om filmproduktion och filmvisning. I första hand bör man eftersträva en förhandlingsöverenskommelse, men även lagstiftningsåtgärder bör kunna komma i fråga därest förhandlingarna inte leder till resultat, anser utredningen. Enligt utredningen bör man kunna överväga en ordning som innebär att Sveriges Radio betalar en avgift till Svenska filminstitutet för varje biograffilm som visas i televisionen. Avgiften skall kunna disponeras enligt filmavtalet eller användas för samproduktioner mellan televisionen och filmen.

De flesta remissinstanser som har yttrat sig i frågan har en positiv inställning till ett ökat samarbete mellan Sveriges Radio och filmområdet. När det gäller den konkreta utformningen är meningarna delade. Sveriges Radio betonar att ett samarbete, om det skall komma till stånd, bör ske med Filminstitutet och inte med filmbranschen och att radioföretagets lag- och avtalsenliga integritet måste beaktas.

Enligt min mening är den minskning av antalet biografbesök som kan registreras åtminstone t. o. m. år 1973 en följd av en långsiktig förskjutning av fritidsvanorna där televisionens utbyggnad är en betydelsefull faktor. Sett från filmpolitisk synpunkt kan televisionen emellertid inte betraktas enbart som en konkurrent till biograferna. Vi har också genom televisionen fått ett mycket effektivt medium för distribution av film. Televisionsprogrammen når även dem som av olika skäl sällan besöker en biograf. Det är också sannolikt att filmutbudet i televisionen innehåller betydligt större variation än den repertoar som erbjuds på biograferna på många håll i Sverige.

Visning av film i television och visning av film på duk kompletterar varandra i viktiga avseenden. Televisionens största fördel är dess stora räckvidd, medan filmvisning i biografer eller andra lokaler oftast har en bättre teknisk kvalitet.

I likhet med filmutredningen anser jag, att det finns starka skäl för att få till stånd ett ökat samarbete mellan televisionen och filmområdet. Samarbetet bör ta sin utgångspunkt i parternas gemensamma intressen och gemensamma ansvar för att en mångsidig och kvalitativt högtstående svensk filmproduktion upprätthålls.

På mitt initiativ har förhandlingar förts mellan Sveriges Radio och Svenska filminstitutet om ökat samarbete på filmproduktionens område. Förhandlingarna har resulterat i ett avtal. Avtalet innebär att Svenska filminstitutet och Sveriges Radio AB bildar en fond, avsedd att finansiera produktion av film. Fonden skall handhas av Filminstitutet. Under fondens första verksamhetsår skall parterna tillskjuta 5 milj. kr. vardera. Fonden skall också tillföras de intäkter som kan uppkomma vid exploateringen av de filmer som finansierats genom fonden. Ca 70 % av fonden skall disponeras för produktion av biograffilm medan vardera 10 % av fonden skall användas för produktion av kortfilm resp. film avsedd för barn. 10 % av fonden skall utgöra en reserv.

Fondens handhavande skall präglas av en strävan till öppenhet och mångfald. Fonden bör vara öppen för alla filmare som är kompetenta att genomföra projekt som kan godkännas för produktion. Svenska filminstitutet skall välja de medarbetare som svarar för fondens handhavande efter samråd med Sveriges Radio och filmarbetarnas organisationer samt barnfilmintressen. En kontaktgrupp om fem personer, av vilka två utses av Sveriges Radio, två av Svenska teaterförbundet och en av Svenska filminstitutet skall följa verksamheten. För filmer som finansieras genom fonden skall rättigheter för visning på biograf och i television vara friköpta. Även visningsrättigheter för andra distributionsformer bör friköpas.

Biografilm, vars produktion finansieras genom fonden skall i Sverige först visas på biografer och efter sedvanlig karenstid visas i televisionen. Endast sådana produktioner av biografilm som Sveriges Radio i förväg har godkänt får finansieras genom fonden.

Kortfilm och film för barn skall i princip först visas i svensk television och därefter distribueras genom andra kanaler. Även sådana filmer som Sveriges Radio inte önskar visa får finansieras av fonden. I god tid före utgången av fondens första verksamhetsår skall parterna samråda rörande erfarenheterna och den fortsatta förvaltningen av fonden.

Avtalet gäller under förutsättning av bifall till de förslag till anslag avseende Sveriges Radio och Svenska filminstitutet som föreläggs riksdagen. Avtalet gäller för budgetåret 1975/76 och förlängs med ett år i taget om inte uppsägning sker senast den 1 februari.

Filminstitutet har hemställt om ett bidrag av sammanlagt 4,5 milj. kr. för att kunna fullgöra sina åtaganden enligt avtalet. Innevarande budgetår utgår ett bidrag av 3 380 000 kr. till H-fonden. Detta bidrag bör falla bort. För att möjligheterna till produktion av sådan film som hittills understötts av Filminstitutet inte skall minskas har Filminstitutet beslutat att filmer som finansieras av den genom avtalet bildade fonden inte skall kunna erhålla stöd från F- eller H-fonderna. Jag avser att senare, vid min beräkning av anslaget Filmstöd, föreslå att ett bidrag anvisas i enlighet med framställningen.

Avtalet bör enligt min mening hälsas med stor tillfredsställelse. Det utgör en bekräftelse på att Sveriges Radio tar det ansvar för filmproduktionen som följer av dess roll som effektiv distributionskanal för film. Den nya fonden kommer att öka antalet kanaler genom vilka filmproduktioner kan finansieras. Det är särskilt tillfredsställande att dessa filmer kommer att bli fria för distribution i såväl television som i andra sammanhang. Härmed kommer utbytet för publiken av de producerade filmerna att kunna bli mycket stort.

11.4.3 Filmproduktion

Huvuddelen av de insatser som inom filmavtalets ram kan göras i fråga om produktion av film hänför sig till lå n g f i l m e r. Från filminstitutets B-fond, som disponerar 10 % av biografavgifterna, f. n. ca 1,7 milj. kr., utdelas kvalitetsbidrag i efterhand till svenska långfilmer. Från F- och H-fonderna utgår stöd i form av garantiåtaganden till långfilmsproduktion. Medel ur F-fonden, som tillförs 15 % av biografavgifterna, för budgetåret 1973/74, ca 2,5 milj. kr. används för generellt verkande produktionslån eller produktionsgarantier. Från H-fonden som dels tillförs 30 % av biografavgifterna, ca 5 milj. kr. budgetåret 1973/74, och som dessutom erhåller statsbidrag, för innevarande budgetår ca 3,4 milj. kr., utgår selektivt förhandsstöd. Filminstitutets egen filmproduktion bedrivs med hjälp av medel från G-fonden. Fonden mottar 10 % av biografavgifterna. Enligt bestämmelserna i filmavtalet skall ca 70 % av dessa medel, motsvarande ca 1,1 milj. kr. budgetåret 1973/74, användas för produktion av svenska långfilmer. Det sammanlagda belopp som är tillgängligt för stöd i olika former för biograffilmsproduktion genom Filminstitutets fonder kan för innevarande budgetår fastställas först i efterhand då biografavgifterna har redovisats, men summan torde knappast komma att understiga 15 milj. kr.

Huvudsyftet med 1963 års filmreform var att förbättra möjligheterna för den svenska biograffilmsproduktionen. Under åren närmast före reformen producerades mellan 15 och 20 biograffilmer om året. Produktionen steg kraftigt under åren efter reformen och under resten av 1960-talet producerades i genomsnitt 24 filmer per år. Mot slutet av decenniet började produktionen emellertid åter att minska. Under spelåret 1972/73 och 1973/74 premiärvisades endast 13 resp. 18 svenska filmer. Som orsaker till minskningen har angivits starkt ökade kostnader för produktion av film, samtidigt som biobesöken har minskat. Den förändring av filmavtalet som företogs år 1972 innebar förbättrade möjligheter för svensk filmproduktion. Antalet filmer i produktion har också ökat även om ökningen ännu bara i mindre grad har gett utslag i form av ett ökat antal premiärer. Filmutredningen har begränsat sitt arbete till åtgärder som kan genomföras vid sidan av filmavtalet. Utredningens förslag i fråga om långfilmsproduktion är knutna till förslaget om utökat samarbete mellan Sveriges Radio och filmen. Enligt utredningens beräkningar skulle ca 10 milj. kr. per år komma att tillföras Filminstitutet om biograffilmvisningar i televisionen kom att beläggas med avgift. Dessa medel skulle kunna fördelas i enlighet med filmavtalets bestämmelser eller användas för samproduktioner.

Som jag nyss har redovisat har ett avtal träffats mellan Sveriges Radio och Svenska filminstitutet om ökat samarbete på filmproduktionens område. Under det första avtalsåret kommer minst 7 milj. kr. om året att användas för produktion av långfilmer. Genom avtalet kommer produktionen av biograffilmer att tillföras ytterligare inemot 4 milj. kr. i

jämförelse med innevarande budgetår. Härigenom bör den ökning av biograffilmsproduktionen som har skett under den senaste tiden kunna förstärkas ytterligare. Vidare ger överenskommelsen möjlighet till ett fruktbarande samarbete mellan de två viktigaste distributionskanalerna för spelfilm, nämligen biograferna och televisionen. Jag räknar med att förutsättningar härmed skapats för en mångfald intressanta produktioner som kommer såväl biopubliken som televisionens publik till del. Även när det gäller kortfilmen ger avtalet möjlighet för ökade insatser i produktionen. Härigenom bör bl. a. tillgången öka på filmer som är lämpliga att visa internt, t. ex. inom föreningslivet.

11.4.4 Filmvisning

De statliga åtgärderna för filmvisning bör inriktas på att stödja och underlätta de olika försök som görs för att skapa alternativ till den kommersiellt uppbyggda filmvisningen på biograferna.

En viktig förutsättning för att man skall lyckas med försöken att skapa nya visningsmöjligheter för film, vare sig det gäller film för barn eller vuxenfilm, är att det finns ett lokalt engagemang i verksamheten. Det är en fördel om initiativet kommer från lokalt håll och det är de lokalt intresserade som bör svara för utformningen och det löpande arbetet. I många kommuner har man medvetet gått in för att i allt högre grad förlita sig på organisationernas insatser inom kultur- och fritidsverksamhet m. m. Detta är enligt min mening en riktig politik som skapar goda förutsättningar för ett mångsidigt lokalt kultur- och fritidsliv.

Kommunerna har i dessa sammanhang den viktiga uppgiften att svara för att det finns goda förutsättningar för organisationernas arbete genom tillgång till lokaler, teknisk utrustning och andra resurser som är nödvändiga för ett gott resultat. På många håll har emellertid inte organisationerna en sådan styrka att de själva kan bära upp en verksamhet av det slag det här är fråga om. Då kan det bli aktuellt att kommunerna engagerar sig i den direkta utformningen av verksamheten för att trygga denna del av det lokala kulturlivet.

I dag kan statsbidrag i olika former utgå till filmvisningar. Jag vill erinra om att bidraget till kulturprogram inom föreningslivet får användas för filmföreläsningar samt att bidraget till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet kan användas vid filmvisning inom ungdomsorganisationerna. Studieverksamhet på filmområdet som uppfyller kraven för statsbidragsberättigade studiecirkel kan få stöd genom detta bidrag. Statsmakternas beslut i anledning av prop. 1974:28 innebär förbättrade möjligheter för studiecirkelverksamhet i kulturämnen. Jag vill slutligen hänvisa till att staten ger stöd såväl till nybyggnad som till upprustning av biograflokaler i samband med stödet till allmänna samlingslokaler.

Det behövs emellertid mer än ett lokalt engagemang och ett lokalt ansvar för att en filmvisningsverksamhet av här berört slag skall kunna bli

framgångsrik. Visningsverksamheten har en sådan karaktär att många uppgifter med fördel sköts på central nivå. Jag avser t. ex. bevakning och dokumentation av filmutbudet, samordning och organisation av filmbokningen, metodutveckling, utformning av projekt och kampanjer, ledarutbildning och information och andra organisatoriska uppgifter. Staten bör stödja utvecklingen av sådana centrala funktioner.

Folketshusrörelsens försöksverksamhet med spridning av kvalitetsfilm, Bio Kontrast, fyller genom sin uppbyggnad många av de krav som man enligt min mening kan ställa på en verksamhet av detta slag. Det gäller förankringen i det lokala föreningslivet men också samspelet mellan den lokala nivån och en stark och funktionsduglig centralorganisation, vilket synes skapa goda förutsättningar för att driva en smidigt fungerande kontinuerlig verksamhet. Enligt vad jag erfarit är inte verksamheten begränsad till enbart folketshusrörelsens biografer, utan omfattar också biografer med andra huvudmän.

Filmutredningen har föreslagit centrala serviceinsatser för spridning av kvalitetsfilm. Förslaget, som innebär att uppgifter skulle anförtros Filminstitutet och Folkets husföreningarnas riksorganisation, har i vissa avseenden stark anknytning till organisationens nuvarande verksamhet med Bio Kontrast. Jag anser att en betydande del av de resurser som staten satsar på att förbättra visningsmöjligheterna för film bör användas för att ge Folkets husföreningarnas riksorganisation möjlighet att konsolidera och bygga ut denna verksamhet. Det nuvarande bidraget för detta ändamål bör därför höjas från 200 000 kr. till 550 000 kr. budgetåret 1975/76.

Vid sidan av Bio Kontrast-verksamheten finns flera olika initiativ som syftar till att tillhandahålla en alternativ filmrepertoar för lokalt förankrad visningsverksamhet. Det gäller både öppna visningar och intern verksamhet inom föreningar och i andra sammanhang. Som jag nyss har förordat bör staten stödja sådana initiativ genom att göra det möjligt att bygga upp och vidmakthålla centrala funktioner. Jag har därför under anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål för budgetåret 1975/76 räknat med att 750 000 kr. bör kunna användas för bidrag till sådan verksamhet. Filminstitutet har ansökt om bidrag till försök med distribution av långfilm i 16 mm format. Filmutredningen och flera remissinstanser har uttalat sig positivt om en ökad användning av 16 mm film. Jag räknar med att ändamålet kommer att kunna tillgodoses inom ramen för dessa medel.

För verksamhet som bedrivs av organisationer är det av väsentlig betydelse att organisationerna själva får svara för utformningen av verksamheten i enlighet med de egna målsättningarna. Det finns emellertid åtskilliga uppgifter av icke-kontroversiell natur där stora fördelar kan uppnås om man organiserar verksamheten i stor skala och kan få underlag för arbetsbesparande rutiner. För sådana uppgifter bör en koncentration av resurserna eftersträvas. Dessa förhållanden bör beaktas vid bidragsgivningen så att man kan få till stånd en ändamålsenlig arbetsfördelning.

Verksamhetens utformning bör inte nu låsas av statsmakterna utan det praktiska resultatet bör få komma fram som en följd av nya initiativ och samspillet mellan olika deltagande grupper. Jag räknar med att verksamheten bör utvärderas efter en lämplig tidsperiod och att resultatet av utvärderingen kan ge underlag för en bedömning av hur de fortsatta statliga insatserna skall utformas.

En viktig förutsättning för att filmvisningar vid sidan av de vanliga biograferna skall kunna bedrivas på ett smidigt sätt är att man har tillgång till ett effektivt fungerande distributionssystem. För detta syfte föreslås i departementspromemorian (Ds U 1972:9) Smalfilmsdistribution att en filmcentral inrättas vilken skulle få till uppgift att bl. a. registrera och katalogisera all smalfilm och att ge ut kataloger m. m. samt att distribuera sådan undervisningsfilm som har för låg användningsfrekvens för att köpas in av AV-centralerna.

Remissinstanserna vitsordar i allmänhet behovet av ett mer enhetligt katalogmaterial. Däremot har förslaget att inrätta en filmcentral avvisats av många remissinstanser. Några av de remissinstanser som avstyrker förslaget förordar andra alternativ, som innebär en mindre långtgående samverkan mellan olika filmdistributörer. Flera av de remissinstanser som avstyrker förslaget betonar starkt betydelsen av att det finns distributionsföretag som särskilt är inriktade på att förse skilda avnämargrupper med film, som är anpassad till de olika gruppernas behov och önskemål.

Vissa delar av förslaget har förverkligats under Svenska kommunförbundets ledning. Inom ramen för Kommunsamköp/Kommunaktiebolagets verksamhet har man dels startat viss filmdistribution för utbildningsområdet, dels lagt upp ett datorbaserat system för registrering och katalogisering av all slags smalfilm. Viss distribution av utbildningsprogram i videogramform kommer också att ske på detta sätt.

Det centrala registreringssystemet skulle – om det kunde tillämpas även utanför utbildningsområdet – medföra en väsentlig arbetsbesparing för såväl de filmdistribuerande företagen som för dem som använder film i sin verksamhet. En sådan utvidgning kan endast komma till stånd efter en frivillig överenskommelse mellan berörda företag. Jag anser att det bör gå att finna former som tillgodoser såväl kraven på ekonomisk rationalitet i filmhanteringen som kraven på en särskild inriktning av verksamheten.

Filmutredningen har föreslagit fraktstöd för värdefull biograffilm. Förslaget har i allmänhet mottagits positivt av remissinstanserna. Vissa invändningar förekommer dock. Bl. a. föreslår flera remissinstanser att fraktstöd skall kunna utgå även för 16 mm film och inte enbart för 35 mm och 70 mm film som utredningen föreslår. Beredningen av denna fråga är ännu inte avslutad.

11.4.5 Barnfilm

Filmutredningens förslag i fråga om barnfilm innefattar såväl åtgärder på biograffilmens område som åtgärder som är inriktade på andra

visningsformer. Remissinstanserna har i allmänhet mottagit förslagen positivt, även om vissa invändningar förekommer. Flera remissinstanser framhåller särskilt vikten av att på olika sätt stödja filmvisningar för barn utanför de vanliga biograferna.

Enligt min mening bör de statliga åtgärderna nu främst inriktas på att förbättra möjligheterna till visning av barnfilm i former som utgör alternativ till biografernas matinéföreställningar.

Resurserna för sådana alternativa visningsformer är otillräckliga och splittrade. Ansvar för åtgärder på detta område är fördelat på flera organ. Barnfilmkommittén sysslar främst med granskning av film från konsumentsynpunkt och med information om barnfilm. Filminstitutet importerar barnfilm samt svarar för distributions- och informationsverksamhet m. m.

Jag har tidigare redogjort för mina förslag om statliga insatser för att bygga upp och vidmakthålla de centrala funktioner som är nödvändiga för en smidigt fungerande lokal visningsverksamhet. I det sammanhanget betonade jag vikten av att en ändamålsenlig arbetsfördelning kommer till stånd samt att verksamheten bör utvärderas efter en lämplig tidsperiod. Jag räknar med att en betydande del av de resurser som står till förfogande på detta område kommer barnfilmverksamheten till del. Härvid bör bl. a. organisationer med barnfilmverksamhet på sitt program kunna få förbättrade resurser.

För att de medel som sätts in skall få största möjliga effekt är det enligt min mening nödvändigt att de olika grupper som är verksamma på barnfilmområdet får tillfälle till en fortlöpande samverkan inom ramen för ett organ som har en samlad överblick över barnfilmfältet.

För detta ändamål bör finnas ett barnfilmråd. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att tillsätta ett sådant råd. Härvid avser jag att föreslå regeringen att i rådet skall ingå bl. a. företrädare för barn- och ungdomsorganisationer, filmarbetarna, statens ungdomsråd samt för kommunal verksamhet. Rådet bör t. v. ha provisorisk karaktär i avvaktan på resultatet av den tidigare nämnda barnkulturgruppens arbete inom utbildningsdepartementet.

Barnfilmrådet bör fungera som ett forum för kontinuerliga diskussioner när det gäller utvecklingen inom alla delar av barnfilmområdet. Jag räknar med att rådets synpunkter kommer att utgöra ett värdefullt underlag för regeringens ställningstaganden i olika frågor som rör barnfilm.

Barnfilmrådet bör också kunna få väsentliga funktioner som samrådsorgan. Jag avser att längre fram föreslå att Svenska filminstitutet erhåller statsbidrag för en ökad verksamhet på barnfilmområdet. I fråga om utnyttjandet av dessa bidrag bör föreskrivas att Filminstitutet skall samråda med barnfilmrådet. Det bör ankomma på regeringen att meddela närmare föreskrifter härom. Jag räknar med att barnfilmrådet kommer att få tillfälle att följa och ge synpunkter på även annan verksamhet inom barnfilmområdet än sådan till vilken det utgår statsbidrag.

F. n. svarar Barnfilmkommittén, som är en frivillig sammanslutning av

olika organisationer med intresse för barnfilmfrågor, för verksamhet med granskning av barnfilm och viss informationsverksamhet. Enligt vad jag erfarit har Barnfilmkommittén och Svenska filminstitutet enats om att Barnfilmkommittén institutionellt skall samordnas med Filminstitutet. Härigenom kommer ansvaret för Barnfilmkommitténs nuvarande verksamhet att föras över till Filminstitutet. Jag har för avsikt att, vid beräkningen av det statsbidrag som Filminstitutet bör erhålla för barnfilmändamål, ta hänsyn till detta förhållande. Filminstitutet bör samråda med barnfilmrådet om granskningsverksamhetens uppläggning och inriktning. Den erfarenhet av dessa frågor som har samlats inom Barnfilmkommittén bör kunna tas till vara vid sammansättningen av barnfilmrådet.

Kraven på filmer som skall visas för barn i andra miljöer än biografens skiljer sig avsevärt från de krav som gäller för biograffilm. Det gäller framför allt att filmerna skall vara kortare än vanlig biograffilm. Även kraven på filmernas innehåll påverkas emellertid av visningssituationen. Visning av film för barn i lämpligare lokaler än de vanliga biograferna skapar förutsättningar för ett aktivt deltagande från barnens sida. Det är då väsentligt att filmerna har en sådan karaktär att en sådan aktivitet stimuleras. Både enskilda filmare och organisationer med filmverksamhet för barn och ungdom på sitt program har visat intresse för att få fram filmer av denna typ.

Många program som producerats inom Sveriges Radio kan i form av film eller videogram vara ett lämpligt material för den här aktuella filmvisningsverksamheten. Utnyttjande av sådant material för distribution i nya former är emellertid förenat med vissa upphovsrättsliga och ekonomiska problem. Radioutredningen (U 1974:08) har i uppgift att pröva olika möjligheter att inom ramen för nu gällande lagstiftning lösa dessa problem. De program för barn som produceras av TRU är i allmänhet fria för distribution i olika former.

Möjligheterna att inom filmavtalets ram producera kortare filmer för barn är begränsade genom att resurserna för produktion av kortfilm över huvud taget är relativt blygsamma. Under budgetåret 1973/74 kunde ca 500 000 kr. användas för detta ändamål. En del av dessa medel användes för verksamhet i en s. k. filmverkstad. Enligt uppgift har viss barnfilm producerats inom filmverkstaden. I övrigt producerades under nämnda budgetår med Filminstitutets hjälp 12 kortfilmer. Ingen av dessa är särskilt avsedd för barn.

Jag anser att möjligheterna att producera kortfilm för barn bör förstärkas väsentligt. Härigenom ökar tillgången på aktuell svensk film för visningsverksamhet för barn utanför de vanliga biograferna.

Enligt det avtal mellan Sveriges Radio och Svenska filminstitutet som jag tidigare har berört är minst 1 milj. kr. under det första avtalsåret särskilt avsatt till produktion av film för barn. Filmerna kommer att vara fria för visning i såväl televisionen som i andra sammanhang. Genom avtalet ges produktionen av barnfilm som är lämplig för användning i olika former av barnverksamhet inom organisationer och kommunala institutioner en

avsevärd resursförstärkning. Dessutom bör det vara möjligt att skapa en beslutsordning för denna typ av film som tar de hänsyn till barnens behov som är befogade.

I avtalet föreskrivs att de personer som skall svara för handhavandet av fonden väljs av Svenska filminstitutet efter samråd med bl. a. barnfilmsintressen. Jag utgår från att barnfilmrådet kommer att få inflytande över personalvalet samt att rådet fortlöpande kommer att kunna följa den del av verksamheten som avser produktion av barnfilm.

Tillgången på lämplig film kan emellertid inte tillgodoses endast genom produktion i Sverige. De flesta filmerna måste importeras. Jag anser att Filminstitutet bör få ökade resurser för import av barnfilm. Importen bör avse barnfilm i smalfilmsformat av sådan karaktär att den är lämplig att visa i andra sammanhang än på biograferna, t. ex. i föreningslivets regi. Vid utformningen av verksamheten bör Filminstitutet samråda med barnfilmrådet. Barnfilmrådet får här en viktig funktion genom att företräda de olika önskemål som kommer från de grupper som använder film i sådana sammanhang. Jag beräknar i det följande under anslaget Filmstöd 500 000 kr. för import av barnfilm budgetåret 1975/76.

Den verksamhet som Filminstitutet skall bedriva i samråd med barnfilmrådet bör omfatta också försök med distribution av barnfilm. Denna verksamhet bör bedrivas i nära kontakt med organisationer och andra som är verksamma med visning av barnfilm utanför de vanliga biograferna.

För de nya uppgifterna på barnfilmområdet bör Filminstitutet få förstärkta resurser. Jag avser att under anslaget Filmstöd – utöver de tidigare nämnda medlen för import av barnfilm – beräkna ett bidrag till Filminstitutet av 320 000 kr. för barnfilmändamål. Något statligt bidrag bör i fortsättningen inte utgå till Barnfilmkommittén. Jag har i denna fråga samrått med företrädare för Barnfilmkommitténs styrelse.

11.4.6 Undervisning om film och television

Utredningen har föreslagit en rad olika åtgärder i syfte att förstärka filmens och televisionens ställning inom utbildningsväsendet och inom förskola och fritidshem. Jag anser det vara viktigt att filmen och televisionen får den plats i dessa sammanhang som svarar mot dessa mediärs roll i samhället. Emellertid måste behovet av ytterligare insatser för film och television avvägas mot andra angelägna behov. Den bästa möjligheten att överblicka de olika aspekterna har de centrala myndigheter som har ansvaret för de olika sektorerna. Dessa har i allmänhet vidsträckta befogenheter att disponera sina resurser för insatser på de områden som bedöms särskilt angelägna. Huvuddelen av filmutredningens förslag torde kunna tillgodoses inom ramen för SÖ:s fortlöpande verksamhet med en översyn av läroplanerna, inom ramen för den verksamhet med fortbildning av lärare som bedrivs samt med hjälp av det statliga stödet för produktion av

läromedel. Av dessa skäl avser jag att i annat sammanhang föreslå regeringen att filmutredningens förslag jämte remissyttranden överlämnas till berörda myndigheter.

På en punkt vill jag emellertid föreslå en omedelbar åtgärd. Kostnaderna för professuren i filmforskning vid universitetet i Stockholm skall f. n. betalas av Svenska filminstitutet. I enlighet med filmutredningens förslag, som får ett allmänt stöd hos remissinstanserna förordar jag att kostnaderna för nämnda professur fr. o. m. budgetåret 1975/76 övertas av staten. I samband härmed bör medel beräknas för 500 assistenttimmar för forskning och institutionsarbete.

Filmutredningen har föreslagit en utredning av filmarkivens ställning. Detta område behandlas av dataarkiveringskommittén (U 1968:48) i betänkandet (SOU 1974:94) Bevara ljud och bild, vilket f. n. remissbehandlas.

11.4.7 Det administrativa ansvaret för filmfrågorna

Genom riksdagens beslut (prop. 1974:28, KrU 1974:15, rskr 1974:248) har området för statens kulturpolitiska insatser avgränsats. Filmen ingår i detta område i likhet med medier för kommunikation såsom radio och television. Statens kulturråd har dels allmänna uppgifter av framför allt bevakningskaraktär och som remissinstans för kulturområdet som helhet, dels mer preciserade uppgifter som avser kulturrådets direkta ansvarsområde. Vid min anmälan av prop. 1974:28 förordade jag att filmen, i avvaktan på ställningstagande till filmutredningens förslag, inte borde föras till kulturrådets direkta ansvarsområde.

Filmutredningen föreslår att filmen inte skall ingå i statens kulturråds ansvarsområde, om massmedier såsom radio, television och de nya audiovisuella medierna faller utanför. Som skäl anför utredningen att filmen har mer gemensamt med dessa massmedier än med teater, dans och musik. Den väntade tekniska utvecklingen på massmedieområdet ställer enligt utredningen krav på en hög beredskap från samhällets sida. Också det speciella stödsystem som gäller på filmområdet och filmens speciella problem anges av utredningen som motiv för att inte föra filmen till kulturrådets ansvarsområde.

För egen del vill jag erinra om att statens kulturråd har ett allmänt ansvar för filmen såsom en del av kulturområdet. Jag räknar med att kulturrådet i fortsättningen kommer att anlitas som remissinstans i sådana filmfrågor där bedömning av frågorna utifrån allmänna kulturpolitiska aspekter är påkallad.

När det gäller det direkta ansvaret för de statliga åtgärderna på filmområdet vill jag anföra följande. Filminstitutet har ansvaret för de åtgärder som grundas på avtalet mellan staten och filmbranschens organisationer. När det gäller de nya statliga insatserna har jag föreslagit att verksamhet med stöd till import och försök med distribution av barnfilm bör handhas av Svenska filminstitutet som i dessa frågor skall samråda

med ett särskilt barnfilmråd. Bidragen till försöksverksamhet med nya visningsformer för film bör t. v. efter beslut av regeringen utgå från anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål. Med hänsyn härtill bör filmen t. v. inte föras till kulturrådets direkta ansvarsområde. Jag vill stryka under att flera av de nya statliga insatserna är av försökskaraktär och att såväl deras innehåll som deras administrativa tillhörighet kan behöva omprövas sedan erfarenheter vunnits.

I sin anslagsframställning för budgetåret 1975/76 har organisationskommittén för statens kulturråd föreslagit att en ny nämnd skall inrättas inom kulturrådet för handläggning av massmediefrågor. Till dessa hör filmärenden. Med hänsyn till att sådana frågor, enligt vad jag just har förordat, inte t. v. bör föras till kulturrådets direkta ansvarsområde bör någon nämnd för massmediefrågor inte nu inrättas inom kulturrådet.

11.5 Kulturpolitiska insatser för språkliga minoriteter

Om man vill tillgodose jämlikhets- och rättvisekrav måste insatserna för grupper som har begränsade möjligheter att ta del av kulturutbudet eller att själva delta i en skapande verksamhet ges förtur när det gäller att bygga ut de statliga åtagandena inom kulturområdet. Detta har också lagts fast som en väsentlig del av målen för den statliga kulturpolitiken. Av särskilt intresse i det sammanhanget är invandrarna och de språkliga minoriteterna. Deras möjligheter att föra de egna kulturtraditionerna vidare är f. n. i många fall begränsade.

Att bevara det egna kulturarvet är ofta av avgörande betydelse för invandrarernas identitetssupplevelse. I en framtidsyftande invandrar- och minoritetspolitik måste enligt min mening åtgärder för att ge de aktuella grupperna möjligheter att bevara och utveckla det egna kulturarvet utgöra en betydelsefull del. Att kulturyttringar av skiftande nationellt ursprung får tillfälle att utvecklas inom vårt land är emellertid inte bara i minoritetsgruppernas intresse. De kulturmönster invandrarna för med sig måste betraktas som stimulerande nytillskott till vårt inhemska kulturliv. Även detta betonas i de mål som gäller för kulturpolitiken. Insatser för att ge främst invandrargrupperna förutsättningar att bevara sitt ursprungslands kultur i Sverige främjar på ett enkelt och naturligt sätt ett utbyte av erfarenheter och idéer inom kulturområdet över språk- och nationsgränserna.

Invandrarutredningen konstaterar i sitt slutbetänkande att de mål för kulturpolitiken som lagts fast av riksdagen äger giltighet även för de särskilda insatser som behövs för invandrare och språkliga minoriteter. Utredningen anser det emellertid befogat att mera detaljerat precisera hur dessa insatser bör göras och föreslår därför fyra särskilda delmål inom kulturpolitikens ram. Ansvaret för insatser bland språkliga minoriteter föreslås åvila statens kulturråd som bör disponera vissa särskilda medel för detta ändamål.

Liksom utredningen finner jag att de fastlagda målen för kulturpolitiken äger giltighet för utformningen av insatser för invandrare

och språkliga minoriteter. Dessutom inrymmer dessa mål, på det sätt som jag nyss har redogjort för, även de mer speciella motiven och principerna för åtaganden avseende dessa grupper. Dessa principer ansluter också till målen för samhällets invandrar- och minoritetspolitik som helhet såsom de redovisats i invandrarutredningens betänkande. De synpunkter som utredningen har presenterat utgör en värdefull precisering av målen för kulturpolitiken inom en viktig sektor. Med hänsyn till att utredningens förslag ryms inom de allmänna mål som redan gäller för kulturpolitiken finner jag emellertid inte skäl att förorda att regeringen föreslår riksdagen att godkänna de föreslagna delmålen som särskilda delmål för den statliga kulturpolitiken för språkliga minoriteter.

Den redovisning av invandrarnas och de språkliga minoriteternas kulturella situation som invandrarutredningen har gjort visar att det på flera områden finns stora brister. Jag delar utredningens uppfattning att det är nödvändigt att förstärka samhällets insatser för att komma tillrätta med detta förhållande. Enligt min mening är det dock effektivare att låta stödet utgå flera olika vägar än att som invandrarutredningen föreslagit inrätta ett separat anslag. Jag skall i det följande lämna exempel på vilka olika former av åtgärder jag avser.

Organisationslivet har en betydelsefull roll i verksamheten på kulturområdet speciellt när det gäller aktiviteter bland amatörer. Ett viktigt led i samhällets kulturpolitiska insatser är också att genom olika former av stöd stimulera denna verksamhet. Det stöd som kan utgå till kulturverksamhet inom organisationer och föreningar är bl. a. bidrag till studiecirkelverksamhet, bidrag till experiment och utvecklingsarbete bland amatörer samt bidrag till kulturprogram inom föreningslivet. Den kulturella verksamhet som förekommer inom flera av invandrar- och minoritetsorganisationerna är av betydande omfattning och har en stor betydelse för dessa gruppers möjligheter att bibehålla sin kulturella särart. De statliga bidragen till kulturverksamheten inom organisationerna är så utformade att de tillfredsställer långtgående önskemål om variationer i verksamheten såväl vad gäller form som innehåll. Bidrag kan utgå till aktiviteter med ett begränsat antal deltagare och till aktiviteter där deltagarna själva har möjlighet att välja program eller på annat sätt helt självständigt bestämma innehållet. Kulturverksamheten inom invandrarnas och de språkliga minoriteternas egna organisationer bör således enligt min mening kunna främjas på ett tillfredsställande sätt inom ramen för existerande bidragsformer. Några särskilda insatser bör därför inte vara aktuella.

Situationen är emellertid en annan för de delar av kulturlivet där det saknas stödformer som är relevanta i detta sammanhang eller där verksamheten och utbudet av olika skäl måste anpassas till den svensktalande publiken. Som exempel kan anföras merparten av våra kulturinstitutioners verksamhet. Jag vill emellertid framhålla att dessa institutioner har ett allmänt ansvar för att verksamheten kommer en så bred publik till del som möjligt. Detta bör i princip ske inom ramen för

de resurser som generellt utgår till verksamheten. I vissa fall är det dock nödvändigt att med särskilda insatser ge förutsättningar för aktiviteter som vänder sig till speciella grupper.

Invandrarutredningen framhåller att informations- och erfarenhetsutbyte mellan Sverige och invandrarnas ursprungsländer är grundläggande för den ömsesidiga förståelsen. Av direkt betydelse för invandrarna är vidare sådant kulturellt samarbete och utbyte som ger dem möjligheter att möta kultur på det egna språket och få direktkontakt med kulturutvecklingen i sitt ursprungsland.

I fråga om informationsutbytet har Svenska institutet ett stort ansvar i synnerhet vad gäller den information om Sverige som lämnas i invandrarnas ursprungsländer.

Turnéer med gästande utländska artister och artistgrupper anordnas av bl. a. Riksteatern och Institutet för rikskonserter. Gästspelen är en viktig form för kontakt med det aktuella kulturlivet i ett annat språkområde. Institutionernas gästspelsverksamhet är sedan några år stadd i stark utveckling.

En huvudprincip för svenskt deltagande i internationellt kulturutbyte är att detta bör upprätthållas av organisationer och kulturinstitutioner själva inom ramen för deras allmänna verksamhet. Eftersom det i vissa fall ändå kan vara befogat att ge ett direkt statligt stöd har jag i budgetpropositionen under anslaget Kulturellt utbyte med utlandet beräknat särskilda medel för att främja i första hand organisationernas utbyte med andra länder.

Av grundläggande betydelse för möjligheterna att utveckla den egna kulturen är tillgången till litteratur på modersmålet. Jag har tidigare (11.3.5) föreslagit att särskilda statliga bidrag utgår till en upprustning av folkbibliotekens bestånd av litteratur på invandrarspråk. Bibliotekens roll i de språkliga minoriteternas litteraturförsörjning är av central betydelse med tanke på de i många fall ytterst begränsade möjligheter dessa grupper har att i Sverige köpa litteratur på det egna språket. Enligt mitt förslag skall bidrag kunna utgå dels till de lokala folkbibliotekens inköp av litteratur, dels till länsbibliotek och lånecentraler för en upprustning av bokbeståndet på invandrarspråk. Jag har för dessa bidrag för nästa budgetår beräknat sammanlagt 1,7 milj. kr. Som jag anförde vid min behandling av dessa frågor är det angeläget att minoritetsgrupperna ges tillfälle att aktivt medverka vid bibliotekens bokinköp.

Den litteratur som biblioteken kommer att införskaffa torde med få undantag vara utgiven i de olika invandrargruppernas ursprungsländer. Jag ser det emellertid som angeläget att de språkliga minoriteterna även ges möjligheter att skapa en egen litterär tradition här i landet med utgivning av litteratur. Jag har tidigare förordat (11.2.3) att statliga kreditgarantier tillskapas med syfte att underlätta nyetablering på förlagsområdet. Detta kreditstöd bör kunna komma även minoritetslitteraturen till del.

Jag har tidigare vidare framhållit (11.2.2) att det är angeläget att

utgivningen av översättningslitteratur stimuleras och har därvid förordats att ett selektivt stöd till utgivningen av ny skönlitteratur för vuxna i översättning införs. Inom ramen för detta stöd bör särskilt litteraturen från de mindre språkområdena tillgodoseas. Därigenom vidgas möjligheterna att sprida kännedom bland den svensktalande befolkningen om bl. a. de språkliga minoriteternas litteratur och litteraturen från invandrarnas ursprungsländer.

Jag vill i detta sammanhang även erinra om ett initiativ i denna fråga som tagits på nordisk basis. Efter förslag (NU 1974:18) av en särskild arbetsgrupp under Nordiska ministerrådet har ministerrådet beslutat att inleda försöksverksamhet med ett stöd för utgivning i Norden av nordisk litteratur i översättning till andra nordiska språk. I princip skall stöd kunna ges till all litteratur utom tidningar och tidskrifter, men klassisk och modern skönlitteratur skall prioriteras. I fråga om mindre språkområden skall stöd ges även åt facklitteratur och barnböcker. Enligt min mening bör detta stöd kunna ge reellt utökade möjligheter till litteraturutbyte med våra nordiska grannländer.

Jag delar invandrarutredningens uppfattning att det är viktigt att författare i Sverige som skriver på minoritetsspråk bereds tillfälle att utveckla sitt författarskap bl. a. genom bättre möjligheter till studier och resor. Formerna för stöd till detta ändamål kommer att övervägas i anslutning till beredningen av frågan om samhällets ekonomiska insatser för olika kulturarbetargrupper. Som jag tidigare nämnt beräknar jag att denna fråga kommer att aktualiseras genom kulturrådets slutbetänkande som väntas inom kort.

Invandrarutredningen betonar det angelägna i särskilda sändningar i radio och television för invandrare och språkliga minoriteter. I regeringens förslag tidigare detta år om inrättande av lokalradio underströks att sändningar på minoritetsspråk bör ske också i lokalradion och att kulturella och andra aktiviteter bland minoriteterna bör uppmärksammas (prop. 1975:13 s. 76). Vad gäller invandrarutredningens synpunkter i övrigt på radioområdet har jag erfarit att radioutredningen kommer att ta upp dem i sitt arbete tillsammans med andra frågor som berör insatser för olika grupper i samhället.

När det gäller radio- och televisionsverksamheten för invandrare är samarbetet i Norden av stort intresse med tanke på det stora antalet invandrare från våra nordiska grannländer, främst Finland. Den av nordiska ministerrådet i februari 1973 tillsatta utredningen om nordiskt TV-samarbete lade hösten 1974 fram sin slutrapport (NU 1974:19) TV över gränserna. Utredningen föreslår bl. a. för Sveriges del åtgärder för överföring av finskspråkiga TV-program från Finland till Sverige. Betänkandet remissbehandlas f. n. Nordiska ministerrådet har tillsatt en särskild arbetsgrupp för den fortsatta beredningen av förslaget.

Det allmänna t e a t e r u t b u d e t är till övervägande del riktat till en svensktalande publik. För att möjliggöra ett språkligt mera varierat utbud föreslår invandrarutredningen att särskilda statliga medel skall utgå för

teaterverksamhet bland språkliga minoriteter i Sverige. Utredningen pekar på den livliga amatörverksamheten inom olika invandrargrupper och framhåller det behov som finns av insatser för utbildning av ledare och instruktörer. Enligt utredningen ter sig därvid i första hand ett samarbete mellan studieförbunden och invandrarnas organisationer naturligt. Utredningen uppehåller sig vidare vid det förslag som framförts från finska invandrarorganisationer om att en permanent, professionell finskspråkig ensemble inrättas i Sverige. Ensemblen skulle arbeta med olika former av uppsökande verksamhet.

Jag delar utredningens uppfattning att amatörteaterverksamheten bland invandrargrupperna bör vidareutvecklas. Liksom för andra grupper är därvid ett nära samarbete med studieförbunden värdefullt. Som jag tidigare framhållit bör denna verksamhet kunna få ett betydande stöd inom ramen för de generella bestämmelser för bidrag som gäller. Jag vill i detta sammanhang även peka på stödet till mindre grupper och fria ensembler som givetvis står öppet också för grupper som verkar på minoritetsspråk.

Frågan om den yrkesmässiga teaterverksamheten på minoritetsspråk bör utredas närmare av statens kulturråd. För att väcka bredast möjliga intresse och nå så vid geografisk spridning som möjligt bör verksamheten organiseras i form av uppsökande arrangemang och turnéer. Enligt min mening är det i första hand aktuellt att inrätta en finskspråkig ensemble. Väsentligt är att en sådan yrkesmässigt arbetande ensemble också kan fungera som en pedagogisk resurs för amatörteaterverksamheten. Mot bakgrund av den erfarenhet Riksteatern har av uppsökande arbetsformer och av utvecklingsarbete bland amatörer förefaller det lämpligt att kulturrådet undersöker möjligheterna att organisera den verksamheten i nära samarbete med Riksteatern. Jag avser att senare föreslå regeringen att ge statens kulturråd i uppdrag att utreda de här aktualiserade frågorna.

Invandrarutredningen tar även upp frågan om insamling och arkivering av dokument och föremål som belyser invandringen till Sverige. Uppgiften att samla in och bevara sådant material bör läggas på någon befintlig institution på kulturområdet. Utredningen föreslår att statens kulturråd tillsammans med bl. a. riksarkivet utreder vilken institution som bör få ansvaret för en verksamhet av angivet slag.

Förslaget att de aktuella uppgifterna skall anförtros ett särskilt organ avstyrks av Nordiska museet och riksarkivet. Museet anser att uppgifterna bör ligga på de institutioner som har motsvarande uppgifter vad gäller majoritetsbefolkningen. Enligt riksarkivet har arkivväsendet redan uppmärksammat de arkiv som bildats inom invandrarorganisationer och olika etniska minoriteters organisationer. De statliga insatserna bör inriktas på att hjälpa dessa organisationer att utveckla och förbättra arkivverksamheten. Riksarkivet förordar att statligt stöd utgår till inventering och vård av ifrågavarande arkiv.

Jag delar utredningens uppfattning att det är angeläget att bl. a. dokument som belyser invandringen till vårt land bevaras på ett lämpligt sätt. Det gäller främst material som finns hos olika enskilda personer eller

i de olika invandrarorganisationerna. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det enligt riksarkivets instruktion (1965:732, ändrad senast 1972:238) bl. a. åligger arkivet att på begäran ge enskilda de råd och anvisningar i arkivfrågor som riksarkivet kan lämna. Till riksarkivet är knuten en nämnd för enskilda arkiv som bl. a. är rådgivande organ i frågor rörande enskilda arkiv. Riksarkivet disponerar dessutom vissa medel för inventering av enskilda arkiv. Det ankommer således på riksarkivet att svara för de statliga insatser som invandrarutredningen aktualiserat. Som framgår av vad riksarkivet har redovisat i sitt yttrande förekommer redan nu ett samarbete med vissa invandrarorganisationer. Då de insatser som kan bli aktuella i detta sammanhang även berör andra delar av kulturområdet än arkivväsendet kan det finnas anledning att riksarkivet har visst samråd med statens kulturråd.

11.6 Barn och kultur

Enligt riktlinjerna för den statliga kulturpolitiken skall de kulturpolitiska insatserna i ökad utsträckning utformas med hänsyn till eftersatta gruppers erfarenheter och behov.

En grupp för vilken samhället måste utforma särskilda insatser är barnen. Varierande och stimulerande kulturella aktiviteter är väsentliga inslag om samhället vill ge barnen bästa möjliga betingelser att utveckla sitt tanke- och känsloliv.

Barn är utsatta för ett omfattande kommersiellt kulturutbud. Mycket är producerat i rent spekulationssyfte och är av en sådan karaktär att samhället har anledning att reagera. En central uppgift för samhället är då att erbjuda alternativ, att ge barn möjlighet till kontakt med olika former av kulturell verksamhet. En viktig åtgärd är också att på sikt, bl. a. genom skolan och förskolan söka ändra efterfrågemönstret på kulturområdet.

I föregående års kulturproposition framhöll jag förskolans och skolans ansvar när det gäller att tillgodose barnens kulturbehov. I år har en allmän förskola införts. Skolan och förskolan når i dag alla barn och det finns anledning att ånyo understryka den vikt jag fäster vid att dessa institutioner medverkar till att ge barnen erfarenhet av aktivt deltagande i vårt kulturliv. Förskolan och skolan har möjlighet att på ett naturligt sätt föra in olika slag av konstnärliga uttrycksformer i det dagliga arbetet. Detta kan enligt min uppfattning ge en grund för att bättre lära känna och förstå sin egen situation och den verklighet som det omgivande samhället utgör. Genom att föra in inslag av konstnärliga uttrycksformer och eget skapande i det dagliga arbetet medverkar skolan och förskolan till den vidgning av vår kultursyn som den statliga kulturpolitiken eftersträvar.

På förskoleområdet pågår ett arbete med en arbetsplan för förskolan. Det är viktigt att barns behov av kulturell stimulans beaktas i detta arbete. Viktigt är också att man i den enskilda kommunen undersöker och tar till vara de möjligheter som finns att inom ramen för

barntillsynen ge tillgång till kulturutbudet. Större delen av detta arbete måste ske utifrån lokala förutsättningar och kan inte dikteras genom centralt utfärdade anvisningar.

I de mål och riktlinjer som regeringen fastställt för grundskolan inryms att skolan skall främja en aktiv kulturmiljö. I läroplanen har moment med fritt skapande förts in. I mål och huvudmoment för ämnen som svenska, teckning, musik och slöjd har en skapande verksamhet som utgår från elevernas spontana upplevelser betonats i syfte att bl. a. stimulera fortsatt aktivitet inom dessa områden efter avslutad skolgång.

Lokalt bedrivs på många ställen ett intensivt arbete med att förverkliga dessa målsättningar i skolans vardag. Ett exempel på en i detta sammanhang betydelsefull kommunal insats är de kommunala musikskolorna. Enligt vad jag erfarit pågår f. n. ett arbete inom Svenska kommunförbundet med att analysera och klargöra musikskolornas inriktning och arbetssätt. De kommunala musikskolornas bidrag till det kulturella utvecklingsarbetet bör genom detta arbete kunna ytterligare öka.

Centralt uppmärksammas frågor kring elevernas aktiva deltagande i kulturlivet i SÖ:s pågående arbete med uppföljning och utveckling av läroplanen. Skolan bedriver bl. a. med bidrag från SÖ visst utvecklingsarbete för att pröva hur olika kulturella uttrycksformer och elevernas eget skapande skall kunna ges en starkare ställning i undervisningen. Detta utvecklingsarbete har en dubbel funktion. Det gäller både att påvisa svårigheter och att komma till rätta med dem. Ett arbete av detta slag har inletts då det gäller litteraturläsning och elevernas litteraturintresse.

De hittills vunna erfarenheterna av skolans utvecklingsarbete är begränsade men tyder, enligt vad jag erfarit, på att en medveten planering för att utnyttja olika kulturella uttrycksformer i undervisningen medverkar till en förbättring av skolans arbetsmiljö i dess helhet. Det är angeläget att detta utvecklingsarbete kan fortgå. Möjligheterna till en utvidgning bör noga prövas.

1968 års barnstugeutredning och utredningen om skolans inre arbete har lagt fram förslag (SOU 1974:42 resp. SOU 1974:53) som syftar till att eleverna skall ges tillfälle till mångskiftande aktiviteter utanför den fasta skoldagen.

Båda utredningarna aktualiserar frågor om samverkan mellan skolan och de institutioner och organisationer som medverkar i barns fritidsverksamhet. Vid den fortsatta behandlingen av dessa förslag är det angeläget att barnens möjligheter till kulturell aktivitet ägnas särskild uppmärksamhet.

Det finns inom folkrörelser och organisationer en tradition när det gäller amatörkulturella aktiviteter bland barn. Inom den försöksverksamhet bland barn och ungdom som bedrivits av bl. a. ungdomsorganisationer med bidrag från socialstyrelsen eller statens ungdomsråd finns exempel på hur organisationerna utvecklat det fria skapandet och t. ex.

utnyttjat teater, foto och annan bildskapande verksamhet som utgångspunkt för ett studium av olika samhällsfrågor.

En viktig uppgift för kulturpolitiken är att ge människor verklig valfrihet när det gäller kulturaktiviteter. Om detta skall kunna förverkligas krävs en bättre geografisk spridning av verksamheten inom kulturområdet. Jag vill i detta sammanhang framhålla den vikt jag fäster vid organisationernas möjligheter att medverka till en bättre variation i det lokala kulturlivet. Barn- och ungdomsorganisationer och studieförbund bedriver i dag en mångförgrenad lokal verksamhet. Det är betydelsefullt att denna verksamhet jämsides med en kvantitativ ökning även ges möjlighet att utvecklas kvalitativt. Olika former av kulturell verksamhet är därvid angelägen. Regeringen har för riksdagen lagt fram ett förslag om ett ökat stöd till ungdomsorganisationernas centrala verksamhet (prop. 1975:14). De ökade resurser som härigenom ställs till förfogande bör på ett verksamt sätt bidra till en utveckling av verksamhetsformerna samt även ge organisationerna resurser till en förbättrad och utvidgad ledarutbildning.

Behovet av yrkesverksamma ledare är stort inom ungdomsorganisationerna och i kommunernas fritidsverksamhet. Detta behov kan endast till viss del tillgodoses genom den utbildning som sker inom organisationerna. Regeringen har därför i samma proposition lagt fram förslag om fritidsledarutbildning inom folkhögskolan. Föreningslivet ges därigenom ökade möjligheter att få kvalificerade ledare till verksamheten. I propositionen framhålls vikten av att undervisningen ger fritidsledarna kunskaper för att kunna initiera och leda olika former av amatörkulturell verksamhet. Organisationerna får genom denna utbildning ett instrument för att nå en ökad bredd och bättre kvalitet i det lokala arbetet.

För det stora flertalet människor erbjuder det lokala biblioteket den enda möjligheten att ta del av ett brett och kvalitativt litterärt utbud. Inte minst gäller detta barnen. Det är därför av stor vikt att biblioteken har ett tillfredsställande urval av barn- och ungdomslitteratur samt har möjlighet att erbjuda skolor och organisationer service i fråga om barn- och ungdomslitteratur. Jag har tidigare (11.3.2) förordat att ett bidrag införs för upprustning av biblioteksverksamheten i kommuner med svag biblioteksorganisation. Bidraget syftar till att stödja en allmän upprustning, främst av bokbeståndet och bör givetvis om så är befogat i betydande utsträckning kunna avse barn- och ungdomsböcker.

Vid remissbehandlingen av litteraturutredningens förslag avseende barn- och ungdomslitteratur har flera remissinstanser framhållit att andelen svensk kvalitetslitteratur har minskat i den totala svenska utgivningen av barn- och ungdomsböcker. Denna tendens har varit särskilt påtaglig för bilderböcker där ökade kostnader för den tekniska framställningen ofta gör försäljning på en internationell marknad nödvändig för att utgivningen skall vara kommersiellt attraktiv.

Detta medför en risk att en svensk produktion av barnböcker som vill

belysa känsliga — ibland kontroversiella — frågeställningar inte kommer till stånd eller att böckerna kommer att betinga ett mycket högt pris. En sådan risk är särskilt stor när det gäller ännu icke etablerade barnboksförfattare. En utveckling i denna riktning vore enligt min uppfattning en påtaglig utarmning av vårt kulturliv. Jag anser därför att det är en viktig uppgift för samhället att främja en utgivning av kvalitetsböcker för barn och ungdom. Som framgått av vad jag tidigare anfört har jag därför förordat att stöd införs till utgivningen av barn- och ungdomsböcker (11.2.2).

Vid sidan av uppgiften att skapa förutsättningar för ett allsidigt utbud av barn- och ungdomslitteratur är det angeläget att samhället stöder en verksamhet som stimulerar barns intresse för böcker och bokläsning. Skola och bibliotek har här en central uppgift men även barn- och ungdomsorganisationer bör enligt min uppfattning kunna göra betydelsefulla insatser. För att ge organisationerna möjlighet att utveckla sina verksamheter på detta område har jag förordat att en försöksverksamhet med läsfrämjande åtgärder genomförs under en period på två år (11.2.4). Studieförbundens erfarenheter från folkbildningsarbetet bör i detta sammanhang kunna tillföra barn- och ungdomsorganisationerna värdefull kunskap och studieförbunden föreslås därför få en samordnande uppgift i försöksverksamheten.

Svenska barnboksinstitutet är med sin unika samling av barn- och ungdomslitteratur utgiven på svenska språket, en värdefull tillgång i den forskning kring barn- och ungdomslitteratur som numera bedrivs vid flertalet utbildningsanstalter. Institutet bör ges möjlighet att öka sin service gentemot olika former av lärarutbildning och möta det intresse som där finns för att ge barn- och ungdomsboken en seriös behandling i skolundervisningen. Även organisationslivet bör kunna ta institutets resurser i anspråk i ökad omfattning. I syfte att ge Svenska barnboksinstitutet möjligheter att på detta sätt utvidga sin verksamhet kommer jag att beräkna medel för en ökning av det statliga bidraget till institutet.

Barns spontana intresse för film och filmvisningar har bl. a. dokumenterats av filmutredningen. Från många av dem som arbetar med barn både vid institutioner och inom olika organisationer har efterlysts insatser för att stimulera visning av barnfilm i former som anpassats till barns behov och förutsättningar. Omfattningen och den blandade karaktären av den film som når barn via television understryker behovet av åtgärder på detta område i syfte att öka barns förutsättningar att kunna kritiskt ta del av vad som visas.

Jag anser det därför nödvändigt att öka möjligheterna till visning av barnfilm i former som utgör alternativ till biografernas matinévisningar. Det stöd som jag förordat (11.4.4) till centrala insatser i syfte att öka förutsättningarna för lokal filmvisning bör enligt min uppfattning till betydande del kunna komma barnfilmen till del.

Tillgången på film som är lämplig att visa för barn är i dag alltför knapp. Jag har därför förordat olika åtgärder (11.4.5) som innebär att möjlig-

heterna att producera och importera kortfilm för barn kommer att öka.

De olika intressenter som finns på barnfilmområdet bör enligt min mening få tillfälle till ett fortlöpande samarbete inom ramen för ett organ som har en samlad överblick över barnfilmfältet. Jag har i det föregående redovisat att jag avser att uppdra åt ett särskilt barnfilmråd att sköta dessa uppgifter (11.4.5). I rådet kommer att ingå representanter för de olika intressenterna på barnfilmområdet.

Jag framhöll i föregående års kulturproposition att barnkulturfrågorna måste få prioritet i planeringsarbetet för den fortsatta utvecklingen av de kulturpolitiska insatserna.

Som jag inledningsvis redovisat har därför en särskild grupp för barnkulturfrågor tillsatts inom utbildningsdepartementet. Gruppen skall bl. a. medverka i beredningen av olika förslag där barnens situation bör särskilt uppmärksammas och även göra en bedömning av behovet av insatser på områden som de olika kulturutredningarna inte behandlat.

Gruppen skall arbeta under en begränsad tidsperiod och dess arbete skall vara avslutat i och med utgången av budgetåret 1975/76 då gruppen även skall ha avlämnat förslag till hur den mer permanenta bevakningen och utvecklingen av barnkulturfrågorna bör ske inom ramen för statens kulturråd.

11.7 Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer

I prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken behandlades frågan om en omorganisation av riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet mot bakgrund av förslag från 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65). Jag uttalade därvid att jag delade de sakkunnigas uppfattning att Vitterhetsakademiens huvudmannaskap för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum borde upphöra, men att jag inte var beredd att förorda att sambandet mellan ämbetet och museet helt upplöstes. Jag anförde som min mening bl. a. att riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet borde utgöra en myndighet under ledning av en gemensam styrelse. Riksantikvarien borde ha det allmänna chefsansvaret för myndigheten. Jag ansåg det väsentligt att de i myndigheten ingående enheterna gavs inbördes självständighet. Under styrelsen borde riksantikvarieämbetet ledas av riksantikvarien, statens historiska museum av en museidirektör och medelhavsmuseet av en museiföreståndare. Om så visade sig lämpligt borde även medelhavsmuseet kunna inordnas i statens historiska museum. Vad jag sålunda anförde i denna fråga lämnade riksdagen utan erinran (KrU 1974:15, rskr 1974:248).

Med anledning av riksdagens beslut gav Kungl. Maj:t statens förhandlingsnämnd i uppdrag att föra de förhandlingar med Vitterhetsakademien som erfordrades för ett skiljande av akademien från huvudmannaskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum. De avtal som numera slutits mellan staten och Vitterhetsakademien redovisas i det följande (11.8).

Vidare tillsattes efter Kungl. Maj:ts bemyndigande organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer för att med anledning av riksdagens beslut utföra det ytterligare utredningsarbete som erfordrades beträffande organisationen av bl. a. riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet. Organisationskommittén har i betänkandet Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer lagt fram förslag till en omorganisation av ämbetet och nämnda museer.

Organisationskommittén föreslår att den nya myndigheten skall bestå av en ämbetsdel och en institutionsdel. Ämbetsdelen, riksantikvarieämbetet, föreslås bestå av fyra huvudenheter, nämligen kulturminnesenheten, dokumentationsenheten, vårdenheten och administrativa enheten. Institutionsdelen, statens historiska museer, föreslås bestå av fem inbördes fristående institutioner, nämligen historiska museet, myntkabinettet, medelhavsmuseet, tekniska institutionen och Vitterhetsakademiens bibliotek. Kommitténs förslag till organisation framgår av den av mig tidigare nämnda planen (bilaga 2).

Den nya förvaltningsmyndigheten skall enligt förslaget ledas av en gemensam styrelse. Riksantikvarien förutsätts i egenskap av styrelsens ordförande få ett allmänt chefsansvar för hela myndigheten. Ett sekretariat föreslås stå till verksledningens förfogande. En särskild styrgrupp föreslås inrättad för den tekniska institutionen.

Den föreslagna organisationen förutsätts i princip kunna genomföras den 1 juli 1975. Kommittén konstaterar ett behov av personalförstärkningar för flertalet uppgifter vid ämbetet och museiinstitutionerna. Enligt kommitténs beräkning kostar dess förslag till personalupprustning ca 3 milj. kr. Ett fullständigt genomförande av förslaget kan dock enligt kommittén behöva fördelas på åtminstone två budgetår.

Remissinstanserna tillstyrker i huvudsak organisationsförslaget eller lämnar det utan erinran. Bland dem som uttryckligen biträder förslaget i väsentliga delar återfinns statskontoret, riksantikvarieämbetet och statens historiska museum, medelhavsmuseet, statens kulturråd, TCO:s statstjänstemannasektion (TCO-S) och Centralorganisationen SACO/SR (SACO/SR).

Statens kulturråd och medelhavsmuseet stöder förslaget att medelhavsmuseet skall inordnas som en självständig institution vid sidan av historiska museet i det nya ämbetsverket.

Förslaget att ge myntkabinettet en självständig ställning inom organisationen är enligt statens kulturråd och Vitterhetsakademien till fördel för myntkabinettets verksamhet. Museidirektören m. fl. vid statens historiska museum anser däremot att myntkabinettet bör knytas till historiska museet som en särskild avdelning.

SACO/SR tar för givet att riksantikvarien skall vara ordförande i styrelsen och förutsätter också att personalrepresentanter bereds plats i denna. Statens kulturråd och museidirektören m. fl. vid statens historiska museum anser däremot att en lekman bör vara styrelseordförande.

Flera remissinstanser förespråkar en snabb upprustning av den nya

organisationen. TCO-S anser t. ex. att hela förslaget bör genomföras i ett sammanhang.

Innan jag går in på själva organisationsförslaget vill jag något beröra de krav som måste ställas på den nya myndigheten. Genom det fortsatta organisatoriska sambandet mellan riksantikvarieämbetet och ett antal historiska museer kommer myndigheten att omfatta ett osedvanligt brett verksamhetsområde. Organisationskommittén har ingående beskrivit inte bara de uppgifter som riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet redan fullgör sedan lång tid tillbaka, utan även de nya uppgifter som successivt kommit att läggas på ämbetet och museerna.

Den ändrade verksamhetsinriktningen är särskilt genomgripande för riksantikvarieämbetet. Ämbetet skall även i fortsättningen ha ett centralt ansvar för den traditionella monument- och objektvård som varit kulturminnesvårdens hittillsvarande huvuduppgift. Dessutom krävs av den centrala myndigheten att den skall kunna svara mot den nya syn på kulturminnesvården som under senare år vuxit fram i vårt land. Den allt starkare inriktningen på bevarande av samlade miljöer av kulturhistoriskt värde har gjort det nödvändigt för de kulturminnesvårdande organen att på ett helt annat sätt än tidigare kunna hävda sitt områdes intressen inom den allmänna samhällsplaneringen.

Det bör i detta sammanhang betonas att syftet med den av riksdagen beslutade omorganisationen av den regionala kulturminnesvården, som avses genomföras den 1 juli 1976, har varit att skapa bättre förutsättningar för ett hänsynstagande till kulturminnesvårdens behov vid samhällsplaneringen. Det är enligt min mening betydelsefullt att den centrala kulturminnesvården redan dessförinnan får en förstärkt organisation för att bl. a. kunna möta de krav som den regionala omorganisationen ställer.

Bland riksantikvarieämbetets förestående huvuduppgifter kan följande urskiljas. Riksantikvarieämbetet skall genom information i olika former, samråd, råd och anvisningar biträda länsstyrelser och läns museer i deras arbete. Ämbetet skall också kunna följa och värdera det regionala arbetet. Planering och utvecklingsarbete för kulturminnesvårdens deltagande i samhällsplaneringen, främst den fysiska riksplaneringen, kräver redan i dag stora insatser från ämbetets sida. Granskning och beslut i ärenden enligt kulturminnesvårdslagstiftningen kommer att åligga ämbetet i oförändrad utsträckning till dess att den regionala omorganisationen genomförts. Ämbetets framtida roll på detta område blir emellertid beroende av statsmakternas senare beslut om en decentraliserad handläggning av dessa frågor.

I sin dokumenterande verksamhet skall riksantikvarieämbetet genom inventeringar, undersökningar och arkivhållning tillhandahålla informationsunderlag för de kulturminnesvårdande åtgärderna i samhällsplaneringen och för den direkta myndighetsutövningen enligt lagstiftningen. Ämbetets förvaltning och vård av kulturhistoriska fastighetsom-

råden och ett levandegörande av dessa äldre miljöer för allmänheten är även framdeles en viktig del av verksamheten.

Utbildning, rådgivning och information blir alltmer krävande uppgifter för den centrala myndigheten för kulturminnesvård. Jag vill även särskilt framhålla vikten av att riksantikvarieämbetet i ökad utsträckning kan bedriva den verksamhetsplanering som krävs för ämbetets målinriktade insatser till stöd för landets kulturminnesvård.

Även för de museer som omfattats av organisationsarbetet föreligger i dag en rad uppgifter som kräver stora arbetsinsatser och en väl anpassad organisation. Museernas huvuduppgifter, nämligen att samla, ordna och vårda föremålen, att utforska och dokumentera dem samt att genom en utåtriktad verksamhet föra ut resultaten av det vetenskapliga arbetet till allmänheten, spänner över ett synnerligen brett register. Kravet på att de statliga museerna ger service till de regionala och lokala museerna växer sig allt starkare. Här skall särskilt nämnas de förstärkta insatser som måste till för att möta det stora behovet i landet vad beträffar konservering av arkeologiskt material. De statliga museernas verksamhet med vandringsutställningar måste också utvecklas och understödjas.

En sammanhållen organisation för den centrala kulturminnesvården och de historiska museerna ställer naturligtvis även särskilda krav på administrationen. De enskilda museiinstitutionernas behov av omedelbar administrativ service måste också tillgodoses.

Vad jag här har berört ger en bild av den omfattning uppgifterna f. n. har och de ökade krav som ställs på riksantikvarieämbetet och de historiska museerna. Organisationskommitténs förslag är enligt min mening väl ägnat att ligga till grund för genomförande av en organisation som motsvarar dessa krav.

Med utgångspunkt i vad jag här anfört förordar jag att den nya myndigheten under en gemensam styrelse skall bestå av riksantikvarieämbetet, historiska museet, mynthistoriska museet, medelhavsmuseet, tekniska institutionen och Vitterhetsakademiens bibliotek. Det ankommer på regeringen att fatta beslut i frågor som gäller den närmare organisationen av den nya myndigheten, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer.

Den speciella karaktären hos den nya organisation som föreslagits för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer gör det nödvändigt att se förutsättningslöst på frågan om ledningen av organisationen. Jag vill understryka att det här rör sig om en organisation av unik karaktär. Inom samma myndighet ryms dels ett ämbetsverk av sedvanlig typ, dels ett antal enheter som närmast motsvarar de statliga kulturinstitutionerna. För den förra organisationstypen är det vanligt med en styrelse under verkschefens ordförandeskap. För kulturinstitutionerna däremot har det inte bedömts lämpligt att institutionschefen också skall vara ordförande i styrelsen. I prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken uttalade jag särskilt (s. 323) att chefen för en kulturinstitution i allmänhet borde

ingå som självskrivnen ledamot i dess styrelse. Institutionschefen borde däremot inte vara dess ordförande. Jag anförde vidare att denna princip borde vara vägledande för beslut som det ankom på Kungl. Maj:t att meddela i fråga om sådana institutioner.

När det gäller sammansättningen av styrelsen för en myndighet med så mångskiftande uppgifter som den nu aktuella, finner jag det särskilt betydelsefullt att ämbetets och institutionernas förankring i samhället i övrigt markeras och att alla möjligheter tillvaratas för att samordna verksamheten med insatser på andra samhällsområden. Jag avser att i annat sammanhang föreslå regeringen att förordna att styrelsen skall bestå av högst tio ledamöter och att riksantikvarien skall ingå som självskrivnen ledamot i styrelsen, men däremot inte vara dess ordförande. I styrelsearbetet kan vidare komma att delta representanter för de anställda i enlighet med bestämmelserna i kungörelsen (1974:224) om personalföreträdare i statlig myndighets styrelse m. m.

Det har inte varit möjligt för organisationskommittén att vid sina bedömningar ta hänsyn till vissa ännu icke färdigbehandlade frågor. Hit hör bl. a. utformningen av den regionala kulturminnesvårdsorganisationen och inordnandet av en särskild sektion inom riksantikvarieämbetet för utvecklingsarbete på byggnadsvårdsområdet. I det senare fallet förutsätts förhandlingar mellan ämbetet och statens råd för byggnadsforskning. Jag ser det dock som önskvärt att ämbetet med utnyttjande av byggnadsvårdsårets erfarenheter redan nu företar lämpliga förberedelser för ett sådant inordnande.

Det hade självfallet varit av värde med ett klarläggande av dessa och andra frågor i anslutning till organisationsförändringen. Jag tror emellertid inte att de oklarheter som kan föreligga på någon punkt är av den karaktären att de innebär problem för genomförandet av den föreslagna basorganisationen. Det bör få ankomma på den nya myndigheten att förändra och komplettera detaljorganisationen i takt med att en förändrad verksamhetsinriktning kräver detta. Jag förordar att omorganisationen genomförs den 1 juli 1975.

Den föreslagna upprustningen av organisationen bör i väsentliga delar kunna genomföras redan nästa budgetår. Jag delar statens kulturråds uppfattning att i första hand sådana förstärkningar bör göras som är nödvändiga för att omorganisationen skall kunna genomföras. Behovet av förstärkta resurser är särskilt stort när det gäller konserverings- och fotoverksamheten samt administrationen. Jag kommer i det följande att beräkna medel för väsentligt ökade insatser på konserveringsområdet inom ramen för den föreslagna tekniska institutionens verksamhet. Jag kommer också att, med utgångspunkt i organisationskommitténs förslag och remissyttrandena, beräkna medel för personalförstärkningar m. m. inom såväl riksantikvarieämbetet som museiinstitutionerna och Vitterhetsakademiens bibliotek. Av skäl som nyss redovisats har tyngdpunkten i fråga om förstärkningarna detta år lagts på museerna och på den tekniska institutionen för konservering och föremålsvård. Den sammanlagda

ökningen av anslagen till riksantikvarieämbetet och statens historiska museer för nästa budgetår beräknar jag till 2 milj. kr. utöver löne- och prisomräkning.

Med anledning av vad som anförts av bl. a. statskontoret, TCO-S och SACO/SR vill jag understryka lämpligheten av att den nya organisationens detaljutformning under genomförandeskedet sker i nära kontakt med personalen och dess fackliga organisationer. Beträffande avtalsbara anställnings- och arbetsvillkor avser jag att ge statens avtalsverk det förhandlingsuppdrag som behövs.

11.8 Vitterhetsakademien

Som jag redan har redovisat uttalade jag i prop. 1974:28 att jag delade MUS 65:s uppfattning att Vitterhetsakademiens huvudmannaskap för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum borde upphöra. Jag förordade därvid att förhandlingar togs upp mellan akademien och staten, varvid frågan om ändringar i den nu gällande stadgan för akademien borde övervägas. Vidare borde en överföring i statlig ägo av akademins kulturhistoriska fastigheter aktualiseras. Vad jag sälunda anförde lämnade riksdagen utan erinran (KrU 1974:15, rskr 1974:248).

Jag förordar nu att akademins huvudmannaskap upphör vid utgången av juni 1975, dvs. samtidigt som den nya myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer planeras börja sitt arbete.

Akademien har genom sitt förvaltningsutskott i vissa avseenden fungerat som styrelse för det nuvarande ämbetet och museet. Bestämmelser härom finns bl. a. i 15 § 1 och 2 stadgarna för vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien (1933:556, ändrade senast 1971:1267). Jag avser att i annat sammanhang ta upp frågan om att upphäva dessa bestämmelser.

Den nya organisationen medför att Vitterhetsakademiens verksamhet inom kulturminnesvårdens område förändras. Det får betydelse i olika avseenden, bl. a. för den framtida förvaltningen av akademins fastigheter och fonder och för den fortsatta driften av de vetenskapliga företagen och av akademins bibliotek och arkiv. De aktuella frågorna har övervägts vid de förhandlingar som har ägt rum mellan statens förhandlingsnämnd och akademien.

Förhandlingarna har resulterat i de av mig tidigare nämnda avtalen (bilaga 3 och 4), som förhandlingsnämnden i februari 1975 har överlämnat till regeringen.

Avtalen, här betecknade som huvudavtal och förvaltningsavtal, har slutits under förutsättning dels att akademien fr. o. m. den 1 juli 1975 skiljs från sitt huvudmannaskap för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum, dels att regeringen godkänner avtalen.

Avtalen innebär i sak inte några mera genomgripande förändringar utöver den redan beslutade reformen om huvudmannaskapet. Parterna

har sålunda kommit överens om att akademins äganderätt till fastigheter och till byggnader på ofri grund skall bli kvar hos akademien. Motsvarande skall gälla inskriven nyttjanderätt till fastighet. Däremot skall akademien inte längre ha något ansvar för statliga fornlämningar och byggnadsminnesmärken. Parterna har beträffande akademins kulturhistoriska fastigheter och byggnader enats om att de faktiska vård- och förvaltningsuppgifterna liksom hittills skall ankomma på staten. Detta kommer till uttryck i förvaltningsavtalet. I avtalet har undantag gjorts för några fastigheter som akademien har önskat att själv få vårda och förvalta.

Jag finner det tillfredsställande att den nya myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer kan tillföras också den erfarenhet som vården och förvaltningen av akademins fornminnen och kulturhistoriska byggnader ger. Beträffande de fastigheter som blir kvar under akademins förvaltning förutsätter parterna att ett samarbete kommer att äga rum mellan akademien och myndigheten.

Enligt förvaltningsavtalet har staten tagit på sig ett ekonomiskt ansvar för de fastigheter och byggnader som staten skall vårda och förvalta. Det innebär enligt min mening inte någon utökning av statens nuvarande ansvar för denna vård och förvaltning. Staten berättigas att uppbära och disponera inkomsterna av egendomen och akademien kommer liksom hittills att bidra till kostnaderna genom medel från sina donationsfonder. Det bör i detta sammanhang framhållas att förvaltningsavtalet kan sägas uppefter viss tid.

När det gäller akademins fonder och de vetenskapliga företagen har parterna enats om att inte vidta några förändringar. Jag har inget att erinra mot den sålunda valda lösningen.

Jag delar även uppfattningen att staten bör bli ensam ansvarig för akademins bibliotek och arkiv eftersom dessa institutioner är av stort allmänt intresse. För att trygga bibliotekets och arkivets fortsatta verksamhet har parterna avtalat att akademien skall deponera sin del av samlingarna hos den blivande myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Akademien har vidare utfäst sig att utan ersättning tillställa myndigheten bytesexemplar av böcker och tidskrifter efter i huvudsak samma grunder som f. n. Det får med hänsyn till akademins insatser anses vara naturligt att staten har åtagit sig att väl vårda och förvalta akademins egendom och att hålla biblioteket och arkivet tillgängliga som samlade enheter.

Med tanke på den fortsatta utvecklingen har i huvudavtalet tagits in en bestämmelse som tillförsäkrar både staten och akademien rätt att framdeles påkalla förhandling i frågor som rör den mellan parterna träffade överenskommelsen.

Jag finner att avtalen bör kunna godtas och förordar att regeringen inhämtar bemyndigande av riksdagen att godkänna dem.

Att Vitterhetsakademien skiljs från huvudmannaskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum aktualiserar även frågan om akademins arbetsuppgifter i framtiden. Såsom MUS 65 har framhållit har akademien synnerligen goda förutsättningar för att etablera och förstärka

det vetenskapliga kontakt- och informationsnätet med utlandet. Akademien har också förklarat att den i görligaste mån avser att intensifiera sin internationella verksamhet, bl. a. när det gäller forskarutbyten och vetenskapliga sammankomster. Det finns sålunda skäl att anta att akademins internationella verksamhet får ökad betydelse efter skiljandet av akademien från ämbetet och museet.

12 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

1. godkänna de riktlinjer för ett statligt litteraturstöd som jag har förordat,
2. medgiva att statsgaranti för lån till nyetablering av förlag m. m. under budgetåret 1975/76 beviljas intill ett belopp av 2 000 000 kr.,
3. godkänna de av mig förordade grunderna för statsbidrag
 - a. till viss verksamhet vid lokala folkbibliotek och till länsbibliotek,
 - b. till länsbibliotekens och länecentralers inköp av litteratur på invandrarspråk,
4. godkänna vad jag i det föregående har anfört om inriktningen av de statliga åtgärderna på filmområdet,
5. godkänna de riktlinjer för en omorganisation av riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet den 1 juli 1975 som jag har förordat,
6. bemyndiga regeringen att vidtaga de övergångsåtgärder och åtgärder i övrigt som behövs för att omorganisationen skall kunna genomföras,
7. bemyndiga regeringen att godkänna de mellan staten och Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien träffade avtalen angående frågor vid skiljandet av akademien från huvudmannskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

I fråga om anslagsberäkningarna för budgetåret 1975/76 återkommer jag i det följande.

13 Anslagsberäkningar för budgetåret 1975/76

13.1 Statens kulturråd

1974/75	Anslag	2 665 000
1975/76	Förslag	5 180 000

Statens kulturråd inrättades den 1 oktober 1974 i enlighet med statsmakternas beslut (prop. 1974:28, KrU 1974:15, rskr 1974:248).

Enligt instruktionen (1974:644) för statens kulturråd skall rådet främja förverkligandet av målen för den statliga kulturpolitiken samt verka för en utveckling av denna politik. Därvid skall rådet särskilt verka för samordning av och utarbeta planer för de statliga insatserna inom kulturområdet. Rådet skall vidare genomföra utredningar som syftar till att kartlägga behovet av reformer och i övrigt följa forsknings- och utvecklingsarbetet på området samt samla och sprida information om kulturell verksamhet. Rådet handlägger ärenden om statliga åtgärder som rör teater, dans och musik, litterär verksamhet och folkbibliotek samt konst, museer och utställningsverksamhet. Till de ärenden rådet handlägger hör frågor om statsbidrag till bl. a. amatörer, mindre ensembler och fria grupper. I anslutning till sitt eget förslag till årlig anslagsframställning skall rådet varje år granska förslag till sådana framställningar från andra myndigheter och organ inom nämnda delar av kulturområdet samt göra en sammanfattande bedömning av anslagsbehoven.

Rådet leds av en styrelse bestående av en ordförande och högst fjorton andra ledamöter. Inom rådet finns som rådgivande och beredande organ tre nämnder, nämligen en nämnd för teater, dans och musik, en nämnd för litterär verksamhet och folkbibliotek och en nämnd för konst, museer och utställningsverksamhet. Varje nämnd består av en ordförande och högst åtta andra ledamöter. Dessutom finns hos rådet en delegation för lokal- och utrustningsfrågor, bestående av en ordförande och högst sex andra ledamöter. Ordförande och ledamöter i styrelse och nämnder samt i delegationen för lokal- och utrustningsfrågor utses av regeringen.

Verksamheten vid statens kulturråd förbereddes av en organisationskommitté, tillsatt enligt beslut av Kungl. Maj:t den 29 mars 1974. Framställning om anslag för statens kulturråds verksamhet budgetåret 1975/76 överlämnades av organisationskommittén.

	1974/75	Beräknad ändring 1975/76			
		Organisationskommittén för statens kulturråd		Föredraganden	
<i>Personal</i>					
Handläggande personal	27	+	8	+	3
Övrig personal	12	+	6	+	3
	39	+	14	+	6
<i>Anslag</i>					
Lönekostnader	2 134 000	+	2 846 200	+	1 819 700
Sjukvård	4 000	+	1 300	+	1 300
Resesättningar	73 000	+	137 500	+	119 000
därav utrikes resor högst	(21 000)	(+)	16 000)	(+)	13 000)
Lokalkostnader	144 000	+	327 500	+	327 500
Expenser	190 000	+	163 000	+	257 000
därav engångsutgifter	(85 000)	(+)	105 000)	(+)	105 000)
Kostnader för inträdesprov vid statens scenskolor och statens dansskola	105 000	+	5 500	+	5 500
Tidskriftsnämndens administration	15 000	—	15 000	—	15 000
	2 665 000	+	3 466 000	+	2 515 000

Organisationskommittén för statens kulturråd

1. För uppräknig av anslaget från tre kvartal till ett helt år och för pris- och löneomräkning m. m. beräknas ett behov av ytterligare 1 907 200 kr. I beloppet är även inräknat en överföring av vissa medel för kultursociologiska undersökningar från anslaget Rikskonsertverksamhet (+ 228 000 kr.) och en överföring från anslaget Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet av medel som tidigare disponerades av skolöverstyrelsens bibliotekssektion (+ 103 000 kr.). Av den totala summan avser 215 200 kr. höjt lönekostnadspålägg.

2. Förslaget till 0-alternativ innebär att anslaget till expertis och tillfällig arbetskraft minskas och att utredningsverksamheten skärs ner.

3. Organisationskommittén utgår från att nya lokaler ställs till kulturrådets förfogande fr. o. m. sommaren år 1975. Kostnadsökningarna till följd av flyttningen beräknas till 285 000 kr., varav för engångsutgifter 190 000 kr. Samtidigt bortfaller en kostnad av 85 000 kr. för vilken medel anvisats innevarande budgetår.

4. För handläggning av teater- och musikfrågor bör inrättas en tjänst som förste byråsekreterare. Vidare bör bl. a. inrättas en tjänst som bibliotekarie/dokumentalist för uppbyggnad och skötsel av referensbibliotek och dokumentationsverksamhet inom rådet samt två tjänster som konto-

rister/kontorsbiträden. För den föreslagna arbetskraftsförstärkningen räknar kommittén med ett sammanlagt behov av 295 000 kr.

5. Kulturrådets utredningsarbete kommer att bedrivas inom olika projektgrupper. Sekretariatskostnaderna kommer att i stor utsträckning bestridas ur medel för expertis och tillfällig arbetskraft. Eftersom kraven på utredningar inom kulturrådet kan väntas bli stora, bör medlen för expertis ökas med 155 000 kr. Vidare kommer rådet att få ett särskilt ansvar att utarbeta och distribuera information om den nya kulturpolitiken och utvecklingen inom kulturområdet. För detta ändamål beräknar kommittén ett ökat medelsbehov av 103 000 kr.

6. Organisationskommittén föreslår att statsmakterna fattar ett principbeslut om att massmediefrågor förs till kulturrådets direkta ansvarsområde. Därvid bör kulturrådets organisation utvidgas med en fjärde nämnd för massmediefrågor. För förstärkning av rådets sekretariat m. m. vid inrättandet av en sådan nämnd beräknas ett behov av 168 000 kr.

7. Om de av litteraturutredningen föreslagna åtgärderna avseende litteraturstöd genomförs, anser organisationskommittén att administrativa resurser motsvarande dem som utredningen beräknat bör ställas till kulturrådets förfogande. Detta medför ett behov av ytterligare 418 000 kr. avseende löner, arvoden och vissa kostnader för resor och expenser.

8. Organisationskommitténs anslagsframställning har kompletterats av statens kulturråd i en särskild skrivelse den 11 oktober 1974. Med hänvisning till vissa kostnader för arbetet i rådets styrelse och nämnder begär rådet ytterligare 115 000 kr. för reseersättningar och 20 000 kr. för expenser. Dessa belopp har räknats in i sammanställningen i det föregående.

Föredraganden

Det krävs betydande insatser från kulturrådets sida redan för att genomföra de kulturpolitiska reformbeslut statsmakterna hittills fattat. Samtidigt växer behovet av kartläggnings- och utredningsarbete inom rådet för att belysa utvecklingen och skaffa underlag för fortsatta samhälleliga initiativ.

I anslutning till mina förslag i det föregående i fråga om bokutgivning (11.2) och folkbibliotek (11.3) har jag även redovisat mina synpunkter på vilka uppgifter statens kulturråd bör ha i det framtida arbetet på dessa områden. För de ytterligare arbetsinsatser som kommer att krävas på litteratur- och biblioteksområdet bör rådet erhålla särskilda resurser. Jag räknar med ett sammanlagt behov av 140 000 kr. Som jag tidigare föreslagit bör rådet bl. a. få i uppgift att fördela det selektiva utgivningsstödet. Med hänvisning till vad jag anförde i 1974 års kulturproposition (prop. 1974:28 s. 393) om besvär över bl. a. kulturrådets beslut i statsbidragsfrågor vill jag här redovisa att jag i annat sammanhang avser att föreslå regeringen en motsvarande begränsning av besvärsrätten vad gäller de stödformer på litteratur- och biblioteksområdena som jag förordat i det föregående.

I enlighet med vad jag anfört i prop. 1975:1 bör under detta anslag fortsättningsvis föras upp medel som innevarande budgetår finns beräknade för viss utredningsverksamhet under anslaget till Pedagogiskt utvecklingsarbete inom skolväsendet och anslaget Rikskonsertverksamhet.

En väsentlig uppgift för rådet är att sprida information om de statliga insatserna på kulturområdet, om bidragsmöjligheter m. m. För detta ändamål bör rådet erhålla förstärkta resurser. Jag har vidare räknat medel för en deltidsanställd föredragande i delegationen för lokal- och utrustningsfrågor samt för en förstärkning av biträdespersonalen med två tjänster. För kostnader i samband med arbetet i rådets styrelse och nämnder beräknar jag ett behov av ytterligare 105 000 kr. I övrigt har jag beräknat 190 000 kr. för vissa engångsutgifter i samband med rådets flyttning till nya lokaler.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens kulturråd* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 180 000 kr.

13.2 Bidrag till folkbibliotek

1973/74	Utgift	5 958 471	Reservation	125 222
1974/75	Anslag	5 560 000		
1975/76	Förslag	17 536 000		

Stödet till de kommunala folkbiblioteken har hittills i första hand avsett utvecklingsverksamhet i ett begränsat antal kommunala enheter enligt av skolöverstyrelsen (SÖ) godkända planer. Efter år 1970 har nya sådana bidrag inte medgetts. I stället har utvecklingsstödet i ökad omfattning fått formen av bidrag till olika lokala initiativ på biblioteksområdet.

Enligt kungörelsen (1966:108) om statsbidrag till länsbibliotek och lånecentraler (ändrad senast 1974:638) utgår statsbidrag till 20 länsbibliotek med högst 85 000 kr. till vart och ett, varjämte vissa tilläggsbidrag kan utgå. I fyra län fungerar förutvarande stifts- och landsbibliotek som länsbibliotek och erhåller härför ett särskilt statsbidrag av högst 40 000 kr. Till var och en av lånecentralerna i Stockholm och Malmö utgår bidrag med 187 500 kr. för år samt till lånecentralen i Umeå med 125 000 kr. för år.

Ur förevarande anslag utgår vidare bidrag till biblioteksverksamhet för sjömän, Sigtunastiftelsen biblioteks klipparkiv, Tornedalens bibliotek samt biblioteksverksamhet bland svenskar i utlandet.

Statens kulturråd ansvarar fr. o. m. den 1 oktober 1974 för fördelningen av medel från förevarande anslag.

	1974/75	Beräknad ändring 1975/76	
		Skolöverstyrelsen	Föredraganden
1. Lokal biblioteksverksamhet	2 051 000	+ 6 749 000	+ 3 466 000
2. Länsbibliotek	1 960 000 ¹	+ 5 800 000	+ 1 460 000
därav litteratur på invandrar- språk	(-)	(+ 1 860 000)	(+ 600 000)
3. Lånecentraler	500 000	+ 835 000	+ 700 000
därav litteratur på invandrar- språk	(-)	(+ 540 000)	(+ 400 000)
4. Information och övriga centrala åtgärder	500 000	+ 100 000	of.
5. Biblioteksverksamhet för sjömän	445 000	+ 330 000	+ 30 000
6. Sigtunastiftelsens klipparkiv	6 500	of.	of.
7. Tornedalens bibliotek	78 000	+ 44 000	+ 40 000
8. Biblioteksverksamhet bland svenskar i utlandet	19 500	+ 24 300	of.
9. Övergångsersättningar till kommuner med förutvarande stifts- och landsbibliotek	-	-	+ 6 280 000
	5 560 000	+ 13 882 300	+ 11 976 000

¹ Inkl. bidrag till länsverksamheten vid förutvarande stifts- och landsbibliotek.

Skolöverstyrelsen

SÖ har vid sin beräkning av medelsbehovet för budgetåret 1975/76 utgått från de förslag som litteraturutredningen lagt fram i sitt huvudbetänkande (SOU 1974:5) Boken och vidare de synpunkter som SÖ redovisat i sitt remissyttrande över nämnda betänkande. De ökningar som föreslås under anslagsposterna 1–3 överensstämmer sålunda till sin art med vad som föreslås av litteraturutredningen för samma ändamål. Förslagen till ökningar under posterna 5, 7 och 8 utgår från till SÖ ingivna anslagsframställningar.

1. De femåriga utvecklingsbidragen till folkbibliotek avvecklas i och med utgången av år 1974. Det statliga stödet till de lokala folkbiblioteken kommer därefter enbart att utgå som bidrag för särskilda lokala initiativ – punktbidrag. De f. n. mest angelägna insatserna, nämligen bidrag till biblioteksverksamhet i glesbygd och litteraturförsörjning för invandrare, har medfört att övriga punktbidragsändamål knappast alls kunnat tillgodoseas.

SÖ bedömer att ca 150 kommuner kan komma i fråga för statligt stöd vid anskaffande av b o k b u s s . Bidrag bör i enlighet med litteraturutredningens förslag utgå utan krav på ekonomisk motprestation. SÖ föreslår att 3,75 milj. kr. anvisas för detta ändamål. Den föreslagna

medelsramen beräknas motsvara anskaffningskostnaden för 25 bokbussar. Bidrag till bokbuss bör kunna kombineras med annat punktbidrag för inköp av böcker till bokbussens verksamhet.

Under budgetåret 1973/74 lämnade SÖ bidrag för inköp av litteratur på invandrarspråk med sammanlagt 560 000 kr. Medlen avsåg litteratur på serbokratiska, grekiska och turkiska samt barnlitteratur på finska. Urval och import av litteratur på de tre förstnämnda språken har skett med hjälp av särskild expertis och i samverkan med Bibliotekstjänst AB. SÖ beräknar att under innevarande budgetår kunna lämna bidrag om totalt 600 000 kr. till de lokala bibliotekens inköp av litteratur på invandrarspråk. Medelsbehovet för nästa budgetår beräknas till 700 000 kr.

SÖ ansluter sig till litteraturutredningens förslag om uppställningsbidrag till kommuner med svag biblioteksorganisation men föreslår med hänvisning till erfarenheterna av de femåriga utvecklingsbidragen att den övre gränsen för bidragets storlek sätts till 300 000 kr. per bibliotek. Medelsbehovet beräknas i likhet med litteraturutredningen till 2 milj. kr.

Den av litteraturutredningen bedrivna försöksverksamheten med arbetsplatsutlåning i några kommuner bedöms av SÖ ha gett mycket goda resultat. Arbetsplatsutlåning har emellertid på grund av otillräckliga resurser hittills bedrivits i relativt begränsad omfattning i andra kommuner. För en utveckling av bokutlåningen på arbetsplatser bedömer SÖ det av litteraturutredningen förslagna bidraget vara av avgörande betydelse. Bidraget bör utgå med 7 000 kr. per utlåningsställe under en femårsperiod. SÖ bedömer medelsbehovet för bidrag under budgetåret 1975/76 till 1 milj. kr.

Övriga ändamål som enligt SÖ:s bedömning bör komma i fråga för punktbidrag är barn- och ungdomsverksamhet, social biblioteksverksamhet främst vad gäller anskaffning av tekniska hjälpmedel, AV-anläggningar, övergång till datarutiner för utlåning och framställning av katalogprodukter samt medieanskaffning till bokbussverksamhet. För dessa ändamål beräknar SÖ ett sammanlagt medelsbehov av 1,35 milj. kr.

Sammanlagt innebär SÖ:s förslag en ökning av medlen till stöd åt lokal biblioteksverksamhet till sammanlagt 8,8 milj. kr. (+ 6 749 000 kr.).

2. SÖ föreslår i enlighet med litteraturutredningens förslag en höjning av bidraget per länsbibliotek med 165 000 kr. och med 65 000 kr. för Gotlands län och kommun. Bidraget till de fyra stifts- och landsbibliotekens länsverksamhet förutsätts efter kommunaliseringen utgå med samma belopp som till övriga länsbibliotek. I sin bedömning av medelsbehovet har SÖ inte beräknat medel för bidrag till länsbibliotek vid övertagande av delar av bokförsörjningen i en kommun enligt litteraturutredningens förslag. SÖ har utgått från att åtgärder av detta slag inte kommer att förverkligas under budgetåret 1975/76. De extra bidrag om totalt 100 000 kr. som efter ansökan tilldelas vissa länsbibliotek förutsätts bortfalla om de föreslagna bidragshöjningarna genomförs. (+ 3 940 000 kr.)

SÖ finner det angeläget att ett uppbyggnadsarbete kan påbörjas av litteraturbestånden på invandrarsspråk vid länsbiblioteken i enlighet med den plan som framlagts av en arbetsgrupp inom SÖ och som litteraturutredning och invandrarutredningen ställt sig bakom (+ 1 860 000 kr.).

3. Verksamheten vid lånecentralerna i Malmö, Umeå och Stockholm har under flera år ökat kraftigt men visar för år 1973 en stagnation. Den troliga orsaken är enligt SÖ att lånecentralerna begränsat verksamheten för att inte kostnaderna för denna i alltför stor utsträckning skall belasta resp. kommuns biblioteksverksamhet. SÖ anser att det statliga bidraget till lånecentralerna bör täcka de faktiska kostnaderna för verksamheten, en uppfattning till vilken litteraturutredningen anslutit sig. Bidraget bör utgå i form av dels ett fast grundbelopp på 100 000 kr., dels ett statligt bidrag i proportion till antalet inkomna låneansökningar. Medelsbehovet för bidrag under budgetåret 1975/76 beräknas uppgå till 795 000 kr. (+ 295 000 kr.)

För upprustningen av bibliotekens litteraturbestånd på invandrarsspråk bör lånecentralerna erhålla bidrag för att tillgodose behoven hos de minsta invandrargrupperna på en ort eller i ett län (+ 540 000 kr.).

4. För delposten information och övriga centrala åtgärder föreslås en ökning till 600 000 kr. (+ 100 000 kr.).

5. SÖ föreslår en höjning av bidraget till biblioteksverksamhet för sjömän med 330 000 kr. varav 30 000 kr. avser beräknade kostnadsökningar. Biblioteksstyrelsen i Göteborgs kommun har med hänvisning till en kraftigt ökad utlåningsverksamhet hemställt om ett engångsanslag på 600 000 kr. för bokinköp till biblioteksverksamheten för sjömän. SÖ tillstyrker att ett engångsanslag utgår men föreslår att beloppet delas upp på budgetåren 1975/76 och 1976/77 med 300 000 kr. vardera budgetåret. (+ 330 000 kr.)

6. Sigtunastiftelsens bibliotek är filialbibliotek inom Sigtuna kommuns biblioteksorganisation och ett specialbibliotek för religionsvetenskaplig litteratur. Biblioteket har fr. o. m. budgetåret 1972/73 erhållit ett bidrag för sitt klipparkiv. Tidigare avsåg bidraget biblioteksverksamheten utan begränsning till arkivet. Ett statligt stöd är en förutsättning för att klippsamlingarna skall kunna vidmakthållas. SÖ föreslår att formerna för det statliga stödet utreds av statens kulturråd och att det i framtiden förs till ett annat anslag inom kulturrådets ansvarsområde. I avvaktan på dessa överväganden föreslås oförändrat bidrag.

7. SÖ föreslår en ökning av bidraget till Tornedalens bibliotek för inköp av litteratur på finska språket, för uppsökande verksamhet bland den finsktalande befolkningen i Tornedalen samt för att täcka ökade kostnader för Nordkalottsamlingen (+ 44 000 kr.).

8. Från posten biblioteksverksamhet bland svenskar i utlandet utgår bidrag till dels svenska församlingar i utlandet, dels svenska sjömansvårdsstyrelsens läsrum. SÖ föreslår att

bidragen höjs (+ 24 300 kr.).

9. Kungl. Maj:t har efter riksdagens bemyndigande (prop. 1974:137, KrU 1974:23, rskr 1974:394) godkänt avtal mellan staten och vederbörande kommuner om överförande av stifts- och landsbiblioteken i Linköping, Skara, Västerås och Växjö till kommunalt huvudmannaskap fr. o. m. den 1 januari 1975. Enligt avtalen erhåller Linköpings, Västerås och Växjö kommuner i ö v e r g å n g s e r s ä t t n i n g vardera 1,5 milj. kr. och Skara kommun 2,5 milj. kr. Av övergångsersättningarna har innevarande budgetår 180 000 kr. utbetalats från anslagen Stifts- och landsbiblioteken: Förvaltningskostnader och Stifts- och landsbiblioteken: Bokinköp och bokinbindning m. m. (1974/75: VIII B 45 och 46). Resterande del av övergångsersättningarna skall för nästa budgetår i enlighet med vad som anfördes i prop. 1974:137 (s. 13) beräknas under förevarande anslag (+ 6 280 000 kr.).

Föredraganden

Nuvarande riktlinjer för det statliga stödet till folkbiblioteksverksamheten lades fast år 1965. Stödet till den lokala biblioteksverksamheten hade till en början främst formen av bidrag till flerårigt utvecklingsarbete. I och med utgången av föregående kalenderår har denna stödform avvecklats och totalt hade då 25 kommuner erhållit drygt 20 milj. kr. i statligt bidrag för utveckling av biblioteksverksamheten. I samband med den successiva avvecklingen av bidragen till utvecklingsarbete har de statliga insatserna i ökad utsträckning fått formen av punktbidrag, dvs. bidrag av engångskaraktär för att göra det möjligt för kommuner att genomföra avgränsade men betydelsefulla projekt i biblioteksverksamheten. Jag har tidigare (11.3.2, 11.3.5) förordat vissa nya riktlinjer för det statliga stödet till den lokala biblioteksverksamheten. Stödet föreslås emellertid även fortsättningsvis ha formen av engångsbidrag av punktkaraktär.

Innevarande budgetår har ca 1,7 milj. kr. beräknats för punktbidrag. Som jag tidigare har förordat bör en väsentlig förstärkning ske av det statliga stödet till lokala folkbibliotek. Jag beräknar en ökning av medlen för detta ändamål om 3,8 milj. kr. Samtidigt faller vissa medel bort som avsett bidrag till utvecklingsarbete då denna bidragsform nu helt avvecklats. Vid min beräkning har jag utgått från att det efter den föreslagna medelsökningen skall bli möjligt att ge bidrag till inköp av bokbussar med sammanlagt 2,2 milj. kr. samt till dels upprustning av verksamheten i kommuner med svag biblioteksorganisation, dels arbetsplatsutlåning med sammanlagt 2 milj. kr. För bidrag till de lokala bibliotekens inköp av litteratur på invandrarspråk har jag beräknat 700 000 kr. Därutöver har jag beräknat medel för bidrag till andra delar i den lokala biblioteksverksamheten, såsom barn- och ungdomsverksamhet och social biblioteksverksamhet, vilka det finns anledning att stimulera med statligt stöd. Jag vill i det sammanhanget anförda att enligt min mening bör statliga punktbidrag inte utgå till utveckling av rent administrativa

funktioner i bibliotekens arbete som t. ex. införande av nya databaserade utlåningsrutiner.

I det föregående (11.3.3) har jag förordat en uppräknig av det generella bidraget till resp. länsbibliotek till 100 000 kr. per år räknat från den 1 januari 1976 samt en ökning av medlen för tilläggsbidrag till länsbibliotek med särskilt kostsam länsverksamhet med 500 000 kr. Jag har vidare i anslutning till min behandling av frågan rörande statliga insatser för invandrades och språkliga minoriteters kulturella verksamhet förordat att 600 000 kr. anvisas för bidrag till upprustning av länsbibliotekens litteraturbestånd på invandarspråk. Sammantaget medför vad jag sålunda förordat i fråga om statliga insatser för länsbibliotekens verksamhet ett ökat medelsbehov av 1 460 000 kr. Jag har vid beräkningen även beaktat att de förutvarande stifts- och landsbiblioteken fr. o. m. den 1 juli detta år, i enlighet med vad som anförts i prop. 1974: 137, skall erhålla samma generella bidrag som övriga länsbibliotek.

För bidrag till lånecentraler beräknar jag en medelsökning av 700 000 kr. varav 400 000 kr. avser bidrag till lånecentralernas inköp av litteratur på invandarspråk. Jag har i det föregående förordat att en översyn görs av formerna för det statliga stödet till lånecentralerna. Jag är därför inte beredd att tillstyrka någon förändring av nuvarande bidragsformer.

Med hänsyn till kostnadsutvecklingen beräknar jag en ökning av bidraget till biblioteksverksamheten för sjömän med 30 000 kr. Jag vill i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t den 29 november 1974 beslutat att såsom ett engångsbidrag anvisa ytterligare 300 000 kr. till verksamheten för upprustning av bokbeståndet. Vidare vill jag erinra om vad jag i min anmälan av frågan rörande bidrag till arbetsplatsutlåning anförde om möjligheterna att nyttja medel ur de s. k. arbetsmiljöfonderna för att starta sådan verksamhet.

Skolöverstyrelsen föreslår att formerna för stödet till Sigtunastiftelsens bibliotek utreds. Det ankommer på statens kulturråd att i egenskap av bidragsgivande myndighet göra denna översyn.

För bidrag till Tornedalens bibliotek för bl. a. en utökad uppsökande verksamhet bland den finsktalande befolkningen i Tornedalen samt inköp av litteratur på finska beräknar jag en medelsökning av 40 000 kr.

De förutvarande stifts- och landsbiblioteken i Linköping, Skara, Västerås och Växjö har fr. o. m. den 1 januari innevarande år förts över till kommunalt huvudmannaskap. För övergångsersättningar till resp. kommuner beräknar jag för nästa budgetår ett engångsbelopp av 6 280 000 kr.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till folkbibliotek* för budgetåret 1975/76 under
åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av
17 536 000 kr.

13.3 Filmstöd

1973/74	Utgift	1 690 000
1974/75	Anslag	3 380 000
1975/76	Förslag	5 480 000

Från detta anslag utgår innevarande budgetår bidrag till Svenska filminstitutets H-fond.

Stiftelsen Svenska filminstitutet grundades genom ett år 1963 träffat avtal mellan svenska staten och filmbranschens organisationer. Stiftelsens verksamhet finansieras genom en avgift om 10 % på bruttobiljettintäkterna vid de större biograferna. Avgiftsmedlen skall enligt avtalet användas dels till en intern resursomfördelning inom filmbranschen, dels till filminstitutets förvaltningskostnader m. m.

I enlighet med en på våren år 1972 beslutad revision av filmavtalet har en ny fond för selektivt förhandsstöd till produktion av långfilm – H-fonden – byggts upp genom att bl. a. den dåvarande ersättningen till svenska filmproducenter i förhållande till bruttobiljettintäkterna (A-fonden) successivt trappas av för att helt upphöra fr. o. m. innevarande budgetår. De till H-fonden avsatta medlen fördelas lika mellan två fondstyrelser varav den ena består av fyra representanter för filmbranschen och en för filmarbetarna och den andra av fyra representanter för filmarbetarna och en för filmbranschen.

Det statliga bidraget till H-fonden utgår innevarande budgetår med ett belopp som motsvarar den avtalade avtrappningen av A-fonden för samma budgetår. Bidrag om sammanlagt 1 milj. kr. till filminstitutets filmrestaureringsverksamhet har genom beslut den 9 februari 1973 och den 25 januari 1974 utgått ur behållningen av de särskilda lotterier som anordnas till förmån för konst, teater och andra kulturella ändamål.

Svenska filminstitutet

1. Svenska filminstitutet anmäler att ett avtal har träffats mellan Sveriges Radio och Svenska filminstitutet om samarbete på filmproduktionens område. Avtalet innebär att Svenska filminstitutet och Sveriges Radio AB bildar en fond, avsedd att finansiera produktion av film. Fonden skall förvaltas av Filminstitutet. Under fondens verksamhetsår skall parterna tillskjuta 5 milj. kr. vardera. Fonden skall också tillföras de intäkter som kan uppkomma vid exploateringen av de filmer som finansierats genom fonden. Ca 70 % av fonden skall disponeras för produktion av biograffilm medan vardera 10 % av fonden skall användas för produktion av kortfilm resp. film avsedd för barn. 10 % av fonden skall utgöra en reserv.

Biograffilm, vars produktion finansieras genom fonden, skall i Sverige först visas på biografer och efter sedvanlig karenstid visas i televisionen. Kortfilm och film för barn, för vilken produktionen har finansierats genom fonden, skall i princip först visas i svensk television och därefter

distribueras genom andra kanaler.

Avtalet gäller under förutsättning av bifall till de förslag till anslag avseende Sveriges Radio och Svenska filminstitutet som föreläggs riksdagen. Filminstitutet har hemställt om ett bidrag av sammanlagt 4,5 milj. kr. för att kunna fullgöra sina åtaganden enligt avtalet. (+1 120 000 kr.)

2. Svenska filminstitutet anholder vidare om ett allmänt driftbidrag till institutets verksamhet. För budgetåret 1973/74 uppgick driftunderskottet till drygt 1,9 milj. kr. Om vissa extraordinära kostnader frånräknas blir underskottet något över 1,4 milj. kr. Filminstitutet räknar med att underskottet för budgetåret 1975/76, sedan hänsyn tagits till ökade intäkter av biografavgifter och ökade förvaltningskostnader, kommer att uppgå till 1 015 000 kr. och anholder om driftbidrag med nämnda belopp (+1 015 000 kr.).

Föredraganden

Till följd av det avtal om samarbete på filmproduktionens område som ingåtts mellan Sveriges Radio AB och Stiftelsen Svenska filminstitutet bör ett bidrag av 4,5 milj. kr. utgå för att filminstitutet skall kunna fullgöra sina åtaganden enligt avtalet. Av detta belopp motsvarar 3 380 000 kr. det bidrag som innevarande budgetår utgår till H-fonden. Detta bidrag bör sålunda falla bort.

Jag har i det föregående (11.4.5) redogjort för mina förslag på barnfilmens område. Enligt dessa förslag bör Svenska filminstitutet erhålla statsbidrag för en ökad verksamhet på barnfilmområdet. Jag har i detta sammanhang redovisat att jag avser att föreslå regeringen att tillsätta ett barnfilmråd. Som villkor för statsbidrag har föreslagits gälla att Filminstitutet skall samråda med barnfilmrådet. Jag beräknar ett bidrag av 500 000 kr. för import av barnfilm. För övriga nya uppgifter på barnfilmområdet beräknar jag ett bidrag till Filminstitutet av 320 000 kr.

Under avsnittet 11.4.6 Undervisning om film och television har jag förordat att kostnaderna för professuren i filmforskning vid universitetet i Stockholm fr. o. m. budgetåret 1975/76 skall betalas av statsmedel. I samband härmed förordade jag, att medel borde beräknas motsvarande 500 assistenttimmar för forskning och institutionsarbete. Av anslagstekniska skäl bör under förevarande anslag ett bidrag av 160 000 kr., vilket motsvarar de beräknade kostnaderna för dessa ändamål under budgetåret 1975/76, tillföras Svenska filminstitutet.

Anslaget bör föras upp med 5 480 000 kr. Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Filmstöd* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 5 480 000 kr.

13.4 Bidrag till särskilda kulturella ändamål

1973/74	Utgift	29 532 944	Reservation	417 493
1974/75	Anslag	22 777 000		
1975/76	Förslag	13 942 000		

Ur detta reservationsanslag, det s. k. kulturmedelsanslaget, ställer regeringen medel till förfogande åt olika organ för fördelning till vissa ändamål. Vidare utgår bidrag till organisationer och institutioner. Slutligen utgår bidrag genom beslut av regeringen efter ansökan i varje särskilt fall.

Disposition av anslaget 1974/75

Ändamål	Belopp
1. Barnfilmkommittén för verksamheten	120 000
2. Estniska kommittén för kommitténs bildningsverksamhet	20 000
3. Folkets husföreningarnas riksorganisation för försöksverksamhet med spridning av kvalitetsfilm	200 000
4. Folkparkernas centralorganisation för central service, metodutveckling, utbildning, lokal och regional försöksverksamhet och andra för folkparksrörelsen gemensamma insatser	700 000
5. Föreningen Nordens institut för kurser och seminarier	25 000
6. Föreningen för nutida svenskt silver för verksamheten	30 000
7. Konstfrämjandet för verksamheten	1 100 000
8. Försöksverksamhet med riksutställningar och konstförsäljning	6 000 000
9. Samfundet för hembygdsvård för upplysningsverksamhet på kulturminnesvårdens område	50 000
10. Stiftelsen Drottningholms teatermuseum för föreställningsverksamheten	620 000
11. Stiftelsen EMS för verksamheten	580 000
12. Stiftelsen Riksskådebanan för verksamheten	1 060 000
13. Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet för verksamheten	200 000
14. Stiftelsen Svenska Dalcroze-seminariet för verksamheten	145 000
15. Stiftelsen Sveriges arkitekturmuseum för verksamheten	320 000
16. Vissa konstkolor för verksamheten	255 000
17. Svenska sektionen av internationella konstnärsgorganisationen för sektionens löpande utgifter	4 000
18. Svenska jazzriksförbundet för verksamheten	70 000
19. Svenska språknämnden för verksamheten	331 000
20. Stim för informationsverksamhet rörande svensk musik	105 000
21. Sveriges dramatikerförbund för tryckning av teaterpjäser	10 000
22. Statens kulturråd ¹ för bidrag till olika musikändamål	210 000

¹ För tiden före den 1 oktober 1974 utgick ifrågavarande bidrag till vissa andra bidragsmottagare.

23.	Statens kulturråd ¹ för bidrag till centrala amatöroorganisationer	1 160 000
24.	Statens kulturråd ¹ för verksamheten vid centrum-bildningar	1 154 000
25.	Statens kulturråd ¹ för bidrag till teater-, dans- och musikverksamhet i mindre ensembler och fria grupper	3 100 000
26.	Statens kulturråd ¹ för bidrag till internationella organisationer på teaterns och musikens områden	72 000
27.	Statens kulturråd ¹ för bidrag till pedagogiska ändamål på teaterns och dansens områden	60 000
28.	Statens kulturråd ¹ för bidrag till sommarspel och festivaler	150 000
29.	Statens kulturråd ¹ för stöd till svenskt sceniskt verk	500 000
30.	Statens kulturråd ¹ för bidrag till konferenser, kurser, gästspel, vissa turnéer och studiebesök	525 000
31.	Statens kulturråd ¹ för bidrag till experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer	2 000 000
32.	Övrigt	1 257 000
		22 133 000
	För tiden efter den 1 februari 1975 reserverade medel	644 000
		22 777 000

¹ För tiden före den 1 oktober 1974 utgick ifrågavarande bidrag till vissa andra bidragsmottagare.

3. Folkets husföreningarnas riksorganisation anholder om bidrag med 795 000 kr. för försöksverksamhet med spridning av kvalitetsfilm inom ramen för den s. k. Bio Kontrast-verksamheten.

Statens kulturråd tillstyrker att verksamheten får ekonomiska möjligheter att utvecklas men tar inte närmare ställning till beloppets storlek.

4. Folkparkernas centralorganisation begär ett bidrag om 3 400 000 kr. för central programproduktion, lokal och regional verksamhet inkl. fri kollektiv skapande verksamhet, metodutveckling och utbildning samt central och regional service. I det sökta bidraget ingår medel för försöksverksamhet med en folkdansensemble.

Statens kulturråd tillstyrker bidrag med 650 000 kr. för central produktionsverksamhet däri inräknat medel för uppbyggandet av en fast folkdansensemble, 250 000 kr. för lokal och regional verksamhet samt 300 000 kr. för metodutveckling, gemensamma konferenser och central service, sammanlagt 1,2 milj. kr.

7. Konstfrämjandet begär bidrag med 2 350 000 kr. för verksamheten exkl. försöksverksamheten med konstförsäljning.

Statens kulturråd föreslår en höjning av bidraget med sammanlagt 475 000 kr., varav 350 000 kr. för automatiska kostnadsökningar, 55 000 kr. för studie- och programverksamhet, 50 000 kr. för utbildning av ombud och 20 000 kr. för mötesutställningar.

8. Försöksverksamhet med riksutställningar påbörjades budgetåret 1965/66 och avser utställning av konst samt kultur- och naturhistoriska föremål. Verksamheten leds av 1965 års musei- och

utställningssakkunniga (MUS 65). I juni 1967 träffades avtal om samverkan mellan de sakkunniga, Föreningen konst i skolan och Riksförbundet för bildande konst. Riksutställningars verksamhet avser till största delen experiment med utställningar, i synnerhet vandringsutställningar. Utställningsarbetet är sammanfört till två stora avdelningar, nämligen en produktions- och en distributionsavdelning. Vidare finns en administrativ avdelning samt en uppföljnings- och utbildningsavdelning. Förutom produktion av utställningar omfattar verksamheten försök med olika former för distribution, sociologiska undersökningar och pedagogiska experiment på området.

Sedan budgetåret 1969/70 pågår särskild försöksverksamhet med försäljning av konst i Stockholm och i Örebro län. Kungl. Maj:t anvisade för detta ändamål vid försöksverksamhetens början 1,5 milj. kr. som rörelsekapital för inköp av konst och inventarier samt för andra utgifter av investeringskaraktär. Denna försöksverksamhet leds av MUS 65, som delegerat det praktiska genomförandet av verksamheten till Konstfrämjandet.

MUS 65, som i betänkandet (SOU 1974:43) Utställningar föreslår att riksutställningsverksamheten fr. o. m. den 1 juli 1975 bedrivs inom ramen för ett nytt institut, Institutet för riksutställningar, beräknar med hänvisning härtill medelsbehovet för detta till totalt 9 830 000 kr., vilket innebär en ökning med 4 380 000 kr. För försöksverksamheten med konsthörsäljning beräknas efter förslag av Konstfrämjandet ett bidrag om 850 000 kr., en ökning med 300 000 kr.

9. Samfundet för hembygdsvård erhåller sedan två år tillbaka bidrag ur detta anslag för sin kulturminnesvårdande verksamhet. För nästa budgetår begär samfundet att bidraget höjs från 50 000 kr. till 106 000 kr.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum tillstyrker bidrag i enlighet med samfundets ansökan.

10. Stiftelsen Drottningholms teatermuseum begär för föreställningsverksamheten under spelsäsongen 1975 ett sammanlagt bidrag om 1 117 000 kr. från stat, landsting och kommun.

Teater- och musikrådet föreslår i sitt yttrande över stiftelsens ansökan att det statliga bidraget höjs till 675 000 kr. från nuvarande 620 000 kr. under förutsättning att även de kommunala bidragen räknas upp.

11. Stiftelsen Elektronmusikstudion (EMS) anholder om en ökning av bidraget för studioverksamheten med 834 000 kr. till 1 414 000 kr.

Statens kulturråd tillstyrker ett anslag på 815 000 kr. Rådet framhåller vikten av att elektronmusikens utveckling i Sveriges utreds och att EMS' roll därvid närmare studeras.

Musikaliska akademins styrelse tillstyrker EMS' anslagsframställning.

12. Stiftelsen Riksskådebanan begär för sin teater- och musikverksamhet samt för sin allmänt kulturfrämjande verksamhet en höjning av anslaget med 1 762 000 kr. till 2 822 000 kr. Bl. a. yrkas

att staten skall svara för 55 % av lönekostnaderna inkl. socialavgifter vid befintliga region- och lokalenheter, för vilket beräknas en merkostnad av 722 000 kr.

13. Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet bildades i mitten på 1960-talet av universitetet i Stockholm, Stockholms kommun, Svenska bokförläggareföreningen och Sveriges ungdomsförfattareförening. För institutets verksamhet föreslår stiftelsen en höjning av anslaget med 342 000 kr. till 542 000 kr. Stiftelsen grundar sin anslagsframställning på de förslag som litteraturutredningen i betänkandet (SOU 1974:5) Boken avgett beträffande institutets framtida organisation och ekonomi.

Statens kulturråd har, med utgångspunkt i de mål som föreslagits för institutets verksamhet, inga invändningar mot de framlagda kostnadsberäkningarna. Rådet framhåller att Barnbokinstitutet med sin tyngdpunkt på service till forskare och studerande och sin allmänna karaktär av arkivbibliotek närmast kan jämföras med vissa vetenskapliga bibliotek.

15. Stiftelsen Sveriges arkitekturmuseum föreslår att bidraget till museets verksamhet höjs från 320 000 kr. till 554 800 kr., en ökning med 234 800 kr.

Statens kulturråd tillstyrker bidrag med 450 000 kr. för att tillgodose behovet av automatiska kostnadsökningar och möjliggöra fortsatta inventeringar på området. Mot bakgrund av att frågan om museets organisation behandlas av organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer vill rådet inte föreslå någon ökning av museets personal.

22. Statens kulturråd² fördelar medlen under denna anslagspost till följande musikföreningar, nämligen Ars nova – föreningen för nutida musik i Malmö, Föreningen Fylkingen, Föreningen Levande musik i Göteborg och Kammarmusikföreningen Samtida musik i Stockholm. För nästa budgetår begär teater- och musikrådet bidrag, förutom till nämnda föreningar, även till andra arrangerande musikföreningar med sammanlagt 360 000 kr.

23. Under innevarande budgetår utgår ur anslagsposten bidrag till centrala amatörorganisationer medel till Sveriges orkesterföreningars riksförbund, Riksförbundet Sveriges amatörorkestrar, Svenska missionsförbundets musikkårer, Sveriges spelmäns riksförbund, Sveriges dragspelares riksförbund, Teaterforum, Svenskt amatörteatercenter, Riksförbundet Svensk fotografi – Sveriges fotoklubbar, Sveriges Schackförbund samt vissa körförbund och körer. Teater- och musikrådet begär att bidraget till centrala amatörorganisationer på teaterns, dansens och musikens områden ökas med 870 000 kr. till 2 030 000 kr.

24. Statens kulturråd² fördelar bidrag till centrumbildningar på teaterns, dansens, musikens, filmens, bildkonstens, fotografins och litteraturens områden. På teaterns, dansens och musikens områden föreslår teater- och musikrådet en höjning med 180 000 kr. Övriga

² För tiden efter den 1 oktober 1974.

centrumbildningar anholder om en sammanlagd ökning med 1 687 767 kr.

25. Teater- och musikrådet föreslår att bidraget till teater-, dans- och musikverksamhet i mindre ensembler och fria grupper höjs med 2 185 000 kr. till 5 285 000 kr.

26. För innevarande budgetår utgår ur anslagsposten bidrag till internationella organisationer på teaterns och musikens områden medel till Svenska sektionen av International Society for Contemporary Music (ISCM), Svenska kommittén av internationella musikrådet samt Svensk teaterunion – Svenska ITI-rådet. Teater- och musikrådet begär en ökning av bidraget med 13 000 kr.

27., 29. I fråga om bidraget till pedagogiska ändamål på teaterns och dansens områden resp. stödet till svenskt sceniskt verk föreslår teater- och musikrådet oförändrade bidragsbelopp.

28. Teater- och musikrådet föreslår att bidraget till sommarspel och festivaler höjs från 150 000 kr. till 180 000 kr.

30. Statens kulturråd begär att bidraget till konferenser, kurser, gästspel, vissa turnéer och studiebesök ökas med 80 000 kr. till 605 000 kr.

31. Statens kulturråd föreslår att bidraget till experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer höjs från 2 milj. kr. till 4 milj. kr. Ur detta bidrag avses stöd utgå till sådan verksamhet för vilken statsbidrag inte utgår i annan ordning.

För att underlätta en sammanfattande bedömning av anslagsbehovet inom kulturområdet föreslår *statens kulturråd* vissa anslagstekniska förändringar fr. o. m. nästa budgetår. Rådets förslag innebär bl. a. att de ändamål som hänför sig till kulturrådets ansvarsområde och vars bidragsbehov f. n. tillgodoses ur ifrågavarande anslag fr. o. m. nästa budgetår förs till särskilda anslag, som ställs till rådets förfogande. På sikt är det enligt rådet rimligt att de behov som tillgodoses från kulturmedelsanslaget fördelas på olika anslag för vilka de tre centrala organen inom kulturområdet, statens kulturråd, riksantikvarieämbetet och riksarkivet, har petitaansvaret. Om några år bör under kulturmedelsanslaget huvudsakligen endast återstå dispositionsmedel ställda till regeringens förfogande för olika under budgetåret uppkommande behov.

Föredraganden

Ur anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål lämnas stöd till ett stort antal ändamål inom kulturområdet, för vilka bidragsbehovet är regelbundet återkommande. I en del fall utgår bidrag med betydande belopp, t. ex. för försöksverksamheten med riksutställningar och konstförsäljning. Genom denna bidragsform är det möjligt att på ett smidigt sätt stödja initiativ på kulturområdet. Dessutom finns det inom anslaget ett visst utrymme för att tillgodose nya behov och därmed främja utveckling

och förnyelse inom kulturlivet. Enligt min mening är det angeläget att regeringen även i fortsättningen har möjlighet att besluta om sådana insatser.

Statens kulturråd har föreslagit en viss uppdelning av anslaget. Jag delar kulturrådets uppfattning att en uppdelning på det sätt rådet föreslagit ger en bättre överblick över de statliga insatserna på resp. områden. Som ett första steg i denna uppdelning bör fr. o. m. nästa budgetår vissa anslagsposter under förevarande anslag föras över till ett särskilt, till kulturrådets förfogande ställt anslag, benämnt Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde. Följande poster bör föras över, nämligen bidragen till Folkparkernas centralorganisation, Föreningen för nutida svenskt silver, Stiftelsen Drottningholms teatermuseum, Stiftelsen Internationella Vadstena-akademien, Stiftelsen Riksskådebanan, Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet, Svenska sektionen av internationella konstnärsorganisationen, Svenska jazzriksförbundet, Svenska tonsättares internationella musikbyrå u. p. a. (Stim), Sveriges dramatikerförbund samt de redan f. n. till kulturrådets förfogande ställda bidragen. Överföringen av dessa anslagsposter medför en minskning i medelsbehovet under förevarande anslag med sammanlagt 11 726 000 kr.

Ur den till skolöverstyrelsen ställda anslagsposten för utgivande av vissa tidskrifter, vilken innevarande budgetår är upptagen med 134 000 kr., får f. n. bidrag utgå till tidskrifterna Folkbildningsarbetet, Studiekamraten, Samefolket och Zigenaren samt till en taltidning för kulturinformation. Fördelningen av bidrag till tidskrifterna Studiekamraten, Samefolket och Zigenaren bör göras av det organ som fördelar det statliga tidskriftsstödet. Jag avser därför att senare förslå regeringen att de f. n. utgående medlen under denna anslagspost för utgivande av sistnämnda tre tidskrifter förs över till statens kulturråd. Vidare bör f. n. utgående bidrag om högst 30 000 kr. för tidskriften Folkbildningsarbetet och högst 25 000 kr. för taltidningen framdeles utgå ur den under anslaget Bidrag till kulturprogram inom föreningslivet m. m. särskilt uppförda posten till Folkbildningsförbundet resp. ur anslaget Bidrag till de handikappades kulturella verksamhet. Jag avser att senare återkomma till regeringen med förslag härom.

Jag har i det föregående (11.4) förordat att Folkets husföreningarnas riksorganisation får resurser för att konsolidera och bygga ut verksamheten med spridning av kvalitetsfilm. För ändamålet bör beräknas ett bidrag av sammanlagt 550 000 kr., vilket innebär en ökning av nu utgående bidrag med 350 000 kr. Jag har i det sammanhanget också föreslagit en avsevärd förstärkning av resurserna för olika centrala åtgärder på filmområdet. Jag räknar med att under nästa budgetår sammanlagt 750 000 kr. kan under förevarande anslag disponeras för sådana ändamål.

För Konstfrämjandets ordinarie verksamhet beräknar jag en höjning av bidraget med 150 000 kr. till 1 250 000 kr. 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65) överlämnade i juli år 1974 betänkandet

(SOU 1974:43) Utställningar, som efter nyligen avslutad remissbehandling f. n. bereds inom utbildningsdepartementet. Jag utgår från att försöksverksamheten med riksutställningar och konstförsäljning även nästa budgetår kommer att pågå i huvudsakligen oförändrad omfattning. Jag räknar därvid med en medelsökning av sammanlagt 750 000 kr., till största delen utgörande kompensation för kostnadsutvecklingen. Av beloppet avser 100 000 kr. försöksverksamheten med konstförsäljning. Bidraget till Samfundet för hembygdsvård för upplysningsverksamhet på kulturminnesvårdens område bör höjas med 20 000 kr. till 70 000 kr. För verksamheten vid Stiftelsen Sveriges Arkitekturmuseum beräknar jag ett bidrag om 355 000 kr., innebärande en höjning med 35 000 kr.

I enlighet med vad jag anförde angående medel till Arbetarrörelsens arkiv i prop. 1975:1 (bil. 10 s. 80) under anslaget Bidrag till vissa museer bör det för arkivets verksamhet utgående bidraget fr. o. m. nästa budgetår beräknas under förevarande anslag. Beträffande arkivets yrkanden tillåter jag mig att hänvisa till nyssnämnda proposition (s. 78). Jag förordar att bidraget till Arbetarrörelsens arkiv räknas upp med 65 000 kr. till 370 000 kr.

Som jag tidigare har anfört (11.2.4) bör ett eventuellt medelsbehov för försöksverksamhet med läsfrämjande åtgärder bland barn och ungdom tillgodoses ur detta anslag. Även den av mig tidigare (11.2.3) berörda frågan om bidrag för täckande av eventuella förluster i anslutning till kreditgarantier åt förlag får prövas inom ramen för detta anslag.

Jag avser att senare föreslå regeringen att frågan om elektronmusikens framtida utveckling i landet övervägs och att den roll som Stiftelsen Elektronmusikstudion (EMS) har i sammanhanget då också tas upp.

Inom anslaget kommer, efter det att ökningar föranledda av löne- och prisstegringar tillgodosetts, att i viss utsträckning finnas utrymme för nya ändamål.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till särskilda kulturella ändamål* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 13 942 000 kr.

13.5 Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde

1975/76 Nytt anslag (förslag) 18 660 000

Föredraganden

Som jag närmare framhållit under föregående anslag, Bidrag till särskilda kulturella ändamål, är det angeläget att vinna en klarare överblick över de statliga insatserna på kulturområdets olika sektorer än vad som hittills varit fallet, när ett mycket stort antal olika ändamål varit sammanförda under det s. k. kulturmedelsanslaget. Jag har därför föreslagit att som ett första steg i en uppdelning av kulturmedelsanslaget

vissa ändamål förs över till ett nytt, till statens kulturråds förfogande ställt anslag, som bör benämnas Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde. En närmare redogörelse för de yrkanden som förts fram beträffande flertalet av de till detta anslag överförda posterna ges under kulturmedelsanslaget. Jag tillåter mig att i den delen hänvisa till det anslaget.

Ur förevarande anslag bör medelsbehovet för följande ändamål tillgodoses med de angivna beloppen.

Ändamål	1974/75 ¹	Beräknad ändring 1975/76 Föredraganden
Fritt kollektivt skapande		
1. Bidrag för centrala amatör-organisationer	1 160 000	+ 300 000
2. Bidrag för experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer	2 000 000	of.
3. Bidrag för teater-, dans- och musikverksamhet i mindre ensembler och fria grupper	3 100 000	+ 1 000 000
4. Bidrag för verksamheten vid centrubildningar	1 154 000	+ 146 000
Övriga för olika kultursektorer gemensamma ändamål		
5. Bidrag för konferenser, kurser, gästspel, festivaler, vissa turnéer och studiebesök	525 000 ²	+ 165 000
6. Bidrag till Folkparkernas centralorganisation för central service, metodutveckling, utbildning, lokal och regional försöksverksamhet och andra för folkparksrörelsen gemensamma insatser	700 000	+ 300 000
7. Bidrag för internationella organisationer på teaterns, musikens, bildkonstens och litteraturens områden	72 000 ³	+ 43 000
Teater, dans och musik		
8. Bidrag till Stiftelsen Riksskådebanan för verksamheten	1 060 000	+ 300 000
9. Stöd åt svenskt sceniskt verk	500 000	of.
10. Bidrag för pedagogiska ändamål på teaterns och dansens områden	60 000	of.
11. Bidrag för sommarspel	150 000 ⁴	- 65 000

¹ Utgår ur anslaget Bidrag till särskilda kulturella ändamål

² Avser inte festivaler

³ Avser inte organisationerna på bildkonstens och litteraturens områden

⁴ Avser sommarspel och festivaler

Ändamål	1974/75	Beräknad ändring 1975/76
		Föredraganden
12. Bidrag till Stiftelsen Drottningholms teatermuseum för föreställningsverksamheten vid Drottningholmsteatern spelsäsongen 1975	620 000	+ 110 000
13. Bidrag till Sveriges dramatikerförbund för tryckning av teaterpjäser	10 000	of.
14. Bidrag till Svenska jazzriksförbundet för verksamheten	70 000	+ 50 000
15. Bidrag till Svenska tonsättares internationella musikbyrå u.p.a. (Stim) för informationsverksamhet rörande svensk musik	105 000	+ 10 000
16. Bidrag till Ars nova -- föreningen för nutida musik i Malmö, Föreningen Fylkingen, Föreningen Levande musik i Göteborg och Kammarmusikföreningen Samtida musik i Stockholm	210 000	+ 20 000
Litterär verksamhet		
17. Bidrag till Stiftelsen Svenska barnboksinstitutet för verksamheten	200 000	+ 155 000
18. Försöksverksamhet med litteraturstöd	—	+ 4 400 000
Konst, museer och utställningsverksamhet		
19. Bidrag till Föreningen för nutida svenskt silver	30 000	of.
	11 726 000	+ 6 934 000

Anslagsposten 2. Bidrag för experiment och utvecklingsarbete inom kulturell verksamhet bland amatörer har ställts till förfogande första gången innevarande budgetår. Det har inte varit möjligt att vid denna tidpunkt värdera anslagspostens användning. Jag har därför inte räknat med någon ökning av anslaget för detta ändamål nästa budgetår.

Av den redovisning som lämnats beträffande den hittillsvarande användningen av medlen för fria teater-, dans- och musikgrupper framgår att en inte obetydlig del därav använts för verksamhet bland barn och ungdom. Den arbetsgrupp för barnkulturfrågor som under år 1974 tillsatts inom utbildningsdepartementet har understrukt det angelägna i att teater-, dans- och musikverksamhet för barn och ungdom stimuleras. Den föreslagna ökningen av anslagsposten 3. Bidrag för teater-, dans- och musikverksamhet i mindre ensembler och fria grupper får bl. a. ses mot denna bakgrund.

Formerna för stödet till centrumbildningarna kommer att tas upp till

prövning i samband med ställningstaganden i fråga om de statliga insatserna för kulturarbetarna och arbetsförmedlingen inom kulturområdet.

Inom ramen för anslagsposten 5. Bidrag för konferenser, kurser, gästspel, festivaler, vissa turnéer och studiebesök har jag bl. a. beräknat medel för ett bidrag om 70 000 kr. till Stiftelsen Internationella Vadstena-akademien för dess kursverksamhet. Vidare har jag under anslagsposten 7. Bidrag för internationella organisationer på teaterns, musikens, bildkonstens och litteraturens områden räknat med bidrag om 30 000 kr. till Svenska pennklubben för dess verksamhet och 4 000 kr. till Svenska sektionen av internationella konstnärorganisationen för sektionens löpande utgifter.

Stiftelsen Riksskådebanan har bl. a. yrkat att staten svarar för 55 % av personalkostnaderna vid befintliga region- och lokalenheter. Jag avser att senare föreslå regeringen att uppdra åt statens kulturråd att närmare överväga formerna för det statliga stödet till Stiftelsen Riksskådebanan och de regionala och lokala skådebaneenheterna.

Som jag tidigare anförde (11.2.2) bör medelsbehovet för försöksverksamhet med litteraturstöd tillgodoses ur detta anslag. Jag beräknar medel för ändamålet med 4 400 000 kr. Det bör ankomma på statens kulturråd att närmare besluta om fördelningen av dessa medel inom de ramar som jag tidigare angivit.

Med hänvisning till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 18 660 000 kr.

13.6 Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader

1975/76 Nytt anslag (förslag) 11 184 000

Innevarande budgetår är under rubriken Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Förvaltningskostnader uppfört ett anslag av 15 096 000 kr. samt under rubriken Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Underhåll och ökande av museets samlingar m. m. ett anslag av 356 000 kr.

En redogörelse för riksantikvarieämbetets nuvarande organisation och uppgifter har lämnats i det föregående (9.1).

Organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer har i december 1974 avlämnat betänkandet (Ds U 1974:16) Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Betänkandet har remissbehandlats.

Kungl. Maj:t har i oktober 1974 tillsatt en arbetsgrupp (U 1974:11) för vissa kulturminnesvårds- och museifrågor med uppgift att bl. a. lägga fram förslag om den närmare utformningen av kulturminnesvårdens regionala organisation.

	1974/75	Beräknad ändring 1975/76			
			Riksantikvarie- ämbetet och statens histo- riska museum		Föredraganden
Personal					
<i>Riksantikvarieämbetet</i>					
Handläggande personal	39	+	17	+	5
Övrig personal	40	+	24,5	+	3
<i>Vitterhetsakademiens bibliotek</i>					
Handläggande personal	2		of.		of.
Övrig personal	3	+	3	+	1
	84	+	44,5	+	9
Anslag					
<i>Utgifter</i>					
Lönekostnader	5 413 000		+ 3 509 000		+ 1 197 000
Riksantikvarieämbetet	(5 098 000)		(+ 3 334 000)		(+ 1 118 000)
Vitterhetsakademiens bibliotek	(315 000)	(+ 175 000)	(+ 79 000)		
Sjukvård	18 000	+	3 000	+	3 000
Riksantikvarieämbetet	(16 500)	(+ 2 500)	(+ 2 500)		
Vitterhetsakademiens bibliotek	(1 500)	(+ 500)	(+ 500)		
Reseersättningar (riksantikva- rieämbetet)	233 000	+	88 000	+	45 000
därav utrikes resor	(7 000)	(+ 10 000)	(+ 5 000)		
Lokalkostnader	2 210 000	+	92 000	+	128 000
Riksantikvarieämbetet	(1 989 000)	(+ 83 000)	(+ 116 000)		
Vitterhetsakademiens bibliotek	(221 000)	(+ 9 000)	(+ 12 000)		
Expenser	273 000	+	704 000	+	77 000
Riksantikvarieämbetet	(260 000)	(+ 555 000)	(+ 75 000)		
därav engångsutgifter	(20 000)	(+ 364 000)	(of.)		
Vitterhetsakademiens bibliotek	(13 000)	(+ 149 000)	(+ 2 000)		
därav engångsutgifter	(-)	(+ 142 000)	(-)		
Information och utbildning (riksantikvarieämbetet)	100 000	+	300 000	+	85 000
Fornminnesinventering (riksantikvarieämbetet)	517 000	+	332 000	+	105 000
Konserverings- och foto- verksamhet (riksantikva- rieämbetet)	563 000		-	+	90 000
Bokinköp och bokvård (Vitterhetsakademiens bibliotek)	92 000	+	177 000	+	50 000
därav engångsutgifter	(-)	(+ 108 000)	(-)		
	9 419 000		+ 5 205 000		+ 1 780 000
<i>Uppbördsmedel</i>					
Textilkonservering	15 000		of.		-
	9 404 000		+ 5 205 000		+ 1 780 000

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum

1. Pris- och löneomräkning m. m. 830 000 kr., varav 197 000 kr. avser höjt lönekostnadspålägg.

2. Riksantikvarieämbetets förslag till 0-alternativ innebär en sammanlagd minskning av resurserna med 491 000 kr. Minskningen har fördelats på anslagsposterna till lönekostnader och reseersättningar. Reduceringen innebär bl. a. att sex extra tjänstemän eller arvodister måste avskedas, vilket skulle få till konsekvens att kulturhistoriska byråns bidrag till inventeringar av byggnadsminnesmärken och deltagande i samhällsplaneringen praktiskt taget skulle upphöra.

3. En förutsättning för genomförandet av den av MUS 65 och verket föreslagna byråorganisationen behövs i en första utbyggnadsetapp följande förstärkningar vid r i k s a n t i k v a r i e ä m b e t e t, nämligen vid administrativa byrån 11 tjänster, arkivet 3 tjänster, allmänna byrån 8,5 tjänster samt medel för extra arbetskraft för utredningar i samband med överflyttningen av beslutsfunktioner till länsstyrelserna, granskningsbyrån 3 tjänster, dokumentationsbyrån 9 tjänster samt vård- och förvaltningsbyrån 11 tjänster. 4 tjänster kan samtidigt dras in. (+ 3 117 000 kr.)

Verket hävdar att det är av grundläggande betydelse för uppbyggandet av den nya organisationen att de begärda byråchefstjänsterna inrättas.

Anvisade medel till utbildningsverksamhet bör föras över till anslagsposten till expenser (– 50 000 kr.).

4. I en första etapp av utbyggnaden av V i t t e r h e t s a k a d e m i e n s b i b l i o t e k behövs 3 tjänster (+ 142 000 kr.).

5. En höjning av medlen till r e s e e r s ä t t n i n g a r föreslås med hänsyn bl. a. till verkets behov att delta i regionala och lokala konferenser i samband med den fysiska riksplaneringen samt för att upprätthålla en mer kontinuerlig kontakt med andra länders organ för kulturminnesvård (+ 65 000 kr.).

6. Ökning av medlen till e x p e n s e r avser bl. a. engångsanvisningar för fotografering m. m. av ritsamlingen vid antikvarisk-topografiska arkivet samt till hyllinredning vid akademins bibliotek. Vidare behövs ytterligare medel för utbildningsverksamhet, bl. a. som en förberedelse inför den nya kulturminnesorganisationen på det regionala planet. (+ 793 000 kr.)

7. Den föreslagna ökningen av medlen till f o r n m i n n e s i n v e n t e r i n g avser i första hand arvoden till ytterligare 25 assistenter för ett ökat inventeringsområde samt till en kulturhistorisk byggnadsinventering (+ 308 000 kr.).

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien

Vitterhetsakademien berör i en särskild anslagsframställning för budgetåret 1975/76 de nya uppgifter som väntar akademien vid upphörandet av huvudmannskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum. Akademien framhåller särskilt dess framtida ökade

engagemang i den internationella verksamheten. Akademin framställning innefattar bl. a. en begäran om 50 000 kr. för forskarutbyte och 80 000 kr. för upprättande av ett internationellt sekretariat.

Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer

Beträffande organisationskommitténs förslag till ny organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer hänvisas till det föregående (9.3). I fråga om personalförstärkningar för riksantikvarieämbetet föreslås i första hand en utökning av personalen för administrativa uppgifter inom den nya myndigheten. Vidare föreslås en utökning av personalen vid den föreslagna kulturminnesenheten.

Den föreslagna uppdelningen av myndigheten i en ämbetsdel och en institutionsdel bör enligt kommittén återspeglas i den administrativa tekniken för budgetering och medelsfördelning till dessa verksamhetsområden.

Föredraganden

I det föregående (11.7) har jag förordat att riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet skall omorganiseras den 1 juli 1975. Till grund för omorganisationen ligger ett förslag från organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer. Den föreslagna uppdelningen av den nya förvaltningsmyndigheten, riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, i en ämbetsdel och en institutionsdel bör enligt organisationskommittén också återspeglas i tekniken för budgetering och medelsfördelning till de skilda verksamhetsområdena. Jag delar denna uppfattning och förordar att medel för bestridande av riksantikvarieämbetets förvaltningskostnader förs upp under förevarande anslag. Vidare bör medel för Vitterhetsakademiens bibliotek beräknas under detta anslag. Medel för vård och underhåll av fornlämnningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader samt för riksantikvarieämbetets uppdragsverksamhet bör liksom f. n. utgå över särskilda anslag (13.7 och 13.8).

Behovet av att förstärka riksantikvarieämbetets resurser i samband med omorganisationen är särskilt påtagligt i fråga om de delar av ämbetet som skall svara för utredning och planering inför den regionala kulturminnesvårdens omorganisation den 1 juli 1976. Inte minst personalutbildningen för den regionala kulturminnesvården kräver stora arbetsinsatser av den berörda fackenheten, kulturminnesenheten, och även av den administrativa enheten, vilken skall ombesörja bl. a. de praktiska arrangemangen kring kurser m. m.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 11 184 000 kr. Jag har därvid för kulturminnesenhetens behov beräknat medel för två nya tjänster för utrednings- och projektarbete, av vilka en bör kunna finansieras genom omfördelning av befintliga medel. Jag beräknar även medel för en tjänst som antikvarie för handläggning av

bl. a. byggnadsminnesärenden.

För tjänsten som arkivarie och chef för arkivet, vilket avses bli inordnat under dokumentationsenheten, beräknar jag erforderliga medel.

Under vårdenheten beräknar jag medel för en handläggande tjänsteman som skall leda och planera ämbetets fastighetsförvaltning.

Jag har vidare beräknat medel för fem nya tjänster vid administrativa enheten, varav ett biträde åt enhetsledningen, en expeditivsvakt för intendenturgöromål, en handläggande tjänsteman för personalärenden, ett biträde för ekonomiärenden samt en handläggande tjänsteman med arbetsuppgifter inom information och utbildning.

Vid min beräkning av medel för personalförstärkningar inom riksantikvarieämbetet har jag även tagit hänsyn till att vissa arvodesmedel kommer att kunna disponeras för extra arbetskraft inom bl. a. kulturminnes- och vårdenheterna samt administrativa enheten.

I anslutning till omorganisationen och den föreslagna personalökningen bör även ämbetets verksamhetsmedel höjas. Jag förordar en ökning av medlen till reseersättningar med 27 000 kr. utöver prisomräkning. Medlen till expenser bör höjas med 50 000 kr. utöver prisomräkning för bl. a. ökade telefonkostnader och köp av inventarier.

En särskild anslagspost bör föras upp för information och utbildning. Jag beräknar en ökning med 85 000 kr. av medlen för dessa ändamål. Med hänsyn till behovet av förstärkta insatser inom fornminnesinventeringen har jag för ändamålet beräknat en medelsökning av 105 000 kr. för nästa budgetår.

Under anslagsposten för konserverings- och fotoverksamhet har jag beräknat erforderliga medel för ämbetets andel av den utökade verksamheten vid den tekniska institutionen.

Med anledning av Vitterhetsakademiens anslagsframställning vill jag hänvisa till den avtalsuppgörelse mellan staten och akademien, för vars innehåll jag redogjort i det föregående (11.8), och erinra om att staten genom avtalen tagit på sig ett ekonomiskt ansvar för förvaltning och vård av akademiens kulturhistoriska fastigheter och byggnader.

För Vitterhetsakademiens bibliotek har jag beräknat medel för en ny biträdestjänst. Jag beräknar även en ökning med 50 000 kr. av medlen för bokinköp och bokvård.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 11 184 000 kr.

13.7 Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader

1973/74	Utgift ¹	727 686	Reservation	3 067
1974/75	Anslag ¹	2 000 000		
1975/76	Förslag	2 160 000		

¹ Anslaget Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader

Ur anslaget utgår bidrag till vård, undersökning och istandsättning av kulturhistoriskt värdefulla fasta fornlämningar och byggnader, inbegripet kyrkor, med undantag av statliga byggnadsverk som avses i 18 § kungörelsen (1920:744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet (18 § ändrad senast 1967:331). Från anslaget utgår även ersättning till domänverkets fond för upplåten mark på Björkö.

Ersättning enligt 5 och 7 §§ lagen (1960:690) om byggnadsminnen (5 och 7 §§ ändrade 1972:777) får bestridas från anslaget.

Stöd till kulturminnesvården utgår också av särskilda lotterimedel på ansökningar av kommuner, hembygdsföreningar m. fl. Under budgetåret 1973/74 fördelade Kungl. Maj:t sammanlagt 930 000 kr. som bidrag till restaureringsarbeten, inköp av fastigheter m. m.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum

1. För vård och underhåll av fasta fornlämningar begär ämbetsverket en medelsökning med 313 000 kr. till 600 000 kr. Ämbetet bedriver vård av omkring 1 000 fornlämningar. För minnesmärken av särskild vikt är det nödvändigt att anställa lokala förvaltare. Därtill kommer utredningar som påfordras av statliga myndigheter, uppskyltning av sevärdheter, forskning och utvecklingsarbete.

2. För utredningar som riksantikvarieämbetets uppdragsverksamhet gör för ämbetets räkning, bidrag till vissa uppdragsgivare, oförutsedda arkeologiska undersökningar samt arkeologiska undersökningar på Helgö föreslås en ökning med 62 000 kr. (nu 245 000 kr.).

3. För vård och underhåll av kulturhistoriskt värdefulla byggnader begärs en uppräkningsmedel med 476 000 kr. till 1 930 000 kr. Under innevarande och det därpå följande budgetåret anordnas det Europeiska byggnadsvårdsåret 1975. Deltagandet i arrangemangen för med sig kostnader av skilda slag.

4. För diverse ändamål begär verket 49 000 kr. Dessa medel föreslås stå till ämbetets disposition för bidrag och stimulans till kommuner i samband med brådskande inventeringar och bevarandeåtgärder och till enskilda vid utredningar om lämpliga åtgärder för att tillvarata hotade byggnader och fornlämningsområden.

5. 0-alternativet, som innebär en minskning med 105 000 kr., medför

minskade resurser till vård och underhåll av kulturhistoriskt värdefulla byggnader, vilket medför stor risk att byggnader och inventarier av betydande kulturhistoriskt värde ödeläggs inom en snar framtid.

6. För bidrag till kulturhistorisk byggnads-
vård föreslår verket införandet av ett nytt riksstatsanslag. Verket föreslår för budgetåret 1975/76 5 000 000 kr. till detta ändamål.

Det förslag till ny bygglagstiftning som presenterats av bygglagutredningen kommer när det förverkligas att erbjuda de formella instrument för byggnadsmiljövård, som f. n. saknas. Kommunerna får då bättre möjligheter att avsätta bevarandeområden och i detalj föreskriva hur bebyggelsen inom området skall vårdas. En följd av sådana detaljbestämmelser torde dock bli, vilket också bygglagutredningen påpekat, att fastighetsägare kan komma med ersättningskrav då bestämmelserna ålägger dem att genomföra åtgärder, som ur nyttjandesynpunkt icke är nödvändiga utan i huvudsak syftar till förbättring av den yttre miljön. Saknar kommunerna möjligheter att möta dylika ersättningskrav torde man kunna räkna med att en ny bygglagstiftnings bestämmelser i syfte att främja byggnadsmiljövården icke kommer att tillämpas i önskvärd utsträckning. Redan för att möta de kostnader som föranleds av brådskande inventeringar vid planeringen av bevarandeområden torde kommunerna behöva stimulans i form av vissa statliga insatser.

Behov föreligger således av en statlig anslagsberedskap både för att fortsätta insatser av den omfattning som skett under den senaste femårsperioden med stöd av speciellt stora omfattande beredskapsarbeten och för att möta anspråken vid en utvidgad miljövård. En provisorisk sådan beredskap åstadkommes lämpligast genom ett av riksantikvarieämbetet administrerat statsbidrag som med en renodlad byggnadsvårdande och kulturminnesvårdande motivering kan möjliggöra genomförandet av angelägna bevarande- och vårdprojekt. Detta anslag bör utnyttjas i nära samverkan med arbetsmarknadsmyndigheten så att även hänsyn tas till sysselsättningseffekterna.

Föredraganden

1974 års riksdag har hos Kungl. Maj:t anhållit om en översyn av formerna för medelstilldelningen till vård och bevarande av byggnader och byggnadsmiljöer (KrU 1974:15, rskr 1974:248). Den begärda översynen utförs av en arbetsgrupp inom utbildningsdepartementet.

Anslaget bör höjas med 160 000 kr. och fr. o. m. nästa budgetår benämnas Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till Riksantikvarieämbetet: *Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 2 160 000 kr.

13.8 Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet

1973/74	Utgift ¹	4 258 435
1974/75	Anslag ¹	4 890 000
1975/76	Förslag	5 002 000

¹ Anslaget Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Uppdragsverksamhet

Anslaget används för att förskottera kostnader för sådana undersökningar och utredningar som föranleds av lagen (1942:350) om fornminnen (ändrad senast 1971:1163) och som på uppdrag av statlig eller kommunal myndighet eller enskild utförs av riksantikvarieämbetet mot avgift. Av anslaget får tas i anspråk högst ett belopp motsvarande summan av de ersättningar som ämbetsverket erhåller av uppdragsgivarna.

	1974/75	Beräknad ändring 1975/76	
		Riksantikvarie- ämbetet och statens historiska museum	Föredra- ganden
Personal			
Handläggande personal	5	of.	of.
Övrig personal	79,5	of.	of.
	84,5	of.	of.
Anslag			
Lönekostnader för extra tjänstemän	1 125 000	+ 108 000	+ 115 000
Kostnader för övrig arbets- kraft, maskinhyror m. m.	3 375 000	of.	of.
Centraladministration	184 000	+ 2 000	+ 2 000
Sjukvård	2 000	of.	of.
Lokalkostnader	94 000	of.	of.
Expenser	110 000	- 5 000	- 5 000
	4 890 000	+ 105 000	+ 112 000

Inkomster vid riksantikvarieämbetet för uppdragsverksamheten, som redovisas på driftbudgetens inkomstsida under uppbörd i statens verksamhet, beräknas för budgetåret 1975/76 till 5 002 000 kr.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum

De ökade lönekostnaderna avser löneomräkning och höjt lönekostnadspålägg. Kostnaderna för centraladministration ökar med 2 000 kr. samtidigt som medlen till expenser minskar med 5 000 kr.

Föredraganden

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 5 002 000 kr.

Anslaget bör fr. o. m. nästa budgetår benämnas Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 5 002 000 kr.

13.9 Statens historiska museer: Förvaltningskostnader

1975/76 Nytt anslag (förslag) 8 485 000

Under rubriken Medelhavsmuseet är under innevarande budgetår uppfört ett anslag av 797 000 kr.

I det föregående (9.1) har lämnats en redogörelse för statens historiska museums och medelhavsmuseets nuvarande organisation och uppgifter.

	1974/75	Beräknad ändring 1975/76			
			Riksantikvarieäm- betet och statens historiska museum	Föredragan- den	
Personal					
<i>Historiska museet</i>					
Handläggande personal	15	+	10	+	3
Övrig personal	24	+	22	+	5
<i>Medelhavsmuseet</i>					
Handläggande personal	3	+	2	+	1
Övrig personal	3	+	0,5		of.
<i>Mynthistoriska museet</i>					
Handläggande personal	3	+	5		of.
Övrig personal	2	+	2		of.
	50	+	41,5	+	9
Anslag					
Lönekostnader	3 263 000		+ 2 982 000		+1 039 000
Historiska museet	(2 547 000)		(+ 2 215 000)		(+ 806 000)
Medelhavsmuseet	(375 000)		(+ 205 000)		(+ 113 000)
Mynthistoriska museet	(341 000)		(+ 562 000)		(+ 120 000)
Sjukvård	10 000		+ 2 000		+ 2 000
Historiska museet	(8 000)		(+ 1 500)		(+ 1 000)
Medelhavsmuseet	(500)		(of.)		(+ 1 000)
Mynthistoriska museet	(1 500)		(+ 500)		(of.)
Resesättningar	21 000		+ 83 500		+ 22 000
Historiska museet	(19 000)		(+ 75 000)		(+ 17 000)
därav utrikes resor	(4 000)		(+ 35 000)		(+ 3 000)
Medelhavsmuseet	(-)		(+ 5 000)		(+ 4 000)
Mynthistoriska museet	(2 000)		(+ 3 500)		(+ 1 000)

Lokalkostnader	2 372 000	+	28 000	+	44 000
Historiska museet	(1 878 000)	(+)	78 000)	(+)	100 000)
Medelhavsmuseet	(311 000)	(-)	58 000)	(-)	66 000)
Mynthistoriska museet	(183 000)	(+)	8 000)	(+)	10 000)
Expenser	246 500	+	742 000	+	42 500
Historiska museet	(175 000)	(+)	612 000)	(+)	39 000)
därav engångsutgifter	(-)	(+)	160 000)	(+)	14 000)
Medelhavsmuseet	(52 500)	(+)	66 000)	(+)	2 000)
därav engångsutgifter	(-)	(+)	21 000)	(	-)
Mynthistoriska museet	(19 000)	(+)	64 000)	(+)	1 500)
därav engångsutgifter	(-)	(+)	31 000)	(	-)
Utställningar	165 000	+	314 000	+	52 000
Historiska museet	(113 000)	(+)	283 000)	(+)	31 000)
Medelhavsmuseet	(45 000)	(+)	5 000)	(+)	16 000)
Mynthistoriska museet	(7 000)	(+)	26 000)	(+)	5 000)
Information (historiska museet)	83 000	+	123 000	+	17 000
Underhåll och ökande av samlingarna	122 500	+	290 500	+	28 500
Historiska museet	(80 000)	(+)	221 000)	(+)	23 000)
Medelhavsmuseet	(12 500)	(+)	7 500)	(+)	2 000)
Mynthistoriska museet	(30 000)	(+)	62 000)	(+)	3 500)
Konserverings- och fotoverksamhet	562 000		-	+	393 000
Historiska museet	(419 000)	(	-)	(+)	310 000)
Medelhavsmuseet	(-)	(	-)	(+)	77 000)
Mynthistoriska museet	(143 000)	(	-)	(+)	6 000)
	6 845 000	+	4 565 000	+	1 640 000

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum

1. Pris- och löneomräkning m. m. 538 000 kr., varav 117 000 kr. avser höjt lönekostnadspålägg.

2. Förslaget till 0-alternativ innebär en reducering av medlen med sammanlagt 242 000 kr. Minskningen innebär bl. a. att museerna inte skulle kunna hålla öppet i samma utsträckning som f. n. samt innebära en stagnation i museernas utåtriktade verksamhet.

3. För statens historiska museum yrkas i en första etapp av utbyggnad följande förstärkningar, nämligen vid kansliet 6 tjänster, undersökningsavdelningen 13 tjänster och museiavdelningen 13 tjänster (+ 1 852 000 kr.).

4. För en utbyggnad av medelhavsmuseet begärs en förstärkning med 2,5 tjänster (+ 168 000 kr.).

5. Myntkabinettet behöver i en första etapp av utbyggnad en förstärkning med 7 tjänster (+ 512 000 kr.).

6. En höjning av medlen till reseersättningar föreslås för statens historiska museum och myntkabinettet. För medelhavsmuseet begärs särskilda medel för resor, något som museet hittills saknat. (+ 83 500 kr.)

7. Ökningen av medlen till expenser avser bl. a. installering av TV-bevakning i museilokalerna samt färdigställande av den permanenta bronsåldersutställningen vid historiska museet (+ 712 000 kr.).

8. För att kunna genomföra planerade utställningar behövs ytterligare 309 000 kr. Den föreslagna ökningen med 114 000 kr. till information avser bl. a. ett fördjupande av undervisningsverksamheten samt slopande av entréavgifterna.

9. Det för underhåll och ökande av samlingarna nu utgående beloppet av 122 500 kr. bör räknas upp med 276 500 kr. för bl. a. underhåll av samlingarna samt inlösen av föremål som enligt fornminneslagen tillfaller kronan.

Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer

Organisationskommittén har föreslagit en ny organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer, vilket har redovisats i det föregående (9.3). Kommittén föreslår en upprustning av museiinstitutionerna för såväl registrering och vård av samlingarna som för den direkt utställningsinriktade verksamheten.

Med hänsyn till konstruktionen av den nya myndigheten föreslår kommittén att museiinstitutionerna erhåller medel över ett gemensamt anslag till musei- och utställningsverksamhet. Under anslaget bör särskild anslagspost föras upp för varje institution för sig.

Föredraganden

Organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer föreslår att museiinstitutionerna inom den nya myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer skall erhålla medel över ett gemensamt anslag till musei- och utställningsverksamhet och att särskilda anslagsposter skall föras upp under detta anslag för var och en av institutionerna. Jag biträder kommitténs förslag och beräknar under förevarande anslag medel för historiska museet, medelhavsmuseet och mynthistoriska museet.

Behovet av en upprustning av historiska museets föremålsvårdande och vetenskapliga verksamhet har särskilt påtalats i samband med organisationsutredningen. Jag kommer i det följande (13.10) att beräkna medel för en väsentligt förbättrad konserveringsverksamhet inom den nya myndigheten, vilket bör möjliggöra för historiska museet att bl. a. avhjälpa en existerande eftersläpning i fråga om föremålskonserveringen. Under förevarande anslag beräknar jag vidare medel för personalförstärkningar m. m. vid såväl de föreslagna huvudenheter som vid museikansliet. Även för medelhavsmuseet och mynthistoriska museet har jag funnit behov av förstärkta resurser redan för nästa budgetår.

Med hänvisning till sammanställningen beräknar jag anslaget till 8 485 000 kr. Jag har därvid beräknat medel för en handläggande tjänsteman som skall vara chef för museiavdelningen. För samma avdelnings behov beräknar jag även medel för en tjänst som verkmästare.

Under utställningsavdelningen har jag beräknat medel för tre tjänster

för handläggande personal, av vilka en bör kunna finansieras genom omfördelning av vissa arvodesmedel. Jag har vidare beräknat medel för en tjänst som förskollärare och ytterligare två biträdestjänster.

Museikansliet bör förstärkas med två biträden. Vid medelsberäkningen härför har jag räknat med att en av tjänsterna bör kunna finansieras genom utnyttjande av tillgängliga arvodesmedel. Den till museikansliet knutna s. k. servicegruppen bör övergångsvis även kunna utnyttjas av mynthistoriska museet och medelhavsmuseet enligt de principer som f. n. gäller.

Jag förordar en sammanlagd ökning med 73 000 kr. utöver prisomräkning av medlen till reseersättningar, expenser, utställningar, information, samt underhåll och ökande av museisamlingarna.

Medelhavsmuseet bör i samband med omorganisationen förstärkas med en tjänst som intendent, för vilken jag beräknar medel. Jag beräknar vidare en medelsökning av sammanlagt 14 000 kr. utöver prisomräkning för bl. a. utställningsverksamheten vid museet.

Vid mynthistoriska museet bör tillkomma en handläggande tjänsteman. Jag räknar med att medel för denna tjänst kan göras tillgängliga genom omfördelning av befintliga arvodesmedel.

Under resp. anslagsposter för konserverings- och fotoverksamhet har jag beräknat medel för de tre museiinstitutionernas uppdrag till den tekniska institutionen. För museiinstitutionernas behov av förstärkningsvakter har jag beräknat 506 000 kr. under historiska museets anslagspost för lönekostnader.

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen

att till *Statens historiska museer: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 8 485 000 kr.

13.10 Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer: Tekniska institutionen

1975/76 Nytt anslag (förslag)

1 000

För utförande av konserverings- och fotoarbeten inom riksantikvarieämbetet och statens historiska museum finns dels den för verket gemensamma tekniska avdelningen, dels byggnadsminnesavdelningens textilkonserveringsanstalt.

	1974/75	Beräknad ändring 1975/76			
		Riksantikvarieämbe- tet och statens historiska museum		Föredragan- den	
Personal					
Handläggande personal	4	+	4	+	2,5
Övrig personal	11,5	+	4,5	+	6
	15,5	+	8,5	+	8,5
Anslag					
<i>Utgifter</i>					
Lönekostnader	988 000 ¹	+	569 000	+	411 000
Kansli	(116 000)	(+)	35 000)	(+)	52 000)
Allmän konservering	(216 000)	(+)	199 000)	(+)	166 000)
Textilkonservering	(479 000)	(+)	258 000)	(+)	158 000)
Foto	(177 000)	(+)	77 000)	(+)	35 000)
Sjukvård	3 000		of.		of.
Kansli	(500)	(	of.)		(of.)
Allmän konservering	(500)	(	of.)		(of.)
Textilkonservering	(1 500)	(	of.)		(of.)
Foto	(500)	(	of.)		(of.)
Lokalkostnader	190 000	+	8 000		of.
Kansli	(17 000)	(+)	500)		(of.)
Allmän konservering	(47 500)	(+)	2 000)		(of.)
Textilkonservering	(85 500)	(+)	3 500)		(of.)
Foto	(40 000)	(+)	2 000)		(of.)
Expenser	47 000	+	218 000	+	23 000
Kansli	(2 500)	(+)	2 000)	(+)	7 000)
Allmän konservering	(14 000)	(+)	68 000)	(+)	6 000)
Textilkonservering	(20 000)	(+)	97 000)	(+)	5 000)
Foto	(10 500)	(+)	51 000)	(+)	5 000)
därav engångsutgifter	(-)	(+)	181 000)		(--)
Övriga utgifter	47 000		-	+	79 000
Allmän konservering	(22 000)	(	-)	(+)	42 000)
Textilkonservering	(-)	(	-)	(+)	7 000)
Foto	(25 000)	(	-)	(+)	30 000)
	1 275 000	+	795 000	+	513 000
<i>Inkomster</i>					
Uppdrag för riksantikva- ricämbetet	563 000		-	+	90 000
Uppdrag för historiska museet	419 000		-	+	310 000
Uppdrag för medelhavs- museet	-		-	+	77 000
Uppdrag för mynthistoriska museet	143 000		-	+	6 000
Övriga uppdrag	150 000 ²		-	+	29 000
	1 275 000		-	+	512 000
Nettoutgift	-		-		1 000

¹ Varav 150 000 kr. i anslutning till uppdragsverksamhet.

² För innevarande budgetår har under anslaget B 23. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Förvaltningskostnader upptagits 15 000 kr. som upp-
bördsmedel för textilkonservering.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum

1. Pris- och löneomräkning m. m. 111 000 kr., varav 28 000 kr. avser höjt lönekostnadspålägg.

2. O-alternativet innebär för tekniska blocket inom riksantikvarieämbetet och statens historiska museum en minskning av anslagsposten till lönekostnader med 50 000 kr. Konsekvensen blir att en tjänsteman måste avskedas, vilket skulle medföra svåra olägenheter i en redan pressad situation.

3. Det tekniska blocket behöver i en första utbyggnadsetapp förstärkas med 9 tjänster samtidigt som en halvtidstjänst kan dras in (+ 466 000 kr.).

4. En förstärkning krävs av medlen till expenser, bl. a. behövs en engångsanvisning för inköp av apparatur (+ 218 000 kr.).

Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer

Som redovisats i det föregående (9.3) har organisationskommittén föreslagit en ny organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Kommittén föreslår att en teknisk institution skall inrättas för att lämna riksantikvarieämbetet och museerna en tidsenlig och kvalificerad service för i första hand föremåls- och textilkonservering samt fotoverksamhet.

Enligt förslaget bör kostnaderna för konserverings- och fotoverksamheten i princip fördelas på dem som utnyttjar institutionens tjänster. Institutionens basorganisation bör finansieras genom att medel för analys och konservering m. m. budgeteras i utgiftsstaterna för de enheter och institutioner inom myndigheten som anlitar den tekniska institutionen.

Föredraganden

Genom den undersökning som utförts av organisationskommittén (U 1974:07) för riksantikvarieämbetet och vissa museer har konstaterats att resurserna för konserveringsverksamhet inom riksantikvarieämbetet och statens historiska museum är klart underdimensionerade. Inom historiska museet finns ett betydande behov av främst omkonservering. Medelhavsmuseet och vissa regionala museer har ett latent behov av konservering av magasinerade föremål. För den kulturminnesvårdande verksamheten krävs kvalificerade resurser för materialundersökningar, kemisk analys m. m. Jag har i det föregående (11.7) med utgångspunkt i organisationskommitténs förslag förordat att en teknisk institution inrättas inom den nya myndigheten riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Institutionen bör kunna svara för att ämbetet och musci-institutionerna får en tidsenlig och kvalificerad service i fråga om föremåls- och textilkonservering samt fotoverksamhet och även kunna lämna service till bl. a. lokala och regionala museer.

Jag biträder organisationskommitténs förslag om uppdragsfinansiering av den tekniska institutionen. Kostnaderna för analys, konservering, fotografering m. m. bör sålunda fördelas på de uppdragsgivare inom eller utom myndigheten som utnyttjar institutionens tjänster. I enlighet härmed bör den tekniska institutionens basorganisation finansieras genom medel som förs upp under anslagen till riksantikvarieämbetet och de institutioner inom myndigheten som anlitar tekniska institutionen.

Vid beräkningen av tekniska institutionens utgiftsstat för nästa budgetår har jag i första hand räknat med en personalförstärkning inom området analys och allmän konservering. För hithörande uppgifter har jag beräknat medel för ytterligare en handläggande tjänsteman och två biträden.

Ett antal tjänstemän med uppgifter inom textilkonserveringen, vilka nu till övervägande delen är uppdragsfinansierade, bör föras upp på institutionens lönestat med i huvudsak samma arbetsuppgifter som tidigare. Härmed avses två handläggande tjänstemän, varav en med halvtidstjänstgöring, och fyra biträden, varav tre med halvtidstjänstgöring.

I förslaget till utgiftsstat har även hänsyn tagits till kostnaderna för ytterligare ett biträde inom fotoverksamheten och ett biträde med halvtidstjänstgöring för institutionsledningens behov.

Inkomsterna av uppdrag utanför myndigheten har i inkomststaten förts upp med 179 000 kr., vilket innebär en beräknad ökning med 29 000 kr. i förhållande till innevarande budgetår.

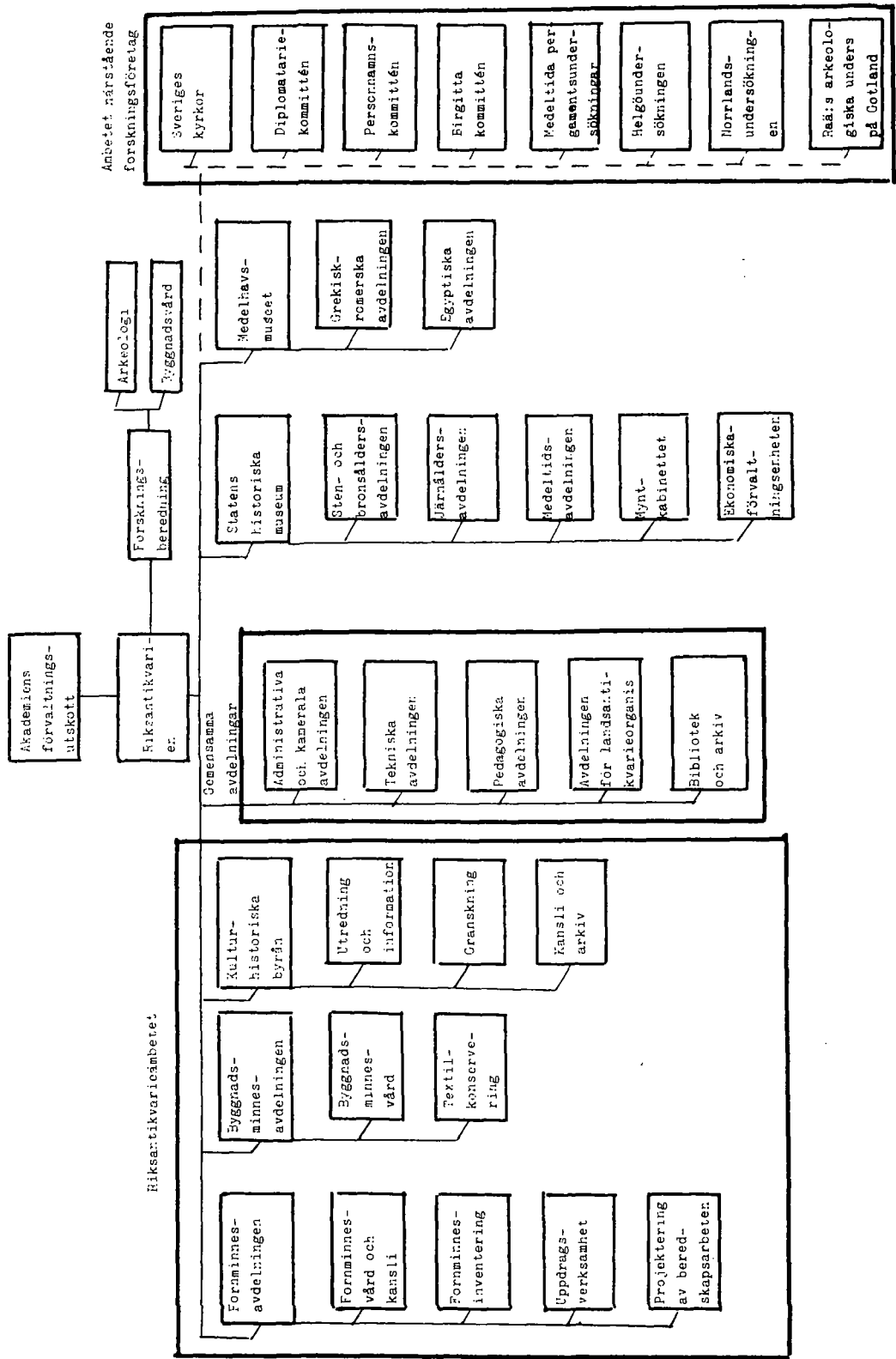
Med hänvisning i övrigt till sammanställningen hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen

att till *Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer: Tekniska institutionen* för budgetåret 1975/76 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 1 000 kr.

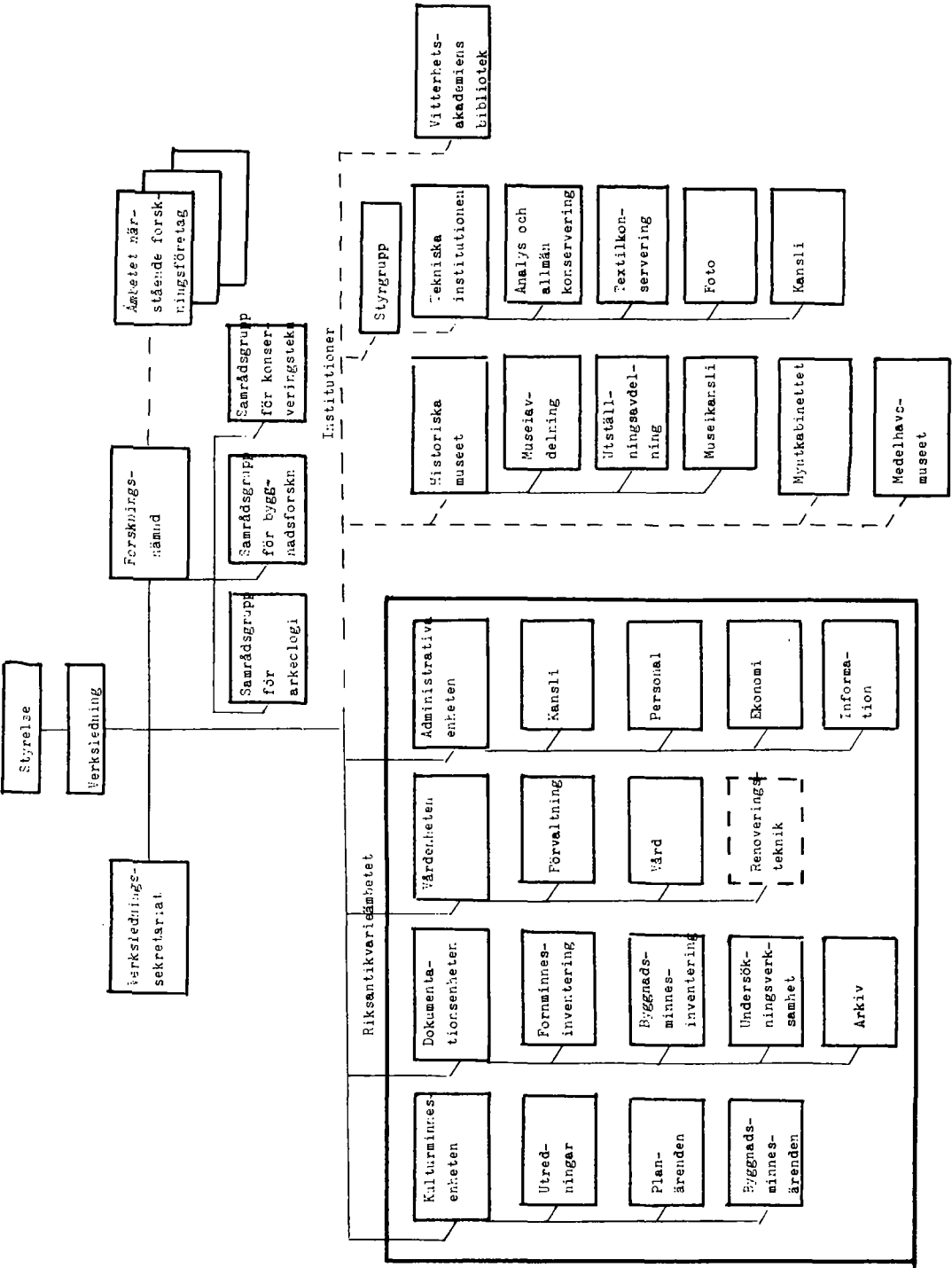
14 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum:
Nuvarande organisation

Riksansikvarieämbetet och statens historiska museer:
Organisationskommitténs förslag till organisation

Bilaga 3

Avtal om frågor vid skiljandet av Vitterhetsakademien från
riksantikvarieämbetet och statens historiska museum
1975-02-04

Avtal

mellan svenska staten och Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien om frågor vid skiljandet av akademien från huvudmannskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

1 §

Detta avtal har upprättats och gäller under förutsättning att Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, nedan kallad akademien, från och med den 1 juli 1975 skiljes från huvudmannskapet för riksantikvarieämbetet och statens historiska museum.

Vad nedan sägs om myndigheten gäller nuvarande riksantikvarieämbetet och statens historiska museum samt medelhavsmuseet eller den myndighet som från och med den 1 juli 1975 övertager deras uppgifter.

Protokollsanteckning

Om akademins myndighetsfunktion genom beslut av statsmakterna upphör måste akademins stadgar ändras. Akademien har förklarat, att den snarast kommer att underställa regeringen förslag till erforderliga ändringar.

2 §

Akademins äganderätt till fastighet och till byggnad på ofri grund skall kvarbli hos akademien. Motsvarande skall gälla inskriven nyttjanderätt till fastighet.

3 §

Akademins befattning med vård och förvaltning av staten tillhörig fastighet eller byggnad på ofri grund skall upphöra med utgången av juni månad 1975.

Protokollsanteckning

Egendomen omfattar, såvitt kunnat utrönas, de fastigheter och byggnader som upptages i en till avtalet fogad förteckning (Bilaga).¹

4 §

Akademins fonder skall förvaltas av akademien.

¹ Bilagan här utesluten.

5 §

De vetenskapliga företag som akademien driver eller deltar i beröres ej av detta avtal.

6 §

Staten skall från och med den 1 juli 1975 vara ensam ansvarig för akademins bibliotek och arkiv.

De samlingar av böcker och tidskrifter samt de arkivhandlingar som tillhör akademien, förblir dock alltså i akademins ägo.

Denna egendom skall deponeras hos myndigheten i den mån annat ej överenskommes mellan denna och akademien.

7 §

I biblioteksverksamheten hos myndigheten får akademins namn användas i fullständig eller förkortad form.

Akademien skall utan ersättning tillstå myndigheten bytesexemplar av böcker och tidskrifter efter i huvudsak samma grunder som för närvarande.

8 §

Detta avtal skall inte innebära någon ändring ifråga om akademins äganderätt eller vidtagna dispositioner beträffande föremål i museisamlingarna hos myndigheten.

9 §

Staten förbinder sig att väl vårda och förvalta akademins i 6 och 8 §§ avsedda egendom samt att hålla akademins bibliotek och arkiv tillgängliga som samlade enheter.

Myndigheten får utan ersättning nyttja egendomen i sin verksamhet.

10 §

Staten eller akademien har rätt att framdeles påkalla förhandling om ändring i detta avtal eller om frågor som har samband med avtalet.

11 §

Avtalet gäller under förutsättning att det godkännes av regeringen.

12 §

Parterna träffar denna dag särskilt avtal om vård och förvaltning av akademins fastigheter och byggnader.

Detta avtal är upprättat i två exemplar, av vilka parterna tagit var sitt.

Stockholm den 4 februari 1975

För svenska staten

Statens förhandlingsnämnd

Lennart Rydbeck

Jan Tengwall

Kungl. Vitterhets-, historie-
och antikvitetsakademien

Dag Norberg

Bilaga 4

Avtal om förvaltning av Vitterhetsakademiens fastigheter och byggnader 1975-02-04

Avtal

mellan svenska staten och Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien om förvaltningen av akademins fastigheter och byggnader.

1 §

Detta avtal är upprättat enligt 12 § i avtal denna dag mellan parterna om frågor vid skiljandet av Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien, nedan kallad akademien, från riksantikvarieämbetet och statens historiska museum och träder i kraft under samma förutsättningar som sistnämnda avtal.

Med myndigheten avses i detta avtal den myndighet som från och med den 1 juli 1975 övertager riksantikvarieämbetet och statens historiska museums uppgifter.

2 §

Staten skall från och med den 1 juli 1975 genom myndigheten svara för vård och förvaltning av de fastigheter och byggnader som akademien innehar med äganderätt eller inskriven nyttjanderätt.

Från åtagandet undantages följande fastigheter, som akademien själv skall vårda och förvalta:

Stensjö 1:18 och 4:1 i Döderhults socken, Oskarshamns kommun

Borg 1:9 i Algutsrums socken, Mörbylånga kommun

Stjärnsund 7:1 i Askersund, Askersunds kommun

Eken 9 och 10 i Engelbrekts församling, Stockholms kommun

Skånellaholm 1:1 och Ekeby 6:4 i Skånela socken, Sigtuna kommun

Statens åtagande avser de fastigheter och byggnader som upptages i en till detta avtal fogad förteckning (Bilaga).¹

Staten övertager med fastighetsförvaltningen akademins förpliktelser beträffande ifrågavarande egendom. Akademien skall beredas full insyn i förvaltningen.

Staten skall äga uppbära och disponera inkomsterna av de fastigheter och byggnader staten genom detta avtal åtagit sig att förvalta. Som ytterligare bidrag till täckande av statens kostnader för nämnda egendom skall akademien till staten överlämna avkastningen — efter avdrag för förvaltningskostnad och vederbörligt fondtillskott — av följande fonder.

Direktör Ahlbergs fond för Ekornavallens vård

Artur Bygdéns fond

Cervins fond för fornminnesvården i Visby

Eva Gillgårds fond

¹ Bilagan här utesluten.

Gustav-Adolfs-fonden

Bertha och Hilmer Selanders ölandsfond

Stiftelsen Gustaf Velanders donationsfond

Staten förbinder sig att beträffande fondavkastningen iakttaga gällande donationsbestämmelser.

Protokollsanteckning

Parterna är ense om att akademins ansvar för vård och förvaltning av den av Suntaks församling överlämnade Suntaks gamla kyrka bör helt övertagas av staten samt att församlingens medgivande härtill skall inhämtas.

Parterna förutsätter vidare att samarbetet mellan myndigheten och akademien fortsätter beträffande de fastigheter som kvarblir i akademins förvaltning.

3 §

Överenskommelsen enligt 2 § innebär ej någon inskränkning i akademins rätt att överlåta äganderätten eller den inskrivna nyttjanderätten till egendomen. Underrättelse om tillämnad överlåtelse skall genast ske till myndigheten.

Protokollsanteckning

Akademien har upplyst, att fastigheterna Apoteket 6 och Apoteket i S:t Hansroten 4 och 5 i Visby samt Rojrhage 1:1 i Grötlingbo socken, Gotlands kommun, är under försäljning.

4 §

Avtalet gäller under fem år från och med den 1 juli 1975. Uppsägs inte avtalet senast sex månader före avtalsperiodens utgång förlänges det med fem år i sänder.

Detta avtal är upprättat i två exemplar, av vilka parterna tagit var sitt.

Stockholm den 4 februari 1975

För svenska staten

Statens förhandlingsnämnd

Lennart Rydback

Jan Tengwall

Kungl. Vitterhets-, historie-
och antikvitetsakademien

Dag Norberg

Innehåll

Sid.

Propositionen

Propositionens huvudsakliga innehåll

Utdrag av protokollet vid regeringssammanträde 1975-02-27

1	Inledning	4
2	Allmänna synpunkter på förslagen	10
2.1	Litteraturutredningen	10
2.2	Filmutredningen	12
3	Målen för de statliga insatserna	13
3.1	Utredningsförslag	13
3.1.1	Litteraturutredningen	13
3.1.2	Filmutredningen	14
3.2	Remissyttrandena	14
3.2.1	Litteraturutredningen	14
3.2.2	Filmutredningen	16
4	Litteraturområdet, utgivning och försäljning	18
4.1	Nuläge	18
4.1.1	Statliga insatser	18
4.1.2	Utgivning och förlag	19
4.1.2.1	Utgivning	19
4.1.2.2	Förlagen	23
4.1.3	Försäljning av böcker	23
4.1.3.1	Kommersiell bokgrosshandel	24
4.1.3.2	Abonnemangsbokhandeln	24
4.1.3.3	B-bokhandeln	25
4.1.3.4	Övrig detaljhandel	25
4.1.3.5	Förlagens direktförsäljning	26
4.2	Litteraturutredningen	26
4.2.1	Utgångspunkter för förslagen	26
4.2.2	Utgivningsstödet	27
4.2.2.1	Allmänt	27
4.2.2.2	Ny svensk skönlitteratur för vuxna	29
4.2.2.3	Ny skönlitteratur för vuxna i översättning	29
4.2.2.4	Klassiker	30
4.2.2.5	Facklitteratur	31
4.2.2.6	Barn- och ungdomslitteratur	32
4.2.2.7	Administrativa organ	33
4.2.2.8	Uppslagsverk	33

4.2.2.9	Företagsstrukturen inom förlagsområdet	33
4.2.2.10	Noter	35
4.2.3	Försäljning av böcker	35
4.2.3.1	Fackbokhandeln	36
4.2.3.2	Massmarknadsförlag	38
4.2.3.3	Postorderförsäljning	39
4.2.3.4	Seelig & Co	40
4.2.4	Spridning av svensk litteratur i utlandet	40
4.2.5	Författare	40
4.3	Remissyttrandena	41
4.3.1	Utgivning	41
4.3.1.1	Allmänt	41
4.3.1.2	Ny svensk skönlitteratur för vuxna	43
4.3.1.3	Ny skönlitteratur för vuxna i översättning	44
4.3.1.4	Klassiker	45
4.3.1.5	Facklitteratur	46
4.3.1.6	Barn- och ungdomslitteratur	46
4.3.1.7	Organisationsformer	48
4.3.1.8	Uppslagsverk	48
4.3.1.9	Företagsstrukturen inom förlagsområdet	49
4.3.1.10	Noter	50
4.3.2	Försäljning av böcker	51
4.3.2.1	Fackbokhandeln	51
4.3.2.2	Massmarknadsförlag	53
4.3.2.3	Postorderförsäljning	56
4.3.3	Spridning av svensk litteratur i utlandet	56
4.3.4	Författare	57
5	Folkbibliotek	58
5.1	Nuläge	58
5.1.1	Lokala folkbibliotek	58
5.1.2	Skolbibliotek	60
5.1.3	Länsbibliotek	61
5.1.4	Lånecentraler	61
5.1.5	Den statliga tillsynsmyndigheten	62
5.1.6	Bibliotekstjänst	62
5.2	Kulturrådet	62
5.3	Litteraturutredningen	63
5.3.1	Allmänt	63
5.3.2	Allmänna föreskrifter	63
5.3.3	Stöd åt kommunala bibliotek	64
5.3.4	Skolbibliotek	66
5.3.5	Stöd åt länsbibliotek	66
5.3.6	Stöd åt lånecentraler	68

5.3.7	Den statliga tillsynsmyndigheten	68
5.3.8	Bibliotekstjänst	69
5.4	Remissyttrandena	69
5.4.1	Kulturrådets förslag	69
5.4.2	Litteraturutredningens förslag	70
5.4.2.1	Allmänt	70
5.4.2.2	Allmänna föreskrifter	71
5.4.2.3	Stöd åt kommunala bibliotek	72
5.4.2.4	Skolbibliotek	74
5.4.2.5	Stöd åt länsbibliotek	75
5.4.2.6	Stöd åt lånecentraler	77
5.4.2.7	Den statliga tillsynsmyndigheten	77
5.4.2.8	Bibliotekstjänst	77
6	Läsfrämjande	79
6.1	Litteraturutredningen	79
6.1.1	Skolan	79
6.1.2	Information i press, radio och television	79
6.1.3	Studieförbunden	80
6.1.4	Författarcentrum	81
6.1.5	Svenska barnboksinstitutet	81
6.2	Remissyttrandena	82
6.2.1	Allmänt	82
6.2.2	Skolan	82
6.2.3	Information i press, radio och television	82
6.2.4	Studieförbunden	83
6.2.5	Författarcentrum	85
6.2.6	Svenska barnboksinstitutet	85
7	Film	86
7.1	Nuläge	86
7.2	Filmutredningen	88
7.2.1	Utgångspunkter för förslagen	88
7.2.2	Filmbranschens struktur	89
7.2.3	Filmvisning	90
7.2.4	Filmproduktion	93
7.2.5	Filmimport	94
7.2.6	Barnfilm	94
7.2.7	Kortfilm	97
7.2.8	Filmen och TV	99
7.2.9	Filmfrågornas plats i samhällets kulturadministration	101
7.2.10	Filminstitutet	101
7.2.11	Undervisning om film och TV	102
7.3	Smalfilmsdistribution	107
7.4	Remissyttrandena	108

8	Kulturpolitiska insatser för språkliga minoriteter	137
8.1	Invandrarutredningen	137
8.2	Remissyttrandena	139
8.3	Biblioteken och de språkliga minoriteternas litteraturförsörjning	141
8.3.1	Nuläge	141
8.3.2	Litteraturutredningen och invandrarutredningen	142
8.3.3	Remissyttrandena	143
9	Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer	145
9.1	Nuvarande organisation och uppgifter	145
9.2	Tidigare ställningstaganden och fortsatt utredningsarbete	148
9.2.1	1965 års musei- och utställningssakkunniga	148
9.2.2	Prop. 1974:28 angående den statliga kulturpolitiken	150
9.2.3	Fortsatt utredningsarbete m. m.	151
9.3	Organisationskommittén för riksantikvarieämbetet och vissa museer	152
9.3.1	Uppgifter för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer	152
9.3.1.1	Kulturminnesvård	152
9.3.1.2	Musei- och utställningsverksamhet	155
9.3.1.3	Konserverings- och fotoverksamhet	157
9.3.1.4	Administration	159
9.3.2	Organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer	160
9.3.3	Dimensionering, anslagskonstruktion och genomförande	167
9.4	Remissyttrandena	169
9.4.1	Uppgifter för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer	169
9.4.2	Organisation för riksantikvarieämbetet och statens historiska museer	170
9.4.3	Dimensionering, anslagskonstruktion och genomförande	176
10	Vitterhetsakademien	180
10.1	Nuvarande ställning och uppgifter	180
10.2	Tidigare utredningar och ställningstaganden	182
10.3	Avtal mellan staten och Vitterhetsakademien	183
11	Föredraganden	186
11.1	Inledning	186
11.2	Litteratur	191
11.2.1	Allmänt	191

11.2.2	Utgivningsstöd	192
11.2.3	Stöd till nyetablering av förlag	200
11.2.4	Läsfrämjande åtgärder	202
11.2.5	Svenska barnboksinstitutet	204
11.3	Folkbibliotek	205
11.3.1	Inledning	205
11.3.2	Stöd till lokala folkbibliotek	209
11.3.3	Stöd åt länsbibliotek och lånecentraler	215
11.3.4	Centrala insatser	218
11.3.5	Biblioteken och de språkliga minoriteternas litteraturförsörjning	219
11.4	Film	221
11.4.1	Inledning	221
11.4.2	Samverkan mellan film och television	223
11.4.3	Filmproduktion	226
11.4.4	Filmvisning	227
11.4.5	Barnfilm	229
11.4.6	Undervisning om film och television	232
11.4.7	Det administrativa ansvaret för filmfrågorna	233
11.5	Kulturpolitiska insatser för språkliga minoriteter	234
11.6	Barn och kultur	239
11.7	Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer	243
11.8	Vitterhetsakademien	248
12	Hemställen	251
13	Anslagsberäkningar för budgetåret 1975/76	252
13.1	Statens kulturråd	252
13.2	Bidrag till folkbibliotek	255
13.3	Filmstöd	261
13.4	Bidrag till särskilda kulturella ändamål	263
13.5	Bidrag till vissa ändamål inom statens kulturråds ansvarsområde	269
13.6	Riksantikvarieämbetet: Förvaltningskostnader	272
13.7	Riksantikvarieämbetet: Vård och underhåll av fornlämningar och kulturhistoriskt värdefulla byggnader	277
13.8	Riksantikvarieämbetet: Uppdragsverksamhet	279
13.9	Statens historiska museer: Förvaltningskostnader	280
13.10	Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer: Tekniska institutionen	283
14	Beslut	287
Bilaga 1	Riksantikvarieämbetet och statens historiska museum: Nuvarande organisation	288

Prop. 1975:20	299
Bilaga 2 Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer: Organisationskommitténs förslag till organisation	289
Bilaga 3 Avtal om frågor vid skiljandet av Vitterhetsakademien från riksantikvarieämbetet och statens historiska mu- seum	290
Bilaga 4 Avtal om förvaltning av Vitterhetsakademiens fastighe- ter och byggnader	292

